

Nr 150

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1960/61, m. m.; given Stockholms slott den 22 april 1960.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 april 1960.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, NORDLANDER.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

Jag anhåller nu att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1960/61 och vissa därmed sammanhängande spörsmål.

Härvid har jag att anmäla, att riksräkenskapsverket i två särskilda skrivelser den 2 april 1960 framlagt dels redogörelse för approximativ beräkning rörande utfallet av statsregleringen för budgetåret 1959/60 (*bihang A*), dels ock förslag till förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1960/61 (*bihang B*).

Det ekonomiska läget och den ekonomiska politiken

1. **Den internationella utvecklingen.** Det ekonomiska läget i utlandet under senare delen av 1959 och början av 1960 har enligt den reviderade nationalbudgeten för 1960 (*bihang C*) karakteriserats av en fortsatt konjunkturförstärkning. Under intryck av en kraftig efterfrågeexpansion steg OEEC-ländernas industriproduktion med 4 procent från tredje till fjärde kvartalet förra året, varefter en viss stagnation synes ha inträtt främst som en följd av den tilltagande knappheten på produktionsresurser inom skilda områden. I Förenta staterna har den snabba återhämtningen efter stålstrejkens slut följts av en dämpad produktionsutveckling, vilken emellertid till skillnad från förhållandet i Västeuropa kan sättas i samband med en viss efterfrågeavmattning. Den västeuropeiska expansionen har gått parallellt med ett utvidgat handelsutbyte, varvid importen — delvis i samband med pågående lageruppsyggnad — under de senaste månaderna visat tecken på att stiga snabbare än exporten. Denna utveckling har inneburit en förbättring av handelsbalansen för såväl Förenta staterna som de transoceana råvaruländerna.

Några påtagliga tecken på en avsakning i det *västeuropeiska* efterfrågeuppsvinget kan inte skönjas. Särskilt för de fasta investeringarna och — delvis som en följd av den stigande investeringslusten — för exporten är uppgångstendenserna mycket tydliga. Den privata konsumtionen kan väntas bli stimulerad av den inträffade stegringen i lönehöjningstakten, medan de offentliga utgifterna allmänt synes stiga långsammare i år än 1959. För att tillfredsställa den fortsatta efterfrågestegringen står endast små arbetskrafts- och kapacitetsreserver till förfogande. Eftersom löne- och produktivtetsutvecklingen i år även vid oförändrade råvarupriser torde komma att innebära en höjning av företagens produktionskostnader jämfört med 1959, finns det risk för att den hittillsvarande prisstabiliteten i Västeuropa kan komma att brytas. Med tanke på frånvaron av mera betydande prisstegringstendenser på råvaru- och fraktmarknaderna samt myndigheternas ökade beslutsamhet att med ekonomisk-politiska medel motverka balansrubbningsar finns det emellertid anledning antaga, att eventuella prisstegringar blir av begränsad omfattning.

Den *amerikanska* efterfrågeutvecklingen företer en splittrad bild. Sjunkande bostadsbyggande och minskat lageruppsyggnadsbehov motvägs av förväntningar om inte oväsentligt stegrade företagsinvesteringar och fortsatt ökning av den privata konsumtionen; för de offentliga utgifterna förutses en svag uppgång. Denna utveckling, som skulle innebära att den samlade produktionen stiger endast långsamt under resten av året, kan tillsammans med bortfallet av extraordinära importhöjande faktorer medföra, att den under senare delen av 1959 inträdda importstagnationen kvarstår. Ur västeuropeisk konjunktursynpunkt kan den dämpande inverkan av en sådan stagnation — till den del den hänför sig till införsel från Västeuropa — närmast betraktas som gynnsam i dagens situation.

2. Den ekonomiska utvecklingen inom landet. Det nya statistiska material som framkommit har medfört, att de beräkningar över den svenska ekonomins utveckling under 1959 som presenterades i den preliminära nationalbudgeten har fått revideras på en del punkter. De gjorda revideringarna, som nästan genomgående gått i höjande riktning, förändrar dock inte huvuddragen i den bild av den ekonomiska utvecklingen som gavs vid årsskiftet. Den totala produktionens ökning från 1958 till 1959 synes enligt de nya beräkningarna ha uppgått till omkring 5 procent. Endast åren 1950 och 1954 har kunnat uppvisa en procentuell ökning av motsvarande storlek. Bakom produktionsuppgången låg en kraftig exportökning och en i det närmaste lika stor ökning av den inhemska efterfrågan. Investeringarna steg betydligt snabbare än konsumtionen. Konjunkturuppgången under 1959 återställde den fulla sysselsättningen. Balansen gentemot utlandet förbättrades och på prisområdet skedde endast mycket begränsade stegringar.

På *utrikeshandeln*s område noterades en volymmässig ökning från 1958 till 1959 för exporten med 8 procent och för importen med 5 procent. Den tidigare nedgången i priserna upphörde och efterträddes mot slutet av året av ansatser till en uppgång. Genomsnittligt sett sjönk dock exportpriserna med 2 procent och importpriserna med 3 procent från 1958 till 1959. Bytesbalansen förbättrades med närmare 350 miljoner kronor från föregående år och lämnade ett överskott på omkring 60 miljoner kronor, vilket också blev valutareservens ökning.

De totala *bruttoinvesteringarna* steg från 1958 till 1959 i volym med 8 procent. Bakom denna ökning låg framför allt en expansion av de offentliga investeringarna, vilket främst får ses som ett resultat av den förda konjunkturpolitiken. Den offentliga sektorn uppvisade en total investeringsökning på 10 procent. Ökningen var störst för staten, där den uppgick till 11 procent mot 8 procent för kommunerna. Den statliga investeringsökningen hänförde sig främst till vägbyggen, kraftverk och telekommunikationer. De totala privata investeringarna beräknas ha stigit med 6 procent i volym från 1958 till 1959. För industrins del följdes därvid 1958 års mycket kraftiga stegring av en ny ehuru mindre ökning (med 6 procent) under 1959. Bostadsbyggandet under fjolåret resulterade i att 69 000 lägenheter färdigställdes, vilket betyder en ny rekordnivå.

Exportökningen baserades, särskilt inom trä- och massaindustrierna, till stor del på utförsäljning av under tidigare år ackumulerade överskottslager. Nya undersökningar tyder dock på att nedgången i de totala lagren blev relativt begränsad, vilket främst sammanhänger med att den kraftiga importökningen mot slutet av året motverkade den väntade lagerreduktionen inom handeln.

Den privata *konsumtionen* ökade från 1958 till 1959 med inemot 4 procent i fasta priser. Denna relativt kraftiga ökning, som klart överstiger de närmast föregående årens, står delvis i samband med forceringen av inköpen före den allmänna varuskattens införande vid årsskiftet. Konsumtionsstegringen under 1959 var i hög grad koncentrerad till varaktiga konsum-

tionsvaror, av vilka inköpen ökade med inte mindre än 13 procent. Uppgången för tjänster och icke varaktiga varor beräknas till 3 respektive 2 procent. Den offentliga konsumtionens ökning — med 7 procent — fördelade sig ungefär lika på stat och kommun och gällde främst försvar, utbildning och sjukvård.

Inkomstutvecklingen kännetecknades under fjolåret av en något mera dämpad ökningstakt än under de föregående åren samtidigt som priserna var i det närmaste stabila under större delen av året. Den nominella ökningen av timinkomsten för löntagare från 1958 till 1959 var i genomsnitt 4,5 procent, vilket motsvarade en reallönestegring av ca 3,5 procent. De totala efter betalningen av skatter och avgifter disponibla inkomsterna synes ha stigit med omkring 3,5 procent. Den relativt begränsade uppgången i prisnivån och en viss nedgång i det personliga sparandet förklarar varför den volymmässiga ökningen av den privata konsumtionen kunde bli något större.

I den reviderade nationalbudgeten för 1960 påvisas att de ekonomiska uppsvingskrafterna — trots finans- och penningpolitiska åtstramningsåtgärder — fortfarande är mycket starka, snarast starkare än man kunde skönja vid årsskiftet. I den då framlagda preliminära nationalbudgeten förutsågs en ökning av *exporten* med minst 5 procent. Ökningen beräknas nu till 7 procent, och även denna siffra framstår mot bakgrunden av situationen i de viktigaste avnämjarländerna snarast som försiktigt beräknad. Även de nya kalkylerna över de privata *investeringarna* utvisar en uppjustering med ett par procent. Ökningen i förhållande till 1959, ett år som i sin tur uppvisade en mycket stark ökning mot 1958, beräknas bli 8 procent. Denna bedömning förutsätter, att inga begränsande åtgärder skulle komma att vidtagas i förhållande till läget vid tidpunkten för de enkäter och andra undersökningar som beräkningen grundas på. Trots att ökningen i de statliga och kommunala investeringarna — i motsats till de privata — planeras bli mindre än förra året, framstår det som mindre sannolikt att möjligheterna att helt förverkliga en så stark investeringsökning kommer att vara tillräckliga. Med hänsyn till situationen på arbetsmarknaden synes det därför nödvändigt att delvis förskjuta den planerade byggnadsverksamheten från sommarens högsäsong till den kommande vintern.

Generellt sett skulle alla ännu kvarvarande reserver av *arbetskraft*, jämte det arbetskraftstillskott som befolkningsutvecklingen ger, snabbt kunna uppsugas i den pågående expansionen. Fortfarande föreligger dock den svårigheten att de största arbetskraftsreserverna finns i övre Norrland, medan den starkaste expansionen pågår i Syd- och Mellansveriges storstads- och industriområden. Arbetskraftsbristen gäller dessutom främst yrkesarbetare, även om också för den mindre kvalificerade arbetskraften efterfrågan på många håll överstiger tillgången.

Årets *avtalsrörelser* kan nu praktiskt taget helt överblickas. Inklusive löneglidning synes medelinkomsten per timme komma att stiga med ca 7 procent gentemot fjolåret. Härtill kommer närmare 2 procent i avgifter från arbetsgivarna till den allmänna tilläggspensionsförsäkringen (ATP).

Konsumentprisnivån har höjts med närmare 3 procent genom den allmänna varuskatten. Vissa andra prisstegringar har dessutom inträffat särskilt under hösten 1959. Kostnadsstegringarna synes göra ytterligare någon begränsad prisstegring oundviklig, så att medelprisnivån av dessa anledningar skulle komma att bli omkring 5 procent högre 1960 än under 1959.

De reella disponibla inkomsterna påverkas, förutom av prisutvecklingen, även av ökad sysselsättning, höjda barnbidrag och folkpensioner, sänkta statsskattesatser samt — i motsatt riktning — av höjda kommunalskattesatser och av marginalskatteeffekten på inkomstökningarna. En svårbedömbart faktor i inkomstutvecklingen är de ännu ej avslutade förhandlingarna om anpassningen av de redan privatpensionsförsäkrade löntagarnas förhållanden efter ATP-reformen. Den *privata konsumtionen* har beräknats stiga med 2 å 3 procent mot 1959. Den *offentliga konsumtionen* skulle samtidigt komma att stiga med 5 procent för såväl staten som kommunerna. Denna ökning sammanhänger bl. a. med den pågående utbyggnaden av undervisningsväsendet och sjukvården.

Ökningen av produktionen beräknas i nationalbudgeten komma att höja 1960 års *bruttonationalprodukt* 4 å 5 procent över 1959 års nivå. Denna starka ökning förutses bli möjlig främst emedan produktionsnivån inom industrin redan nu avsevärt överstiger årsgenomsnittet för 1959. På grund av att resurserna numera är i det närmaste fullt utnyttjade skulle man däremot inte kunna räkna med mer än en ganska långsam fortsatt uppgång under loppet av innevarande år.

Såsom förut framhållits måste man, trots den starka produktionsökningen, räkna med svårigheter att möta de ökade anspråk som särskilt strävandena efter ökade investeringar ställer på landets produktionsförmåga. Bl. a. av denna anledning förutses även en betydande *importökning*. Beräkningar baserade på under våren skönjbara tendenser pekar på en åttaprocentig ökning av importvolymen. Det slutliga resultatet kommer dock att bli starkt beroende av den ekonomiska politiken och konjunkturutvecklingen under årets lopp.

3. Den ekonomiska politiken. De uppgifter som jag här lämnat om den ekonomiska utvecklingen, skärper ytterligare den bild som i årets statsverksproposition tecknades av en ekonomi stadd i snabb expansion. Den uppgångsprocess som satte in under loppet av 1959 har enligt vad som nu kan statistiskt fastställas varit av en sådan styrka att den totala produktionsstegringen — trots den samtidigt pågående arbetstidsförkortningen — för 1959 uppgick till inte mindre än ca 5 procent.

Denna expansion synes fortsätta under innevarande år. Exportkonjunktorens styrka består, och den redan förut starka investeringsviljan inom den privata sektorn har av konjunkturförbättringen fått en ytterligare stimulans. Den investeringsökning för 1960 som nu kan förutses för indu-

strin uppgår sålunda till ca 14 procent, vilket innebär att industrins investeringar nu ligger drygt 30 procent över nivån från 1957, det närmast föregående högkonjunkturåret. De senaste årens snabba utbyggnad av produktionsapparaten är en av förklaringarna till den stora produktivitetsökningen under fjolåret och den ligger också bakom prognosen om en stegring under innevarande år som överstiger genomsnittet för 1950-talet.

Denna investeringsaktivitet är ett påtagligt bevis på det svenska näringslivets vilja att befästa och utbygga sina positioner inför den hårdnande internationella konkurrens som kommer att möta under 1960-talet. Det är också i förvissning om vår ekonomis konkurrenskraft och förmåga till snabb anpassning som vårt land engagerat sig i strävandena att skapa en europeisk frihandelmarknad. Ett väsentligt steg mot en vidgning av den svenska exportindustrins försäljningsmöjligheter tas sålunda den 1 juli i år, då de första tullsänkningarna äger rum enligt konventionen om den europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA). En relativ förbättring av svenska företags konkurrensmöjligheter i de skandinaviska grannländerna, i Storbritannien, Schweiz, Österrike och Portugal bör då kunna bilda grunden för en ökande export, samtidigt som dessa länders varor möter minskade tullhinder i Sverige och därmed bör bli billigare för konsumenten. Även om på kort sikt andra faktorer än tulländringar blir avgörande för handelsmönstrets utseende — särskilt gäller detta naturligtvis ett lågtullland som Sverige — torde medlemskapet i EFTA i längden inte kunna undgå att påverka förutsättningarna för den svenska utrikeshandeln och därmed också den allmänna produktionsinriktningen och köpvanorna. För vår del bör effekten härav bli övervägande gynnsam, tack vare vårt i olika avseenden goda utgångsläge. En ytterligare förutsättning är emellertid — såsom jag närmare utvecklade i finansplanen — en aktiv ekonomisk politik med särskilt hänsynstagande till de förändrade handelspolitiska perspektiven. I detta begrepp innesluter jag en skärpt uppmärksamhet beträffande såväl vår allmänna yttre och inre balanssituation som när det gäller behovet av specifika åtgärder t. ex. av arbetsmarknads- eller kreditpolitisk natur för att underlätta den interna anpassningen för berörda delar av näringslivet. Jag finner det glädjande att denna uppfattning också erhållit ett klart stöd i riksdagens ställningstagande till EFTA.

Svensk medverkan i sjustatssamarbetet kan dock inte betraktas som ett slutmål i strävandena att medverka till större marknadsbildningar i Europa. Av största vikt är att det ömsesidiga raserandet av tullhindren snarast utsträcker till en större krets, omfattande också de sex Rom-staterna och de länder som befinner sig utanför de båda grupperingarna. EFTA:s medlemmar har för sin del förklarat sig beredda att under förutsättning av reciprocitet utsträcka sina inbördes tullreduktioner den 1 juli 1960 till alla GATT-länder och har framlagt detta såsom sitt förslag vid den förhandling som för någon månad sedan inleddes i Paris mellan OEEC:s medlemsstater jämte Förenta staterna och Canada.

Samtidigt har emellertid sexmakternas exekutivorgan, den europeiska

kommissionen, för de sex ländernas regeringar och offentligheten framlagt ett förslag om acceleration av tidsschemat för den gemensamma marknadens ikraftträdande (den s. k. Hallstein-planen). Härvid skulle såväl avvecklingen av tullarna mellan de sex länderna inbördes som uppbyggnaden av den gemensamma yttre tulltaxan ske i snabbare takt än enligt Romfördraget, samtidigt som den yttre tulltaxan provisoriskt nedsattes med 20 procent från den tillkännagivna nivån. Om denna plan förverkligas — vilket nu synes sannolikt — skulle de sex inom en nära framtid skärpa diskrimineringen gentemot utomstående länder, icke minst genom den höjning av de jämförelsevis låga nationella tullnivåerna i Västtyskland och Benelux-staterna som vidtas för att anpassa dem till den gemensamma nivån.

Med hänsyn till denna utveckling synes det inte särskilt sannolikt att de sju EFTA-ländernas förslag till undanröjande av det omedelbara diskriminationshotet kommer att accepteras av de sex. Om det ej visar sig möjligt att nå en provisorisk lösning och ej heller — vilket givetvis också ter sig ytterst ovisst — att få en långsiktig uppgörelse till stånd inom en nära framtid, kan detta för EFTA-ländernas egen del resa frågan om en acceleration av sjustatsfördraget för att därmed jämna steg skall hållas med de sex och en framtida associering underlättas. För svenskt vidkommande framstår en dylik ökning av tullsänkningstakten inom EFTA inte som ogynnsam, särskilt inte i nuvarande konjunkturfas. Den alltjämt rådande osäkerheten om utsikterna att med sexmakternas gemenskap träffa en uppgörelse, som i det stora hela kan bevara den hittillsvarande strukturen i det europeiska utbytet av varor och tjänster, försvårar emellertid i växande grad näringslivets och statsmakternas ekonomiska planering såväl bland de sex och de sju som bland utomstående länder och kan bl. a. leda till en irrationell investeringsutveckling i Europa. Ökad beredvillighet från sexmakternas sida att inom en snar framtid förutsättningslöst diskutera förslag som syftar till en vidare europeisk lösning synes därför vara av största vikt för alla parter.

Den internationella högkonjunktur som via ökad efterfrågan på svenska exportvaror utgör en väsentlig stimulansfaktor i dagens konjunkturläge, har hittills utvecklats under en anmärkningsvärd stabilitet. Till en del förklaras denna stabilitet av tillgången på outnyttjade produktionsfaktorer i utgångsläget och av det särskilt i jämförelse med det tidiga 1950-talet starkt ökade utbudet av råvaror. Den ekonomiska politiken har också i flertalet länder mer målmedvetet än tidigare varit inriktad på att förhindra en inflationistisk urartning av högkonjunkturen. Detta har tagit sig uttryck i att restriktiva åtgärder inom såväl penning- som finanspolitiken vidtagits på ett tidigare stadium än under de närmast föregående konjunkturuppsvingen. En för flertalet länder gemensam erfarenhet av konjunkturpolitiken under efterkrigstiden har nämligen varit svårigheten att hejda en redan påbörjad uppgång i priser och kostnader utan att samtidigt också bromsa produktionsuppgången. För att bevara en hög stegringstakt i produktionen och undvika störningar i sysselsättningen har det därför varit angeläget att snabbt anpassa den ekonomiska politiken efter det förändrade läget. Re-

sultaten av den förda politiken har i stort sett varit gynnsamma. Uppsvinget under 1959 medförde sålunda för OEEC-länderna totalt en produktionsuppgång med ca 5 procent och under innevarande år väntas en fortsatt betydande stegring. Det torde dock bli ofrånkomligt att en viss press uppåt på priser och kostnader nu inträder. Löneökningarna, som under fjolåret understeg den mycket markanta produktivitetssuppgången, torde i år i många länder bli större än produktivitetssökningen, även om det inte synes bli fråga om några extrema skillnader. I de länder där man nu befinner sig närmast taket för det fulla kapacitetsutnyttjandet — Västtyskland är här det viktigaste exemplet — har på senaste tiden en viss ytterligare åtstramning av den ekonomiska politiken åstadkommits genom skärpt företagsbeskattning, minskat bostadsbyggande och begränsningar i det offentliga investeringar.

Sammanfattningsvis kan om den internationella konjunkturen sägas, att sannolikheten talar för att de ledande industriländerna i Västeuropa skall lyckas stabilisera den ekonomiska aktiviteten på rådande mycket höga nivå under 1960 och även in på 1961. Att det i den amerikanska ekonomin kan påvisas vissa svaghetstecken närmast stödjer denna bedömning. Å andra sidan kan det självfallet icke uteslutas vare sig att högkonjunkturen övergår i en inflatorisk fas eller att en ny konjunkturavmattning kan komma att göra sig gällande under perioden. Oavsett vilket av de möjliga alternativen som väljes till bakgrund för planeringen av den svenska ekonomiska politiken, blir slutsatserna för den interna politiken i *dagens* läge desamma. Det är i första hand risken för en inflatorisk överkonjunktur i vårt land som nu målmedvetet måste förebyggas med åtgärder som främjar stabiliteten utan att äventyra den fulla sysselsättningen. Om inflationstendenser skulle göra sig gällande i andra länder, är detta en anledning för oss att skärpa våra motåtgärder för att dessa tendenser inte skall spridas till vårt näringsliv, som tack vare den höga sysselsättningen nu är särskilt känsligt för impulser i inflationistisk riktning. Om återigen de andra länderna lyckas undgå inflationsrisken — och jag finner starka skäl för detta alternativ — blir visserligen motiveringen för vår egen stabiliseringspolitik en annan, nämligen att förebygga en försämring av vårt internationella konkurrensläge. Själva målsättningen förblir dock i båda fallen densamma.

Den svenska utvecklingen har hittills passat ganska väl in i det västeuropeiska mönstret. Konjunkturuppgången har nu återställt den fulla sysselsättningen. Arbetslöshetssiffrorna för april — de beredskapssysselsatta undantagna — var lägre än för samma månad någon gång tidigare under efterkrigstiden. Industriproduktionen låg under de första två månaderna ca 9 procent över fjolårsnivån. Prisnivån är stabil. Efter den stegring som inträffade i januari och som betingades av den vid årsskiftet införda allmänna varuskatten, har konsumentprisindex förblivit oförändrat. Inte heller utvecklingen av utrikeshandeln ger något belägg för en rubbning av den samhällsekonomiska balansen, så långt nu de första månadernas statistik låter sig tolkas. Det nu mellan arbetsmarknadens parter träffade tvååriga

löneavtalet bär likaså vittne om stabilitet i ekonomin och ökar samtidigt förutsättningarna att bevara densamma. Avtalets konstruktion kan också tolkas som ett bevis på förtroende för statsmakternas beslutsamhet och förmoda att fullfölja stabiliseringspolitiken. De farhågor som på vissa håll framfördes om varuskattens »inflationsdrivande» effekt, har inte minst genom löneuppgörelsen blivit eftertryckligt dementerade.

Det sagda inskräpper vikten av att stabiliseringspolitiken med all kraft upprätthålles. Konjunkturuppgången har nu nått en sådan styrka att den kan komma in i ett skede där riskerna för inflationistiska överslag blir akuta. Det är den ekonomiska politikens uppgift att med i god tid insatta åtgärder förebygga en sådan utveckling. En åtstramning av statsmakternas politik har också i detta syfte successivt genomförts med början under hösten förra året. Den stimulans av näringslivets investeringar som frisläppandet av investeringsfonderna utgjorde under 1958—1959, var efter konjunktururomsvängningen ej längre motiverad; efter september månad inställdes därför beviljandet av vidare tillstånd att utnyttja fonderna. Den statliga investeringsverksamheten expanderade starkt i konjunkturstödjande syfte under 1958 och ännu mer under 1959 men har väsentligt dämpats under 1960. Bostadsbyggandet kommer efter de senaste årens rekordartade expansion att under innevarande år närmast ligga något under fjolårsnivån.

Arbetsmarknadspolitikens anpassning till det förändrade konjunkturläget framgår bl. a. av avvecklingen av beredskapsarbetena. Från en topp i mars—april förra året med 15 000 sysselsatta i beredskapsarbeten har antalet vid mitten av april månad nedgått till 9 000. Två tredjedelar av dessa arbeten utföres i Norrlandslänen, där fortfarande säsongarbetslösheten är hög och har ökat under april i samband med skogsavverkningarnas slutförande. Vidare utgöres de i beredskapsarbete sysselsatta till stor del av äldre och annan svårplacerad arbetskraft. En undersökning i mitten av april visade att inemot hälften av beredskapsarbetarna var över 50 år. Avvecklingen av de återstående beredskapsarbetena sker i snabb takt och frampå sommaren beräknas endast cirka 2 000 vara sysselsatta i färdigställningsarbeten.

Riktpunkten för arbetsmarknadspolitikens måste i nuvarande konjunkturläge vara att genom effektiva insatser ta i anspråk tillgängliga arbetskraftsreserver och underlätta arbetskraftens överflyttning till de områden — lokalt och yrkesmässigt — där överskottsefterfrågan nu börjar framträda.

Den betydelsefullaste åtgärden för att förhindra uppkomsten av ett allmänt efterfrågeöverskott i den svenska ekonomin har självfallet utgjorts av den från årsskiftet införda allmänna varuskatten, som — sedan hänsyn tagits till justerade skatteskalor och till compensationerna av främst barnfamiljerna och folkpensionärerna — netto representerar en köpkraftsindragning av ca 1 miljard kronor.

De här uppräknade åtgärderna har kompletterats av en penningpolitisk åtstramning genom höjning av diskontot den 15 januari. Den räntestruktur som därvid utbildades med större höjning av obligationsräntorna än av ban-

kernas inlåningsräntor har utnyttjats till en kraftig vidgning av obligationsmarknaden. Emissionerna av långa obligationer under årets fyra första månader har sålunda med närmare 1 miljard kronor överstigit fjolårets emissioner under samma period. Störst uppmärksamhet har härvid det statliga 5 1/2-procentiga obligationslånet tilldragit sig; detta är med sina 1 075 miljoner kronor det största långfristiga statslån som någonsin utgivits i vårt land. Låneoperationen har medfört en fondering av statsskulden och en önskvärd minskning av bankernas likviditet. Förutsättningarna för en restriktiv penningpolitik har därmed förbättrats.

Parallellt med det starkt ökade intresset för obligationsplaceringar har en försvagning av aktiekurserna ägt rum. Den under fjolåret och början av år 1960 starkt uppdrivna kursnivån har sålunda sjunkit med närmare 10 procent. Kurserna har därmed bringats ned på en mer realistisk och mindre spekulationsbetonad nivå och en viss stabilisering synes numera ha inträtt. Ytterligare åtgärder för att mera varaktigt dämpa de höga kurserna framstår dock fortfarande som önskvärda. I detta sammanhang får jag erinra om att 1960 års bolagsskattesakkunniga nyligen avlämnat betänkande med förslag om rätt till visst avdrag för utdelningar å nyemissioner och om ändrade regler för aktiebolags och ekonomiska föreningars skattskyldighet för erhållna utdelningar. Jag har för avsikt att om möjligt redan i vår föreslå att riksdagen förelägges proposition byggd på de sakkunnigas förslag, även om i rådande högt uppdrivna investeringskonjunktur en viss tidsförskjutning i fråga om ikraftträdandet kan finnas vara lämplig.

Åtstramningen av budgetpolitiken gör sig gällande från årsskiftet och får därför sitt fulla genomslag först i riksstaten för budgetåret 1960/61. Innevarande budgetår uppvisar däremot till följd av den expansiva konjunkturpolitiken under 1959 ett stegrat totalbudgetunderskott jämfört med budgetåret 1958/59. De reviderade beräkningar av budgetutfallet för 1959/60 som nu är tillgängliga och för vilka jag kommer att lämna en närmare redogörelse i det följande, har beträffande inkomsterna givit praktiskt taget samma resultat som beräkningarna vid årsskiftet. Utgifterna synes däremot netto bli något mindre än beräknat. Visserligen har statstjänstemännens lönehöjning föranlett anslag på tilläggsstat med ca 80 miljoner kronor, men å andra sidan synes behållningarna på reservationsanslagen komma att öka med ca 150 miljoner kronor mot en tidigare beräknad minskning av 100 miljoner kronor. Totalbudgetens underskott, som i januari uppskattades till ca 2 1/4 miljarder kronor, skulle utifrån dagens bedömning stanna vid omkring 2 miljarder kronor mot 1,4 miljard budgetåret 1958/59. Driftbudgeten synes därmed bli praktiskt taget balanserad för 1959/60, eftersom underskottet begränsats till 70 miljoner kronor.

Vid framläggandet av riksstatsförslaget för 1960/61 framhöll jag, att det vid årsskiftet icke var möjligt att göra någon säker uppskattning av statsinkomsternas utveckling. Skälen härför är välbekanta och jag hänvisade särskilt till den då rådande ovissheten om den framtida löneutvecklingen. Sedan

löneförhandlingarna nu i huvudsak slutförts och i regel resulterat i tvååriga avtal, har underlaget för inkomstberäkningarna förbättrats. Detta har föranlett riksräkenskapsverket att uppjustera beräkningen av inkomstskattetiteln med 400 miljoner kronor. Avvikelserna i förutsättningarna om skatteunderlagets tillväxt jämfört med den tidigare beräkningen gäller därvid inte endast 1960 utan också 1961. Till följd av att avtalet gäller för två år, har verket nämligen för 1961 kunnat ersätta den schablonmässiga normalkalkylen för detta år med en mer realistisk beräkning, vilket i vanliga fall icke är möjligt. I summa innebär riksräkenskapsverkets förnyade beräkning en uppräknings av statsinkomsterna för budgetåret 1960/61 med 541 miljoner kronor. Denna inkomstökning representerar emellertid inte en lika stor förstärkning av budgeten. Den lyftning av den allmänna inkomstnivån som här återspeglar sig i ökade statsinkomster, återverkar självfallet också på budgetens utgiftssida genom ökade lönekostnader för statstjänarna. Avtalet med löntagarorganisationerna har medfört en generell höjning av de statliga löne- och pensionskostnaderna med 5 procent för vardera av åren 1960 och 1961. Statsverkets kostnad för höjning av de statsanställdas löner och pensioner (exkl. löner till kollektivavtalsanställd personal) brukar anges till ca 50 miljoner kronor för helår per varje procentenhets löneökning. Budgetmässigt framkommer denna kostnadsökning för budgetåret 1960/61 dels på täckningsanslag under fjärde respektive tolfte huvudtitlarna, dels också i form av minskad inleverans av överskottsmedel från affärsverken; sistnämnda förhållande har föranlett mig att nedräkna den av riksräkenskapsverket redovisade ökningen av statens inkomster. För statens järnvägars del beräknas lönehöjningen komma att medföra ett icke oväsentligt underskott, för vars täckande ett särskilt anslag har äskats. Enligt nu tillgängliga uppgifter skulle årets löneuppgörelser med de statsanställda komma att belasta statsverket med 425 miljoner kronor under budgetåret 1960/61.

Det kompletterade riksstatsförslaget visar på driftbudgeten — med hänsyn tagen till beräknad reservationsmedelsförbrukning — ett överskott av 180 miljoner kronor och ett statligt upplåningsbehov av närmare 1,6 miljard kronor. Lånebehovet skulle därmed nedbringas med ca 400—500 miljoner kronor från innevarande budgetår. Hänsyn har härvid inte tagits till de tilläggsstater som erfarenhetsmässigt tillkommer under löpande budgetår. Det angivna överskottet är dock av den storleksordningen att driftbudgetens balans även reellt kan anses säkerställd för budgetåret 1960/61. Detta måste i dagens konjunkturläge betraktas som ett minimum. Därmed är också sagt, att den allmänna varuskatten varit en nödvändig förutsättning för att åstadkomma denna förbättring i budgetbalansen. Utan varuskatten skulle statens upplåning inte bara legat kvar på den under innevarande budgetår höjda nivån utan tvärtom fortsatt att väsentligt öka.

Budgetläget såsom det nu framträder borde göra det omöjligt att ta den nu beräknade automatiska ökningen i skatteuppbörden till intäkt för påståendet att den allmänna varuskatten varit budgetpolitiskt omotiverad.

Jag är visserligen medveten om att det hade varit möjligt att genom punktskatteshöjningar, höjda folkpensionsavgifter, höjda sjukförsäkringsavgifter (till följd av minskat statsbidrag till sjukkassorna) och höjda hyror (till följd av starkt nedskurna bostadssubventioner) ta ut i runt tal hälften av den allmänna varuskattens effekt och hålla upplåningsbehovet under nästkommande budgetår kvar på samma nivå som under innevarande budgetår eller 2 miljarder kronor. En på detta sätt genomförd »budgetförstärkning» framstår ur allmänna rättvisesynpunkter som djupt otillfredsställande. Vad som här emellertid framför allt måste understrykas är att en sådan budget i det rådande konjunkturläget även skulle innebära en klart inflationistisk politik. De ökade statsinkomsterna kan inte ses som en isolerad företeelse och utan beaktande av sin samhällsekonomiska bakgrund. De motsvaras därtill, som redovisats i det föregående, av utgiftsökningar av automatisk karaktär. Den ytterligare inkomstökning som nu beräknats möjliggör visserligen en begränsning av den förutsedda upplåningen för 1960/61 med i runt tal 400—500 miljoner kronor. Även en upplåning av den omfattning som detta innebär har emellertid sina risker i den starkt expansiva konjunktur som beräknas prägla nästa budgetår. Den utgör enligt min mening vad som maximalt kan tolereras med dagens konjunkturperspektiv. Finanspolitiken kan sålunda icke försvagas om vi skall ha utsikt att bibehålla ekonomisk stabilitet.

När det statliga lånebehovet nu nedbringats till en nivå som ter sig försvarbar ur den samhällsekonomiska balansens synpunkt, har detta kunnat ske utan att som inkomstförstärkande medel någon höjning av folkpensionsavgiften behövt tillgripas. En sådan höjning var som bekant förutsedd från den 1 januari 1961 i allmänna pensionsberedningens förslag till etappvisa höjningar av folkpensionerna. Kostnaderna för den höjning av ålders-, änke- och barnpensionerna som träder i kraft den 1 juli innevarande år, om riksdagen godkänner Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, har tack vare den allmänna varuskatten kunnat inrymmas i budgeten utan någon ökning av nu utgående avgifter. Som jag framhöll i årets statsverksproposition bör frågan om pensionsavgiftens storlek ej ses isolerad från skattesystemet i övrigt. Till följd av avgiftens nuvarande konstruktion skulle en höjning av densamma ha inneburit en förskjutning av finansieringsbördan från de större till de mindre inkomsttagarna. I jämförelse med en sådan regressivt verkande skatteshöjning framstår det som en stor fördel att de nu förestående folkpensionsförbättringarna kan finansieras genom den allmänna varuskatten.

Vid framläggandet av riksstatsförslaget i januari månad anförde jag som ett sammanfattande omdöme, att införandet av den allmänna varuskatten i förening med åtstramningen av de statliga investeringsutgifterna under budgetåret 1960/61 reducerat de förutsedda spänningarna i samhällsekonomin till sådana proportioner att de borde kunna behärskas med de medel som den ekonomiska politiken i övrigt förfogar över. Detta omdöme har oförändrad giltighet för det nu kompletterade riksstatsförslaget. Konjunkturuppgången har efter årsskiftet fortgått i kanske ännu något snabbare

takt än vad som då förutsågs utan att dock hittills någon rubbning av balansen inträffat. Det i nationalbudgeten presenterade materialet för bedömning av den ekonomiska utvecklingen under resten av året tyder på att den totala efterfrågeökningen, om än med vissa svårigheter, bör kunna realiseras inom ramen för tillgängliga produktionsresurser. Betraktat för året i dess helhet ger nämligen nationalbudgeten närmast bilden av en ekonomi som med en smidig ekonomisk politik bör kunna hållas i balans på en mycket högt uppdriven aktivitetsnivå. Det är emellertid uppenbart att marginalerna mot överslag i inflationistisk riktning nu är mycket smala. Den höga efterfrågan såväl inom som utom landet, den — med vissa lokala undantag — nu absorberade arbetslösheten och företagens goda likviditetsläge gör ekonomin ytterst känslig för impulser i inflationistisk riktning.

Riskerna för en sådan utveckling föreligger framför allt under den toppbelastning på arbetsmarknaden som säsongmässigt är att emotse under sommaren. Om en överkonjunktur tillåtes utveckla sig under de närmaste månaderna skulle den sannolikt få kumulativa effekter framöver och undergräva den nu föreliggande möjligheten att bevara den samhällsekonomiska balansen. De ytterligare åtgärder som nu kräves bör därför i första hand ta sikte på den särskilt säsongbetonade byggnadsarbetsmarknaden. Det är härvid icke fråga om att nedskära byggnadsverksamheten utan endast att förhindra en sådan tillfällig ansvällning av efterfrågan som inte kan tillgodoses och att överflytta en del av den planerade verksamheten till det mindre hårt belastade vinterhalvåret. Dessa åtgärder bör vidtagas redan nu, innan den befärade överkonjunkturen framträtt som en aktuell realitet. Med hänsyn härtill har regeringen beslutat genomföra en stark begränsning av igångsättningen av statliga husbyggnadsföretag under sommarmånaderna 1960. Även efterfrågan på arbetskraft vid redan pågående statliga byggen kommer att hållas tillbaka. Främst avses detta skola åstadkommas genom begränsning av nyanställningar; någon permittering av redan anställda kommer sålunda icke att ske. För övriga byggen tillämpar länsarbetsnämnderna i samma syfte en likartad restriktivitet vid beviljandet av igångsättningstillstånd. Det är emellertid varken möjligt eller lämpligt att åstadkomma den nödvändiga dämpningen i efterfrågan på byggnadsarbetskraften enbart via igångsättningstillstånd, eftersom man därigenom skulle desorganisera marknaden och riskera att skapa sysselsättningssvårigheter under vintern. I syfte att på ett smidigt sätt, och självfallet även här utan några åtgärder mot redan anställd personal, administrera en sådan dämpning av efterfrågan på arbetskraft under högsäsongen även vid pågående byggen kommer en aktivisering av verksamheten att ske vid de lokala s. k. samarbetskommittéerna, bestående av representanter för arbetsmarknadsorganen, kommunala och enskilda byggherrar, samt för byggmästarnas och byggnadsarbetarnas organisationer. Regeringen avser vidare att direkt med kommuner och landsting taga upp frågan om åtgärder inom den kommunala byggnadssektorn för att förskjuta en del av verksamheten från sommar- till vinterhalvåret.

Redan i årets budgetarbete har de statliga investeringsplanerna för 1960/

61 pressats tillbaka. En viss överflyttning även av industrins investerings- efterfrågan från innevarande till senare år bör eftersträvas. I detta syfte kommer jag att senare denna dag anmäla förslag om tillfällig komplettering av nu gällande regler rörande investeringsfonder. De nuvarande investeringsfonder har, såsom erfarenheterna under 1958 och 1959 klart utvisat, varit i hög grad effektiva när det gällt att framlocka investeringar under en konjunkturavmattning. Däremot är de mindre effektiva såsom medel att dämpa en alltför hög investeringsaktivitet under en högkonjunktur. Det förslag som jag kommer att framlägga, tar sikte härpå genom att stimulera till avsättning under innevarande år med 100 procent av fondens belopp.

I statsverkspropositionen framhöll jag vidare att vi för innevarande budgetår kunde räkna med en starkt ökad efterfrågan för lagerpåfyllnad. Jag erinrade därvid om den strategiska roll som lagervariationerna spelar vid konjunktursvängningarna och pekade på att möjligheterna att påverka lagerhållningen för närvarande är starkt begränsade. I den nu framlagda nationalbudgeten uppskattas lagerinvesteringarna under 1960 medföra en ökning i efterfrågan från föregående år av storleksordningen 3/4 miljard kronor. Huruvida denna lagerökning också kommer att realiseras låter sig ännu inte med någon säkerhet bestämmas. I varje fall synes på grund av den stabila prisutvecklingen på de internationella marknaderna anledning saknas att just nu förvänta någon mera spekulationsbetonad lagerökning.

Med den ytterligare åtstramning av den ekonomiska politiken som angivits i det föregående fullföljes syftet att bevara en balanserad expansion inom den svenska ekonomin. Vi lyckades undgå allvarligare återverkningar på produktion och sysselsättning av den internationella avmattningen 1958—1959. Den samlade effekten av de åtgärder som vidtagits eller nu vidtages bör ge oss möjligheter att med bevarad prisstabilitet upprätthålla den fulla sysselsättningen i sådana former att näringslivet skyddas från effektivitetssänkande störningar av inflatorisk art och att uppnå en fortsatt snabb ökning av produktionsresultatet.

Med riksstatsförslaget för 1960/61 har statens driftbudget kommit upp i en omslutning av något över 15 miljarder kronor. I nominellt belopp innebär detta ungefär en tredubbling sedan budgetåret 1949/50. De faktorer som betingat denna utveckling belyses bl. a. i en sammanställning över budgetutvecklingen vilken som *bihang E* fogats till denna proposition. Av driftbudgetutgifterna uppvisar de statliga bruttoinvesteringarna och inkomstöverföringarna till kommunerna den relativt sett snabbaste utgiftstegringen under 1950-talet. Från 1949/50 till 1958/59, vilket är det senaste budgetår för vilket en slutgiltig budgetredovisning föreligger, ökade dessa båda utgiftsområden sin andel av totalutgifterna med närmare 12 procentenheter. Däremot sjönk under den redovisade perioden bl. a. andelen för de offentliga konsumtionsutgifterna liksom för de indirekta inkomstöverföringarna (subventioner) icke oväsentligt. Detsamma gäller de direkta inkomstöverföringarna till enskilda personer, vilkas andel minskades med 1,6 procentenhet.

De direkta inkomstöverföringarna till enskilda personer har under den aktuella tioårsperioden stigit med ca 60 procent räknat i oförändrat penningvärde. I denna utveckling återspeglar sig det förhållandet att det är det offentliga som i dagens samhälle tillförsäkrar de arbetslösa, de sjuka och åldringarna deras rättmätiga andel av standardstegringen. En omvälvande förbättring har härigenom skett i dessa gruppers villkor. Det är en utveckling som helt överensstämmer med den dominerande uppfattningen bland vårt lands medborgare.

Det är — när man lägger huvudvikten icke på programmatiska deklARATIONER utan på det praktiska handlandet — främst kring inkomstöverföringarna som de politiska motsättningarna koncentreras. När det gäller den del av den statliga verksamheten som direkt tar produktiva resurser i anspråk, d. v. s. vad som i nationalbudgeterna benämnes statlig konsumtion och statliga investeringar, råder däremot praktiskt taget enighet. Detta är i och för sig knappast anmärkningsvärt, då den statliga verksamheten domineras av så angelägna uppgifter som försvar, utbildning, forskning, sjukvård, kommunikationer och energiförsörjning. Enighet om dessa statliga insatser betydelse bör naturligtvis logiskt leda fram till enighet om anskaffandet av de erforderliga resurserna. Tyvärr är på denna senare punkt uppfattningarna mera delade.

Försvarskostnadernas relativa andel av statsutgifterna steg mycket snabbt under de första åren av 1950-talet i samband med den tilltagande internationella spänningen, men har sedan relativt sett något sjunkit, ehuru de även vid periodens slut svarar för en något större andel än 1949/50. Den relativt starkaste ökningen uppvisar utgifterna för kommunikationsändamål, och även utbildning och forskning visar en stegring av sin andel.

I den återopade promemorian redovisas även resultaten av vissa försök att beräkna den volymmässiga utvecklingen av de viktigare budgetposterna under de olika huvudtitlarna. De egentliga statsutgifterna på driftbudgeten skulle enligt denna undersökning med reservation för beräkningstekniska svårigheter årligen under den undersökta 10-årsperioden ha stigit med ca 5,5 procent räknat i oförändrade priser och löner. Under periodens senare del har ökningen varit något snabbare och uppgår till ca 6,5 procent. Under samma tid har bruttonationalprodukten stigit med 3,2 respektive 3,4 procent per år. Över den genomsnittliga utgiftsstegringen — för hela perioden räknat — ligger bl. a. försvarsdepartementet med 7 procents årlig ökning. Under senare delen av 1950-talet är dock ökningstakten lägre och begränsar sig till 3 procent. Kommunikationsdepartementet uppvisar likaledes en ökningstakt av 7 procent, återspeglade de stigande väginvesteringarna. Något över genomsnittet ligger även socialdepartementet, vilket framför allt förklaras av stegrade utgifter för bostads- och arbetsmarknadspolitik och sjukförsäkringen. En ökning i ungefär samma takt som de egentliga statsutgifterna totalt visar utgifterna under ecklesiastikdepartementet. Vissa anslag under huvudtiteln stiger dock avsevärt snabbare. Detta gäller framförallt anslagen till högre utbildning och forskning som uppvisar

en årlig volymökning med ca 9 procent. Handelsdepartementets anslag har under periodens senare del undergått en mycket snabb stegring till följd av ökade utgifter för atomenergiverksamheten.

Kapitalbudgetens strukturförändringar under 1950-talet har framförallt dominerats av affärsverkens ökade investeringsverksamhet och den statliga långivningen till bostadsbyggandet. Av den totala ökningen av medelsförbrukningen 1949/50—1958/59 under statens kapitalfonder på 1,6 miljard kronor hänför sig sålunda ca 0,6 miljard till affärsverksfonderna och drygt 0,6 miljard till den statliga bostadslångivningen. För affärsverksfondernas del motsvaras den nominella ökningen av en »volymmässig» årlig ökning på 4 à 5 procent. Detta är en något lägre stegringstakt än den som redovisas för investeringarna på driftbudgeten, d. v. s. främst försvarsinvesteringarna och vägbyggandet.

De utförda undersökningarna bestyrker det bekanta förhållandet att den offentliga sektorn stiger något snabbare än nationalprodukten. Den snabbare stegringstakten beror på ökningen av de statliga investeringarna. Att det offentliga tagit en växande del av produktionsresurserna i anspråk betingas av de djupgående och snabba förändringar som utmärker det moderna samhället, och är icke karaktäristiskt enbart för vårt land. Internationella jämförelser visar tvärtom att samma process äger rum i alla utvecklade industriländer.

Budgetutvecklingen under de gångna åren utgör en av utgångspunkterna vid bedömningen av den framtida utvecklingen. Den fråga som naturligen inställer sig är huruvida vi kan räkna med att med oförändrade skatter täcka de utgiftsbehov som kommer att göra sig gällande under början av 1960-talet. I syfte att kartlägga de anspråk som under de framförliggande budgetåren kommer att anmälas, har material införskaffats från myndigheter och fackdepartement. Innan jag går in på vad detta material utvisar vill jag, i enlighet med vad jag förutskickade i årets statsverksproposition, i detta sammanhang ta upp den principiella frågan om en *långsiktplanering av budgeten*. Som bekant har besparingsutredningen i sitt betänkande (SOU 1959: 28) understrukit önskvärldheten av en långsiktig budgetplanering. I ett följande avsnitt lämnas en närmare redogörelse för de synpunkter och förslag som utredningen därvid framlagt liksom för remissinstansernas yttranden.

Utredningens utgångspunkt har varit att en sträng återhållsamhet är nödvändig under de framförliggande åren när det gäller nya avsevärda utgiftsåtaganden från statsmakternas sida. Kostnadskrävande reformprojekt bör inte realiseras med mindre det på grundvalen av en statsfinansiell långtidsplanering kan konstateras att medel står till förfogande för ändamålet på längre sikt eller att utgifter till andra ändamål bedömes kunna varaktigt reduceras och lämna plats för den nya utgiften. Formellt binder statsmakternas beslut endast för det närmaste budgetåret, men beslutens reella innebörd är en långsiktig bindning av statsfinansiella resurser. Enligt utred-

ningen visar erfarenheterna klart angelägenheten av en fastare budgetplanering utöver den ettårsperiod för vilken den årliga statsbudgeten upprättas. Genom att utveckla metoderna för flerårsbedömningar av statsfinanserna och att regelbundet redovisa sådana bedömningar inför riksdagen skulle åstadkommas bättre förutsättningar för en rationell prövning av frågor av större statsfinansiell räckvidd och en avvägning mellan olika kostnadskrävande reformer underlättas. Utredningen tänker sig att »långtidsplanen», som skulle avse både statens inkomster och utgifter, skulle omfatta fem år inklusive det närmast framförliggande budgetåret. Den skulle årligen förnyas och presenteras i anslutning till riksstatsförslaget.

Remissmyndigheterna har i allmänhet delat utredningens önskemål om en mera långsiktig budgetplanering. Samtidigt har emellertid i åtskilliga yttranden pekats på vissa svårigheter som måste lösas och villkor som bör vara uppfyllda för att långtidsplaneringen skall kunna vara till avsedd nytta. Vissa skiftningar i bedömningen torde bero på att utredningen inte gått närmare in på tekniken för och den närmare innebörden av en »långsiktplanering», varför förslaget kunnat uppfattas olika.

I en viss mening är värdet av en långsiktplanering av budgeten självklar. De enskilda myndigheterna liksom statsmakterna bör givetvis så långt möjligt vara medvetna om de finansiella verkningarna på längre sikt av sina åtgärder. Det är nödvändigt att se det vid varje tillfälle aktuella handlandet som en etapp i en utveckling på längre sikt. Det är uppenbart att perspektivet måste vidgas utöver det närmast liggande budgetåret. Hos de statliga myndigheterna förekommer för närvarande i många fall en mycket ingående planering, som inte enbart avser organisatoriska och liknande aspekter inom ifrågavarande verksamhetsområde utan även har en anslagsmässig sida. Flera myndigheter har i sina remissyttranden pekat på de goda erfarenheterna av denna långsiktiga planeringsverksamhet och även understrukt att den är nödvändig för ett rationellt handlande. Därigenom kan dyrbara improvisationer lättare undvikas och icke obetydliga besparingar göras. Redan här kan inskjutas, att en sådan planeringsverksamhet hos de större myndigheterna också är en nödvändig förutsättning för en statsfinansiell långtidsplanering i stort. En sådan måste bygga på ett genomarbetat och tillförlitligt grundmaterial. Om detta är av dålig kvalitet, kan det vid den samlade bedömningen inge felaktiga föreställningar om budgetproblematiken och leda till misstag i handlandet.

Inte minst mot bakgrunden av att sådana planer för olika områden av den statliga och statsunderstödda verksamheten är nödvändiga och under senare år utarbetats och redovisats för allt fler områden, är det också naturligt att ställa samman dem och betrakta dem i deras budgetpolitiska sammanhang. Genom en sådan registrering och hopsummering av existerande planer och utgiftstendenser kan planernas inbördes samband ytterligare belysas och deras samlade anslagsmässiga anspråk konfronteras med sannolika samhällsekonomiska och finansieringsmässiga förutsättningar. Det har bl. a.

understrukits att en sådan samlad överblick gör det lättare att undvika svårhemästrade anhopningar av utgiftsökningar till vissa budgetår.

En dylik uppsummering och konfrontation av olika delplaner skall givetvis inte ses som en prognos över statsutgifternas sannolika utveckling utan som ett arbetsinstrument för en rationell långsiktig politik, både beträffande den statsfinansiella utvecklingen i stort och handlandet inom olika statliga verksamhetsområden. Den bör kunna tjäna till ledning för en omprövning av föreliggande planer och ett aktivt påverkande av utvecklingen. Med kännedom om den expansiva kraften i den samhälleliga utvecklingen och den starka konkurrensen om våra resurser ger den säkerligen också incitament till en nödvändig angelägenhetsgradering och gallring mellan olika föreliggande utgiftsbehov. Onekligen föreligger ett behov av att de olika delplanerna kan göras upp mot en finansiellt sett realistisk bakgrund. Vissa av remissinstanserna har betonat önskvärdheten av en vägledning avseende de finansiella förutsättningarna för myndigheternas planeringsarbete. Jag vill vidare understryka, att det finns ett behov av intensifiering av planeringsverksamheten inom olika delar av förvaltningen. På åtskilliga håll behöver planerings- och prognostekniken utvecklas och en närmare sammanknytning ske mellan organisatorisk, »saklig» planering och en bedömning av de kostnadsmässiga konsekvenserna.

Såsom flera remissmyndigheter understrukit, bör emellertid inte de svårigheter och risker för missförstånd som är förknippade med en statsfinansiell långsichtsplanering underskattas. För det första får inte utvecklandet av delplaner och dessas infogande i en samlad planering leda till en fastlåsenhet av budgetpolitiken. Planerna måste ständigt kunna anpassas till nya lägen, inte bara på de speciella verksamhetsområden som planerna närmast hänföra sig till utan även till ändrade förutsättningar i stort, exempelvis i samband med förändringar i samhällsekonomin. I detta avseende har några remissmyndigheter framhållit, att en rullande långsichtsplanering snarast är ägnad att öka flexibiliteten, medan andra åter synes mena att syftet med de långsiktiga planerna förfelas om de inte får fullföljas någorlunda orubade. Det är uppenbart, att mera betydande ändringar i tidigare utarbetade planer kan leda till olägenheter för den enskilda myndigheten. Sådana olägenheter får i varje uppkommande situation vägas mot fördelarna exempelvis ur konjunkturpolitisk synpunkt av att snabbt kunna vidtaga ändringar. Kravet på flexibilitet måste emellertid ovillkorligen upprätthållas, och för egen del hyser jag den uppfattningen att planeringsverksamheten som sådan inte bör vara ägnad att minska utan snarare öka myndigheternas förmåga att möta nya situationer. Risker för överrumpling måste bli mindre. Förutsättningen härför är självfallet att vid planeringsverksamheten hänsyn tas till behovet av rörlighet.

Förändringar i tidigare uppgjorda planer behöver inte vara uttryck för att planerna tidigare varit felaktiga. Sådana förändringar måste tvärtom betraktas som en helt normal och nödvändig företeelse. Verkligheten kommer

alltid att bjuda på överraskningar som måste mötas med snabba motåtgärder och anpassningar. En långsichtsbedömning kommer nästan alltid att i efterhand visa sig ha »slagit fel» och vara i behov av revidering. Det finns skäl att beakta, att detta ligger i sakens natur. Om dessa ofrånkomliga förhållanden skulle uppfattas som tecken på av oskicklighet föranledda »felräkningar» eller dålig planering kunde det långsiktiga planeringsarbetet som sådant lätt diskrediteras.

Det finns i detta sammanhang anledning att alldeles speciellt ihågkomma och göra reservation för vissa svårigheter som är förknippade med en långsiktig budgetplanering. Under vissa schablonmässiga förutsättningar låter sig åtskilliga statliga utgiftsområden förutsägas med en rimlig grad av säkerhet. Speciellt är detta fallet om klart utformade och realistiska utgiftsplaner eller utgiftsramar finns fastställda eller utvecklingen kan återföras på vissa enkla och stabila faktorer såsom exempelvis befolkningsutvecklingen. Det finns å andra sidan områden, för vilka det är påfallande svårt att göra säkra prognoser, utan att man därför kan avstå från verksamheten eller underlåta att vidtaga åtgärder som påverkar utgifterna. Som exempel kan nämnas inverkan på totalförsvarets utgifter vid en förändrad utrikespolitisk situation, effekten på sjukvårdens medelsbehov av sjuklighetens omfattning, vissa statsbidrags beroende av kommunernas dispositioner, eller särskilda åtgärder för stöd åt jordbrukarebefolkningen vid fall av mera omfattande missväxt. Ingen torde väl på allvar vilja förorda att sådana utgifter icke skall förekomma enbart på grund av att det framtida medelsbehovet inte med säkerhet kan förutsägas.

Det ligger vidare i sakens natur att inte alla framtida utgiftsbehov kan förutses. Det är erfarenhetsmässigt så, att långsiktiga utgiftsberäkningar visar en långsammare stegringstakt för mera avlägsna budgetår. Besparingsutredningen har själv påpekat detta förhållande i anslutning till sitt i betänkandet redovisade prognosmaterial och dragit slutsatsen att detta innebär en systematisk underskattning av utgifterna. Det kan icke heller på förhand fastställas hur stora underskattningarna är. Denna ofrånkomliga brist på realism i beräkningarna kan lätt leda till felaktiga föreställningar om budgetläget i framtiden och blir särskilt farlig om den leder till att det framtida budgetutrymmet, vid en såsom önskvärd uppfattad skattepolitik, fulltecknas redan av klart förutsebara utgifter och alltså inga marginaler lämnas som kan ge erforderlig rörelsefrihet. Olägenheterna av denna ofrånkomliga osäkerhet i den långsiktiga budgetbedömningen kan reduceras genom att budgetkalkylerna fortlöpande revideras. De utgör icke heller skäl till att avstå från en långsiktig planering. Men de ställer bestämda krav på att kalkylernas förutsättningar och möjligheter beaktas vid tolkningen av materialet.

Jag har i det föregående närmast uppehållit mig vid frågor, som uppkommer vid försök att belysa den långsiktiga utvecklingen av statsutgifterna, men även vad avser budgetens inkomstsida uppkommer likartade problem. Alldeles bortsett från omöjligheten att säkert förutse skatteunderlagets ut-

veckling i framtiden är det ofta förenat med svårigheter att göra hållbara prognoser för verkningarna på samhällsekonomi och statsbudget av olika beskattningsåtgärder eller uppbördsregler.

Även om de i det föregående berörda svårigheterna skulle kunna reduceras till måttliga proportioner, kvarstår att den statsfinansiella situationen på ett mycket påtagligt sätt röner inflytande av den samhällsekonomiska utvecklingen och inte minst av snabba förändringar i konjunkturläget. Detta är alldeles speciellt tydligt beträffande skatteinkomsternas och övriga statsinkomsters utveckling men gäller även statsutgifterna. Visserligen är inte någon större del av den statliga verksamheten direkt och automatiskt förknippad med konjunkturutvecklingen. Mest påtagligt är givetvis sambandet vad avser de arbetsmarknadspolitiska insatserna. I den mån emellertid konjunkturväxlingarna medför förändringar i pris- och lönenivån — vilka givetvis icke kan förutses inom ramen för de schablonmässiga förutsättningsarna för en långsiktig budgetbedömning — kan budgetläget snabbt undergå betydande förskjutningar. Det hör till bilden att effekterna på utgiftssidan exempelvis av en stigande pris- och lönenivå i en högkonjunktur visar en eftersläpning i förhållande till statsinkomsternas förändringar. I varje fall ytligt sett måste sådana förskjutningar ge intrycket av att en tidigare långsiktig budgetbedömning, byggd på förutsättningen om oförändrad prisnivå och jämn stegring av produktion och inkomster, vilat på orealistiska förutsättningar. Därtill kommer, såsom redan antytts i det föregående, att budgetpolitiken måste kunna snabbt anpassas till konjunkturlägets växlingar. En sådan anpassning av statsinkomster och statsutgifter kan vara fullt rationell ur samhällsekonomisk och budgetpolitisk synpunkt, men bidrar givetvis ytterligare till intrycket att tidigare verkställda långsiktiga budgetprognoser varit vilseledande.

Det kan också ligga en fara i att en statsfinansiell planering alltför ensidigt riktar intresset på den rent statsfinansiella situationen nu och i framtiden, exempelvis i form av en bedömning av budgetbalansens utveckling, men bortser från de större samhällsekonomiska sammanhang i vilket den statliga verksamheten och skattepolitiken har att verka. Inte minst konjunkturinstitutet har, enligt mitt bedömande med rätta, understrukt denna risk. Ur denna synpunkt kan det ifrågasättas, om inte utredningen tillmätt kalkyler över statsinkomsternas automatiska tillväxt alltför stor vikt som ett led i den långsiktiga planeringen, bl. a. genom att förutsätta att alternativa inkomstkalkyler skall utarbetas för olika tänkta konjunkturlägen. De förskjutningar av statsinkomsterna som inträder i olika konjunkturlägen utgör i varje fall inte något mått på »utrymmet» för statsutgifter, därest man gör anspråk på att budgetpolitiken skall koordineras med konjunkturväxlingarna.

Jag har funnit det angeläget att beröra de svårigheter och risker för missförstånd som är förknippade med en långsiktig budgetplanering och som åtskilliga remissinstanser har fogat som reservationer till sitt tillstyrkande av

besparingsutredningens förslag om en sådan planering. Liksom dessa är jag emellertid beredd att förorda att det arbete med flerårsbedömningar som bedrivits sedan några år tillbaka ytterligare utvecklas och intensifieras och att resultatet härav så långt det är praktiskt möjligt fortlöpande redovisas för riksdagen. Jag vill bl. a. erinra om att det enligt direktiven för den nu arbetande långtidsutredningen bland uppgifterna ingår att bedöma den långsiktiga budgetutvecklingen mot bakgrunden av utredningens samhälls-ekonomiska analys. Vidare har, såsom redan nämnts, under våren införskaffats material från olika myndigheter och fackdepartement. Jag återkommer strax till vad detta material utvisar.

Jag vill emellertid dessförinnan göra ytterligare några reflektioner i anslutning till det föregående. Redan i åtskilliga år har i finansplaner och kompletteringspropositioner givits redovisningar av mera översiktligt slag av de långsiktiga budgettendenserna. I och för sig torde detta material ha varit tillräckligt för att ge riksdagen och allmänheten en realistisk bild av de statsfinansiella utsikterna. Förutsättningarna för att dra allmänna budgetpolitiska slutsatser skulle inte komma att ändras så mycket även om en betydligt mera detaljerad kartläggning av långsiktstendenserna verkställdes, och en sådan redovisning kan i och för sig icke hindra att även för framtiden mindre rationella politiska beslut fattas av det slag som besparingsutredningen synes ha haft i åtanke när den framlagt sitt förslag till långtidsplanering. Detta förslag och dess motivering synes böra betraktas såsom ett uppställande av regler för regeringar och oppositionspartier avseende »gott uppförande» i budgetpolitiska sammanhang, ett önskemål som i och för sig ej bör möta någon gensaga.

De sammanställningar som redovisas i bihang E anger i vad avser driftbudgetens s. k. egentliga statsutgifter en årlig uppgång under budgetåren 1961/62—1964/65 med i runda tal 590, 625, 430 och 640 miljoner kronor eller 4,3, 4,4, 2,9 respektive 4,2 procent. Denna stegringstakt är något lägre än den som faktiskt inträffade under 1950-talet. Enligt i bihanget likaledes redovisade beräkningar skulle den genomsnittliga årliga ökningen, mätt i oförändrade priser och löner, ha varit under 10-årsperioden 1949/50—1958/59 5,5 procent och under 5-årsperioden 1954/55—1958/59 6,5 procent. Budgetåren 1959/60 och 1960/61 kan uppgången uppskattas till 3,8 respektive omkring 7 procent.

Dessa uppgifter avser huvudparten av de statliga driftutgifterna. Om hänsyn även tages till de under driftbudgeten upptagna statsskuldräntorna samt ett schablonmässigt tillägg göres för höjda statstjänarlöner med 3 procent per år efter år 1961 — i kongruens med ett antagande om en ökning av nationalinkomsten med 3 å 4 procent årligen — avseende de myndigheter som redovisas under driftbudgeten, erhålles en uppgång med i runda tal 820, 820, 600 och 820 miljoner kronor under budgetåren 1961/62—1964/65. Detta innebär en stegringstakt för de olika åren om 5,5, 5,2, 3,6 respektive 4,8 procent. Om därtill beaktas även kapitalbudgetens samtliga investeringsanslag,

blir de årliga stegringarna ca 1 025, 600, 525 och 750 miljoner kronor eller i procent 6, 3, 3 respektive 4.

När det gäller att närmare bedöma innebörden av dessa siffror får i första hand hänvisas till kommentaren i promemorian. Det kan emellertid förtjäna framhållas, att myndigheterna och fackdepartementen enligt anvisningarna sökt att göra beräkningarna realistiska, i det att hänsyn i princip har tagits till de praktiska möjligheterna — administrativa, arbetskraftsmässiga etc. — att genomföra önskade utvidgningar och standardhöjningar och att pågående planerings- och utredningsarbete, som med viss sannolikhet kan påverka utgifterna under perioden, såvitt möjligt beaktats. Även om de redovisade utgifterna inte har blivit föremål för någon samlad bedömning utifrån finansiella utgångspunkter, representerar de å andra sidan inte någon okritisk inventering av alla tänkbara utgiftsbehov. Det torde i allmänhet vara fråga om angelägna om än inte alltid ofrånkomliga utgifter. Snarast torde det — av skäl som anförts i det föregående — finnas anledning antaga att en viss underskattning skett av utgifterna mot slutet av perioden. Detta är särskilt tydligt beträffande kapitalbudgetens utgifter.

För att underlätta bedömningen av de redovisade utgifterna har i promemorians textkommentar så långt möjligt givits konkreta motiveringar och förklaringar till huvudposternas antagna utveckling. En granskning av materialet synes ge vid handen, att det skett en viss koncentration till budgetåret 1961/62 av utgiftsbehov som för närvarande »står i kö» men som inte med nödvändighet behöver tillgodoses redan då. Detta gäller både drift- och kapitalbudgeten. Om inte bortfallet av anslaget till sparpremier och den planenliga minskningen av anslaget till skatteersättning till kommunerna bildade en viss motvikt, skulle ökningen ha varit för driftbudgeten ca 1 000 miljoner kronor och för drift- och kapitalbudgeten sammanlagt ca 1 200 miljoner kronor. Detta måste betraktas som en mycket snabb ökning om det beaktas att någon mera kostnadskrävande enstaka reform inte förutsatts träda i kraft detta år. En betydande del, ca 500 miljoner kronor, av den totala ökningen kan hänföras till utgifter av investeringsnatur — statens egna samt bidrag och lån till icke-statlig investeringsverksamhet — vilket måste betraktas som en orealistisk utveckling i varje fall så länge vi befinner oss i ett högkonjunkturskede. Utgifter för inkomstöverföringar — med bortseende från de nyss nämnda anslagen till sparpremier och skatteersättning till kommunerna samt vissa bidrag till kommunal investeringsverksamhet som inräknats bland investeringsutgifterna — företer en mera måttlig och i huvudsak rent automatisk ökning med omkring 300 miljoner kronor. Huvudposterna är folkpensionerna (+ 60 miljoner kronor), bostadssubventionerna (+ 70 miljoner kronor) och statsskuldräntorna (+ 90 miljoner kronor). Den relativt kraftiga ökningen av bostadssubventionerna är delvis en följd av räntehöjningen i januari; statsskuldräntorna är kalkylerade utifrån förutsättningen om oförändrat ränteläge och en upplåning av 1,5 miljard kronor. Återstoden av anslagsökningarna 1961/62, ca 400 miljoner kronor, hänför sig till löpande utgifter av konsumtionsnatur. I denna

relativt kraftiga stegring återspeglar sig den redan nämnda anhopningen av vissa latenta förstärkningskrav, även om den delvis kan återföras på den förutsatta fortgående lönehöjningen för de statsanställda. Samma bild möter under praktiskt taget alla departementshuvudtitlar.

För åren efter 1961/62 förutses en stegring av konsumtionsutgifterna i relativt jämn men i jämförelse med 1961/62 något långsammare takt. Transfereringarnas utveckling påverkas främst av de förutsatta kraftiga höjningarna av folkpensionerna vid ingången av budgetåren 1962/63 och 1964/65. Beträffande investeringarna har visserligen upptagits en fortgående uppräknings av väganslagen, men denna utveckling motväges av relativt kraftiga minskningar av kapitalbudgetens anslag. Särskilt framträder effekten av att anslaget till inlösen av aktier i LKAB bortfaller fr. o. m. 1962/63 (160 miljoner kronor). I övrigt måste, såsom redan sagts, denna nedgång betraktas som relativt osäker.

Med förnyat understrykande av de ofrånkomliga reservationerna för osäkerheten i förevarande långsiktssbedömningar torde följande allmänna slutsatser kunna dragas av det framkomna materialet. De samlade utgiftsönskemålen visar en tendens att även under de framförliggande åren stiga snabbare än de 3 å 4 procent som kan förväntas för nationalproduktens ökning under någorlunda gynnsamma förhållanden, även om vid en jämförelse med den trendmässiga utvecklingen särskilt under senare delen av 1950-talet materialet närmast tyder på att ökningstakten skulle uppvisa en viss avsaktnings.

Vid oförändrade skattesatser stiger emellertid även statsinkomsterna något snabbare än nationalinkomsten också vid stabila priser, vilket i första hand sammanhänger med den progressiva inkomstskatteskalan. Under förutsättning av en även i fortsättningen bedriven restriktiv anslagsprövning bör det finnas utsikter att vid en jämn konjunkturutveckling balansera inkomst- och utgiftsökningar. Detta omdöme tar fasta på den genomsnittliga utveckling som avtecknar sig. För vissa år framträder i det föreliggande materialet tendenser till krav på utgiftsökningar som överskrider inkomstökningarna. Detta gäller bl. a. 1961/62 samt de år då nya höjningar av folkpensionerna förutses. Beträffande det förstnämnda året har jag redan anfört skäl som tyder på att en hård utgiftsgranskning skall kunna ganska väsentligt begränsa utgiftsstegringen. Vad angår folkpensionshöjningarna förutsatte som bekant den allmänna pensionsberedningen att den etappvisa höjningen av folkpensionsförmånerna skulle följas av en likaledes etappvis höjning av folkpensionsavgiften. Jag har redan framhållit att årets höjning av folkpensionerna inklusive änke- och barnpensionerna tack vare den allmänna varuskatte kan genomföras utan någon höjning av pensionsavgiften. Det är av naturliga skäl icke möjligt att i dag avgöra huruvida de framtida folkpensionshöjningarna kommer att i sin helhet kunna finansieras vid oförändrade skatter och avgifter. För den händelse särskilda åtgärder skulle visa sig nödvändiga för finansiering av de framtida pensionsförbättringarna får frågan om den lämpligaste finansieringsformen då tagas upp till avgörande. En utgångspunkt för en allsidig prövning av olika alternativ kommer därvid

också att föreligga i betänkande från den utredning i frågan som för närvarande pågår.

Av skäl som jag i det föregående utförligt behandlat är det icke möjligt eller önskvärt att avge några absoluta deklarationer om den framtida finanspolitiken. Målsättningen för denna är visserligen klar men dess konkreta tillämpning måste med nödvändighet bestämmas av det vid varje tidpunkt föreliggande lägets krav. Vad som i dagens läge kan sägas är därför, att utsikterna efter den allmänna varuskattens införande ter sig gynnsamma för att under de närmaste åren utan skattehöjningar bedriva en politik som tillgodoser de väsentliga krav som människorna har rätt att ställa på det offentliga insatser i ett väl fungerande samhälle.

Denna bedömning att statens inkomster totalt inte synes behöva förstärkas genom någon skattehöjning under de närmast framförliggande åren utesluter självfallet icke att förändringar i beskattningsreglerna kan och bör komma att vidtagas. Tvärtom synes tidpunkten nu vara inne för en allmän genomgång och omprövning av vårt nuvarande skattesystem. Detta system har i stora delar tillkommit i ett helt annat samhälle än det vi i dag lever i. De starkt vidgade uppgifterna för det allmänna och den omvälvande standardstegring som kommit hela folket till del utgör skäl för en omprövning även av skattesystemets utformning. När regeringen förra hösten framlade förslaget om införande av en allmän varuskatt, förenades detta förslag med en rad reformer på den direkta beskattningens område. Den allmänna syn på det skattepolitiska problemet som dessa förslag uttryckte accepterades också av riksdagen.

En fortsatt reformering av vårt skattesystem är otvivelaktigt påkallad. För att erhålla underlag för detta fortsatta reformarbete har jag för avsikt att inom kort begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla utredningsmän med uppgift att till allsidig och förutsättningslös prövning upptaga frågan om skattesystemets utformning i hela dess vidd, omfattande beskattningen av såväl företag som enskilda personer.

Även om utredningsmännen därvid anbefalles att bedriva sitt arbete med skyndsamhet, blir det med nödvändighet fråga om ett relativt tidskrävande uppdrag. Detta förhållande bör dock icke hindra att vissa begränsade problem i samband med beskattningen, vilkas lösning framstår som särskilt önskvärd, upptas till prövning redan innan planläggningen av mer vittsyftande reformer fullföljts.

Genom den allmänna varuskatten har skattepolitiken nu blivit mera nyanserad än tidigare. Det förhållandet att en allmän varuskatt nu ingår i vårt skattesystem och de erfarenheter som vi nu erhåller av denna skatteform, har en betydelse utöver den direkt inkomstförstärkande. Den bör på litet längre sikt även öka förutsättningarna för en allsidig och fruktbar allmän debatt kring den viktiga problematik som gäller den offentliga hushållningens ändamålsenliga utformning i dagens och morgondagens samhälle.

4. Budgetläget. Innan jag närmare behandlar det kompletterade riksstatsförslaget för det kommande budgetåret, torde jag i korthet få beröra ut-

fallet av riksstaten för *budgetåret 1959/60*. I den i januari i år framlagda statsverkspropositionen beräknades underskottet på totalbudgeten för innevarande budgetår komma att uppgå till 2 1/4 miljarder kronor, varvid dock reservation fick göras för bl. a. kommande lönehöjningar för de statsanställda. De beräkningar som nu utförts ger ett ca 200 miljoner kronor lägre underskott.

Riksräkenskapsverket har i sin beräkning rörande budgetutfallet för 1959/60 (*Bihang A*) upptagit i n k o m s t e r n a på driftbudgeten till 13 503 miljoner kronor. Senare har från affärsverken under hand inhämtats uppgifter rörande den verkan som det nya avtalet om statstjänstemännens löner m. m. beräknas få för affärsverkens inleverans av överskottsmedel. Med hänsyn till sistnämnda beräkningar bör inkomstbeloppet justeras till 13 485 miljoner kronor. Detta belopp är 50 miljoner kronor högre än det som upptogs i statsverkspropositionen till 1960 års riksdag. Bakom denna nettosiffra ligger dock vissa större förskjutningar i beräkningarna av de enskilda delposterna. Inkomsttitlarna allmän varuskatt samt omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker har sålunda nedräknats med 125 respektive 25 miljoner kronor, medan inkomsterna av tullmedel, tobaksskatt och energiskatt höjts med 85 respektive 15 och 25 miljoner kronor. Vidare väntas inkomsterna från fonden för statens aktier bli 20 miljoner kronor högre än enligt den närmast föregående beräkningen.

Vad beträffar driftbudgetens u t g i f t e r har, utöver de i proposition nr 2 till årets riksdag upptagna anslagen, genom äskanden å tilläggsstat tillkommit 90 miljoner kronor, varav 79 miljoner kronor avser kostnader för de statsanställdas lönehöjningar och 9 miljoner kronor kostnader för den svenska FN-styrkan. Vidare är det nu möjligt att bättre än tidigare överblicka den kommande belastningen på förslagsanslag och obetecknade anslag. Utöver vissa justeringar av de överskridanden och besparingar som förutsågs i statsverkspropositionen och som då beräknades ta ut varandra kan bl. a. väntas en merutgift på 50 miljoner kronor till följd av ökade kostnader för statsskuldräntor. Å andra sidan synes omkring 20 miljoner kronor av det under försvarshuvudtiteln anvisade anslaget till reglering av prisstegringar icke komma att tagas i anspråk. Netto beräknas förslagsanslag och obetecknade anslag uppvisa merutgifter på sammanlagt 28 miljoner kronor. Behållningarna på reservationsanslagen antogs tidigare komma att minska med 100 miljoner kronor. I riksräkenskapsverkets beräkningar förutses en reservationsmedelsökning för budgetåret 1959/60 om 70 miljoner kronor. Enligt inom finansdepartementet senare gjorda undersökningar synes emellertid denna ökning böra uppskattas till 150 miljoner kronor.

För kapitalbudgetens vidkommande har sedan i januari äskats ytterligare drygt en miljon kronor å tilläggsstat II. Anslagsbehållningarna under kapitalbudgeten väntas komma att öka med 75 miljoner kronor, vilket är 25 miljoner kronor mer än som upptogs i statsverkspropositionen. Det totala medelsbehovet på kapitalbudgeten för 1959/60 beräknas nu till 1 926 miljoner

kronor, vilket är ca 40 miljoner kronor mer än enligt de uppskattningar som senast redovisats.

Förändringarna i det nu beräknade utfallet av totalbudgeten för 1959/60 i förhållande till beräkningarna vid fastställandet av *den ursprungliga riksstaten* kan sammanfattas på följande sätt:

<i>Totalbudgetens kassamässiga underskott enligt riksstaten</i>		— 2 836
Inkomstförändring		
Merinkomst av skatt å inkomst och förmögenhet m. m. +	200	
Merinkomst av tullmedel +	85	
Införande av allmän varuskatt +	375	
Merinkomst av omsättningsskatt å motorfordon +	15	
Merinkomst av tobaksskatt +	35	
Minskad inkomst av omsättnings- och utskänknings- skatt å spritdrycker —	75	
Merinkomst av energiskatt +	15	
Minskad inkomst av tipsmedel —	14	
Merinkomst av statens affärsverksfonder +	29	
Merinkomst av riksbanksfonden +	35	
Merinkomst från fonden för statens aktier +	45	
Övriga inkomstförändringar +	34	+ 779
Tilläggsstatsanslag å driftbudgeten (exkl. avskrivnings- anslag)		
Beredskapsarbeten på vägar och gator —	80	
Täckningsanslag för lönehöjningar —	79	
Övriga anslag —	23	— 182
Minskad reservationsmedelsförbrukning å driftbudgeten (exkl. avskrivningsanslag)		+ 240
Anslagsöverskridanden och besparingar		
Besparingar å anslaget till reglering av prisstegringar under fjärde huvudtiteln +	20	
Merutgifter å anslaget till allmänna barnbidraget —	45	
Merutgifter å anslaget till vissa omskolningskurser . . —	11	
Merutgifter å anslaget till kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån —	11	
Besparingar å anslaget till bostadsrabatter +	31	
Merutgifter å anslaget till bidrag till driften av folk- skolor m. m. —	40	
Besparingar å anslaget till de allmänna läroverkens av- löningar +	11	
Merutgifter för räntor å statsskulden —	50	
Besparingar i övrigt (netto) +	67	— 28
Tilläggsstatsanslag å kapitalbudgeten		
Lånefonden för bostadsbyggande —	150	
Räntefria lån till bostadsbyggande —	25	
Övriga anslag —	2	— 177

Minskad förbrukning av anslagsbehållningarna på kapitalbud- geten	+ 100
Minskad disposition av rörliga krediter	+ 50
Ökad fondering hos riksgäldskontoret av sjukkassorna tillkom- mande arbetsgivarbidrag	+ 8
<i>Totalbudgetens nu beräknade kassamässiga underskott</i>	— 2 046

Sammanställningen visar, att totalbudgetunderskottet kan väntas bli ca 800 miljoner kronor mindre än enligt de på riksstaten byggda beräkningarna. Inkomstökningarna uppgår härvid till netto 779 miljoner kronor, varav 375 miljoner kronor beror på den av höstriksdagen beslutade allmänna varuskatten. Tilläggsstaterna har medfört utgiftsökningar på drift- och kapitalbudgeten med sammanlagt 359 miljoner kronor. Förbrukningen av anslagsbehållningarna (exkl. avskrivningsanslag) förutses däremot tillsammans bli 340 miljoner kronor mindre än vad som beräknades vid fastställandet av riksstaten. Dessutom synes den tidigare antagna ökningen på 50 miljoner kronor av utestående rörliga krediter komma att utebli.

Jag övergår här efter till att behandla det kompletterade riksstatsförslaget för *budgetåret 1960/61*. I statsverkspropositionen beräknades driftbudgetens inkomster till 15 011 miljoner kronor, medan dess utgifter upptogs till 14 852 miljoner kronor. Vidare kalkylerades med en återföring från budget-utjämningsfonden av kommunalskattemedel med (netto) 125 miljoner kronor. Jag redovisade följaktligen ett överskott på driftbudgeten om (15 011 — 14 852 + 125) 284 miljoner kronor. Slutligen utgick jag från att behållningarna på driftbudgetens reservationsanslag totalt sett skulle förbli oförändrade.

Enligt de nu föreliggande beräkningarna skulle *s t a t s i n k o m s t e r n a* för nästa budgetår komma att uppgå till 15 500 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 489 miljoner kronor i förhållande till det i statsverkspropositionen redovisade beloppet. Förenämnda inkomstsiffra bygger på riksräkenskapsverkets förnyade inkomstberäkning, för vilken jag i det följande lämnar en särskild redogörelse. Jag har dock företagit vissa justeringar av dessa beräkningar bl. a. med hänsyn till återverkningarna av lönehöjningarna på affärsverkens inleverans av överskottsmedel.

Inkomstskattetiteln har i de nya beräkningarna upptagits till 6 900 miljoner kronor, vilket är 400 miljoner kronor mer än vad som redovisades i statsverkspropositionen. Beträffande den statliga inkomstskatten har då räknats med oförändrad uttagsprocent. Inkomstberäkningen utgår vidare från att den totala lönesumman kommer att stiga med 7 procent såväl under år 1960 som under 1961 och att bolagens till statlig inkomstskatt taxerade inkomst kommer att minska med sammanlagt 5 procent mellan 1959 och 1960 års taxeringar men stiga väsentligt vid 1961 års taxering.

Jag vill i likhet med riksräkenskapsverket i detta sammanhang starkt understryka den osäkerhet som även vid denna tidpunkt vidlöder inkomstberäkningen framför allt i vad den avser inkomstskattetiteln. Statsinkomsterna

Driftbudgeten

Miljoner kronor

	1953/54	1954/55	1955/56
Inkomster	8 535	8 907	10 072
Utgifter	¹ 8 130	¹ 8 619	¹ 9 691
Överskott eller underskott	405	288	381
Avsättning till (–) resp. återföring från (+) budgetutjämningsfonden av kommunalskatte- medel (netto)	—	—	— 250
Överskott eller underskott	405	288	³ – 225

¹ Reservationsmedelsförändringar inräknade.² Därav riksstat 13 591, tilläggsstat I och II 183 mkr.³ Efter avdrag för vissa medel som insatts på särskilt konto i riksbanken (se motsvarande tabell i finansplanen för budgetåret 1958/59).

blir beroende av konjunkturutvecklingen och det nominella skatteunderlagets förändringar.

Fortfarande räknas med en nettoåterföring från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel. Beloppet har dock nedräknats från i statsverkspropositionen angivna 125 miljoner kronor till 25 miljoner kronor, vilket sammanhänger med att vid stigande källskatteinkomster eftersläpningen i utbetalningen av kommunalskattemedel automatiskt ökas, varvid större avsättningar till budgetutjämningsfonden erfordras.

Även beträffande utgifterna lämnas i det följande en särskild redo-

Kapitalbudgeten

Miljoner kronor

	1953/54	1954/55	1955/56
Investeringsanslag	1 947	2 102	2 272
Avgår: Avskrivningsmedel och övriga likvida medel	– 914	– 1 025	– 1 244
Återstående medelsbehov	³ 1 033	³ 1 077	³ 1 028

¹ Därav riksstat 2 741 samt tilläggsstat I och II 177 mkr.² Därav 1 mkr å tilläggsstat II (hänsyn har även tagits till att 60 mkr av avskrivningsanslag-
en enl. riksräkenskapsverkets beräkningar icke kommer att utnyttjas).³ Förändringar av anslagsbehållningarna inräknade.

1956/57	1957/58	1958/59	1959/60			1960/61	
			enl. riks- staten	enl. stv. prop. 1960	ny be- räkning	enl. stv. prop. 1960	ny be- räkning
10 691	12 019	12 604	12 706	13 435	13 485	15 011	15 500
¹ 10 978	¹ 12 120	¹ 12 743	13 591	13 684	¹ 13 774	14 852	15 248
- 287	- 101	- 139	- 885	- 249	- 289	159	252
- 100	- 250	- 200	+ 150	+ 100	+ 100	+ 125	+ 25
³ - 571	³ - 451	- 339	- 735	- 149	- 189	284	277
Minskning (-) resp. ökning (+) av be- hållningarna å reservationsanslag ..			- 150	- 100	+ 150	-	- 100
Nettomerutgifter å övriga anslag			-	-	- 28	-	-
Underskott (-) resp. överskott (+) inkl. reservationsmedelsförändring och merutgifter			- 885	- 249	- 67	+ 284	+ 177

görelse. Av denna framgår, att den största förändringen i förhållande till de i statsverkspropositionen framlagda förslagen hänför sig till de merkostnader som uppstår till följd av den nyligen träffade uppgörelsen om de statsanställdas löner. Lönehöjningarna kan sålunda uppskattas komma att belastas driftbudgeten med merutgifter om sammanlagt 340 miljoner kronor, förutom den reduktion av affärsverkens rörelseresultat som också följer av de ökade lönekostnaderna. I siffran 340 miljoner kronor har då inräknats ett belopp av 70 miljoner kronor motsvarande det anslag som chefen för

1956/57	1957/58	1958/59	1959/60			1960/61	
			enl. riks- staten	enl. stv. prop. 1960	ny be- räkning	enl. stv. prop. 1960	ny be- räkning
2 046	2 510	2 441	2 741	2 916	¹ 2 918	2 751	2 765
- 1 403	- 1 306	- 869	- 976	- 976	³ - 917	- 1 037	- 1 058
³ 643	³ 1 204	³ 1 572	1 765	1 940	2 001	1 714	1 707
Minskning (+) resp. ökning (-) av an- slagsbehållningarna			+ 25	- 50	- 75	-	-
Totalt återstående medelsbehov för ka- pitalbudgeten (inkl. förändring av anslagsbehållningarna)			1 790	1 890	1 926	1 714	1 707

kommunikationsdepartementet tidigare denna dag föreslagit för täckande av den förlust som beräknas uppstå för statens järnvägar på grund av de höjda lönerna. Sammanlagt kommer lönerörelsen genom direkta merkostnader och inkomstbortfall att belasta budgeten för 1960/61 med 425 miljoner kronor. Dessutom kommer chefen för jordbruksdepartementet senare denna dag att föreslå en uppräknings med 25 miljoner kronor av anslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Vidare äskar jag i det följande ytterligare medel eller drygt 14 miljoner kronor för avskrivning av nya kapitalinvesteringar. Slutligen har riksdagen som följd av det höjda ränteläget uppräknat anslaget till kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån med 15 miljoner kronor.

Förändringarna av driftbudgetens anslag i förhållande till det i januari framlagda riksstatsförslaget innebär en höjning av utgifterna med 396 miljoner kronor från 14 852 till 15 248 miljoner kronor.

De redovisade uppgifterna om driftbudgetens inkomster och utgifter har sammanställts i särskild tabell. Enligt denna överstiger inkomsterna utgifterna med 252 miljoner kronor. Efter en bokföringsmässig korrigering med 25 miljoner kronor motsvarande det nettobelopp av kommunalskattemedel som, enligt vad jag tidigare anfört, beräknas skola återföras från budgetutjämningsfonden, uppgår överskottet till 277 miljoner kronor. I statsverkspropositionen redovisades, som tidigare nämnts, ett motsvarande överskott på 284 miljoner kronor.

Enligt uppgifter från vederbörande anslagsförvaltande myndigheter skulle behållningarna under driftbudgetens reservationsanslag komma att minska med totalt sett ca 200 miljoner kronor under det framförliggande budgetåret. För egen del finner jag det dock mera realistiskt att räkna med att ifrågasvarande behållningar endast kommer att reduceras med 100 miljoner kronor.

Jag vill framhålla att det sålunda kvarstående överskottet på 177 miljoner kronor kan komma att reduceras på grund av tillkommande utgifter i form av anslagsöverskridanden och tilläggsstater. Det bör erinras om att under budgetåren 1955/56—1959/60 har tilläggsstater på driftbudgeten förekommit i följande utsträckning av andra skäl än lönehöjningar, nämligen 370, 175, 512, 319 respektive 104 miljoner kronor eller med i genomsnitt ca 300 miljoner kronor per år.

I fråga om *kapitalbudgeten* har, sedan statsverkspropositionen avlämnades, framlagts förslag innebärande en ökning av investeringsanslagens summa med sammanlagt nära 15 miljoner kronor. Huvuddelen av denna ökning eller 12 miljoner kronor hänför sig till det under fonden för låneunderstöd äskade anslaget till bidrag till Internationella utvecklingsfonden.

De avskrivningsmedel och övriga likvida medel som står till förfogande för investeringarnas finansiering dels i form av anslag å driftbudgeten, dels såsom avskrivningsmedel m. m. inom de olika kapitalfonderna kan nu beräknas uppgå till 1 058 miljoner kronor. Då investeringsanslagens summa, efter den förändring som redovisats i det föregående, uppgår till 2 765 miljoner kronor och då det samlade beloppet av kvarstående anslagsbehållning-

ar synes komma att förbli oförändrat under det framförliggande budgetåret, kan det totala medelsbehovet för kapitalbudgetens del uppskattas till (2 765 — 1 058) 1 707 miljoner kronor. Detta belopp redovisas under rubriken Lånemedel i den investeringsplan som nu framlägges på sedvanligt sätt. Till denna beräkning får givetvis fogas en reservation för eventuella tilläggsstatsanslag.

Myndigheternas disposition av rörlig kredit i riksgäldskontoret förutses bli oförändrad under 1960/61. Tidigare räknades med en ökning av 50 miljoner kronor. .

För att ge en samlad bild av statens totala, faktiska inkomster och utgifter under innevarande och nästkommande budgetår har drift- och kapitalbudgeten på vanligt sätt sammanställts till en *totalbudget*. Resultatet redovisas i särskild tabell.

Totalbudgeten
Miljoner kronor

	1958/59	1959/60			1960/61	
		enligt riks- staten	enl. stv. prop. 1960	ny beräk- ning	enl. stv. prop. 1960	ny beräk- ning
Överskott (+) eller under- skott (-) på driftbud- geten.....	¹ - 339	- 735	- 149	- 189	+ 284	+ 277
Minskning (-) resp. ökning (+) av behållningarna å reservationsanslag	—	- 150	- 100	+ 150	—	- 100
Nettomerutgifter å övriga anslag	—	—	—	- 28	—	—
Fondering hos riksgäldskon- toret av sjukkassorna till- kommande arbetsgivarbi- drag	+ 41	+ 39	+ 40	+ 47	—	—
Avsättning (+) resp. åter- föring (-) av kommunal- skattemedel.....	+ 200	- 150	- 100	- 100	- 125	- 25
Medelsbehov på kapitalbud- geten efter avdrag för av- skrivningar o. dyl.	¹ - 1 572	- 1 765	- 1 940	- 2 001	- 1 714	- 1 707
Minskning (-) resp. ökning (+) av anslagsbehållning- ar på kapitalbudgeten ..	—	- 25	+ 50	+ 75	—	—
Ökad (-) resp. minskad (+) disposition av rörliga kre- diter	+ 242	- 50	- 50	—	- 50	—
Totalbudgetens underskott	- 1 428	- 2 886	- 2 249	² - 2 046	- 1 605	³ - 1 555

Inkl. förändring av anslagsbehållningar.

Detta belopp kommer icke att motsvara upplåningsbehovet, vilket påverkas bl. a. genom att de i riksbanken fonderade LKAB-medlen (90 mkr) kommer att överföras till riksgäldskontoret. Det formella upplåningsbehovet minskar härigenom i motsvarande utsträckning.

³ Utan hänsynstagande till ev. tilläggsstater och överskridanden.

I denna har beaktats, att avsättningar respektive återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel icke utgör någon kassamässig utgift eller inkomst för staten.

Av tabellen framgår att de nu kända transaktionerna för budgetåret 1960/61 skulle medföra ett underskott på totalbudgeten av 1 555 miljoner kronor, vilket är något mindre än det belopp som framräknades i statsverkspropositionen exklusive lönehöjningar och andra tillkommande utgifter. Underskottet är vidare omkring 500 miljoner kronor lägre än det för innevarande budgetår beräknade och något högre än det som redovisades för 1958/59.

Det nu beräknade underskottet på totalbudgeten för nästa budgetår kan ses mot bakgrunden av följande uppgifter rörande totalbudgetens saldon under budgetåren 1950/51—1958/59 och det nu beräknade saldot för budgetåret 1959/60.

Budgetår	Totalbudgetsaldo	Budgetår	Totalbudgetsaldo
1950/51	— 324	1956/57	— 762
1951/52	+ 434	1957/58	— 1 135
1952/53	— 746	1958/59	— 1 428
1953/54	— 1 098	1959/60	— 2 046
1954/55	— 1 085	1960/61	¹ — 1 555
1955/56	— 598		

¹ Utan hänsynstagande till ev. tilläggsstater och överskridanden.

Besparingsutredningens förslag rörande statsfinansiell långsiktplanering

En sammanfattning torde här få lämnas av 1958 års besparingsutrednings förslag rörande en statsfinansiell långsiktplanering jämte de över förslaget avgivna remissyttrandena.

I remissyttrandena har utredningens nu förevarande förslag särskilt berörts av överbefälhavaren, försvarets förvaltningsdirektion, försvarets civilförvaltning, pensionsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket, konjunkturinstitutet, statens organisationsnämnd, statens sakrevision, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, skogsstyrelsen, kommerskollegium, civilförsvarsstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Älvsborgs, Örebro, Västernorrlands och Västerbottens län, fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, Svenska vägföreningen, Länsvägnämndernas förbund, Sveriges lantbruksförbund, förening u. p. a., Statstjänstemännens riksförbund, Sveriges akademikers centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund i ett gemensamt yttrande, Kooperativa förbundet samt Riksförbundet Landsbygdens folk.

Utredningen

Statens budget har, framhåller utredningen, sedan lång tid bestämts för ett år i taget. Även budgetarbetet har i hög grad begränsat sig till den närmast framförliggande ettårsperioden. Detta förhållande tedde sig under tidigare skeden av samhällsutvecklingen naturligt med hänsyn till den statliga verksamhetens relativt begränsade och okomplicerade karaktär. En sådan uppläggning är emellertid numera inte rationell. Väsentlig vikt lägges vid budgetens roll att påverka det samhällsekonomiska skeendet. Statsmakternas beslut är i realiteten i hög grad långsiktigt bindande. Vidare framstår ofta ett besluts omedelbara finansiella verkan som begränsad i förhållande till de finansiella konsekvenserna på längre sikt.

Utredningen erinrar om att i de till riksstatsförslagen knutna finansplanerna under senare år redovisats visst material till belysning av inkomst- och utgiftsutvecklingen under de närmaste åren. Särskild uppmärksamhet har därvid ägnats de s. k. automatiska utgifts- och inkomststegringarna. Även om flerårsbedömningar av statsfinansernas utveckling regelbundet förekommer, torde det enligt utredningen vara nödvändigt att utveckla metoden härför och även önskvärt att resultatet redovisas inför riksdagen.

Genom en statsfinansiell långtidsplanering åstadkommes, menar utredningen, bättre förutsättningar för en rationell prövning av frågor av större statsfinansiell räckvidd. Vidare underlättas en avvägning mellan olika kostnadskrävande reformer. Förutsättningar ernås även för en bättre samordning mellan de utgiftsskapande besluten och besluten om utgifternas finansiering. Detta framstår enligt utredningen som angeläget för att sambandet mellan kostnadskrävande reformer och skattebelastning klart skall framgå. En fortlöpande statsfinansiell långsiktplanering skulle vara en av förutsättningarna för att öka den finanspolitiska rörelsefriheten nu och i framtiden, framhåller utredningen vidare. Förhandsdispositioner av statsfinansiella resurser, som inte ligger i linje med de möjligheter som långtidsplaneringen anvisar, skulle bättre kunna undvikas. Utrymme skulle inte kunna beredas för nya väsentliga utgiftsåtaganden genom temporärt uppskov med utgifter för andra på längre sikt oundvikliga ändamål.

Från de nu angivna utgångspunkterna framlägger utredningen förslag till riktlinjer för utformningen av en statsfinansiell långsiktplanering. Den längre tidsperiod som planeringen skulle omfatta bör enligt utredningen bestämmas till fem år. För en sådan tidsperiod anses praktiska möjligheter föreligga att åstadkomma en någorlunda säker framtidskalkyl, som dock får byggas på vissa enkla förutsättningar på det statsfinansiella området. Genom att planen årligen överses, skulle man erhålla en s. k. rullande långtidsplan för de närmaste budgetåren. Förslaget till riksstat skulle alltså avse enbart det närmast framförliggande budgetåret men i anslutning här till skulle långtidsplanen redovisas. Det första året i denna plan skulle alltså vara det år som riksstatsförslaget avser. För de därpå följande två budgetåren skulle man uppgöra en förhållandevis detaljerad prognos för sta-

tens inkomster och utgifter. För det fjärde och femte året skulle en mera summarisk bedömning redovisas. Beträffande inkomstsidan skulle prognosen upprättas under rimliga antaganden i fråga om produktions-, sysselsättnings- och inkomstutvecklingen. Alternativa antaganden om konjunkturutvecklingen torde få uppställas. På utgiftssidan skulle huvudvikten läggas vid en bedömning av de statsfinansiellt väsentliga posterna i budgeten, såsom olika delar av totalförsvaret, socialpolitik, bostadspolitik, vägväsende, utbildnings- och kulturpolitik, sjukvård o. s. v. Särskilt skulle därvid belysas de automatiska utgiftsstegringarna. Beräkningarna skulle göras i fast penningvärde och de måste, framhåller utredningen, bygga på schablonmässiga antaganden. Deras illustrativa syfte blir därmed inte försvagat, under förutsättning att kalkylernas innebörd uppfattas rätt.

Utredningen framhåller till sist, att den inte kunnat företa någon mera ingående undersökning av de detaljproblem som är förknippade med en långsichtsplanering.

Yttranden

Rörande behovet av en långsiktig budgetplanering är samtliga remissinstanser ense. Flertalet av de hörda myndigheterna och organisationerna anser även utredningens förslag lämpligt som grundval för en sådan planering. Värdet av en långsichtsplanering vitsordas bl. a. av *överbefälhavaren, försvarets förvaltningsdirektion och försvarets civilförvaltning* mot bakgrunden av erfarenheterna från försvarets område. *Byggnadsstyrelsen* understryker särskilt vikten av en långsiktig planering av de statliga byggnadsinvesteringarna. *Kommerskollegium* ansluter sig till förslaget om en rullande femårsplan men varnar för en överskattning av värdet av en dylik plan, då utvecklingen inom skilda samhällsområden lätt kan kullkasta uppgjorda beräkningar. Liknande synpunkter framföres även av *överstyrelsen för yrkesutbildning*.

Vissa remissorgan, som i och för sig tillstyrkt förslaget, påpekar svårigheterna att i praktiken genomföra mera långsiktiga prognoser. I första hand gäller detta bedömningen av konjunkturutvecklingen. Svårigheterna att med någon större grad av säkerhet överblicka såväl den samhällsekonomiska utvecklingen som statsinkomsternas förändringar under en längre tidsperiod betonas av *riksräkenskapsverket*. Frågan om konjunkturbedömningen behandlas närmare av *konjunkturinstitutet*, som framhåller, att det för närvarande knappast föreligger några metoder för konjunkturprognoser på längre än ett års sikt som kan betecknas som annat än gissningar eller räkneexempel. Det är därför enligt institutet av stor vikt, att man är medveten om osäkerheten i långtidsprognoser och om de grundläggande förutsättningar på vilka de bygger. Det är uppenbart, framhåller institutet vidare, att det inte är någon mening med att — annat än möjligen för det första året — söka göra antagandena realistiska med avseende på konjunkturutvecklingen. De får begränsas till vissa — eventuellt alternativa — förutsättningar av schablonmässig karaktär rörande den trend-

mässiga reala utvecklingen, lämpligen under antagande av full sysselsättning. Med utgångspunkt från ett bestämt antagande om den årliga ökningen av nationalprodukten och den ytterligare förutsättningen av oförändrade varupriser och oförändrat skattesystem kan utvecklingen av statens inkomster kartläggas någorlunda.

En planering som innebär en anhopning av utgiftsstegringar till ett visst år torde, framhåller institutet, inte vara rationell med hänsyn till ovissheten om den konjunktursituation som då kan komma att råda.

När det gäller beräkningen av olika utgiftsposter i prognosen har bl. a. *statens organisationsnämnd*, i likhet med utredningen, ansett att denna i huvudsak bör inriktas på de för statsfinanserna avgörande utgiftsposterna. *Konjunkturinstitutet* betonar däremot även vikten av de mindre utgiftsposterna och anser att utredningen underskattat betydelsen av dessa. Institutet utvecklar ytterligare frågan om beräkningen av utgiftsposterna och framhåller därvid i huvudsak följande.

Ett viktigt element i prognoskalkylerna för utgiftssidan utgör en beräkning av de automatiska förändringarna. I betydande utsträckning är dessa möjliga att förutse med tämligen god precision, då de till stor del är avhängiga av befolkningsutvecklingen. Även beträffande andra stora utgiftsposter, för vilka det föreligger explicita planer, kan beräkningar göras, för vilka förutsättningarna någorlunda entydigt kan preciseras. Som exempel härpå nämnes försvars- och vägutgifterna. När det däremot gäller de små utgiftsposterna är det väsentligt svårare att genomföra en liknande kartläggning. Institutet anger tre olika förfaranden, som skulle kunna vara tänkbara. En möjlighet vore att lita till de enskilda myndigheternas okorrigerade uppgifter om anslagsbehoven under den framförliggande femårsperioden. De resultat som skulle kunna erhållas på detta sätt anser institutet dock i regel som helt otillförlitliga såsom prognoser. En andra väg skulle vara att genomföra en realprövning även av den stora mängden av mindre utgiftsposter. Enligt institutets mening är det dock tvivelaktigt om en sådan prövning kan genomföras för en så lång period som fem år. Dels måste det bli mycket svårt att avgöra konsekvenserna för de enskilda posterna av de antaganden som måste göras rörande den långsiktiga allmänna ekonomiska utvecklingen; det skulle kräva en specificering intill meningslöshet. Dels torde planerna på nya projekt och på omläggningar av nuvarande verksamhet i stor utsträckning vara så obestämda att ett ställningstagande blir praktiskt taget omöjligt. En tredje metod, slutligen, skulle enligt institutet vara att kartlägga de mindre utgiftsposternas utveckling genom att arbeta med schablonmässiga antaganden, som tillämpades på tämligen stora utgiftsgrupper. Härvid finge man i stor utsträckning utgå från de utvecklingsrelationer som gällt under exempelvis den närmast förflutna tioårsperioden. I detta fall blir det emellertid inte längre fråga om en plan utan snarare om en blygsam prognos, byggd på vissa förutsättningar rörande den långsiktiga allmänna ekonomiska utvecklingen och vissa svårgripbara antaganden om hårdheten i den löpande budgetbehandlingen. Av de tre angivna möjligheterna, som alla lider av be-

tydande svagheter, finner institutet den sistnämnda vara närmast att föredra, även om man finge tänka sig vissa inslag av de båda andra metoderna. Institutet betonar dock de risker som föreligger att en långsiktsplan eller prognos av detta slag uppfattas fel.

Frågan om *s t a t s m a k t e r n a s b u n d e n h e t* av långsiktskalkylerna diskuteras av vissa remissinstanser. *Skolöverstyrelsen* förutsätter att ett ställningstagande till en plan i någon form måste ske. Styrelsen understryker dock att förslaget vid sin praktiska utformning inte får ges en så restriktiv innebörd att i budgeteringen ingående utgiftsposter en gång för alla skulle låsas vid senare budgetberedningar. *Svenska vägföreningen* framhåller behovet av att i görligaste mån söka hålla fast vid en viss bestämd plan för byggnads- och anläggningsverksamheten. I andra remissvar betonas riskerna för en bindning av statsutgifterna. *Riksräkenskapsverket* pekar på den fara som ligger i en alltför långt driven förhandsplanering, varigenom framtida inkomster kan bli så in-tecknade av utgifter, som vid planeringstillfället befinnes ofrånkomliga, att ett fritt val mellan utgiftsändamål i framtiden blir omintetgjort. Liknande synpunkter anföres även av *statens saksrevision* och *LO*. Det måste starkt betonas, framhåller *LO*, att långsiktsplaner bör göras så elastiska att de ger utrymme för konjunkturpolitiskt motiverade variationer i finanspolitiken. Angeläget är, att statsutgifternas expansion i största möjliga utsträckning förlägges till perioder av fallande eller matt konjunktur och att största möjliga återhållsamhet iakttas under stigande eller hög konjunktur.

Vikten av anpassning till konjunkturutvecklingen understrykes ytterligare av *konjunkturinstitutet*, som konstaterar att en på trendmässiga antaganden grundad prognos i praktiken aldrig kommer att bli aktuell för något enskilt år. Detta ligger i sakens natur men kan, om innebörden av långtidsprognosen missuppfattas, leda till en misskreditering av denna. Eller vad värre är, framhåller institutet vidare, långtidsprognosen kan innebära ett incitament till ökad stelhet i finanspolitiken och därmed försämrade förutsättningar för en rationell kortsiktig konjunkturpolitik. Den förutsatta rullande revideringen av långtidsprognosen är visserligen avsedd att motverka en sådan stelhet, men den ofta genomgripande revidering som därvid måste komma att ske i förhållande till den föregående år presenterade prognosen kan lätt uppfattas som ett oberättigat frångående av tidigare planer. Det är därför enligt institutet inte självklart, såsom besparingsutredningen förutsatt, att en långsiktig budgetplanering skulle öka förutsättningarna för en flexibel finanspolitik. Det förutsätter att man vid planeringen speciellt tar hänsyn till behovet av rörlighet, exempelvis genom att å ena sidan inte lång tid i förväg låsa tidsschemat för stora utvecklingsprogram och å andra sidan hålla en beredskap för en snabb ökning av utgifterna under år då detta är konjunkturpolitiskt påkallat. Behovet av kortsiktig flexibilitet i budgeten gäller för övrigt även inkomstsidan, där det med nuvarande förfarande är särskilt dåligt tillgodosett, konstaterar institutet slutligen.

Förnyad beräkning av statsinkomsterna

Riksräkenskapsverkets såsom *bihang B* redovisade förnyade beräkning har avsett de större inkomsttitlarna samt vissa speciellt konjunktürkänsliga inkomsttitlar. Beräkningen bygger på uppgifter infordrade från vederbörande myndigheter och under hand inhämtade kompletterande upplysningar. Riksräkenskapsverket uttalar, att de allmänna förutsättningar beträffande den ekonomiska utvecklingen som angavs i decemberberäkningen alltså synes kunna läggas till grund för en beräkning av statsverkets inkomster under budgetåret 1960/61.

I samband med redovisningen av de förnyade beräkningarna av *inkomstskatttiteln* framhåller riksräkenskapsverket, att vid decemberberäkningen räknades med en ökning av lönesumman under år 1959 med omkring 4 procent men att den ökning under år 1960 som utöver en antagen fortsatt löneglidning kunde komma att bli en följd av avtalsrörelsen icke då lät sig överblicka. Med hänsyn till vad som var känt om utgångsläget för avtalsrörelsen räknade dock riksräkenskapsverket med en något större stegring av lönesumman under år 1960 än under år 1959, varvid förutsattes en viss ökning i antalet sysselsatta. För 1959 anses alltså det vid decemberberäkningen gjorda antagandet om lönesummans utveckling i stort sett äga giltighet. Sedan resultatet av avtalsrörelsen för industriarbetarna och vissa tjänstemannagrupper är känt, har detta jämte en antagen fortsatt löneglidning och ökning i antalet sysselsatta föranlett ämbetsverket att räkna med en ökning av lönesumman med 7 procent under år 1960. Lönesummans stegring under år 1961 beräknades i december till 3 procent. De hittills träffade avtalen avser en tvåårsperiod och riksräkenskapsverket anser sig nu böra räkna med samma procentuella stegring av lönesumman under år 1961 som under år 1960, således 7 procent. Nu tillgängliga uppgifter om storleken av löntagarnas källskatt under uppbördsterminerna i november 1959 och januari 1960 anger sammanlagt något högre belopp än vad riksräkenskapsverket på basis av uppgifter avseende uppbörden till och med uppbördsterminen i september 1959 antog i sin decemberberäkning. Detta i förening med det höjda antagandet om lönesummans utveckling under åren 1960 och 1961 har lett till att riksräkenskapsverket nu räknar med en högre uppbörd av preliminär skatt under uppbördsåret 1960—61 och framför allt under uppbördsåret 1961—62. Beträffande fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än tjänst har riksräkenskapsverket i stort sett bibehållit de antaganden som redovisades i inkomstberäkningen i december. Vad beträffar aktiebolagen antogs vid decemberberäkningen att den sammanlagda till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten skulle bli av ungefär samma storlek vid 1960 års taxering som vid 1959 års. Enligt uppgifter om vissa större bolags till statlig inkomstskatt taxerade inkomster vid 1960 års taxering, vilka i form av en enkät under mars månad inhämtats av riksräkenskapsverket, kommer dessa att minska med sammanlagt 5 procent mellan 1959 och 1960 års taxeringar. För utvecklingen av bolagens taxerade inkomster vid

1961 års taxering anser sig riksräkenskapsverket liksom i december kunna räkna med en väsentlig uppgång.

Sammanfattningsvis kan, framhåller riksräkenskapsverket, beträffande de nu utförda beräkningarna sägas att de jämfört med beräkningen i december utvisar betydligt större belopp för inflytande preliminärskatt. Detta sammanhänger främst med de högre antaganden beträffande lönesummans utveckling, som riksräkenskapsverket nu lagt till grund för beräkningarna. För innevarande budgetår uppvägs dock den nu beräknade ökningen i preliminärskatteuppbörden av antagna lägre fyllnadsbetalningar. Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment, som även vid denna tidpunkt föreligger vid beräkningen, uppskattar riksräkenskapsverket inkomsten på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. för budgetåret 1959/60 till 6 100 miljoner kronor och förordar, att titeln i riksstaten för budgetåret 1960/61 uppföres med 6 900 miljoner kronor, vilket är 400 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Avsättningarna till budgetutjämningsfonden beräknas av riksräkenskapsverket under budgetåret 1960/61 komma att uppgå till 450 miljoner kronor mot i december beräknade 350 miljoner kronor. Nettoåterföringen kommer därmed att nedgå från i december beräknade 125 miljoner kronor till 25 miljoner kronor.

De förnyade beräkningarna har i övrigt föranlett riksräkenskapsverket att förorda, att följande inkomstitlar i riksstaten för budgetåret 1960/61 upptages till dessa i förhållande till statsverkspropositionen ändrade belopp (miljoner kronor):

	Enligt stats- verkspropo- sitionen	Enligt riks- räkenskaps- verkets änd- ringsförslag	Ökning (+) Minskning (—)
Arvsskatt och gåvoskatt	95	100	+ 5
Fordonsskatt	400	410	+ 10
Tullmedel	700	775	+ 75
Särskilda varuskatter	315	320	+ 5
Omsättningsskatt å motorfordon ..	150	180	+ 30
Skatt å kaffe	23	25	+ 2
Tobaksskatt	890	900	+ 10
Rusdrycksförsäljningsmedel av parti- handelsbolag	13	15	+ 2
Omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker	1 150	1 125	— 25
Statlig nöjesskatt	45	30	— 15
Energiskatt	540	550	+ 10
Fyr- och båkmedel	15	18	+ 3
Lotspenningar	12	13	+ 1
Totalisatormedel	31	45	+ 14
Postverket	10	20	+ 10
Domänverket	20	25	+ 5

Den betydande importökningen i fråga om tullbelagda varor har föranlett ämbetsverket att höja beräkningen av inkomsterna under inkomstiteln *tullmedel* för innevarande budgetår med 85 miljoner kronor till 775 miljoner kronor. Generaltullstyrelsen har ansett det icke osannolikt att de tendenser till ökning i expansionstakten, som beträffande de olika varugrupperna visat sig under senaste tiden, i stort sett skulle komma att fortgå under budgetåret 1960/61, och har uppskattat inkomstbortfallet genom EFTA-överenskommelsen till 40 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår att titeln *tullmedel* i riksstaten uppföres med 775 miljoner kronor, vilket är 75 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen. Den beräknade ökningen under inkomstiteln *omsättningsskatt å motorfordon* är betingad av den i propositionen nr 117 till årets riksdag föreslagna höjningen av omsättningsskatten på nya personbilar och skåpbilar, medan den beräknade minskningen under inkomstiteln *statlig nöjesskatt* till större delen sammanhänger med de i propositionen nr 79 till årets riksdag föreslagna lättnaderna i nöjesbeskattningen. Inkomsterna under inkomstiteln *totalisatormedel* föreslås under förutsättning av oförändrade spelformer och procentavdrag uppförda med 45 miljoner kronor, vilket är 14 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Vid beräkningen av de affärsdrivande verkens överskott har riksräkenskapsverket utgått från oförändrad lönenivå. Under hand har emellertid inhämtats kompletterande uppgifter angående den inverkan på de beräknade överskottens storlek som det nu träffade avtalet angående statstjänstemännens löner från och med den 1 januari 1960 kan antas få. Enligt dessa uppgifter skulle driftkostnaderna för budgetåren 1959/60 och 1960/61 till följd av avtalet ävensom i viss utsträckning till följd av träffade kollektivavtal öka med 8 respektive 23 miljoner kronor vid postverket, med 10 respektive 38 miljoner kronor vid televerket, med 26 respektive 81 miljoner kronor vid statens järnvägar samt med 3 respektive 9 miljoner kronor vid statens vattenfallsverk. Domänverkets driftkostnader skulle öka med inemot 2 miljoner kronor för ettvarrt av kalenderåren 1960 och 1961. De inkomster av affärsverksfonderna som nu beräknas för de båda budgetåren utgör för postverket 20 respektive 1 miljoner kronor, för televerket 110 respektive 80 miljoner kronor, för statens vattenfallsverk 150 respektive 190 miljoner kronor och för domänverket 22 respektive 23 miljoner kronor. För statens järnvägars del upptages inkomstiteln budgetåret 1959/60 till oförändrat 1 miljon kronor. Då statens järnvägars rörelse under budgetåret 1960/61 på grund av förenämnda driftkostnadsökningar beräknas komma att uppvisa ett underskott av cirka 70 miljoner kronor bör inkomstiteln utgå ur riksstaten för sagda budgetår. Förslag om anvisande av medel till täckning av underskottet har tidigare denna dag anmälts av chefen för kommunikationsdepartementet.

Innebörden av riksräkenskapsverkets nu gjorda beräkningar beträffande statsinkomsterna under budgetåren 1959/60 och 1960/61 kompletterade med uppgifter rörande den beräknade effekten på affärsverksinkomsterna

av det nu träffade avtalet om statstjänstemännens löner m. m. framgår av följande sammanställning, i vilken såsom jämförelse även intagits det redovisade utfallet för budgetåret 1958/59 (beloppen i miljoner kronor).

	Redovisat utfall 1958/59	Beräknat utfall 1959/60	1960/61	Ökning från föregående budgetår 1959/60	1960/61
Skatt å inkomst och förmögenhet m m.	6 095	6 100	6 900	+ 5	+ 800
Övriga skatter	5 331	6 082	7 241	+ 751	+ 1 159
Uppbörd i statens verksamhet	197	218	230	+ 21	+ 12
Diverse inkomster	288	291	298	+ 3	+ 7
Statens affärsverksfonder	318	303	294	— 15	— 9
Inkomster av övriga sta- tens kapitalfonder	376	491	512	+ 115	+ 21
	12 605	13 485	15 475	+ 880	+ 1 990

Utgiftsförändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1960/61

I det i statsverkspropositionen framlagda förslaget till riksstat för budgetåret 1960/61 upptogs utgifter om sammanlagt 14 852 miljoner kronor å driftbudgeten och investeringsanslag med tillhopa 2 751 miljoner kronor å kapitalbudgeten. Av förstnämnda belopp föll 13 699 miljoner kronor på egentliga statsutgifter och 1 153 miljoner kronor på utgifter för statens kapitalfonder.

I särskilda propositioner har framlagts eller kommer att framläggas förslag till vissa ändringar beträffande utgifterna å riksstaten. Vidare har riksdagen i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda anslags-
äskanden i flertalet fall redan fattat beslut. Anslagsgranskningen har därvid på några punkter medfört förändringar i beloppen.

I avseende å driftbudgeten har följande förändringar skett.

Anslagen under *tredje huvudtiteln* minskar med 0,7 miljon kronor. Minskningen hänför sig till anslaget till Förenta Nationerna.

Under *fjärde huvudtiteln* ökar anslagen med netto 45 miljoner kronor. Det i proposition nr 151 äskade anslaget till täckning av beräknade merkostnader för löner medför en ökning med 45 miljoner kronor. Till avlöningar till militärmusiken har i proposition nr 110 under särskilt anslag beräknats 9,8 miljoner kronor, varvid samtidigt anslaget till avlöningar till aktiv personal m. fl. vid armén minskats med drygt 7 miljoner kronor. I övrigt har under huvudtiteln minskningar av anslag gjorts med 2,8 miljoner kronor, varav under anslaget till luftförsvarsrobot 2 miljoner kronor.

För *femte huvudtiteln* redovisas en nettoökning med 18,1 miljoner kronor. Till följd av förslagen i proposition nr 75 ökar anslaget till bidrag till folkpensioner m. m. med 16 miljoner kronor, medan anslaget till särskilda

barnbidrag till änkors och invaliders barn m. m. minskar med 12,6 miljoner kronor. Av ökningen hänför sig vidare 15 miljoner kronor till den av räntehöjningen föranledda uppräkningsen av anslaget till kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån.

För *sjunde huvudtiteln* medför det i propositionen nr 79 äskade anslaget till kvalitetsstöd till svensk filmproduktion en ökning med 1 miljon kronor.

Ättonde huvudtiteln uppvisar en nettoökning med 0,2 miljon kronor. Propositionen nr 70 föranleder höjning av anslagen till Göteborgs universitet med sammanlagt 0,2 miljon kronor.

Anslagen under *nionde huvudtiteln* ökar med netto 25,9 miljoner kronor. Ökningen föranleds väsentligen av ett förslag som senare denna dag kommer att framläggas av chefen för jordbruksdepartementet om en uppräkningsen med 25 miljoner kronor av anslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Anslaget till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter höjes med 0,5 miljon kronor. Vidare ökar anslagen till avlöningar till lantmäteristaten och lantbruksstyrelsen med 0,4 respektive 0,6 miljon kronor, medan anslagen till avlöningar och omkostnader vid lantbruksnämnderna minskar med tillsammans 0,8 miljon kronor.

Tionde huvudtiteln ökar med 0,1 miljon kronor, till större delen beroende på höjning av anslaget till bidrag till Svenska textilforskningsinstitutet.

Elfte huvudtiteln företer en nettominskning med 2,5 miljoner kronor, främst till följd av i proposition nr 71 angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m. framlagda förslag.

För *tolfte huvudtiteln* medför det i proposition nr 151 äskade anslaget till täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. en ökning med 225 miljoner kronor.

Under utgifter för statens kapitalfonder tillkommer enligt förslag som tidigare denna dag anmälts av chefen för kommunikationsdepartementet ett anslag av 70 miljoner kronor under *statens affärsverksfonder* för täckning av underskott å statens järnvägars fond. Vidare föreslår jag i det följande en ökning av huvudtiteln *avskrivning av nya kapitalinvesteringar* med 13,9 miljoner kronor.

De redovisade förändringarna medför en nettoökning av driftbudgetens anslag i förhållande till statsverkspropositionen på totalt 396 miljoner kronor.

I fråga om kapitalbudgetens investeringsanslag redovisas följande förändringar.

Statens allmänna fastighetsfond ökar med 1,6 miljon kronor, som faller på anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.

Under *fonden för låneunderstöd* ökar anslagssumman med 13,2 miljoner kronor, varav 12 miljoner kronor hänför sig till det i proposition nr 105 äskade anslaget till bidrag till Internationella utvecklingsfonden och 1 miljon kronor beror på i proposition nr 93 framlagt förslag om lån för uppförande av ett mentalsjukhus i Upplands Väsby.

Den totala nettoökningen av kapitalbudgetens investeringsanslag i förhållande till statsverkspropositionen uppgår till 14,8 miljoner kronor.

Vinstavdraget vid totalisatorverksamheten m. m.

I en den 24 mars 1960 dagtecknad skrivelse har totalisatorutredningen framlagt vissa förslag angående vinstavdraget vid totalisatorverksamheten. Utredningen har enligt direktiven bl. a. att undersöka, huruvida några ändringar i den hittillsvarande organisationen av totalisatorverksamheten är påkallade med hänsyn till den starka ökningen av totalisatorspelet. Utredningsuppdraget innefattar även frågan om avvägningen mellan olika intressen, då det gäller fördelningen av totalisatorinkomsterna.

I skrivelsen erinras inledningsvis om att det åligger anordnare av vadhållning med totalisator i samband med trav- och galopptävlingar att enligt grunder som fastställts av riksdagen innehålla och — efter avdrag för anordnaren tillkommande kostnadsersättning — till statsverket inleverera viss del av insatssumman. Föreskrifter härom meddelas i de totalisator tillstånd som årligen utfärdas för därtill behöriga sammanslutningar. Beträffande vinstavdragets storlek vid olika tider anför utredningen i huvudsak följande.

Under en lång följd av år var ifrågavarande avdrag oförändrat 20 procent av gjorda insatser. Vid 1948 års riksdag genomfördes emellertid som ett led i skärpningen av den indirekta beskattningen en höjning fr. o. m. den 1 april 1948 av vinstavdraget från 20 till 30 procent. Åtgärden medförde motsvarande reduktion av vinnarnas andel av insatssumman, vilket anses ha varit en bidragande orsak till den betydande minskning av totalisatoromsättningen som omedelbart inträdde.

Nedgången medförde en reaktion från trav- och galoppsportens sida, vars huvudorganisationer redan hösten samma år hos Kungl. Maj:t yrkade på en återgång till de tidigare avdragsreglerna. Förslag härom förelades påföljande års riksdag. Eftersom det huvudsakligen var den icke kombinerade vadhållningen, som påverkats av det höjda vinstavdraget, föreslogs en återgång endast i fråga om annan vadhållning än den kombinerade till de fördelningsregler, som gällt närmast före den 1 april 1948. Riksdagen beslöt i enlighet härmed, och de ändrade bestämmelserna började tillämpas fr. o. m. den 1 april 1949.

Frågan om vinstavdragets storlek aktualiserades åter genom en av statens sakrevision med skrivelse den 14 oktober 1957 till Kungl. Maj:t överlämnad promemoria rörande totalisatormedlen och deras användning. I promemorian konstaterades, att totalisatorspelet utvecklats kraftigt sedan år 1923, då förbudet mot vadhållning medelst totalisator upphävdes. Spelomsättningen, som nämnda år uppgick till 0,5 miljon kronor, hade år 1946 uppnått en storleksordning av ca 65 miljoner kronor. Under den därefter följande tioårsperioden hade omsättningen tredubblats och uppgick år 1956 till närmare 190 miljoner kronor. Statens andel av sistnämnda belopp utgjorde ca 22 miljoner kronor.

Sakrevisionen ifrågasatte, om inte vinstavdraget som ett provisorium i avvaktan på resultatet av totalisatorutredningens arbete borde höjas något. Då spelomsättningen var av en helt annan storleksordning än år 1948, ansågs det sannolikt, att en mindre höjning av vinstavdraget — förslagsvis till

25 procent — skulle vara genomförbar utan kännbara konsekvenser för totalisatorhållarna. Med ett dylikt vinstavdrag skulle statsverket vid oförändrad omsättning kunna tillföras ytterligare 8 å 9 miljoner kronor.

Sakrevisionens förslag anmälades, efter remissbehandling, i statsverkspropositionen till 1958 års riksdag (bil. 1, s. 53 ff.). Föredragande departementschefen anslöt sig till förslaget och ansåg, att sakrevisionens promemoria borde senare överlämnas till utredningsmannen för att tagas under övervägande vid fullgörande av utredningsuppdraget. I likhet med sakrevisionen fann han emellertid, att totalisatoromsättningen uppnått en sådan storleksordning, att en höjning av vinstavdraget var befogad redan då. En ändring av fördelningsgrunden för vinstavdraget syntes däremot, såsom framhållits i sakrevisionens promemoria, böra föregås av en lönsamhetsundersökning. Det förordades, att till statsverket inlevererades totalisatormedel med — utöver den andel som enligt hittills gällande föreskrifter redovisats till statsverket — fem procent av insatsernas totalbelopp. De nya föreskrifterna borde gälla från och med den 1 juli 1958 samt, i överensstämmelse med vad sakrevisionen syntes ha förutsatt och med hänsyn till vad under remissbehandlingen framkommit, inskränkas till att avse travtävlingar. Riksdagen beslöt i enlighet med vad sålunda förordats.

Någon ytterligare förändring av vinstavdragets storlek har därefter inte ägt rum. Som framgår av den föregående redogörelsen är vinstavdraget således vid kombinerad vadhållning 30 procent och vid annan vadhållning 25 respektive 20 procent av insatssumman, allt eftersom fråga är om trav- eller galopptävlingar.

Den år 1958 på sakrevisionens initiativ genomförda höjningen av vinstavdraget är, framhåller utredningen, endast att betrakta som ett provisorium i avvaktan på utredningens kommande förslag. Sakrevisionen förutsatte, att det högre vinstavdraget om 25 procent inte skulle medföra försämrade ekonomiska villkor för travsportens organisationer. Enligt vad föreliggande omsättningssiffror ger vid handen har totalisatoromsättningen vid travbanorna intill den 1 januari 1960 emellertid genomgående visat en nedåtgående tendens. Som framgår av följande sammanställning utvisar 1959 års spelomsättning (inklusive V 5-vadhållningen) vid travbanorna en nedgång i jämförelse med år 1957 med 21,2 miljoner kronor eller med ca 11 procent.

År	Trav		Galopp	
	Omsättning	Statens vinstandel	Omsättning	Statens vinstandel
1957	193 836 148	23 288 381	18 136 769	2 335 994
1958	197 050 166	28 051 888	18 872 520	2 500 067
1959	172 577 460	28 761 115	21 382 764	2 797 049

Nedgången blir ännu mer markant, om man tar hänsyn till att antalet travdagar samtidigt ökat från 487 till 518 per år. För att få jämförbara siffror bör man därjämte frånräkna V 5-vadhållningen, som infördes inom travsporten i november 1959. Denna spelform förekom före årsskiftet en-

dast vid Jägersro, där omsättningen under årets två sista månader nådde upp till 2,7 miljoner kronor. Spelomsättningen för övriga spelformer uppgick således under år 1959 till 169,9 miljoner kronor, vilket understiger 1957 års omsättningssiffra med 23,9 miljoner kronor eller 12,3 procent.

Efter den 1 januari 1960 har utvecklingen gått i motsatt riktning genom att Svenska travsportens centralförbund ansett sig böra frångå sin tidigare intagna ståndpunkt, att vadhållningen vid travbanorna huvudsakligen bör ske enligt spelformerna »på vinnare» och »på plats». Innevarande säsong har således V 5-spelet införts vid ett tiotal av landets travbanor och denna spelform har hittills medfört synnerligen stora förändringar med avseende på spelomsättningen. I november 1959 utgjorde omsättningen på V 5-spelet 578 354 kronor och i december samma år 2 093 768 kronor. Under januari och februari 1960 uppgick omsättningen till 4 082 153 respektive 7 738 324 kronor och under tiden 1—20 mars 1960 till 9 995 351 kronor.

Med hänsyn till den korta tid som denna form av totalisatorspel förekommit och i betraktande av de särskilda förhållanden, som är för handen vid detta spel, anser utredningen den aktuella situationen ytterst svårbedömbär. Obestridligt anses emellertid vara, att den nya spelformen medfört en betydande ökning av totalomsättningen vid våra travbanor. Samtidigt har emellertid enligt uppgifter från travförbundet den övriga vadhållningen fortsatt att minska och även om nedgången efter den 1 januari 1960 kan förklaras av att spelarna i viss utsträckning övergått till V 5-vadhållning, är tendensen dock tydligt märkbar.

Denna utveckling, som anses ha drabbat de mindre organisationerna ute i landet med deras många gånger blygsamma spelomsättning särskilt hårt, synes enligt utredningen motivera en snar omprövning — åtminstone provisoriskt — av principerna för fördelningen av totalisatorinkomsterna. Enär de undersökningar, som utredningen igångsatt, ännu inte hunnit slutföras, är utredningen emellertid f. n. inte beredd att ta ställning till frågan om ändrade fördelningsgrunder i hela dess vidd. Utan att föregripa sina slutliga ställningstaganden har utredningen, med hänsyn till det genom V 5-vadhållningen inträdda exceptionella läget på detta område, dock ansett sig böra förorda en justering av procentsatserna för vinstavdraget.

Verkningarna av 1958 års höjning av vinstavdraget anses tala för en återgång, vad beträffar vinnare- och platsspelet, till den tidigare avdragsprocenten. Vinstavdraget skulle därmed bli detsamma vid trav- och galopptävlingar, något som jämväl anses tala för en sådan åtgärd. Härigenom skulle man också tillgodose önskemålen om att förbättra de ekonomiska förhållandena för de mindre hasardbetonade spelformerna.

Å andra sidan synes V 5-spelet, såvitt man nu kan bedöma, tåla en högre beskattning än övriga spelformer och även ur rättvisesynpunkt anses en justering av beskattningen vara berättigad. Anledning föreligger därför inte att på V 5-vadhållningen tillämpa det lägre vinstavdraget om 20 procent. Fastmera anses det med den nu ifrågasatta sänkningen av vinstavdraget förenade inkomstbortfallet kunna kompenseras genom en höjning av vinstavdraget

vid V 5-vadhållningen. Enligt utredningens uppfattning kan en höjning av detta vinstavdrag till 35 procent genomföras utan risk för en mera väsentlig nedgång i spelfrekvensen.

Med utgångspunkt från 1959 års spelomsättning vid travbanorna kan den förordade sänkningen av avdragsprocenten vid vinnare- och platsspelet beräknas medföra ett inkomstbortfall av ca 8,5 miljoner kronor. Eftersom V 5-vadhållning hittills endast förekommit under några få månader, anses det inte vara möjligt att göra en mera exakt beräkning av utfallet vid en samtidigt genomförd höjning av avdragsprocenten för denna spellform. Utredningen har emellertid beräknat årsomsättningen för V 5-spelet inom travsporten på basis av omsättningen vid landets travbanor den 20 mars i år och inom galoppsporten med ledning av fjolårets högsta omsättning per tävlingsdag vid respektive galoppbanor. Med utgångspunkt härifrån skulle man komma till en årlig omsättning vid V 5-vadhållningen av åtminstone 190 miljoner kronor med nuvarande vinstavdrag. Utredningen framhåller, att ett dylikt antagande om utvecklingen givetvis är ytterst osäkert. En höjning av avdragsprocenten kan således komma att påverka spelomsättningen i negativ riktning, fastän utredningen i betraktande av V 5-spelets hittillsvarande expansion för sin del bedömer riskerna härför som relativt små. Däremot kan det lägre vinstavdraget vid vinnare- och platsspelet möjligen åstadkomma en strukturförändring, medförande en koncentration av V 5-spelet till de större banorna.

Det bristfälliga underlaget för beräkningarna gör emellertid, att man enligt utredningen försiktigtvis bör räkna med en lägre omsättning vid en höjning av vinstavdraget för V 5-spelet till 35 procent. Man anses dock kunna våga antagandet, att spelomsättningen, under i övrigt oförändrade förhållanden, inte torde komma att understiga 170 miljoner kronor per år. Med utgångspunkt härifrån kan vinstavdraget vid denna vadhållning beräknas komma att uppgå till ca 60 miljoner kronor per år. Därigenom skulle statens vinstandel komma att med inmot 15 miljoner kronor överstiga vad som med nu gällande procentsatser kan beräknas komma att årligen inflyta genom V 5-vadhållningen.

I avvaktan på att slutligt förslag i ämnet skall kunna framläggas föreslår utredningen en provisorisk justering — med verkan fr. o. m. den 1 juli innevarande år — av de procentsatser, som gäller för statens vinstandel vid totalisatorspel, medförande att avdrag skall göras vid V 5-vadhållning med 35 procent, vid kombinerad vadhållning med oförändrat 30 procent och vid annan vadhållning med 20 procent av insatssumman. I jämförelse med det belopp, som eljest skulle inflyta från totalisatorverksamheten, beräknas ett genomförande av förslaget medföra en ökning av vinstandelen med $(15 - 8,5 =) 6,5$ miljoner kronor per år. I detta sammanhang framhålles, att statens inkomster av vadhållningen högst väsentligt ökats genom V 5-spelet, som kan beräknas framdeles komma att tillföra staten ca 50 miljoner kronor årligen.

Utredningen understryker särskilt de skäl, som åberopats för en nedjustering av vinstavdraget vid vinnare- och platsspelet. Den häremot svarande höjningen av vinstavdraget vid V 5-vadhållningen anser utredningen sig kunna förorda endast under förutsättning att ifrågasatt sänkning kommer till stånd.

Enligt hittills gällande regler har inom ramen för gällande vinstavdrag vad som överskjuter 20 procent av insatssumman i sin helhet tillfallit statsverket. Det kan emellertid enligt utredningen även ifrågasättas, om inte en ändring av den nuvarande fördelningen mellan staten och organisationerna bör genomföras med sikte på att framför allt stödja de mindre organisationerna. Utredningen kan dock inte taga ställning här till, innan de av utredningen igångsatta undersökningarna slutförts.

Över totalisatorutredningens förslag har, efter remiss, yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, statens sakrevision, lantbruksstyrelsen, Sveriges travhästägares riksförbund, Svenska travsportens centralförbund och Svenska galoppsportens centralförbund.

Statskontoret delar utredningens uppfattning, att V 5-spelet bör kunna bära en något högre beskattning än den som hittills tillämpats på denna speltyp och som för framtiden kommer att tillämpas på övriga spelformer. Med hänsyn till att V 5-vadhållningen alltjämt synes vara under utveckling med för travsportens del stigande omsättningssiffror förefaller det statskontoret som om verkningarna av den ifrågasatta höjningen inte borde bli alltför ogynnsamma i fråga om denna tävlingsform. Ämbetsverket förordar därför att utredningens förslag provisoriskt genomföres på V 5-vadhållning vid travtävlingar.

För galoppsportens vidkommande anses förhållandena i viss mån ställa sig annorlunda. För denna sportgren är vinstmöjligheterna mindre och omsättningen avsevärt lägre än vid travtävlingar. Det anses på grund härav kunna ifrågasättas, om inte höjningen av vinstavdraget på V 5-spelet vid galopptävlingar t. v. bör begränsas till samma procenttal som det, med vilket höjningen skett för travsportens del, eller med tio procent. En begränsad höjning av vinstavdraget på detta sätt skulle innebära, att vinstavdraget på V 5-spelet vid galopptävlingar inskränkes till 30 procent eller samma procentsats som nu gäller i fråga om kombispelet.

Statskontoret framhåller vidare, att det av utredningen framlagda siffermaterialet utvisar, att omsättningen vid travtävlingarna vad gäller vinnare- och platsspelet under år 1959, sedan vinstavdraget höjts från 20 till 25 procent, starkt minskat. Vid angivna förhållanden finner ämbetsverket skäl föreligga att, såsom utredningen förutsatt, återgå till tidigare procentavdrag vid travtävlingar vid vinnare- och platsspelet.

Riksräkenskapsverket anser, att den ifrågasatta skärpningen av beskattningen av V 5-vadhållningen tills vidare i enlighet med utredningens förslag bör uttagas i form av ett högre vinstavdrag. Då spelformen väsentligt avvi-

ker från de konventionella vadhållningsformerna, är det enligt riksräkenskapsverkets mening egentligen icke fråga om att höja ett gällande vinstavdrag utan fastmer om att bestämma vinstavdraget för en spelform, som tidigare icke varit föremål för statsmakternas prövning. Härvid ligger en jämförelse med den vanliga tippningen närmast till hands. Inkomsterna av radskatt, andel av insatser och lotterivinstskatt vid tippning utgjorde under budgetåret 1958/59 sammanlagt 116,1 miljoner kronor eller 56,6 procent av bruttoomsättningen. Vid totalisatorspelet uppgick statsverkets inkomster under år 1959 till 31,5 miljoner kronor eller endast 16,3 procent av insatserna. Det till spelarna återgående vinstvärdet var i motsvarande mån större vid totalisatorspel än vid tippning eller 73,3 procent mot 31,4 procent. Då V 5-spelet förete väsentliga likheter med tippning är en höjning av vinstavdraget vid V 5, såsom utredningen också framhåller, befogad. En utjämning av olikheten i vinstutdelning framstår även enligt riksräkenskapsverket som motiverad till förhindrande av en ur statsfinansiell synpunkt mindre önskvärd övergång från andra lotteriformer till V 5-spel. Ur nu anförda synpunkter framstår det av totalisatorutredningen förordade vinstavdraget vid V 5 såsom otillräckligt.

Med ett vinstavdrag på 35 procent uppskattar totalisatorutredningen årsomsättningen vid V 5 till 170 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket erinrar om att utredningen i fråga om totalisatorspelet i övrigt synes anse, att efter en återgång till det före den 1 juli 1958 gällande 20-procentiga avdraget vid spel på vinnare och plats vid travtävlingar den sammanlagda omsättningen vid de konventionella spelformerna skall bibehållas oförändrad vid 1959 års nivå på 190 miljoner kronor. Sammanlagt skulle omsättningen vid totalisator sålunda uppgå till 360 miljoner kronor mot 194 miljoner kronor under år 1959. Fråga uppställer sig i detta sammanhang om inte en så avsevärd höjning av totalisatoromsättningen ger ett mer än skäligt stöd åt hästsporten. Även om ett slutligt ställningstagande härtill måste anstå till dess totalisatorutredningens uppdrag slutförts, anser riksräkenskapsverket att ur nu anförda synpunkt skäl föreligger för bestämmande av ett högre vinstavdrag vid V 5-spelet än vad utredningen föreslagit.

Det av totalisatorutredningen förordade högre vinstavdraget vid V 5 framstår enligt riksräkenskapsverkets mening som väl befogad. Mot bakgrunden av anförda synpunkter kan dock enligt ämbetsverkets mening ifrågasättas om inte en höjning av avdraget till 40 procent av insatssumman är motiverad. Vinstavdraget för V 5 anses böra göras tillämpligt jämväl på annan därmed likartad från de konventionella spelformerna avvikande vadhållning, som kan tänkas bli införd vid totalisatorspelet. Vinstavdragen vid vinnare- och platsspel bör, även om vissa skäl kan anföras för en omedelbar sänkning beträffande travtävlingar, bibehållas oförändrade i avbidan på resultatet av pågående utredning.

Statens sakrevision anser i likhet med utredningen, att V 5-spelet bör kunna bära en högre beskattning än övriga spelformer. Då detta spel till vissa delar uppvisar likhet med vanlig tippning, där spelarna får en återbäring

om endast cirka 35 procent, ifrågasättes om inte ett högre vinstavdrag än det föreslagna borde tillämpas. Med hänsyn till att V 5-spelet inte stabiliserats som spelform kan det måhända likväl vara välbetänkt att som ett provisorium nu uttaga ett vinstavdrag av 35 procent. Utvecklingen av V 5-spelet bör dock enligt revisionens mening följas med uppmärksamhet och nya vinstjusterande åtgärder vidtagas, om detta visar sig påkallat.

Vad gäller vinnare- och platsspelet vid travtävlingar kan sakrevisionen inte finna skälen för en justering nedåt av vinstavdraget övertygande. Den måttliga höjningen av vinstavdraget från 20 till 25 procent år 1958 har visserligen resulterat i viss nedgång av omsättningen vid travbanorna men har för statsverkets del inneburit en inte oväsentlig inkomststegring. Det högre vinstavdraget anses emellertid ha tillämpats alltför kort tid för att några säkra prognoser skall kunna göras. Då vidare vinstavdraget förordades som ett provisorium i avvaktan på vissa lönsamhetsutredningar, anses det knappast motiverat att nu företaga ytterligare en provisorisk justering. Utredningen har visserligen påtalat utvecklingens ogynnsamma konsekvenser för de mindre totalisatorhållarna och att förhållandena torde komma att ytterligare påverkas av V 5-spelet vid de större banorna. Detta spörsmål anses dock kunna erhålla en tillfredsställande lösning, om de ifrågasatta stödåtgärderna i form av ändrade regler för fördelning av vinstavdragsmedlen mellan staten och organisationerna vidtages beträffande sådana totalisatorhållare.

Sakrevisionen förordar, att vid V 5-spelet tillämpas ett vinstavdrag av minst 35 procent, under det att avdragen vid övriga spelformer kvarstår oförändrade i avvaktan på resultatet av vissa av totalisatorutredningen igångsatta undersökningar.

Lantbruksstyrelsen tillstyrker reservationslöst att vinstavdraget vid travtävlingar sänkes från 25 till 20 procent fr. o. m. den 1 juli 1960. Styrelsen vitsordar också riktigheten av de sifferuppgifter rörande omsättningsminskningen som utredningen åberopat till stöd för sitt förslag. För att ytterligare belysa omsättningsminskningen efter den 1 juli 1958 framhåller styrelsen, att skillnaden mellan omsättningen under budgetåret 1957/58 och budgetåret 1958/59 belöpte sig till inte mindre än 21,3 miljoner kronor och att skillnaden mellan omsättningen under andra halvåret 1957 och under andra halvåret 1959 utgjorde 10,6 miljoner kronor. Vidare anses första kvartalen för 1958, 1959 och 1960 med följande omsättningar å vinnare och plats, nämligen resp. 40,6, 35,9 och 33,9 miljoner kronor, ge en viss vägledning vid bedömande av den kommande utvecklingen, om vinstavdraget bibehålles med 25 procent i fråga om dessa spelformer. I detta sammanhang understrykes särskilt, att minskningen är mera markerad på de banor som inte infört V 5-spel än på övriga banor.

I likhet med utredningen anser *lantbruksstyrelsen*, att en höjning av vinstavdraget vid V 5-vadhållning är nödvändig, om staten skall kompenseras för den minskning i statens andel av omsättningen på vinnare- och platsspel, som uppkommer vid en minskning av vinstavdraget från 25 till 20 procent. Utredningen har med utgångspunkt från 1959 års omsättning be-

räknat denna minskning till 8,5 miljoner kronor. Styrelsen ställer sig något tveksam till denna beräkning, eftersom man hittills kunnat räkna med en höjning av vinnare- och platsspelet med ca 10 procent per år, då vinstavdraget utgjort 20 procent. 1959 års omsättning på vinnare och plats 172,5 miljoner kronor skulle alltså från denna utgångspunkt ökas med ca 17,25 miljoner kronor till ca 190 miljoner kronor under året närmast efter minskningen av vinstavdraget till 20 procent. Inkomstbortfallet för staten anses därför kunna beräknas stanna vid ett belopp av ca 5 miljoner kronor. För att kompensera nyssnämnda inkomstbortfall skulle enligt styrelsens uppfattning endast krävas en höjning av avdraget på V 5-spelet med ca 3 procent, förutsatt att den sammanlagda omsättningen på detta spel, som utredningen beräknat, kommer att uppgå till 170 miljoner kronor per år. Emellertid finner lantbruksstyrelsen i likhet med utredningen, att V 5-spelet i nuvarande läge sannolikt kan bära ett vinstavdrag av högst 35 procent. Möjligheten att en proportionellt sett större omsättningsminskning än vad utredningen antagit kommer att inträda efter den 1 juli anses dock inte kunna uteslutas, i synnerhet som utdelningarna på totalisatorn under sommaren är genomsnittligt väsentligt lägre än eljest. Styrelsen framhåller starkt önskvärdheten av att det föreslagna avdraget endast ges provisorisk karaktär.

Mot bakgrunden av det anförda tillstyrker lantbruksstyrelsen utredningens förslag, dock endast under den av utredningen angivna förutsättningen.

Sveriges travhästägares riksförbund anser, att V 5 utan skattehöjningar kommer att tillföra statsverket mer än fördubblade inkomster från totalisatorn. Det anses tveksamt om en höjning av skatten kommer att leda till ökade statsinkomster, eftersom totalisatorspelet är mycket känsligt för sådana rubbningar.

Den angelägnaste skatteändringen för travsporten är enligt förbundets mening att nu återställa uttagsprocenten på vinnare- och platsspel till 20 procent. Höjningen av uttagsprocenten år 1958 resulterade i betydande omsättningsminskning, som ser ut att helt neutralisera beräknad inkomsthöjning för staten men samtidigt förorsaka travsporten allvarliga skador. Förbundet framhåller också nödvändigheten av snabbt ändrade fördelningsregler för totalisatormedlen. Gjorda beräkningar visar enligt förbundet, att travhästägarna under år 1959 förlorade sammanlagt ca 18 miljoner kronor på sin travverksamhet.

I anledning av gjorda jämförelser ur skattesynpunkt mellan fotbollstips och totalisatorspel framhåller förbundet, att skillnaden är betydande, främst genom att Tipstjänst bedriver en verksamhet med en sport utanför dess omkostnadsram, under det att travsporten har att själv driva den kostsamma sportverksamhet, som ligger bakom totalisatorspelet. Missgrepp vid fastställande av skatteskalor för tipset drabbar staten själv men inte fotbollssporten, medan motsvarande åtgärder mot travsporten får svårreparerade verkningar.

All erfarenhet anses visa, att totalisatorspelet hämmas av för hög uttagsprocent. Förbundet vädjar, att travsporten genom en sänkning av uttags-

procenten på vinnare- och platsspel till 20 procent ges ett absolut nödvändigt stöd. Om så sker vill förbundet inte motsätta sig en försiktig höjning på försök av uttagsprocenten för V 5-spelet.

Svenska travsportens centralförbund konstaterar, att vad vinnare- och platsspelet beträffar nedgången i omsättningarna fortsätter på praktiskt taget alla banor. Förbundet visar, att V 5 inte dragit vinnare- och platsspelet med sig annorstädes än på de två storbanorna Solvalla och Jägersro. Om de tre storbanorna — av vilka dock Åby visat minskning — frånräknas är nedgången för januari—mars 1960 cirka 18,5 procent. Nära två års erfarenheter av avdragshöjningen står nu till buds, och detta anses vara mer än tillräckligt. Förbundet framhåller den avgörande skillnad som föreligger mellan vinnare- och platsspelet samt övriga spelformer inom och utom totalisatorn, bl. a. fotbollstipset och penninglotteriet. Vid övriga spelformer göres insatsen i regel en gång varje speltillfälle eller dragning. Vinnare- och platsspelet vid en hästsportstävling sonderfaller däremot i lika många speltillfällen under en tävlingsdag som det finns löpningar, i regel minst åtta. Den vinnare- och platsspelande publiken gör i regel sina insatser i dagens samtliga lopp, vilket betyder att spelaren beskattas minst åtta gånger samma dag. Det anses uppenbart, att detta redan vid 20 procents avdrag är en ytterst hård beskattning. Härtill kommer enligt förbundet ytterligare en omständighet av största betydelse, nämligen de låga vinsterna i vinnare- och platsspelet jämfört med annat spel. Under de 36 år totalisatorn förekommit i Sverige har sålunda t. ex. i vinnarspelet vinsten på en satsad tvåkrona endast tre gånger överstigit 1 000 kronor, och den högsta av dessa tre utdelningar utgjorde 1 516 kronor.

Förbundet finner utformningen av 1958 års beslut egendomligt. Detta innebär, att avdraget för vinnare- och platsspelet höjdes endast om dessa spelformer användes vid travtävlingar men att skattesatsen lämnades oförändrad, om spelformerna användes inom annan hästsport. Att en och samma spelform är föremål för olika beskattning inom olika hästsportsgrenar förekommer eljest ingenstades i världen.

Vad V 5-spelet beträffar kan det enligt förbundet inte bestridas, att denna spelform bör tåla en högre beskattning än vinnare- och platsspelet. För undvikande av bakslag anses dock en viss varsamhet vara tillräddig, och en höjning till 30 procent borde enligt förbundet vara tillräcklig.

Svenska galoppsportens centralförbund ifrågasätter, om den föreslagna höjningen av vinstavdraget kan gagna sporten eller öka statens inkomster av V 5-spelet. Då galoppsporten införde detta spel i augusti 1959 och bedrev spelformen t. o. m. november med relativt blygsamma omsättningar, fanns ingen konkurrens från travsporten. För närvarande bedrivs V 5-vadhållning vid tio travbanor, varför galopporganisationerna sannolikt inte kan räkna med en ökning i V 5-spelet jämfört med 1959. Trots att förbundet är medvetet om, att V 5-vadhållningen är gynnsam för de spelande, anses vinstavdragshöjningen på 15 procent så stor, att risk finns att den för organisationerna ringa förtjänsten på spelet kan komma att utbytas i förlust. Detta

skulle innebära, att denna vadhållning, som inneburit en uppräckning för galoppsporten, av ekonomiska skäl måste upphöra. Förbundet hemställer, därest en höjning av avdraget på V 5-vadhållning anses ofrånkomlig, att densamma för galoppsportens del måtte stanna vid högst 10 procent och att fördelningen mellan staten och organisationerna omprövas.

Av vad jag i det föregående anfört framgår att V 5-spelets genombrott betytt en omvälvning av totalisatorverksamheten vid såväl trav- som galopp-tävlingar. Den kraftiga omsättningen i denna spelform har medfört en betydande ökning av totalomsättningen vid våra travbanor och har vid de två storbanorna Solvalla och Jägersro dragit jämväl vinnare- och platsspelet med sig till ökad omsättning. Såsom riksräkenskapsverket framhållit är det nu inte fråga om att höja ett gällande vinstavdrag utan fastmera att bestämma vinstavdraget för en spelform, som tidigare icke varit föremål för statsmakternas prövning. För egen del anser jag i likhet med utredningen, att V 5-spelet bör kunna bära en något högre beskattning än den hittills för vinnare- och platsspelet tillämpade. Oaktat skäl kan anföras för ett högre vinstavdrag än det av utredningen föreslagna, vill jag — i avvaktan på att V 5-spelet skall hinna stabiliseras som spelform — förorda, att vinstavdraget vid V 5-spel som för närvarande är 25 procent vid travtävlingar och 20 procent vid galopptävlingar från och med den 1 juli 1960 bestämmas till 35 procent. På av utredningen anförda skäl finner jag mig å andra sidan böra förorda att vinstavdraget vid vinnare- och platsspel i samband med travtävlingar sänkes från 25 till 20 procent eller till samma procentsats som nu gäller för galoppsportens del. Såväl höjningen av vinstavdraget vid V 5-spel som sänkningen i vad gäller vinnare- och platsspel avses helt skola gälla statens andel i vinstavdraget. Någon ändring av vinstavdraget vid övriga former av totalisatorspel ifrågasättes inte.

I detta sammanhang torde jag få anmäla, att Stockholms kapplöpnings-sällskap i skrivelse den 31 mars 1960 anhållit om att få komma i åtnjutande av statlig kreditgaranti för erhållande av lån i bank. Sedan sällskapet blivit underrättat om att nuvarande arrendekontrakt med staten rörande markområdet vid Ulriksdal inte skulle komma att förlängas efter den 14 mars 1963, har sällskapet år 1954 inom Täby kommun inköpt mark för en ny kapplöpningsbana. Hittills har sällskapet investerat, förutom eget kapital, vad sällskapet mot inteckningssäkerhet kunnat låna i bank. För färdigställande av galoppbanan kommer enligt sällskapet att erfordras ytterligare tre miljoner kronor. Då sällskapet nu saknar möjlighet att ställa den erforderliga bankmässiga säkerheten hemställes om en statlig kreditgaranti för lån i bank av nämnda belopp. Med hänsyn till föreliggande omständigheter anser jag mig böra tillstyrka, att statlig kreditgaranti lämnas för ett lån att återbetalas före utgången av år 1965. Jag förordar därför att riksdagens bemyndigande härtill inhämtas.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad i det föregående förordats, med verkan från och med den 1 juli 1960, meddela föreskrifter om *dels* 35 procents vinstavdrag vid s. k. V 5-spel, *dels* 20 procents vinstavdrag vid vinnare- och platsspel;

b) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av 3 000 000 kronor för banklån till Stockholms kapplöpningssällskap.

Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1960/61

Avskrivningsanslagen i årets statsverksproposition var i viss omfattning upptagna med endast beräknade belopp, beroende på att motsvarande investeringsanslag inte äskats definitivt. Jag hemställer nu att få anmäla de förändringar, som betingas av de definitiva anslagsäskandena samt av förslag om ytterligare investeringar utöver de i statsverkspropositionen beräknade.

Under *statens allmänna fastighetsfond* har anslagen till vissa byggnadsarbeten m. m. vid statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, vissa byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Brotorp för alkoholmissbrukare samt nybyggnader för Chalmers tekniska högskola definitivt äskats med samma belopp som de i årets statsverksproposition för motsvarande ändamål beräknade. Däremot svarande avskrivningsanslag upptages alltså med de tidigare, preliminärt beräknade beloppen. Till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. beräknades i statsverkspropositionen preliminärt 43 000 000 kronor. Sedermera har i proposition nr 93 ett belopp av 44 550 000 kronor äskats för ifrågavarande ändamål. Motsvarande avskrivningsanslag, som i statsverkspropositionen preliminärt uppförts med 21 500 000 kronor, höjes nu till 22 275 000 kronor.

Under *statens utlåningsfonder* har i proposition nr 112 anslaget till lånefonden för allmänna samlingslokaler definitivt äskats med samma belopp som det i statsverkspropositionen preliminärt upptagna. I avvaktan på närmare erfarenheter rörande effekten av föreslagna jämkningar i lånebestämmelserna räknar jag tills vidare med en oförändrad avskrivningsprocent, 60 %, varför motsvarande avskrivningsanslag inte undergår någon ändring. I proposition nr 89 har till statens lånefond för universitetsstudier äskats 10 600 000 kronor och till allmänna studielånefonden 10 200 000 kronor, vilket i förhållande till i statsverkspropositionen preliminärt beräknade belopp innebär en höjning med 300 000 kronor respektive en sänkning med 300 000 kronor. Då för dessa anslag total avskrivning tillämpas, bör motsvarande avskrivningsanslag upptagas med 10 600 000 kronor respektive 10 200 000 kronor.

Under *fonden för låneunderstöd* har i proposition nr 105 äskats 12 006 000 kronor till bidrag till Internationella utvecklingsfonden. Detta anslag bör i sin helhet avskrivas. Jämväl det i propositionen nr 88 äskade anslaget till

lån till Svensk-norska samarbetsfonden av 55 000 kronor liksom även i propositionerna nr 93 och 71 äskade anslag å 1 000 000 kronor till lån till Stockholms läns landsting för uppförande m. m. av ett mentalsjukhus i Upplands Väsby respektive å 100 000 kronor till lån till kustsanatoriet Apelviken för anskaffande av viss utrustning för paraplegivård, vilka lån avses skola vara ränte- och amorteringsfria, avskrivs helt.

Samtliga nu erforderliga jämkningar och tillägg i förhållande till statsverkspropositionens förslag till anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar framgår av följande översikt.

Ökning (+)
Minskning (—)
Kronor

Statens allmänna fastighetsfond:

Vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.
(prop. nr 93) + 775 000

Statens utlåningsfonder:

Statens lånefond för universitetsstudier (prop. nr 89) + 300 000
Allmänna studielånefonden (prop. nr 89) — 300 000

Fonden för låneunderstöd:

Bidrag till Internationella utvecklingsfonden (prop. nr 105) .. + 12 006 000
Lån till Svensk-norska samarbetsfonden (prop. nr 88) + 55 000
Lån till Stockholms läns landsting för uppförande m. m. av ett
mentalsjukhus i Upplands Väsby (prop. nr 93) + 1 000 000
Lån till kustsanatoriet Apelviken för anskaffande av viss ut-
rustning för paraplegivård (prop. nr 71) + 100 000
Summa + 13 936 000

Det torde få ankomma på riksdagen att vidtaga de justeringar av de under förevarande huvudtitel äskade anslagen, som med anledning av riksdagens beslut rörande investeringsanslag eller eljest kan påkallas.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budget-
året 1960/61 i härefter angivna fonder anvisa följande *reser-*
vationsanslag, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond

Socialdepartementet

Vissa byggnadsarbeten m. m. vid statens sko-
lor tillhörande barna- och ungdomsvården.... 1 250 000
Vissa byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt
å Brotorp för alkoholmissbrukare 350 000

Ecklesiastikdepartementet

Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola 6 100 000

Inrikesdepartementet

Vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. 22 275 000

Statens utlåningsfonder

Socialdepartementet

Lånefonden för allmänna samlingslokaler 5 400 000

Ecklesiastikdepartementet

Statens lånefond för universitetsstudier 10 600 000

Allmänna studielånefonden 10 200 000

Fonden för låneunderstöd

Finansdepartementet

Bidrag till Internationella utvecklingsfonden.. 12 006 000

Ecklesiastikdepartementet

Lån till Svensk-norska samarbetsfonden 55 000

Inrikesdepartementet

Lån till Stockholms läns landsting för uppförande m. m. av ett mentalsjukhus i Upplands Väsby 1 000 000

Lån till kustsanatoriet Apelviken för anskaffande av viss utrustning för paraplegivård 100 000

Kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61

I avvaktan på särskild proposition i ämnet framlades i årets statsverksproposition en beräknad investeringsplan för budgetåret 1960/61 jämte därvid fogade investeringsstater. Definitivt förslag i ämnet bör nu underställas riksdagen.

Vid framläggandet av de nya siffrorna har beaktats de slutliga medelsäskandena i de fall, där anslagen i statsverkspropositionen endast beräknats, samt därjämte de nya investeringsanslag som äskats i särskilda propositioner. En omräkning av hittills äskade respektive i förekommande fall av riksdagen anvisade investeringsanslag ger, såsom av följande sammanställning framgår, ett sammanlagt belopp för kapitalbudgetens investerings-

anslag på 2 765 miljoner kronor. Vad rör investeringsstaternas inkomstsida har i de följande sammanställningarna beaktats de äskanden eller anvisningar under huvudtiteln för avskrivningar av nya kapitalinvesteringar, vilka hänför sig till i statsverkspropositionen bebadade anslagsändamål, samt de avskrivningsanslag under samma huvudtitel, vilka hänför sig till senare under riksdagen framlagda förslag till nya kapitalinvesteringar. Härjämte har de i investeringsstaterna uppförda posterna avskrivningsmedel inom fonderna och övriga kapitalmedel underkastats översyn.

En sammanställning av de beslutade eller föreslagna investeringarna ger följande resultat.

I. Statens affärsverksfonder:			
A. Postverkets fond	2 005 000		
B. Televerkets fond	305 540 000		
C. Statens järnvägars fond	326 300 000		
D. Statens vattenfallsverks fond	466 601 000		
E. Domänverkets fond	630 000	1 101 076 000	
II. Luftfartsfonden			
		40 401 000	
III. Statens allmänna fastighetsfond			
		137 520 300	
IV. Försvarets fonder:			
A. Försvarets fastighetsfond	163 436 000		
B. Försvarets fabriksfond	7 600 000	171 036 000	
V. Statens utlåningsfonder			
		867 800 300	
VI. Fonden för låneunderstöd			
		228 323 100	
VII. Fonden för statens aktier			
		160 023 200	
VIII. Fonden för förslag till statsverket			
		22 500 000	
IX. Diverse kapitalfonder:			
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond	32 700 000		
B. Jordfonden	4 000 000		
C. Statens reproduktionsanstalts fond	120 000	36 820 000	
Summa kronor		2 765 499 900	

De avskrivningsmedel och övriga likvida medel som står till förfogande för investeringarnas genomförande uppgår till följande belopp.

I. Statens affärsverksfonder:			
A. Postverkets fond	6 801 000		
B. Televerkets fond	281 640 000		
C. Statens järnvägars fond	204 400 000		
D. Statens vattenfallsverks fond	140 100 000		
E. Domänverkets fond	601 000	633 542 000	
II. Luftfartsfonden			
		3 901 000	
III. Statens allmänna fastighetsfond			
		86 376 000	

IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	128 574 000	
B. Försvarets fabriksfond	<u>3 001 000</u>	131 575 000
V. Statens utlåningsfonder		26 566 700
VI. Fonden för låneunderstöd		111 682 000
VII. Fonden för statens aktier		1 000
VIII. Fonden för förlag till statsverket		<u>4 017 000</u>
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond	26 100 000	
C. Statens reproduktionsanstalts fond	<u>121 000</u>	26 221 000
Summa kronor		1 023 881 700

Med ledning av dessa uppgifter kan investeringsbemyndigandena beräknas till de belopp som framgår av följande

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1960/61

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	— 4 796 000	
B. Televerkets fond	23 900 000	
C. Statens järnvägars fond	121 900 000	
D. Statens vattenfallsverks fond	326 501 000	
E. Domänverkets fond	<u>29 000</u>	467 534 000
II. Luftfartsfonden		36 500 000
III. Statens allmänna fastighetsfond		51 144 300
IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	34 862 000	
B. Försvarets fabriksfond	<u>4 599 000</u>	39 461 000
V. Statens utlåningsfonder		841 233 600
VI. Fonden för låneunderstöd		116 641 100
VII. Fonden för statens aktier		160 022 200
VIII. Fonden för förlag till statsverket		<u>18 483 000</u>
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond..	6 600 000	
B. Jordfonden	4 000 000	
C. Statens reproduktionsanstalts fond	<u>— 1 000</u>	10 599 000
Säger		1 741 618 200

Avgår kapitalåterbetalning:

Oreglerade kapitalmedelsförluster	1 000 000	
Övrig kapitalåterbetalning	<u>33 380 000</u>	34 380 000
Summa kronor		1 707 238 200

Stater innefattande specifikation till de sålunda angivna bemyndigandena torde få bifogas statsrådsprotokollet i detta ärende såsom *bilaga 2*.

Med åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, med beaktande av de ändringar, som må påkallas av riksdagens beslut angående avskrivnings- och investeringsanslag efter denna dag, fastställa investeringsplan för budgetåret 1960/61 jämte därtill fogade stater i enlighet med här framlagda förslag samt att i riksstaten för nämnda budgetår å kapitalbudgeten upptaga en mot investeringsplanen svarande inkomsttitel sålunda

Lånemedel kronor 1 707 238 200

Departementschefens beräkning av de särskilda inkomsttitlarna m. m.

Jag ansluter mig till riksräkenskapsverkets förslag till ändringar i den beräkning av vissa inkomsttitlar för nästkommande budgetår, som redovisades i statsverkspropositionen, med följande undantag.

Inkomsttiteln *särskilda varuskatter* har av riksräkenskapsverket föreslagits skola uppföras med 320 miljoner kronor. Med hänsyn till det förslag om utjämningskatt, som jag senare denna dag i proposition nr 154 kommer att framlägga i anslutning till vissa av chefen för jordbruksdepartementet samtidigt föreslagna åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, förordar jag att nämnda inkomsttitel upptages i riksstaten med 340 miljoner kronor. Den i nämnda proposition föreslagna justeringen av vissa tullar synes ej böra föranleda någon ändring i riksräkenskapsverkets beräkning av inkomsttiteln *tullmedel*, varför densamma här uppföres med 775 miljoner kronor.

Riksräkenskapsverket har under förutsättning av oförändrade spelformer och procentavdrag beräknat inkomsterna under titeln *totalisatormedel* till 45 miljoner kronor. De av mig i det föregående förordade förändringarna av vinstavdraget vid totalisatorverksamhet, vilka står i överensstämmelse med totalisatorutredningens förslag, kan beräknas medföra en icke oväsentlig ökning av dessa inkomster. Ökningen har av utredningen beräknats till 6,5 miljoner kronor per år. Dylika beräkningar är givetvis — såsom utredningen också framhållit — förenade med stora osäkerhetsmoment, ovisshet om å ena sidan V 5-spelets fortsatta expansion och å andra sidan spelformens känslighet för höjda vinstavdrag. Jag förordar att titeln uppföres med 50 miljoner kronor.

Inkomsterna av *statens affärsverksfonder* har av riksräkenskapsverket beräknats med utgångspunkt från oförändrad lönenivå. Ämbetsverket har sålunda upptagit inkomsterna av postverket till 20 miljoner kronor, av televerket till 125 miljoner kronor, av statens järnvägar till 1 miljon kronor, av statens vattenfallsverk till 200 miljoner kronor samt av

domänverket till 25 miljoner kronor. Som jag redan tidigare nämnt har under hand inhämtats kompletterande uppgifter angående den inverkan på de beräknade överskottens storlek som det nu träffade avtalet angående stats-tjänstemännens löner m. m. från och med den 1 januari 1960 kan antas få. Med hänsynstagande till dessa uppgifter förordar jag, att inkomstittlarna postverket, televerket, statens vattenfallsverk och domänverket uppföres med 1, 80, 190 respektive 23 miljoner kronor. Då statens järnvägars rörelse nu beräknas uppvisa underskott bör inkomstiteln för detta affärsverk utgå ur riksstaten för nästa budgetår.

Såsom hemställts i statsverkspropositionen i januari bör i enlighet med gällande grunder för budgetåret 1960/61 avsättning ske till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel. De avsatta medlen bör särredovisas på fonden. Å andra sidan bör enligt samma grunder återföring ske av tidigare avsatta medel. I enlighet med riksräkenskapsverkets förslag kan dessa avsättningar och återföringar nu beräknas resultera i en nettoåterföring av 25 miljoner kronor.

En sammanställning över de förändringar av inkomsterna och utgifterna å driftbudgeten för nästa budgetår som i enlighet med vad i det föregående anförts föreligger i förhållande till beräkningarna i statsverkspropositionen torde såsom *bihang D* få fogas till detta protokoll.

Jag torde slutligen få framlägga förslag rörande grunderna för uttagande av preliminär skatt för inkomst under nästa budgetår. Beträffande procenttalet för nästkommande budgetårs *förra* hälft vill jag erinra om att detta procenttal — jämlikt stadgande i 12 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt — skall bestämmas till samma tal som gällt för innevarande budgetårs senare hälft, d. v. s. till 100. Vad åter angår nästkommande budgetårs *senare* hälft förordar jag, att för fysiska personer, oskifta dödsbon och familjestiftelser den statliga inkomstskatt som skall ingå i den preliminära skatten uttages med 100 procent av grundbeloppet. Beträffande den slutliga inkomstskatten på grund av 1960 års taxering vill jag erinra om att denna skatt — jämlikt bestämmelserna i 12 § förordningen om statlig inkomstskatt — automatiskt utgår efter enahanda procenttal av grundbeloppen som gällt med avseende å motsvarande preliminära skatt för kalenderåret 1959.

Under åberopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall ingå i preliminär skatt för budgetåret 1960/61 med 100 procent av grundbeloppet; samt
- b) upptaga inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1960/61 enligt den vid detta protokoll såsom *Bilaga 1* fogade specifikationen.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ingrid von Otter

Specifikation av inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1960/61

A. Egentliga statsinkomster

I. Skatter:

1. Skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse:		
a) Skatt å inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i> ..	6 900 000 000	
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i> ...	7 000 000	
c) Utskiftningsskatt och ersättningsskatt, <i>bevillning</i> ..	1 000 000	
d) Fondskatt, <i>bevillning</i>	13 500 000	
e) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	10 100 000	
f) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	1 500 000	
g) Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	100 000 000	
h) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i>	85 000 000	
i) Omsättnings- och expeditionsstämplor m. m., <i>bevillning</i>	90 000 000	7 208 100 000
2. Automobilskattemedel:		
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i> ...	410 000 000	
b) Bensinskatt, <i>bevillning</i>	850 000 000	1 260 000 000
3. Tullar och acciser:		
a) Tullmedel, <i>bevillning</i>	775 000 000	
b) Allmän varuskatt, <i>bevillning</i> 1	400 000 000	
c) Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	340 000 000	
d) Omsättningsskatt å motorfordon, <i>bevillning</i>	180 000 000	
e) Regleringsavgift och accis å fettvaror m. m., <i>bevillning</i>	40 000 000	
f) Skatt å kaffe, <i>bevillning</i> ..	25 000 000	
g) Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	900 000 000	
h) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	15 000 000	
i) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	28 000 000	
j) Omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, <i>bevillning</i>	1 125 000 000	
k) Omsättningsskatt å vin, <i>bevillning</i>	105 000 000	
l) Maltdrycksskatt, <i>bevillning</i> .	110 000 000	
m) Skatt å läskedrycker, <i>bevillning</i>	70 000 000	

n) Statlig nöjesskatt, bevilning	30 000 000		
o) Energiskatt, bevilning	550 000 000	5 693 000 000	14 161 100 000

II. Uppbörd i statens verksamhet:

1. Vattendomstolsavgifter	500 000
2. Inkomster vid fångvården	2 550 000
3. Bidrag till riksförsäkringsanstalten och försäkringsrådet	3 600 000
4. Bidrag till pensionsstyrelsen	230 000
5. Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	275 000
6. Inkomster vid statens geotekniska institut .	1 300 000
7. Förrättningsavgifter vid statens bilinspektion, att tillföras automobilskattemedlen	4 800 000
8. Inkomster vid väg- och vattenbyggnadsverket, att tillföras automobilskattemedlen	1 300 000
9. Avgifter för registrering av motorfordon...	9 000 000
10. Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	6 100 000
11. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet	80 000
12. Inkomster vid länsarkitektorganisationen..	1 200 000
13. Inkomst av myntning och justering	4 500 000
14. Kontrollstämpelmedel	1 000 000
15. Bidrag till bank- och fondinspektionen	525 000
16. Bidrag till sparbanksinspektionen	370 000
17. Bidrag för revision av sparbankerna	410 000
18. Inkomster vid tandläkarhögskolorna	480 000
19. Avgifter för granskning av biografbilder...	325 000
20. Inkomster vid matematikmaskinnämnden ...	2 500 000
21. Inkomster vid lantbruksnämnderna	1 700 000
22. Inkomster vid statens jordbruksnämnd	350 000
23. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	1 790 000
24. Inkomster vid statens växtskyddsanstalt ...	900 000
25. Inkomster vid statens lantbrukskemiska kontrollanstalt	250 000
26. Inkomster vid statens maskinprovningar...	250 000
27. Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	1 300 000
28. Inkomster vid veterinärhögskolan	700 000
29. Inkomster vid lantmäteriväsendet	16 600 000
30. Inkomster vid rikets allmänna kartverk ...	2 300 000
31. Avgifter för statskontroll å krigsmaterieltillverkningen	40 000
32. Skeppsmättningsavgifter	550 000
33. Inkomster vid Sveriges geologiska undersökning	1 700 000
34. Inkomster vid statens provningsanstalt	2 700 000
35. Inkomster vid flygtekniska försöksanstalten	6 500 000
36. Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor	150 000
37. Fyr- och båkmedel	18 000 000

38. Lotspenningar	12 500 000	
39. Försäljning av sjökort m. m.	570 000	
40. Inkomster vid statens skeppsprovsningsanstalt	950 000	
41. Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter	12 000 000	
42. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	450 000	
43. Bidrag till försäkringsinspektionen	1 300 000	
44. Inkomster av statens gruvegendom	5 000 000	
45. Inkomster vid statens bakteriologiska laboratorium	5 500 000	
46. Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	700 000	
47. Inkomster vid statens farmaceutiska laboratorium	400 000	
48. Inkomster vid statens mentalsjukhus	47 200 000	
49. Inkomster vid Vilhemsro sjukhus	260 000	
50. Inkomster vid karolinska sjukhuset	36 800 000	
51. Inkomster vid serafimerlasarettet	9 100 000	
52. Inkomster vid statens institut för folkhälsan	475 000	230 030 000

III. Diverse inkomster:

1. Bötesmedel	28 000 000	
2. Totalisatormedel	50 000 000	
3. Tipsmedel	95 000 000	
4. Lotterimedel	115 000 000	
5. Övriga diverse inkomster	15 000 000	303 000 000
		14 694 180 000

B. Inkomster av statens kapitalfonder

I. Statens affärsverksfonder:

1. Postverket, <i>bevillning</i>	1 000 000	
2. Televerket	80 000 000	
3. Statens vattenfallsverk	190 000 000	
4. Domänverket	23 000 000	294 000 000

II. Riksbanksfonden	50 000 000
---------------------------	------------

III. Statens allmänna fastighetsfond:

1. Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2. Fångvårdsstyrelsens »	2 135 000	
3. Beskickningsfastigheternas »	1 210 000	
4. Byggnadsstyrelsens »	15 131 000	
5. Generaltullstyrelsens »	265 000	
6. Uppsala universitets »	595 000	
7. Lunds universitets »	660 000	
8. Sjöfartsstyrelsens »	130 000	
9. Medicinalstyrelsens »	7 370 000	
10. Karolinska sjukhusets »	880 000	28 377 000

IV. Försvarets fonder:

1. Försvarets fastighetsfond	31 638 000	
2. Försvarets fabriksfond	2 800 000	34 438 000

V. Statens utlåningsfonder:

1. Utrikesförvaltningens lånefond	6 500
2. Värnpliktslånefonden	100
3. Statens bostadslånefond	1 000
4. Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby	16 000
5. Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	4 100 000
6. Lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadslignande samhällen	34 000
7. Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden	400 000
8. Lånefonden för bostadsbyggande	183 000 000
9. Lånefonden för lantarbetarbostäder	100
10. Lånefonden för maskinönskaffning inom byggnadsindustrin	525 000
11. Lånefonden för allmänna samlingslokaler ..	1 000 000
12. Statens bostättningslånefond	1 700 000
13. Vattenkraftslånefonden	270 000
14. Luftfartslånefonden	280 000
15. Tullverkets båtlånefond	500
16. Statens lånefond för universitetsstudier...	300 000
17. Allmänna studielånefonden	500 000
18. Lånefonden för inventarier i studentbostäder ..	50 000
19. Gödselvårdslånefonden	100
20. Jordbrukets lagerhusfond	600 000
21. Statens mejerilånefond	1 000
22. Jordbrukets maskinlånefond	950 000
23. Statens sekundärlånefond för jordbrukare..	100 000
24. Statens slakterilånefond	100
25. Fonden för supplementär jordbrukskredit..	200 000
26. Kraftledningslånefonden	250 000
27. Elektrifieringslånefonden	100
28. Lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift	100
29. Egnahemslånefonden	4 700 000
30. Arrendelånefonden	100
31. Arbetarsmåbrukslånefonden	100
32. Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond	100
33. Kronotorparnas inventarielånefond	100
34. Statens avdikningslånefond	1 750 000
35. Täckdikningslånefonden	10 000
36. Bevattningslånefonden	1 000
37. Fiskerilånefonden	350 000
38. Statens fiskredskapslånefond	100
39. Virkesmättningslånefonden	100
40. Skogsväglånefonden	14 000
41. Statens skogslånefond	100

42. Lånefonden för insamling av skogsfrö	100	
43. Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	975 000	
44. Statens sekundärlånefond för rederinäringen	65 000	
45. Sjöfartsverkets båtlånefond	50 000	
46. Statens hantverks- och industrilånefond....	2 100 000	204 300 400

VI. Fonden för låneunderstöd:

1. Bostadsstyrelsens delfond	1 100 000	
2. Statskontorets »	7 400 000	
3. Lantbruksstyrelsens »	3 200	
4. Riksbankens »	4 500 000	
5. Riksgäldskontorets »	100	13 003 300

VII. Fonden för statens aktier 65 000 000

VIII. Statens pensionsfonder:

1. Folkpensioneringsfonden	56 000 000	
2. Civila tjänstepensionsfonden	1 675 000	
3. Militära tjänstepensionsfonden	180 000	
4. Allmänna familjepensionsfonden	5 000 000	
5. Statens pensionsanstalts pensionsfond	9 600 000	
6. Pensionsfonden för vissa riksdagens verk ..	33 000	72 488 000

IX. Diverse kapitalfonder:

1. Fonden för kreditgivning till utlandet	28 500 000	
2. Övriga diverse kapitalfonder	16 000 000	44 500 000

806 106 700

Summa kronor 15 500 236 700

Bilaga 2

Förslag till

Investeringsstater för budgetåret 1960/61

I. Statens affärsverksfonder

A. Postverkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag . .	2 005 000
inom fonden	6 800 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	— 4 796 000		
	<u>2 005 000</u>		<u>2 005 000</u>

B. Televerkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	305 540 000
från riksstaten	6 340 000		
inom fonden	275 200 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande.	23 900 000		
	<u>305 540 000</u>		<u>305 540 000</u>

C. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	326 300 000
från riksstaten	4 300 000		
inom fonden	200 000 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande.	121 900 000		
	<u>326 300 000</u>		<u>326 300 000</u>

D. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	466 601 000
inom fonden	140 000 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande.	326 501 000		
	<u>466 601 000</u>		<u>466 601 000</u>

E. Domänverkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag ...	630 000
inom fonden	600 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	29 000		
	<u>630 000</u>		<u>630 000</u>

II. Luftfartsfonden

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag . .	40 401 000
från riksstaten	100 000		
inom fonden	3 800 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	36 500 000		
	<u>40 401 000</u>		<u>40 401 000</u>

III. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	137 520 300
från riksstaten	63 525 000		
inom fonden	22 636 000		
Övriga kapitalmedel	215 000		
Investeringsbemyndigande.	51 144 300		
	<u>137 520 300</u>		<u>137 520 300</u>

IV. Försvarets fonder**A. Försvarets fastighetsfond**

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	163 436 000
från riksstaten	114 018 000		
inom fonden	14 555 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	34 862 000		
	<u>163 436 000</u>		<u>163 436 000</u>

B. Försvarets fabriksfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag ...	7 600 000
inom fonden	3 000 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	4 599 000		
	<u>7 600 000</u>		<u>7 600 000</u>

V. Statens utlåningsfonder**Lånefonden för bostadsbyggande**

Investeringsbemyndigande.	820 000 000	Investeringsanslag	820 000 000
---------------------------	-------------	--------------------------	-------------

Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien

Investeringsbemyndigande.	100	Investeringsanslag	100
---------------------------	-----	--------------------------	-----

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande.	100	Investeringsanslag	100
---------------------------	-----	--------------------------	-----

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	9 000 000
från riksstaten	5 400 000		
Investeringsbemyndigande	3 600 000		
	<u>9 000 000</u>		<u>9 000 000</u>

Luftfartslånefonden

Investeringsbemyndigande	10 000 000	Investeringsanslag	10 000 000
--------------------------	------------	--------------------	------------

Statens lånefond för universitetsstudier

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	10 600 000
från riksstaten	10 600 000		

Allmänna studielånefonden

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	10 200 000
från riksstaten	10 200 000		

Lånefonden för inventarier i studentbostäder

Investeringsbemyndigande	3 000 000	Investeringsanslag	3 000 000
--------------------------	-----------	--------------------	-----------

Kronotorparnas inventarielånefond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	50 000
från riksstaten	50 000		

Fiskerilånefonden

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	950 000
från riksstaten	316 700		
Investeringsbemyndigande	633 300		
	<u>950 000</u>		<u>950 000</u>

Statens hantverks- och industrilånefond

Investeringsbemyndigande	4 000 000	Investeringsanslag	4 000 000
--------------------------	-----------	--------------------	-----------

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten

Investeringsbemyndigande	100	Investeringsanslag	100
--------------------------	-----	--------------------	-----

Summa investeringsbemyndiganden för statens utlåningsfonder

841 233 600

VI. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	228 323 100
från riksstaten	88 173 000		
Övriga kapitalmedel	23 509 000		
Investeringsbemyndigande	116 641 100		
	<u>228 323 100</u>		<u>228 323 100</u>

VII. Fonden för statens aktier

Övriga kapitalmedel	1 000	Investeringsanslag	160 023 200
Investeringsbemyndigande..	160 022 200		
	<u>160 023 200</u>		<u>160 023 200</u>

VIII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel	4 017 000	Summa investeringsanslag ...	22 500 000
Investeringsbemyndigande..	18 483 000		
	<u>22 500 000</u>		<u>22 500 000</u>

IX. Diverse kapitalfonder**A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrädsfond**

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag ..	32 700 000
inom fonden	26 000 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande..	6 600 000		
	<u>82 700 000</u>		<u>82 700 000</u>

B. Jordfonden

Investeringsbemyndigande .	4 000 000	Investeringsanslag	4 000 000
----------------------------	-----------	--------------------------	-----------

C. Statens reproduktionsanstalts fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	120 000
inom fonden	120 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande ...	-1 000		
	<u>120 000</u>		<u>120 000</u>

Säger beträffande samtliga investeringsstater för:

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	2 765 499 900
från riksstaten	303 022 700		
inom fonden	692 711 000		
Övriga kapitalmedel	28 148 000		
Investeringsbemyndigande	1 741 618 200		
	<u>2 765 499 900</u>		<u>2 765 499 900</u>

Innehåll

<i>Det ekonomiska läget och den ekonomiska politiken</i>	2
1. Den internationella utvecklingen	2
2. Den ekonomiska utvecklingen inom landet	3
3. Den ekonomiska politiken	5
4. Budgetläget	24
<i>Besparingsutredningens förslag rörande statsfinansiell långsiktplanering</i>	32
<i>Förnyad beräkning av statsinkomsterna</i>	37
<i>Utgiftsförändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1960/61</i>	40
<i>Vinstavdraget vid totalisatorverksamheten m. m.</i>	42
<i>Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1960/61</i>	52
<i>Kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61</i>	54
<i>Departementschefens beräkning av de särskilda inkomstillarna m. m.</i>	57
Bilaga 1. Specifikation av inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1960/61	60
Bilaga 2. Förslag till investeringsstater för budgetåret 1960/61	65

Bihang A: Riksräkenskapsverket: Budgetutfallet 1959/60

Bihang B: Riksräkenskapsverkets inkomstberäkning

Bihang C: Reviderad nationalbudget för år 1960

Bihang D: Driftbudgeten för budgetåret 1960/61

Bihang E: PM angående huvuddragen i den statsfinansiella utvecklingen.

BIHANG A

**RIKSÄKENSKAPSVERKETS
BERÄKNING AV
BUDGETUTFALLET 1959/60**

Bihang A

Till KONUNGEN

I enlighet med föreskrifterna i den för riksräkenskapsverket gällande instruktionen får riksräkenskapsverket härmed avgiva approximativ beräkning rörande utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1959/60.

Vid beräkningen har hänsyn jämväl tagits till de anslag, som före den 2 april 1960 anvisats eller enligt före angivna tidpunkt till riksdagen avlämnade propositioner äro avsedda att anvisas å tilläggsstat till riksstaten för nu löpande budgetår. Sammanlagda beloppet av sålunda redan anvisade eller äskade tilläggsstatsanslag uppgår till 103,82 miljoner kronor (jfr riksdagens skrivelse den 16 december 1959, nr 346, samt propositionerna nr 2 och 100 till 1960 års riksdag).

Beräkningen — vilken såsom närmare framgår av det följande i likhet med motsvarande beräkningar för föregående budgetår avser även förändringen i beloppet av behållningar å reservationsanslag — grundar sig i regel på de inom riksräkenskapsverket förda bokföringsmässiga sammanställningarna av de olika huvudförvaltningarnas månatliga kassarapporter för budgetårets åtta första månader samt på från samtliga huvudförvaltningar med flera myndigheter infordrade approximativa uppgifter avseende budgetårets fyra sista månader.

Av närslutna sammanställning över beräkningen av utfallet av driftbudgetens inkomstsida (bilaga) framgår, att driftbudgetens inkomster beräknas överstiga de i riksstaten uppförda med 797,21 miljoner kronor. För de inkomstitlar, som ingå i driftbudgetens allmänna del, den s. k. allmänna budgeten, d. v. s. de inkomstitlar som regleras mot budgetutjämningsfonden, redovisas en nettomerinkomst å 812,09 miljoner kronor, medan inkomsterna å de till specialbudgeterna hörande inkomstitlarna förutsätts komma att understiga de ursprungligen beräknade med netto 14,88 miljoner kronor. Sistnämnda belopp motsvarar praktiskt taget underskottet å de till automobilskattemedlens specialbudget hörande inkomstitlarna. Inkomsterna å titeln för skatt å inkomst och förmögenhet m. m. beräknas, på sätt närmare framgår av ämbetsverkets skrivelse denna dag angående förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1960/61, komma att överstiga det i riksstaten upptagna beloppet med 200 miljoner kronor medan riksstatens övriga inkomstitlar sammanlagt beräknas utvisa en nettomerinkomst på 597,21 miljoner kronor. I sistnämnda belopp ingår den allmänna varuskatten med 375 miljoner kronor.

Driftbudgetens mot budgetutjämningsfonden reglerade anslag kunna, om man bortser från uppkommande besparingar å reservationsanslag, beräknas komma att utvisa en nettomerutgift å 41,69 miljoner kronor. De belopp, som för de olika huvudtitlarnas vidkommande förväntas komma att tagas i anspråk från respektive överföras till budgetutjämningsfonden, angivas i efterföljande sammanställning.

	Merutgifter milj. kr.	Besparingar milj. kr.
Egentliga statsutgifter:		
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	—	—
II. Justitiedepartementet	—	0,87
III. Utrikesdepartementet	—	1,99
IV. Försvarsdepartementet	—	17,88
V. Socialdepartementet	27,62	—
VI. Kommunikationsdepartementet	12,19	—
VII. Finansdepartementet	7,76	—
VIII. Ecklesiastikdepartementet	42,82	—
IX. Jordbruksdepartementet	—	4,35
X. Handelsdepartementet	3,33	—
XI. Inrikesdepartementet	—	20,64
XII. Civildepartementet	—	56,99
XIII. Oförutsedda utgifter	1,24	—
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	—	0,05
	Säger 94,96	102,77
Utgifter för statens kapitalfonder:		
I. Luftfartsfonden	—	0,50
II. Riksgäldsfonden	50,00	—
IV. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	—	—
	Säger 50,00	0,50
	Summa 144,96	103,27
Nettomerutgift		41,69

Såsom framgår av sammanställningen utgöras de största avvikelserna av beräknade nettomerutgifter å socialdepartementets, kommunikationsdepartementets och ecklesiastikdepartementets huvudtitlar om 27,62 respektive 12,19 och 42,82 miljoner kronor samt för räntor å statsskulden med 50,00 miljoner kronor. Å andra sidan beräknas mera betydande nettobesparingar för försvarsdepartementets, inrikesdepartementets och civildepartementets huvudtitlar med 17,88 respektive 20,64 och 56,99 miljoner kronor. Den för försvarsdepartementets huvudtitel redovisade nettobesparingen sammanhänger främst med att av anslaget till reglering av prisstegringar beräknas 20,00 miljoner kronor icke komma att tagas i anspråk. Beträffande den nettomerutgift, som beräknas uppkomma å socialdepartementets huvudtitel, må framhållas, att anslagen till allmänna barnbidrag, till bidrag till vissa omskolningskurser m. m. och till kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån beräknas bli överskridna med 44,61, 11,49 respektive 11,47 miljoner kronor, medan anslagen till bostadsrabatter, till bidrag till sjukkassor m. m. och till bidrag till folkpensioner m. m. beräknas uppvisa besparingar å 30,92, 7,60 respektive 5,80 miljoner kronor. Till förklaring av den för kommunikationsdepartementets huvudtitel redovisade

nettoerutgiften må framhållas, att budgetutjämningsfonden förutsättes på grund av uppkommande nettobrist å de till automobilskattemedlens specialbudget hörande inkomsttitlarna efter avdrag av besparingar å anslag under specialbudgeten komma att över anslaget till avsättning till statens automobilskattemedelsfond påföras 13,24 miljoner kronor. Det enligt riksstaten och tilläggsstaten beräknade överskottet å automobilskattemedlens specialbudget, 49,73 miljoner kronor, beräknas sålunda vid realiserandet av budgeten komma att minska till 36,49 miljoner kronor. Den för ecklesiastikdepartementets huvudtitel redovisade nettoerutgiften sammanhänger främst med att anslagen till bidrag till driften av högre kommunala skolor, till studiebidrag och stipendier samt till bidrag till driften av folkskolor m. m. beräknas bli överskridna med 5,88 respektive 9,20 och 40,00 miljoner kronor, medan de allmänna läroverkens avlöningsanslag beräknas uppvisa en besparing å 11,36 miljoner kronor. Den nettobesparing, som beräknas uppkomma å inrikesdepartementets huvudtitel, sammanhänger främst med att å anslagen till sinnessjukvårdsanstalternas omkostnader samt till bidrag till sinnessjukvården i Stockholm, Göteborg och Malmö och till bidrag till Göteborgs stad till driften av för undervisningsändamål upplåtna sjukhus beräknas uppkomma besparingar å 5,80 respektive 5,11 och 4,86 miljoner kronor. Den för civildepartementets huvudtitel redovisade nettobesparingen är att hänföra till anslaget till täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m., vilket anslag i enlighet med vad som förutsatts vid anslagets beviljande beräknas i allmänhet icke bliva taget i anspråk av de avlöningsutbetalande myndigheterna.

Enligt ovanstående beräkningar skulle budgetutjämningsfonden vid realiserandet av driftbudgeten komma att tillföras merinkomster å inkomsttitlar å netto 812,09 miljoner kronor samt belastas med merutgifter å anslag å netto 41,69 miljoner kronor. I den ordinarie riksstaten har beräknats ett saldo mellan inkomster och utgifter (underskott) på 885,33 miljoner kronor. Mot detta belopp samt de beräknade merutgifterna å anslag och det sammanlagda beloppet av de anslag, som enligt vad som framhållits i det föregående anvisats eller förutsatts komma att anvisas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår, få ställas de beräknade merinkomsterna å inkomsttitlar. Härvid erhålles totalt ett belopp att överföras från budgetutjämningsfonden om $(885,33 + 41,69 + 103,82 - 812,09 =)$ 218,75 miljoner kronor eller i runt tal 220 miljoner kronor. Nyssnämnda i riksstaten upptagna saldo mellan inkomster och utgifter på i runt tal 885 miljoner kronor avser till ett belopp av 150 miljoner kronor återföring från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, medan återstående 735 miljoner kronor motsvara det beräknade formella underskottet å statsregleringen. Angivna återföring beräknas nu till 100 miljoner kronor. Det i riksstaten upptagna formella underskottet skulle alltså nu kunna beräknas till 120 miljoner kronor.

Riksräkenskapsverket har även verkställt en beräkning av utgifterna å driftbudgetens reservationsanslag. Denna beräkning har skett på samma

sätt som beräkningen av utgifterna å driftbudgetens övriga anslag. En sammanfattning av beräkningen av förändringen i beloppet av kvarstående behållningar å reservationsanslag lämnas i efterföljande sammanställning.

	Minskning (—) resp. ökning (+) milj. kr.
Egentliga statsutgifter:	
IV. Försvarsdepartementet	+ 100
V. Socialdepartementet	— 60
VI. Kommunikationsdepartementet	— 20
IX. Jordbruksdepartementet	+ 30
X. Handelsdepartementet	— 40
Utgifter för statens kapitalfonder:	
III. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	+ 60
	+ 70

Enligt vad nu anförts skulle alltså beloppet av kvarstående behållningar å reservationsanslag under nu löpande budgetår komma att ökas med sammanlagt 70 miljoner kronor. Om denna summa fråndrages det belopp, som i det föregående beräknats komma att överföras från budgetutjämningsfonden, erhålles ett belopp av $(220 - 70 =) 150$ miljoner kronor. Sistnämnda summa skulle motsvara det belopp, varmed de sammanlagda utgifterna kunna beräknas komma att överstiga de sammanlagda inkomsterna under innevarande budgetår.

Resultatet av riksräkenskapsverkets beräkning av budgetutfallet kan också, om man utgår från de totala inkomsterna och utgifterna enligt riksstat och tilläggsstat, uttryckas på följande sätt. I riksstat och tilläggsstat ha utgifterna upptagits till sammanlagt $(13\,591,04 + 103,82 =) 13\,694,86$ miljoner kronor. De faktiska utgifterna beräknas av riksräkenskapsverket understiga detta belopp med 45 miljoner kronor. Utgifterna kunna alltså beräknas komma att uppgå till ett sammanlagt belopp av **13 650 miljoner kronor**. Då inkomsterna beräknas till i runt tal 13 500 miljoner kronor, kan alltså det kassamässiga underskottet beräknas till 150 miljoner kronor.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit generaldirektören Renlund samt byråchefen Thorson och tillförordnade byråchefen Säfström varjämte tillförordnade byrådirektören Jarder varit föredragande. Stockholm den 2 april 1960.

Underdånigst

GÖSTA RENLUND

INGRID JARDER

**Beräkning rörande utfallet av driftbudgetens inkomstsida
under budgetåret 1959/60**

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merin- komst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
A. Egentliga statsinkomster	Tusental kronor			
I. Skatter:				
1. Skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse:				
a) Skatt å inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i>	5 900 000	6 100 000	—	200 000
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i>	8 000	7 000	1 000	—
c) Utskiftningsskatt och ersättningskatt, <i>bevillning</i>	1 000	2 800	—	1 800
d) Fondskatt, <i>bevillning</i>	14 000	13 600	400	—
e) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	13 000	12 600	400	—
f) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	1 500	1 600	—	100
g) Arvsskatt och gåvorskatt, <i>bevillning</i>	90 000	98 000	—	8 000
h) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i> ..	82 000	82 000	—	—
i) Omsättnings- och expeditiionsstämplar m. m., <i>bevillning</i> ...	84 000	88 000	—	4 000
2. Automobilskattemedel:				
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	385 000	385 000	—	—
b) Bensinskatt, <i>bevillning</i>	825 000	810 000	—	—
3. Tullar och acciser:				
a) Tullmedel, <i>bevillning</i>	690 000	775 000	—	85 000
aa) Allmän varuskatt, <i>bevillning</i> ..	—	375 000	—	375 000
b) Varuskatt, <i>bevillning</i>	310 000	318 000	—	8 000
c) Omsättningsskatt å motorfordon, <i>bevillning</i>	140 000	155 000	—	15 000
d) Regleringsavgift och accis å fettvaror m. m., <i>bevillning</i> ...	40 000	40 000	—	—
e) Skatt å kaffe, <i>bevillning</i>	23 000	25 000	—	2 000
f) Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	850 000	885 000	—	35 000
g) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	13 000	15 000	—	2 000
h) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i> ..	22 000	25 000	—	3 000
i) Omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, <i>bevillning</i>	1 200 000	1 125 000	75 000	—
j) Omsättningsskatt å vin, <i>bevillning</i>	90 000	95 000	—	5 000
k) Maltdrycksskatt, <i>bevillning</i> ..	105 000	112 000	—	7 000
l) Skatt å läskedrycker, <i>bevillning</i>	67 000	73 000	—	6 000
m) Statlig nöjesskatt, <i>bevillning</i> ..	45 000	38 000	7 000	—
n) Energiskatt, <i>bevillning</i>	510 000	525 000	—	15 000
Säger för skatter	11 508 500	12 181 600	83 800	771 900

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merin- komst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
II. Upphörd i statens verksamhet:				
1. Vattendomstolsavgifter	700	210	490	—
2. Inkomster vid fångvården	2 500	2 500	—	—
3. Bidrag till riksförsäkringsanstalten och försäkringsrådet	3 900	3 650	250	—
4. Bidrag till pensionsstyrelsen ...	225	225	—	—
5. Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare ..	250	230	20	—
6. Inkomster vid statens geotekniska institut	1 000	1 530	—	530
7. Förrättningsavgifter vid statens bilinspektion, att tillföras automobilskattemedlen	5 200	5 150	—	—
8. Inkomster vid väg- och vattenbyggnadsverket, att tillföras automobilskattemedlen	1 300	1 400	—	—
9. Avgifter för registrering av motorfordon	8 000	8 500	—	5 00
10. Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	4 900	4 900	—	—
11. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet	80	75	5	—
12. Inkomster vid länsarkitektorganisationen	1 500	1 050	450	—
13. Inkomst av myntning och justering	5 800	4 200	1 600	—
14. Kontrollstämpelmedel	1 000	1 050	—	50
15. Bidrag till bank- och fondinspektionen	500	540	—	—
16. Bidrag till sparbanksinspektionen	350	350	—	—
17. Bidrag för revision av sparbankerna	400	405	—	5
18. Inkomster vid tandläkarhögskolorna	350	430	—	80
19. Avgifter för granskning av biografbilder	330	260	70	—
20. Inkomster vid matematikmaskinnämnden	2 000	700	1 300	—
21. Inkomster vid lantbruksnämnderna	1 800	1 700	100	—
22. Inkomster vid statens jordbruksnämnd	350	350	—	—
23. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	1 600	1 800	—	200
24. Inkomster vid statens växtskyddsanstalt	800	1 000	—	200
25. Inkomster vid statens lantbrukskemiska kontrollanstalt	250	250	—	—
26. Inkomster vid statens maskinprovningar	300	200	100	—
27. Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	800	925	—	125
28. Inkomster vid veterinärhögskolan	700	700	—	—
29. Inkomster vid lantmäteriväsendet	13 500	13 200	300	—

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merin- komst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
30. Inkomster vid rikets allmänna kartverk	2 000	2 100	—	100
31. Avgifter för statskontroll å krigs- materielltillverkningen	40	40	—	—
32. Skeppsmättningsavgifter	450	450	—	—
33. Inkomster vid Sveriges geolo- giska undersökning	1 000	1 300	—	300
34. Inkomster vid statens prov- ningsanstalt	2 300	2 600	—	300
35. Inkomster vid flygtekniska för- söksanstalten	6 000	4 500	1 500	—
36. Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor	100	100	—	—
37. Fyr- och båkmedel	14 500	17 500	—	3 000
38. Lotspenningar	11 000	11 800	—	800
39. Försäljning av sjökort m. m. . .	500	600	—	100
40. Inkomster vid statens skepps- provningsanstalt	800	800	—	—
41. Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter	11 500	12 000	—	500
42. Avgifter för registrering i för- enings- m. fl. register	500	450	50	—
43. Bidrag till försäkringsinspektio- nen	1 200	1 230	—	—
44. Inkomster av statens gruvegen- dom	4 000	4 000	—	—
45. Inkomster vid statens bakterio- logiska laboratorium	3 800	7 800	—	4 000
46. Inkomster vid statens rättske- miska laboratorium	550	625	—	75
47. Inkomster vid statens farmacev- tiska laboratorium	375	400	—	25
48. Inkomster vid statens sinnes- sjukhus	50 000	50 000	—	—
49. Inkomster vid statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Vä- nersborg	25	11	14	—
50. Inkomster vid statens anstalt för fallandesjuka	320	305	15	—
51. Inkomster vid karolinska sjuk- huset	36 000	33 000	3 000	—
52. Inkomster vid serafimerlasaret- tet	9 000	8 500	500	—
53. Inkomster vid statens institut för folkhälsan	475	450	25	—
Säger för uppbörd i statens verksamhet	216 820	218 041	9 789	10 890
III. Diverse inkomster:				
1. Bötesmedel	30 000	27 000	3 000	—
2. Totalisatormedel	35 000	42 000	—	7 000
3. Tipsmedel	105 000	91 000	14 000	—
4. Lotterimedel	115 000	114 000	1 000	—
5. Övriga diverse inkomster	17 000	17 000	—	—
Säger för diverse inkomster	302 000	291 000	18 000	7 000
Säger för egentliga statsinkomster	12 027 320	12 690 641	111 589	789 790

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merin- komst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
B. Inkomster av statens kapitalfonder				
I. Statens affärsverksfonder:				
1. Postverket, <i>bevillning</i>	17 000	28 000	—	11 000
2. Televerket	95 000	120 000	—	25 000
3. Statens järnvägar	1 000	1 000	—	—
4. Statens vattenfallsverk	160 000	150 000	10 000	—
5. Domänverket	1 000	22 000	—	21 000
Säger för statens affärsverksfonder	274 000	321 000	10 000	57 000
II. Riksbanksfonden	15 000	50 000	—	35 000
III. Statens allmänna fastighetsfond .	23 277	26 160	—	2 883
IV. Försvarets fonder:				
1. Försvarets fastighetsfond	28 625	26 760	1 865	—
2. Försvarets fabriksfond	2 650	2 750	—	100
Säger för försvarets fonder	31 275	29 510	1 865	100
V. Statens utlåningsfonder	175 472	184 000	—	8 528
VI. Fonden för låneunderstöd	13 553	12 000	1 553	—
VII. Fonden för statens aktier	30 000	75 000	—	45 000
VIII. Statens pensionsfonder:				
1. Folkpensioneringsfonden	56 000	55 900	100	—
2. Civila tjänstepensionsfonden ..	1 500	1 540	—	40
3. Militära tjänstepensionsfonden.	175	173	2	—
4. Allmänna familjepensionsfon- den	4 500	4 510	—	10
5. Statens pensionsanstalts pen- sionsfond	9 000	9 200	—	200
6. Pensionsfonden för vissa riks- dagens verk	30	30	—	—
Säger för statens pensionsfonder	71 205	71 353	102	250
IX. Diverse kapitalfonder:				
1. Fonden för kreditgivning till utlandet	28 800	30 000	—	1 200
2. Övriga diverse kapitalfonder .	15 800	13 250	2 550	—
Säger för diverse kapitalfonder	44 600	43 250	2 550	1 200
Säger för inkomster av statens kapitalfonder	678 382	812 273	16 070	149 961
Tillsammans	12 705 702	13 502 914	127 659	939 751

BIHANG B

**RIKSRÄKENSKAPSVERKETS
INKOMSTBERÄKNING**

Bihang B

Till KONUNGEN

Enligt den för riksräkenskapsverket gällande instruktionen åligger det ämbetsverket att före den 5 april till Kungl. Maj:t avlämna förslag till förnyad beräkning av statsverkets inkomster under de större inkomsttitlarna vid nästföljande statsreglering. För fullgörande av detta uppdrag har riksräkenskapsverket från vederbörande myndigheter infordrat nya beräkningar

rörande inkomsterna under budgetåret 1960/61 på de större inkomstittlarna samt vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomstitlar. Vid bedömandet av titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. ha utnyttjats nu tillgängligt material angående inkomstutvecklingen, den inom ämbetsverket förda upp-
bördsstatistiken samt under hand inhämtade kompletterande upplysningar.

I sin beräkning i december 1959 anförde riksräkenskapsverket, att man av dåvarande tendenser att döma kunde förutse en fortsatt konjunkturuppgång i Sverige under år 1960. I anslutning härtill räknade ämbetsverket som allmän utgångspunkt för sina kalkyler med en fortsatt stegring i produktion och utrikeshandel samt hög sysselsättningsnivå under det kommande året, även om skärpningen av den indirekta beskattningen kunde komma att verka dämpande på efterfrågesidan, främst när det gäller den privata konsumtionen.

De allmänna förutsättningar beträffande den ekonomiska utvecklingen, som angavos i riksräkenskapsverkets decemberberäkning, synas alltjämt kunna ligga till grund för en beräkning av statsverkets inkomster under budgetåret 1960/61. I det följande framlägger riksräkenskapsverket resultatet av de förnyade beräkningarna under de olika inkomstittlarna.

Skatt å inkomst och förmögenhet m. m. Över denna titel redovisas utöver uppbörden av de statsskatter som skola slutligt redovisas på titeln även kommunalutskylder samt vissa skatter, avgifter och bidrag, som uppbäras i samband med den allmänna skatteuppbörden. I statsverkspropositionen uppfördes de behållna inkomsterna på titeln i överensstämmelse med riksräkenskapsverkets förslag med 6 500 miljoner kronor.

Vid de förnyade beräkningar av inkomstskattetiteln, som nu verkställts, har riksräkenskapsverket funnit det lämpligt att samtidigt bedöma såväl utfallet för innevarande budgetår som beräkningen av titeln för nästkommande budgetår. Dessa beräkningar kunna sammanfattas på följande sätt, varvid riksräkenskapsverkets beräkningar i december 1959 medtagits som jämförelse (miljoner kronor):

	1959/60 december- beräkning	ny beräk- ning	1960/61 december- beräkning	ny beräk- ning
<i>Inkomster</i>				
Preliminärskatt inklusive fyllnads- betalningar	11 500	11 500	11 970	12 350
Kvarstående skatt	620	620	700	750
Yrkesskadeförsäkringsavgifter, bi- drag till sjukförsäkringen och byggnadsforskningsavgifter från större arbetsgivare	350	350	370	370
Tillkommande skatt, sjömansskatt, restantier m. m.	275	270	275	270
Summa inkomster	12 745	12 740	13 315	13 740

	1959/60 december- beräkning	ny beräk- ning	1960/61 december- beräkning	ny beräk- ning
<i>Utgifter</i>				
Kommunalskattemedel	4 690	4 680	4 960	4 980
Överskjutande skatt	1 060	1 060	850	850
Övriga restitutioner	50	50	50	50
Yrkesskadeförsäkringsavgifter, bi- drag till sjukförsäkringen och byggnadsforskningsavgifter från större arbetsgivare	350	350	370	370
Förskott till sjukkassorna m. m. ..	510	510	520	520
Omföringar	30	30	30	30
Summa utgifter	6 690	6 680	6 780	6 800
Nettoinkomst på titeln	6 055	6 060	6 535	6 940

Beträffande innebörden av de olika posterna får hänvisas till riksräkenskapsverkets decemberberäkning. Som framgår av sammanställningen överensstämma de olika posterna vid den nu företagna beräkningen mycket nära med motsvarande poster i decemberberäkningen för budgetåret 1959/60 medan för budgetåret 1960/61 nu räknas med betydligt högre preliminärskatt. I det följande kommer orsakerna till denna avvikelse att närmare beröras.

Genom källskattesystemet påverka variationer i den sammanlagda inkomsten för löntagare och i beskattningshänseende likställda direkt storleken av den preliminära A-skatten. I inkomstberäkningen i december gjordes vissa antaganden om lönesummans utveckling under år 1959, vilka i stort sett alltså synas äga giltighet. Sålunda räknades med en ökning av lönesumman under året med omkring 4 procent. Beträffande lönesummans utveckling under 1960 framhöll riksräkenskapsverket i december, att man i första hand hade att ta hänsyn till två då kända faktorer nämligen dels att lönenivån till följd av löneglidning under 1959 vid ingången av 1960 översteg den under 1959 genomsnittliga och dels den fortsatta minskningen av arbetsveckan under 1960. I stort sett ansågos dessa båda faktorer neutralisera varandra. Ämbetsverket anförde vidare, att mot bakgrund av rådande konjunkturtendenser en fortsatt löneglidning kunde påräknas under 1960. Den ökning av lönesumman som därutöver kunde komma att bli en följd av avtalsrörelsen lät sig icke då överblicka. Riksräkenskapsverket ansåg sig dock med hänsyn till vad som var känt om utgångsläget för avtalsrörelsen kunna antaga att denna för vissa avtalsområden skulle komma att leda till större löneyftningar än under 1959. Med hänsyn till vad sålunda anförts om inkomstutvecklingen räknade riksräkenskapsverket med en något större stegring av lönesumman under 1960 än under 1959, varvid förutsattes en viss ökning i antalet sysselsatta.

Sedan numera resultatet av avtalsrörelsen för industriarbetarna och vissa tjänstemannagrupper är känt kan löneutvecklingen under innevarande år

bedömas med något större säkerhet än i december. De kända avtalsresultaten, en antagen fortsatt löneglidning och ökning i antalet sysselsatta ha föranlett riksräkenskapsverket att räkna med en ökning av lönesumman med 7 procent under 1960.

För en bedömning av lönesummans utveckling under de första månaderna 1961 saknade riksräkenskapsverket i december andra utgångspunkter än vissa allmänna antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen. I avslutning härtill räknade riksräkenskapsverket med en stegring av lönesumman med 3 procent under 1961. Då de hittills träffade avtalen avse en tvåårsperiod anser sig riksräkenskapsverket nu böra räkna med samma procentuella stegring av lönesumman under 1961 som under 1960, således 7 procent.

Vid sin beräkning i december kunde riksräkenskapsverket utnyttja uppgifter om den preliminära A-skattens storlek till och med uppbördsterminen i september 1959. Nu tillgängliga uppgifter om A-skattens storlek under uppbördsterminerna i november 1959 och januari 1960 ange sammanlagt något högre belopp, än vad riksräkenskapsverket antog i sin decemberberäkning. Detta i förening med det höjda antagandet om lönesummans utveckling under 1960 har lett till att riksräkenskapsverket nu räknat med en högre uppbörd av preliminär A-skatt under uppbördsåret 1960—61 och framförallt under uppbördsåret 1961—62, av vilket två terminer falla inom budgetåret 1960/61.

Beträffande fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än tjänst har riksräkenskapsverket i stort sett bibehållit de antaganden som redovisades i inkomstberäkningen i december. För ifrågavarande inkomsttagare, vilka i huvudsak erlägga preliminär B-skatt, kunna de från och med 1959 höjda folkpensionsavgifterna väntas komma att nämnvärt påverka skatteuppbörden först från och med uppbördsåret 1961—62.

Vad beträffar aktiebolagen antogs vid decemberberäkningen att den sammanlagda till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten skulle bli av ungefär samma storlek vid 1960 års taxering som vid 1959 års. Riksräkenskapsverket har i form av en enkät under mars månad inhämtat uppgifter om vissa större bolags till statlig inkomstskatt taxerade inkomster vid 1960 års taxering. Svar på denna enkät har inkommit från 92 procent av de tillfrågade bolagen, representerande inemot 85 procent av samtliga bolags taxerade inkomster vid 1959 års taxering. Genom enkäten har riksräkenskapsverket fått en beräkningsgrund för bolagens taxerade inkomster, som vid denna tid på året icke förut varit tillgänglig.

Enligt enkäten kommer bolagens till statlig inkomstskatt taxerade inkomst att minska med sammanlagt 5 procent mellan 1959 och 1960 års taxeringar. För utvecklingen av bolagens taxerade inkomster vid 1961 års taxering anser sig riksräkenskapsverket liksom i december kunna räkna med en väsentlig uppgång. Förutom de skärpta bestämmelserna om lagervärdering och de allmänna antagandena om konjunkturutvecklingen har riksräkenskapsverket härvid räknat med att bolagens vinstdispositioner påver-

kats av sänkningen av bolagsskatten vid 1961 års taxering. Bolagens till statlig skatt taxerade inkomster vid 1962 års taxering har i anslutning till de allmänna antaganden om den ekonomiska utvecklingen antagits översliga inkomsterna enligt 1961 års taxering med 3 procent.

I den nämnda enkäten till vissa större bolag inhämtades även uppgifter om bolagens beräknade fyllnadsinbetalningar av preliminärskatt under våren 1960. Med ledning av dessa uppgifter har riksräkenskapsverket funnit sig böra sänka det i december beräknade beloppet för fyllnadsbetalningarnas storlek våren 1960 med 100 miljoner kronor till 450 miljoner kronor. Härvid har förutsatts att fysiska personers inbetalningar bli av i stort sett samma storlek som under våren 1959. Beträffande fyllnadsbetalningarnas storlek under våren 1961 har riksräkenskapsverket liksom i december räknat med ett belopp av 700 miljoner kronor, varvid antagits att bolagen även under våren 1961 komma att verkställa fyllnadsbetalningar i sådan omfattning att den kvarstående skatten för deras del liksom varit fallet under de sista kända taxeringarna blir lägre än den överskjutande skatten. Vidare har räknats med fyllnadsbetalningar från fysiska personer i ungefär samma omfattning som under våren 1959.

Övriga poster vid framräkningen av den behållna inkomsten på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. utvisa inga eller obetydliga förändringar jämfört med decemberberäkningen.

Sammanfattningsvis kan man beträffande de nu utförda beräkningarna säga, att de jämfört med beräkningen i december utvisa betydligt större belopp för inflytande preliminärskatt. Detta sammanhänger främst med de högre antaganden beträffande lönesummans utveckling, som riksräkenskapsverket nu lagt till grund för beräkningarna. För innevarande budgetår uppvägs dock den nu beräknade ökningen i preliminärskatteuppbörden av antagna lägre fyllnadsbetalningar.

Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment, som även vid denna tidpunkt föreligga vid beräkningen, uppskattar riksräkenskapsverket den behållna inkomsten på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. för budgetåret 1959/60 till 6 100 miljoner kronor och förordar, att titeln i riksstaten för budgetåret 1960/61 uppföres med 6 900 miljoner kronor, vilket är 400 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

De avsättningar till och återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, som enligt de nu framlagda beräkningarna böra verkställas under budgetåren 1959/60 och 1960/61, framgå av nedanstående tablå, i vilken som jämförelse motsvarande belopp vid riksräkenskapsverkets decemberberäkning medtagits (miljoner kronor):

	1959/60 december- beräkning	ny beräk- ning	1960/61 december- beräkning	ny beräk- ning
Avsättning	300	300	350	450
Återföring	400	400	475	475
Nettoåterföring	100	100	125	25

Arvsskatt och gåvoskatt. I statsverkspropositionen är denna inkomsttitel uppförd med 95 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 21 mars 1960 förordar generalpoststyrelsen, att ifrågavarande inkomster uppföras med 100 miljoner kronor i riksstaten. Vid bedömandet av inkomstutfallet har styrelsen härvid räknat med att skattebortfallet i anledning av kvarlåtenskapsskattens avskaffande skall kompenseras av ökade inkomster av arvsskatt till följd av ökat skatteunderlag och vidare med att ett eller annat större s. k. engångsbelopp skall inflyta. Riksräkenskapsverket föreslår i enlighet med generalpoststyrelsens beräkningar att titeln arvsskatt och gåvoskatt i riksstaten uppförts med 100 miljoner kronor, vilket är 5 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Lotterivinstskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen uppförd med 85 miljoner kronor. I sin förutnämnda skrivelse har generalpoststyrelsen beräknat inkomsterna på titeln till 84 miljoner kronor, varvid förutsatts, att det särskilda lotteriet för teater och konst kommer att anordnas även under nästkommande budgetår. Under samma förutsättning föreslår riksräkenskapsverket, att inkomsterna på ifrågavarande titel i riksstaten uppföras med oförändrat 85 miljoner kronor.

Omsättnings- och expeditiönsstämplar m. m. Inkomsterna under denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 90 miljoner kronor. I sin förutnämnda skrivelse förordar generalpoststyrelsen, att inkomsterna på titeln upptagas till oförändrat belopp i riksstaten. Riksräkenskapsverket föreslår likaledes, att det i statsverkspropositionen uppförda beloppet för budgetåret 1960/61 får kvarstå oförändrat.

Fordonsskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen till 400 miljoner kronor. Inkomsterna på titeln under löpande år beräknades av riksräkenskapsverket i december till 380 miljoner kronor. Enligt från överståthållarämbetet och länsstyrelserna inhämtade uppgifter uppgick den debiterade fordonsskatten vid den ordinarie uppbördsstämman i februari till 359,4 miljoner kronor, vilket är 26,9 miljoner kronor mer än det föregående år debiterade beloppet. Genom bestämmelserna i kungörelsen om anstånd i vissa fall med erläggande av automobilskatt (SFS 395/1957) kunna drygt 17 miljoner kronor hänförliga till budgetåret 1959/60 beräknas inflyta först under budgetåret 1960/61. Å andra sidan inneburo motsvarande bestämmelser för år 1959 att drygt 14 miljoner kronor avseende debiteringen i februari 1959 inlevererades först under innevarande budgetår. Med ledning av de anförda uppgifterna har riksräkenskapsverket beräknat inkomsterna på titeln till 385 miljoner kronor för budgetåret 1959/60. Antalet registrerade personbilar och lastbilar uppgick enligt uppgifter från överståthållarämbetet och länsstyrelserna vid utgången av 1959 till ca 1 100 000 respektive ca 117 000. Beträffande utvecklingen av fordonsbeståndet under nästkommande budgetår finner riksräkenskapsverket sig kunna utgå från

en ökning av i stort sett samma storlek som under de senast förflutna budgetåren innebärande en årlig stegring av inkomsterna på titeln med ca 25 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår därför, att titeln fordons-skatt i riksstaten uppföres med 410 miljoner kronor, vilket är 10 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Bensinskatten är i statsverkspropositionen upptagen med 850 miljoner kronor. För innevarande budgetår beräknas inkomsterna på denna titel till 810 miljoner kronor. Med ledning av från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, generaltullstyrelsen, kontrollstyrelsen och jordbruksnämnden erhållna uppgifter förordar riksräkenskapsverket, att titeln bensinskatt i riksstaten uppföres med oförändrat 850 miljoner kronor.

Tullmedel. I statsverkspropositionen är denna titel uppförd med 700 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket beräknade i december inkomsterna på titeln till 690 miljoner kronor för innevarande budgetår. Den betydande importökningen av tullbelagda varor har nu föranlett ämbetsverket att höja beräkningen för innevarande budgetår till 775 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 17 mars 1960 har generaltullstyrelsen icke ansett det osannolikt, att de tendenser till ökning i expansionstakten, som beträffande de olika varugrupperna visat sig under senaste tiden, i stort sett skulle komma att fortgå under budgetåret 1960/61. Styrelsen har uppskattat inkomstbortfallet genom EFTA-överenskommelsen till 40 miljoner kronor för nästkommande budgetår. Riksräkenskapsverket föreslår att titeln tullmedel i riksstaten uppföres med 775 miljoner kronor, vilket är 75 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Allmän varuskatt. Den från och med år 1960 införda allmänna varuskatten uppfördes i statsverkspropositionen med 1 400 miljoner kronor. Enligt nu tillgängliga uppgifter inflöto ca 150 miljoner kronor i allmän varuskatt vid den första uppbörden i mars 1960 avseende omsättningen under januari och februari. Då omsättningen under dessa månader kan förutsättas ha varit lägre än normalt och då dessutom vissa eftersläpningar torde ha förekommit har riksräkenskapsverket räknat med en väsentligt större uppbörd vid majuppbörden. Inkomsterna på titeln under innevarande budgetår ha sålunda av riksräkenskapsverket beräknats till 375 miljoner kronor. Ökningen i lönesumman under innevarande och nästkommande år kan förutsättas komma att bidra till en även i fortsättningen ökad uppbörd. Riksräkenskapsverket föreslår därför, att — trots den i proposition nr 117 till årets riksdag föreslagna avvecklingen av den allmänna varuskatten för begagnade bilar — titeln allmän varuskatt i riksstaten uppföres med oförändrat 1 400 miljoner kronor.

Särskilda varuskatter. Denna inkomstitel är i statsverkspropositionen uppförd med 315 miljoner kronor. Kontrollstyrelsens och generaltullstyrelsens

förnyade beräkningar ge tillsammans ett belopp av 320 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket, som för innevarande budgetår beräknar inkomsterna på titeln till 318 miljoner kronor, föreslår att de i riksstaten uppföras med 320 miljoner kronor, vilket är 5 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Omsättningsskatt å motorfordon är i statsverkspropositionen uppförd med 150 miljoner kronor. I proposition nr 117 till årets riksdag har föreslagits en höjning av omsättningsskatten på nya personbilar och skåpbilar, som beräknas medföra en inkomstökning på titeln med 30 å 35 miljoner kronor per budgetår. Riksräkenskapsverket föreslår, under förutsättning att nyssnämnda proposition antages av riksdagen, att inkomsterna för budgetåret 1960/61 upptagas med 180 miljoner kronor, vilket är 30 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Regleringsavgift och accis å fettvaror m. m. Denna titel är i statsverkspropositionen uppförd med 40 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 17 mars 1960 har statens jordbruksnämnd påpekat, att i proposition nr 25 till årets riksdag föreslagits, att tills vidare 10 miljoner kronor av regleringsavgiften årligen skola överföras till Danmark enligt punkt 4 i den särskilda överenskommelsen med detta land angående samhandeln med jordbruksprodukter inom EFTA. Då denna överföring är avsedd att ske i efterskott per budgetår inverkar den dock icke på nästkommande budgetår. Riksräkenskapsverket föreslår därför, att ifrågavarande titel uppföres i riksstaten med oförändrat 40 miljoner kronor.

Skatt å kaffe är i statsverkspropositionen upptagen med 23 miljoner kronor. Generaltullstyrelsen har vid förnyad beräkning uppskattat inkomsterna på titeln till 25 miljoner kronor. Statens jordbruksnämnd har förordat en höjning av inkomstbeloppet med försiktigt räknat någon miljon kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln skatt å kaffe i riksstaten uppföres med 25 miljoner kronor, vilket är 2 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Tobaksskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen uppförd med 890 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 17 mars 1960 har Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet uppskattat inkomsterna av tobaksskatt till 900 miljoner kronor under nästkommande budgetår. I anslutning till tobaksmonopolets beräkning föreslår riksräkenskapsverket, att titeln i riksstaten uppföres med 900 miljoner kronor, vilket är 10 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag. Denna titel är i statsverkspropositionen uppförd med 13 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen har vid förnyad beräkning uppskattat inkomsterna på titeln till 15 miljoner kro-

nor. Riksräkenskapsverket föreslår i anslutning till kontrollstyrelsens beräkning, att titeln i riksstaten uppföres med 15 miljoner kronor, vilket är 2 miljoner mer än i statsverkspropositionen.

Omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker. Inkomsterna under denna titel äro i statsverkspropositionen upptagna med 1 150 miljoner kronor. Till samma belopp beräknade riksräkenskapsverket i december inkomsterna under innevarande budgetår. Riksräkenskapsverket beräknar nu inkomsterna under titeln till 1 125 miljoner kronor under innevarande budgetår. Kontrollstyrelsen har vid sin förnyade beräkning uppskattat inkomsterna under budgetåret 1960/61 till 1 130 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att ifrågavarande titel i riksstaten uppföres med 1 125 miljoner kronor, vilket är 25 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Omsättningsskatt å vin. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 105 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen har i sin förnyade beräkning uppskattat inkomsterna på titeln till samma belopp. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med oförändrat 105 miljoner kronor.

Maltdrycksskatten uppfördes i statsverkspropositionen med 110 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen har i sin förnyade beräkning angivit inkomsterna till samma belopp. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med oförändrat 110 miljoner kronor.

Skatt å läskedrycker har i statsverkspropositionen uppförts med 70 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen har vid förnyad beräkning uppskattat inkomsterna till samma belopp. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med oförändrat 70 miljoner kronor.

Statlig nöjesskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 45 miljoner kronor. I december beräknade riksräkenskapsverket inkomsterna under titeln för innevarande budgetår till likaledes 45 miljoner kronor. I den nu företagna beräkningen har ämbetsverket uppskattat inkomsterna av statlig nöjesskatt till 38 miljoner kronor för budgetåret 1959/60. I proposition nr 79 till årets riksdag ha föreslagits vissa lättnader i beskattningen för biografföreställningar från och med den 1 juli 1960. Enligt propositionen kan det härav föranledda inkomstbortfallet på titeln uppskattas till ca 9 miljoner kronor. Under förutsättning att nämnda proposition antages av riksdagen föreslår riksräkenskapsverket, att titeln statlig nöjesskatt i riksstaten uppföres med 30 miljoner kronor, vilket är 15 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Energiskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 540 miljoner kronor. I sina förnyade beräkningar ha kontrollstyrelsen och gene-

raltullstyrelsen beräknats intäkterna av energiskatt till sammanlagt 550 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket, som beräknar inkomsterna på titeln för innevarande budgetår till 525 miljoner kronor, föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med 550 miljoner kronor, vilket är 10 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Fyr- och båkmedel uppfördes i statsverkspropositionen med 15,5 miljoner kronor. I sin förnyade beräkning har generaltullstyrelsen uppskattat inkomsterna på titeln till 17 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket, som beräknar inkomsterna på titeln till 17,5 miljoner kronor före innevarande budgetår, föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med 18 miljoner kronor, vilket är 2,5 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Lotspenningar. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 11,5 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 16 mars 1960 har sjöfartsstyrelsen beräknat inkomsterna på titeln till 12,5 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår i anslutning till sjöfartsstyrelsens beräkning, att titeln i riksstaten upptages med 12,5 miljoner kronor, vilket är 1 miljon kronor mer än i statsverkspropositionen.

Totalisatormedlen upptogs i statsverkspropositionen med 31 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 29 februari 1960 har lantbruksstyrelsen beräknat inkomsterna under nästkommande budgetår till 45 miljoner kronor under förutsättning av oförändrade spelformer och procentavdrag. Riksräkenskapsverket, som för innevarande budgetår beräknar inkomsterna på titeln till 42 miljoner kronor, föreslår, i anslutning till lantbruksstyrelsens kalkyl, att titeln totalisatormedel i riksstaten uppföres med 45 miljoner kronor, vilket är 14 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Tipsmedel. Denna inkomsttitel är i statsverkspropositionen uppförd med 95 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med oförändrat 95 miljoner kronor.

Lotterimedlen upptogs i statsverkspropositionen med 115 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med samma belopp.

Postverket. Denna titel upptogs i statsverkspropositionen med 10 miljoner kronor, vilket var samma belopp som generalpoststyrelsen föreslagit vid sin beräkning i november 1959. Riksräkenskapsverket föreslog i sin decemberberäkning att ett belopp av 15 miljoner kronor skulle upptagas i statsverkspropositionen. Ämbetsverket antog härvid, att generalpoststyrelsen skulle kunna inleverera vinstmedel från postsparbanken och postgirorörelsen även för verksamhetsåren 1959 och 1960.

Vid förnyad beräkning den 16 mars 1960 har generalpoststyrelsen uppskattat inkomsterna på titeln till 16 miljoner kronor. Liksom vid beräkningen i november 1959 har styrelsen icke räknat med några belopp som vinstmedel från postsparbanken och postgirorörelsen. Beräkningen har vidare företagits med utgångspunkt från nu gällande lönenivå. Styrelsen har påpekat att varje procents ökning av lönerna från och med den 1 januari 1960 kan beräknas minska överskottet med ca 3 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket anser alltjämt, att vissa vinstmedel från postsparbanken och postgirorörelsen skola kunna inlevereras och förordar att titeln postverket vid oförändrad lönenivå bör beräknas till 20 miljoner kronor, vilket är 10 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Televerket. Inkomsterna under denna titel upptogs i statsverkspropositionen till 125 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 18 mars 1960 har telestyrelsen beräknat inkomsterna till enahanda belopp. Styrelsen har framhållit att detta belopp sedermera bör minskas med de utgiftsökningar, som kunna bli följd av de löneökningar, som kunna komma att medges från och med år 1960. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln televerket vid oförändrad lönenivå beräknas till oförändrat 125 miljoner kronor.

Statens järnvägar. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 1 miljon kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 18 mars 1960 har järnvägsstyrelsen angivit att ett överskott av storleksordningen 5 miljoner kronor skulle vara att emotse för budgetåret 1960/61. Då styrelsen avser att hemställa hos Kungl. Maj:t att få göra extra avsättningar till värdesminskningskontot motsvarande behovet av extra avskrivningar, då de framtida överskotten så medge, har styrelsen icke ansett några inleveranser av överskottsmedel kunna påräknas för budgetåret 1960/61. I statsverkspropositionen uttalades, att extra avsättningar i antytt syfte syntes böra företagas. Riksräkenskapsverket föreslår därför, att titeln statens järnvägar i riksstaten uppföres med ett formellt belopp av oförändrat 1 miljon kronor.

Statens vattenfallsverk. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 200 miljoner kronor. Härvid räknades med att avskrivningar efter ändrade grunder eller extra avsättningar till värdesminskningskonto skulle minska det inlevererade överskottet med 40 miljoner kronor. Vid förnyad beräkning den 15 mars 1960 har vattenfallsstyrelsen ansett sig fortfarande böra upptaga inkomsterna på titeln till 200 miljoner kronor. I anslutning härtill föreslår riksräkenskapsverket, att titeln i riksstaten uppföres med oförändrat 200 miljoner kronor.

Domänverket. I statsverkspropositionen upptogs denna titel till 20 miljoner kronor. Vid förnyad beräkning den 12 mars 1960 har domänstyrelsen

uppskattat överskottet för 1960 till 25 miljoner kronor. I anslutning till domänstyrelsens beräkning föreslår riksräkenskapsverket, att titeln i riksstaten uppföres med 25 miljoner kronor, vilket är 5 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Ifråga om vissa andra inkomsttitlar, vilka nu varit föremål för beräkning inom riksräkenskapsverket, har ämbetsverket icke funnit anledning förorda någon ändring av de i statsverkspropositionen uppförda beloppen.

Riksräkenskapsverket vill slutligen framhålla, att de nu gjorda beräkningarna, liksom de tidigare beräkningarna, äro grundade på förutsättningarna att det allmänna utrikespolitiska läget förblir i stort sett oförändrat samt att den ekonomiska utvecklingen icke störes genom mera omfattande arbetskonflikter.

I anslutning till vad sålunda anförts får riksräkenskapsverket förorda, att följande inkomsttitlar i riksstaten för budgetåret 1960/61 upptagas med nedan angivna i förhållande till statsverkspropositionen ändrade belopp. För de affärsdrivande verken gäller dock att de nu beräknade inlevererade överskotten böra reduceras med de ökade utgifter, som kunna bli följden av höjd lönenivå för de statsanställda.

	Enligt stats- verksproposi- tionen Kronor	Enligt riks- räkenskapsverkets ändringsförslag Kronor	Ökning (+) Minskning (-) Kronor
Skatt å inkomst och förmögen- het m. m.	6 500 000 000	6 900 000 000	+ 400 000 000
Arvsskatt och gåvoskatt	95 000 000	100 000 000	+ 5 000 000
Fordonsskatt	400 000 000	410 000 000	+ 10 000 000
Tullmedel	700 000 000	775 000 000	+ 75 000 000
Särskilda varuskatter	315 000 000	320 000 000	+ 5 000 000
Omsättningsskatt å motor- fordon	150 000 000	180 000 000	+ 30 000 000
Skatt å kaffe	23 000 000	25 000 000	+ 2 000 000
Tobaksskatt	890 000 000	900 000 000	+ 10 000 000
Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag	13 000 000	15 000 000	+ 2 000 000
Omsättnings- och utskänknings- skatt å spritdrycker	1 150 000 000	1 125 000 000	— 25 000 000
Statlig nöjesskatt	45 000 000	30 000 000	— 15 000 000
Energiskatt	540 000 000	550 000 000	+ 10 000 000
Fyr- och båkmedel	15 500 000	18 000 000	+ 2 500 000
Lotspenningar	11 500 000	12 500 000	+ 1 000 000
Totalisatormedel	31 000 000	45 000 000	+ 14 000 000
Postverket	10 000 000	20 000 000	+ 10 000 000
Domänverket	20 000 000	25 000 000	+ 5 000 000

Den sammanlagda nettoökningen i förhållande till det ursprungliga riksstatsförslaget blir sålunda 541,5 miljoner kronor.

I samband med de förnyade beräkningarna av statsinkomsterna under nästkommande budgetår har riksräkenskapsverket även omprövat de kalkyler över statsinkomsternas utveckling på längre sikt, som presenterades i bilaga E till ämbetsverkets inkomstberäkning i december 1960. De förnyade kalkylerna, vilka utsträckts till att omfatta ytterligare två budgetår, ha utförts under samma schablonmässiga förutsättningar som angåvos i bilaga E. Vid beräkningstillfället gällande författningar och andra bestämmelser, som ha inflytande på statsinkomsterna, ha sålunda antagits förbli oförändrade under den period beräkningarna avse. Vidare ha beräkningarna baserats på antagande om att såväl fysiska personers som bolags inkomster skola stiga med 3 procent årligen under perioden 1962—1965. Vid beräkningen av affärsverkens inlevererade överskott har räknats med stigande driftutgifter inkluderande vissa höjningar av de statsanställdas lönenivå. De utförda beräkningarna kunna sammanfattas på följande sätt (miljoner kronor):

	Förändring från föregående budgetår			
	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65
Skatt å inkomst och förmögenhet m. m.	+ 600	—	+ 100	+ 500
Övriga inkomsttitlar	+ 270	+ 280	+ 300	+ 275
Samtliga inkomsttitlar	+ 870	+ 280	+ 400	+ 775

Den ojämna utvecklingen av skatt å inkomst och förmögenhet m. m. trots antagandet om en jämn treprocentig stegring av skatteunderlaget under perioden sammanhänger med att den kraftigare ökningen av skatteunderlaget under åren 1960 och 1961 inverkar på bl. a. de beräknade utbetalningarna av kommunalskattemedel under budgetåren 1962/63 och 1963/64. Som jämförelse med de kassamässiga inkomsterna på inkomstskatttiteln lämnas nedan uppgifter om förändringarna i de beräknade slutligt påförda beloppen vid taxeringarna 1962—1965 av statlig inkomstskatt, förmögenhetsskatt och folkpensionsavgifter (miljoner kronor):

Taxeringsår		1964	1965
1962	1963		
+ 530	+ 200	+ 270	+ 270

De avsättningar till respektive återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, som de nu företagna beräkningarna för budgetåren 1961/62—1964/65 motivera framgå av nedanstående tablå (miljoner kronor):

	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65
Avsättning	550	450	350	350
Återföring.....	350	425	500	425
Nettoavsättning	200	25	— 150	— 75

Kungl. Maj:ts proposition nr 150 år 1960
Bih. B. Riksräkenskapsverkets inkomstberäkning

I handläggningen av detta ärende ha generaldirektören Renlund, byråcheferna Ehnбом och Thorson samt tillförordnade byråchefen Säfström deltagit, varjämte förste aktuarien Lindahl varit föredragande. Stockholm den 2 april 1960.

Underdånigst
GÖSTA RENLUND

OLOF LINDAHL

BIHANG C

**REVIDERAD
NATIONALBUDGET FÖR ÅR 1960**

Bihang C

Reviderad nationalbudget för år 1960

I. Inledning

Den preliminära nationalbudget för 1960 som framlades i statsverkspropositionen utgjordes av en s. k. baskalkyl, som uttryckligen presenterades som en helt schematisk utgångspunkt för kommande justeringar. Eftersom framför allt löneposten var helt obestämbar på avtalsrörelsens dåvarande stadium gjordes för inkomst- och prisutvecklingens del det antagandet att alla inkomster skulle perfekt följa en likaledes antagen treprocentig produktivitetsökning och att priserna — med undantag för omsättningsskattens effekt — skulle vara oförändrade jämfört med 1959. På denna »inflation fria» bas tillämpades sedan de faktorer, som kunde anses något mera konkret kända: effekten av planerade skatteförändringar och utgiftsökningar för statliga och kommunala ändamål, enligt enkätuppgifter planerade ökningar eller minskningar av de privata investeringarna i bostäder och produktionsanläggningar, exportutsikterna m. m. Vid sidan härav gjordes vissa siffermässigt icke preciserade påpekanden om den sannolika utvecklingen.

Slutsatsen blev att det för 1960 måste anses föreligga ett s. k. inflationsgap eller efterfrågeöverskott, som dock borde kunna bemästras med den ekonomiska politikens på kort sikt tillgängliga medel. Bl. a. utgjorde den omständigheten, att bytesbalansen gentemot utlandet hade blivit positiv under 1959 och beräknades resultera i en ökning av valutareserven, tills vidare en viss säkerhetsventil, en möjlighet att täcka en viss överefterfrågan inom landet genom import från utlandet utan någon alltför oroande nedgång i valutareserven. Det har sedermera visat sig att denna säkerhetsventil hade begagnats redan under slutet av 1959 då en stark importökning ägde rum, tydligen delvis för att möta den speciella efterfrågan närmast före prishöjningarna genom omsättningsskatten. Valutareservens ökning under 1959 blev därför mindre än beräknat; i gengäld blev nedgången i lagerreserverna inom landet betydligt mindre än vad man före årsskiftet hade anledning förmoda. Detta utbytande av valutareserver mot lagerreserver synes för övrigt ha fortsatt även under 1960 års första månader.

Även den nu framlagda reviderade nationalbudgeten utgör ett försök till en inflationsgapsberäkning, som dock kunnat arbeta med betydligt fullständigare material. Den syftar således inte i första hand till att visa ett förutsett slutresultat av den ekonomiska verksamheten, sådan denna till slut kommer att genomföras under året, utan till att redovisa de tendenser som gjorde sig gällande vid tiden för grundmaterialets insamlande, dvs. i

stort sett under mars och början av april. Den söker alltså främst visa bakgrunden till den ekonomiska politik som samtidigt presenteras i den proposition, till vilken den publiceras som bihang. Det material den grundas på och den analys av läget som detta material gett möjlighet till har visat att det förelåg ett behov av ändring i de registrerade ekonomiska planerna inom såväl den offentliga verksamheten som inom det privata näringslivet, eftersom det måste betraktas som praktiskt uteslutet att fullfölja dem inom ramen för föreliggande produktionsmöjligheter. I enlighet härmed har sålunda både administrativa, finanspolitiska och penningpolitiska åtgärder vidtagits eller förberetts — utöver vad som redan tidigare genomförts i form av varus katt, räntehöjning m. m. — för att förhindra en överansträngning av de ekonomiska resurserna och särskilt för att uppnå en förskjutning av arbetskraftsbehovet från hög- till lågsäsong.

Det bör understrykas att själva den siffermässiga överslagsberäkningen av förutsedd tillgång och efterfrågan — »nationalbudgeten» i inskränkt mening, sådan den presenteras i en sammanfattande tabell i kapitel XI — i detta sammanhang spelat en relativt underordnad roll. Att materialet från skilda områden, alltså t. ex. enkätuppgifterna om investeringsplaner, utrikeshandelsutsikter, arbetskraftsbehov och orderingång, statistiken över igångsättningstillstånd och kreditexpansion, beräkningarna över lönehöjningarnas och de statliga inkomstöverföringarnas sannolika verkningar på konsumtionen osv. kunnat sammanföras i en försörjningsbalans som utvisar ett visst totalt efterfrågeöverskott (sidan 76), är visserligen inte betydelseöst. Felmarginalerna i en sådan beräkning, som på många punkter måste baseras på mycket osäkra bedömningar, är dock alltför stora för att någon större vikt skulle kunna fästas vid den exakta storleken av nämnda balanssiffra. Denna utgör en mera symbolisk sammanfattning av de iakttagelser som bildar grundvalen för bedömningen av det ekonomiska läget. Väsentligt är emellertid att riktningen av dess utslag bekräftas av de mera konkreta beräkningar och observationer som kunnat göras på de särskilda delområdena.

Vad som genomgås i den föreliggande nationalbudgetens olika kapitel är alltså — förutom en återblick på den närmast föregående utvecklingen — vad som synts hålla på att hända inom den svenska samhällsekonomin under 1960. Genom den ekonomiska politikens olika medel avser man att uppnå att någonting annat faktiskt kommer att hända, eftersom de observerade tendenserna skulle leda till en överspänning med inflatoriska konsekvenser, om inte adekvata motåtgärder vidtoges.

Någon ny, siffermässig beräkning av vad de ekonomisk-politiska åtgärderna i form av penningpolitisk åtstramning, byggnadsbegränsning osv. exakt skulle komma att leda till för resultat, om de uttrycktes i försörjningsbalanssiffror, har inte gjorts annat än ytterst summariskt. Detta måste anses rimligast eftersom åtgärdernas utformning och styrkan i deras genomförande kommer att fortlöpande påverkas av en konkret bedömning av den fortsatta ekonomiska utvecklingen.

II. Sveriges ekonomi 1959

De reviderade beräkningar av försörjningsbalansen för 1959 som redovisas i det följande innebär för vissa poster betydande justeringar jämfört med dem som framlades i den preliminära nationalbudgeten. Importen och den totala investeringsvolymen synes ha ökat kraftigare från 1958 till 1959 än enligt de preliminära siffrorna och det samma gäller i viss mån den privata konsumtionen och exporten. Däremot tyder de senaste lageruppgifterna på att lagerminskningen under 1959 överskattades i de preliminära beräkningarna. Detta bör emellertid ses i samband med den oväntat stora importökningen eftersom en bedömning av lagerutvecklingen givetvis är beroende på de antaganden som görs beträffande importens förändringar. Nedan framlagda beräkningar innebär att bruttonationalproduktens ökning 1958—1959 i fasta priser nu kan beräknas till omkring 5 1/2 procent eller 1 procentenhet mera än höstuppskattningarna utvisade. Det bör dock framhållas att den beräkning av bruttonationalprodukten som samtidigt gjorts

Tabell II: 1. Försörjningsbalansen 1955—1959 i löpande priser

Miljoner kronor

	1955	1956	1957	1958	1959	Förändring 1958—1959	
						Miljoner kronor	Procent ¹
Tillgång							
Bruttonationalprodukt till marknadspris	49 018	53 170	57 160	59 513	63 375	+ 3 862	+ 6 ¹ / ₂
Import av varor, cif	10 337	11 434	12 567	12 249	12 449	+ 200	+ 1 ¹ / ₂
Minskning av lager m. m.	—	—	—	107	271	+ 164	.
Summa tillgång	59 355	64 604	69 727	71 869	76 095	+ 4 226	+ 6
Användning							
Privat inhemsk bruttoinvestering	8 461	9 325	9 751	10 651	11 373	+ 722	+ 7
Offentlig inhemsk bruttoinvestering ..	6 161	6 728	7 470	7 803	8 655	+ 852	+ 11
Ökning av lager m. m.	1 001	715	1 222	—	—	—	.
Export av varor, fob, och nettot av tjänster	9 923	11 307	12 472	11 969	12 507	+ 538	+ 4 ¹ / ₂
Privat konsumtion	28 044	30 219	31 770	33 804	35 226	+ 1 422	+ 4
Offentlig konsumtion	5 765	6 310	7 042	7 642	8 334	+ 692	+ 9
Summa användning	59 355	64 604	69 727	71 869	76 095	+ 4 226	+ 6
Bruttonationalproduktens proc. förändring sedan föregående år ¹		+ 8 ¹ / ₂	+ 7 ¹ / ₂	+ 4	+ 6 ¹ / ₂		

¹ Avrundat till halva procent.

Anm. Presentationen i miljoner kronor i denna och efterföljande tabeller, speciellt vad avser beräkningarna i fasta priser, utgör icke något mått på de enskilda delposternas noggrannhet. Det har emellertid visat sig praktiskt ogenomförbart att ange alla poster till en gemensam, osäkerhetsmässigt avrundad nivå utan att en stor del av tabellernas upplysningsvärde skulle gå förlorad.

Tabell II: 2. Försörjningsbalansen 1955—1959 i fasta (1954 års) priser

Miljoner kronor

	1955	1956	1957	1958	1959	Förändring 1958—1959	
						Miljoner kronor	Procent ¹
<i>Tillgång</i>							
Bruttonationalprodukt till marknads- pris	46 997	48 606	50 251	50 717	53 421	+ 2 704	+ 5 1/2
Import av varor, cif	10 212	10 874	11 648	11 871	12 463	+ 592	+ 5
Minskning av lager m. m.	—	—	—	102	307	+ 205	.
Summa tillgång	57 209	59 480	61 899	62 690	66 191	+ 3 501	+ 5 1/2
<i>Användning</i>							
Privat inhemsk bruttoinvestering	8 158	8 463	8 462	9 138	9 714	+ 576	+ 6 1/2
Offentlig inhemsk bruttoinvestering ..	5 874	6 068	6 444	6 665	7 327	+ 662	+ 10
Ökning av lager m. m.	917	615	1 027	—	—	—	.
Export av varor, fob, och nettot av tjänster	9 592	10 585	11 545	11 417	12 177	+ 760	+ 6 1/2
Privat konsumtion	27 281	28 094	28 587	29 367	30 473	+ 1 106	+ 4
Offentlig konsumtion	5 387	5 655	5 834	6 103	6 500	+ 397	+ 6 1/2
Summa användning	57 209	59 480	61 899	62 690	66 191	+ 3 501	+ 5 1/2
Bruttonationalproduktens proc. för- ändring sedan föregående år ¹		+ 3 1/2	+ 3 1/2	+ 1	+ 5 1/2		

¹ Avrundat till halva procent.

från produktionssidan liksom i höstas ger en lägre volymökning 1958—1959 än ovannämnda beräkning från användningssidan, nämligen endast 4 1/2 procent.

1. Inhemska bruttoutgifter

De totala *bruttoinvesteringarna*¹ beräknas från 1958 till 1959 värdemässigt ha ökat med omkring 9 procent och volymmässigt med ca 8 procent.

Bostadsbyggandet under 1959 innebar ett färdigställande av ca 69 000 lägenheter jämfört med ca 62 000 under 1958. Även antalet påbörjade lägenheter ökade i förhållande till 1958 och uppgick till ca 70 500. Den genomsnittliga storleken av dessa lägenheter var emellertid ca 4 procent mindre än de som påbörjades under 1958. Bostadsinvesteringarna, beräknade som de under året nedlagda kostnaderna för ny- och ombyggnad samt underhåll,

¹ Som grundval för beräkningarna över investeringsverksamheten kan huvudsakligen följande källor nämnas: 1) *Bostäder*: månadsstatistik från bostadsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen; 2) *jordbruk, skogsbruk och fiske*: uppgifter från statistiska centralbyrån, statens forskningsanstalt för jordbruksbyggnader, jordbrukets utredningsinstitut, skogsstyrelsen samt domänstyrelsen; 3 o. 4) *industri och kraftverk*: kommerskollegii kapitalinvesteringensenkäter; 5) *handel*: arbetsmarknadsstyrelsens tillståndsgivningsstatistik; 6) *samjordsel*: kommerskollegii kapitalinvesteringensenkäter, registreringsstatistik för motorfordon, Sveriges varvsindustriförening samt utrikeshandelsstatistiken; 7 o. 8) *förvaltning, sociala ändamål, skolor, kyrkor m. m.*: riksräkenskapsverkets budgetredovisning; 9) *vägar och gator m. m.*: uppgifter från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt arbetsmarknadsstyrelsen; 10) *militära investeringar*: uppgifter från försvarsdepartementet och riksräkenskapsverket. Dessutom bör nämnas *statistiska centralbyråns kommunstatistik*, vilken berör grupperna 1), 4), 6), 7), 8) och 9).

Tabell II: 3 a. Bruttoinvesteringar 1955—1959, uppdelade på ändamål

	Miljoner kronor i löpande priser					Förändring i procent i fasta (1954 års) priser			
	1955	1956	1957	1958	1959	1955-1956	1956-1957	1957-1958	1958-1959
Bostäder	3 199	3 479	3 640	3 922	4 117	+ 3	+ 1	+ 7	+ 4
Jordbruk, skogsbruk och fiske	970	1 013	1 050	1 027	1 077	— 3	— 1	— 5	+ 3
Egentlig industri	2 977	3 242	3 345	3 767	4 033	+ 2	0	+ 12	+ 6
Kraft- och belysningsverk	813	888	959	1 126	1 277	+ 4	+ 5	+ 17	+ 14
Handel ¹	340	396	422	449	569	+ 12	+ 4	+ 6	+ 26
Samfärdsl (exkl. vägar)...	2 775	3 148	3 473	3 586	3 848	+ 6	+ 4	+ 2	+ 9
Förvaltning, sociala ändamål	601	643	724	751	891	+ 1	+ 7	+ 4	+ 17
Skolor och kyrkor	519	541	621	664	703	— 2	+ 9	+ 7	+ 4
Väg- och gatuarbeten	777	862	986	1 074	1 334	+ 6	+ 9	+ 5	+ 21
Vatten, avlopp m. m.	380	414	488	513	578	+ 5	+ 15	+ 3	+ 12
Militära investeringar	1 271	1 427	1 513	1 575	1 601	+ 4	— 1	+ 3	0
Summa	14 622	16 053	17 221	18 454	20 028	+ 4	+ 3	+ 6	+ 8

¹ Endast byggnader (exkl. underhåll).

kan beräknas ha ökat volymmässigt med ca 4 procent i förhållande till 1958 (se tabell 3 a).

Investeringsverksamheten inom industrin har expanderat relativt starkt under de senaste åren, alltså även under den allmänna konjunkturavmattningen 1958. För industribyggnader och anläggningar torde man som förklaringsgrund kunna peka på byggnadsregleringens liberalisering och investeringsfondernas frisläppande. Beträffande anskaffningen av maskiner

Tabell II: 3 b. Bruttoinvesteringar 1955—1959, uppdelade i privata och offentliga

	Miljoner kronor i löpande priser					Förändring i procent i fasta (1954 års) priser			
	1955	1956	1957	1958	1959	1955-1956	1956-1957	1957-1958	1958-1959
Privata bruttoinvesteringar	8 461	9 325	9 751	10 651	11 373	+ 4	0	+ 8	+ 6
Offentliga bruttoinvesteringar	6 161	6 728	7 470	7 803	8 655	+ 3	+ 6	+ 3	+ 10
1. Statliga	3 453	3 850	4 178	4 410	4 944	+ 5	+ 3	+ 5	+ 11
därav: affärsverk	1 338	1 447	1 560	1 635	1 869	+ 3	+ 5	+ 4	+ 14
aktiebolag	173	251	247	292	327	+ 36	— 5	+ 17	+ 11
2. Kommunala	2 708	2 878	3 292	3 393	3 711	+ 1	+ 10	+ 2	+ 8
därav: affärsverk	535	570	631	626	659	+ 2	+ 1	— 2	+ 5
aktiebolag och stiftelser	676	703	820	874	914	0	+ 13	+ 6	+ 5
Summa	14 622	16 053	17 221	18 454	20 028	+ 4	+ 3	+ 6	+ 8

Anm. I statliga aktiebolags investeringar ingår fr. o. m. den $\frac{1}{10}$ 1957 LKAB till 95 procent i stället för 50 procent som tidigare. De volymförändringstal 1956—1957, 1957—1958 resp. 1958—1959 som erhålls, om andelen bibehålls vid 50 procent, uppgår för statliga aktiebolag till —10, —3 resp. +14 procent, för statliga investeringar totalt till +3, +4 resp. +11 procent, för offentliga till +6, +3 resp. +10 och för privata till 0, +8 resp. +6 procent.

Tabell II: 3 c. Bruttoinvesteringar 1955—1959, uppdelade efter typ

	Miljoner kronor i löpande priser					Förändring i procent i fasta (1954 års) priser			
	1955	1956	1957	1958	1959	1955-1956	1956-1957	1957-1958	1958-1959
Byggnader och anläggningar	8 404	9 147	9 759	10 451	11 560	+ 3	+ 3	+ 6	+ 10
därav: underhåll	2 404	2 627	2 825	2 897	3 047	+ 2	+ 2	0	+ 3
Maskiner och apparater ..	6 218	6 906	7 462	8 003	8 468	+ 4	+ 3	+ 6	+ 6
därav: underhåll	2 124	2 397	2 562	2 658	2 755	+ 6	+ 2	+ 1	+ 1
Summa	14 622	16 053	17 221	18 454	20 028	+ 4	+ 3	+ 6	+ 8
därav: underhåll	4 528	5 024	5 387	5 555	5 802	+ 4	+ 2	+ 1	+ 2

och apparater synes den expansion som — delvis till följd av investeringsavgiftens slopande — inträffade 1958 i viss mån ha fortsatt även under 1959. Att ökningen under 1959 influerats av den från årsskiftet 1959—1960 införda allmänna varuskatten torde vara ostridigt. Det kan emellertid ej helt uteslutas att denna forcerande inverkan till en del kan ha gällt betalningar som ej alltid motsvarats av faktiskt verkställda leveranser. Detta innebär dock ej med säkerhet att investeringsökningen 1958—1959 skulle vara över-skattad eftersom en liknande förskjutningseffekt till följd av investeringsavgiftens slopande vid årsskiftet 1957—1958 kan ha inneburit en överskattning av 1958 års investeringar.

Tabell II: 4. Privat konsumtion 1955—1959

	Miljoner kronor i löpande priser					Förändring i procent i fasta (1954 års) priser			
	1955	1956	1957	1958	1959	1955-1956	1956-1957	1957-1958	1958-1959
Livsmedel	9 108	9 772	9 871	10 382	10 516	+ 1	0	+ 3	+ 1
Spritdrycker och viner	1 219	1 408	1 508	1 523	1 561	+ 10	- 11	- 11	+ 1
Tobak	892	896	949	1 072	1 124	+ 1	+ 3	+ 3	+ 3
Bostad	2 406	2 694	2 909	3 215	3 472	+ 4	+ 4	+ 4	+ 4
Bränsle och lyse	1 368	1 611	1 608	1 817	1 705	+ 4	- 7	+ 11	- 1
Beklädnad	3 643	3 857	4 002	4 161	4 292	+ 4	+ 2	+ 2	+ 3
Inventarier	1 973	2 104	2 331	2 411	2 721	+ 5	+ 7	+ 2	+ 12
Fordon	1 898	2 086	2 428	2 712	3 122	+ 8	+ 11	+ 9	+ 14
Resor	1 191	1 215	1 260	1 305	1 292	- 4	- 4	- 2	- 1
Sjukvård, hygien, hemvård etc.	1 685	1 797	1 880	2 032	2 116	+ 4	+ 3	+ 4	+ 4
Övrigt	2 440	2 544	2 714	2 850	2 949	- 1	+ 3	+ 2	+ 1
Summa	27 823	29 984	31 460	33 480	34 870	+ 3	+ 2	+ 3	+ 4
+ Banktjänster	110	118	136	159	175	+ 6	+ 14	+ 13	+ 10
+ Försäkringstjänster	321	344	401	402	422	+ 2	+ 12	- 3	+ 2
- Dubbelräkning	210	227	227	237	241	+ 1	0	+ 2	+ 1
Total privat konsumtion	28 044	30 219	31 770	33 804	35 226	+ 3	+ 2	+ 3	+ 4
därav: varaktiga varor	3 327	3 519	3 949	4 063	4 602	+ 4	+ 8	+ 1	+ 13
tjänster	7 043	7 546	8 055	8 691	9 116	+ 1	+ 3	+ 3	+ 3
övrigt	17 674	19 154	19 766	21 050	21 508	+ 4	0	+ 3	+ 2

Tabell II: 5. Offentlig konsumtion 1955—1959

	Miljoner kronor					Förändring i procent			
	1955	1956	1957	1958	1959	1955- 1956	1956- 1957	1957- 1958	1958- 1959
<i>Löpande priser</i>									
Kommunal konsumtion.....	3 392	3 723	4 189	4 634	5 040	+ 10	+ 13	+ 11	+ 9
därav: löner	2 391	2 623	2 967	3 206	3 540	+ 10	+ 13	+ 8	+ 10
Statlig konsumtion.....	2 373	2 587	2 853	3 008	3 294	+ 9	+ 10	+ 5	+ 10
därav: löner	1 660	1 783	1 969	2 119	2 270	+ 7	+ 10	+ 8	+ 7
Total offentlig konsumtion	5 765	6 310	7 042	7 642	8 334	+ 9	+ 12	+ 9	+ 9
<i>Fasta (1954 års) priser</i>									
Total offentlig konsumtion	5 387	5 655	5 834	6 103	6 500	+ 5	+ 3	+ 5	+ 7
därav: kommunal konsumtion	3 169	3 335	3 468	3 702	3 921	+ 5	+ 4	+ 7	+ 6
statlig konsumtion....	2 218	2 320	2 366	2 401	2 579	+ 5	+ 2	+ 1	+ 7

Investeringsverksamheten under 1959 synes i hög grad ha inneburit en expansion inom den statliga sektorn (se tabell 3 b). Ökningen inom denna sektor har huvudsakligen berört affärsverken (främst vattenfalls- och televerken) samt det statliga vägväsendet. Inom den kommunala sektorn kan ökningsnoteras för vägar och gator, förvaltning, sjukvård och sociala ändamål samt för de kommunala affärsverken.

Som framgår av tabell 3 c kan ökningen för investeringarna under 1959 i hög grad hänföras till nybyggnads- och anläggningsverksamheten medan underhåll och maskininvesteringar ökade i mindre omfattning.

Från 1958 till 1959 ökade den *privata konsumtionen*¹ med drygt 4 procent i löpande priser och knappt 4 procent i fasta priser. Den volymmässiga ökningen blev därmed något större än närmast föregående år (se tabell 4). Liksom fallet var 1956—1957 har expansionen främst gällt varaktiga varor till vilka de reala konsumtionsutgifterna ökade med ca 13 procent 1958—1959. Motsvarande ökningsnoteras för icke varaktiga varor och konsumtionstjänster uppgick till endast 2 respektive 3 procent. Att döma av socialstyrelsens omsättningsstatistik ökade den privata konsumtionen särskilt kraftigt under fjärde kvartalet 1959 (jämfört med motsvarande kvartal 1958). Delvis har denna stigande expansionstakt troligen berott på en forcering av inköpen av framför allt varaktiga konsumtionsvaror till följd av beslutet om den allmänna varuskattens införande från årsskiftet 1959—1960. Man kan i detta sammanhang också peka på att återbäringen av överskjutande skatt i november/december var högre 1959 än 1958 samt på den allmänna konjunkturförbättringen.

Bilden av den *offentliga konsumtionens*² utveckling 1958—1959 är i stort

¹ Bland källorna för beräkningarna av den privata konsumtionen 1958—1959 kan nämnas socialstyrelsens omsättningsstatistik för enskild detaljhandel, kommerskollegii omsättningsindex för textildetaljhandeln, direkta uppgifter om försäljningens värde eller kvantitet (vad gäller bl. a. telefon och telegram, radio- och TV-licenser, porto, sprit och tobak samt resor), registreringsstatistiken för personbilar samt nöjes- och varuskattestatistik. Beräkningarna av livsmedelskonsumtionen utförs av statens jordbruksnämnd på grundval av bl. a. leverans- och tillförselstatistik.

² Källa: Riksräkenskapsverkets beräkningar samt den kommunala finansstatistiken

Tabell II: 6. Bytesbalansen 1955—1959

Miljoner kronor

	1955	1956	1957	1958	1959	Förändring 1958—1959 i procent
<i>Löpande priser</i>						
Export av varor, fob.....	8 933	10 067	11 062	10 799	11 417	+ 6
Import av varor, cif.....	10 337	11 434	12 567	12 249	12 449	+ 2
Handelsbalansens saldo.....	- 1 404	- 1 367	- 1 505	- 1 450	- 1 032	.
Nettoinseglings ¹	867	1 049	1 265	1 085	1 073	- 1
Utländska fartygs utgifter i Sverige.....	158	166	175	165	167	+ 1
Övriga tjänster m. m. netto ..	- 35	+ 25	- 30	- 80	- 150	.
Bytesbalansens saldo.....	- 414	- 127	- 95	- 280	+ 58	.
<i>Fasta (1954 års) priser</i>						
Export av varor, fob.....	8 678	9 583	10 464	10 434	11 267	+ 8
Import av varor, cif.....	10 212	10 874	11 648	11 871	12 463	+ 5
Handelsbalansens saldo.....	- 1 534	- 1 291	- 1 184	- 1 437	- 1 196	.
Nettoinseglings ¹	796	824	953	920	918	0
Utländska fartygs utgifter i Sverige.....	153	154	156	140	141	+ 1
Övriga tjänster m. m. netto ..	- 35	+ 24	- 28	- 77	- 149	.
Bytesbalansens saldo.....	- 620	- 289	- 103	- 454	- 286	.

¹ Bruttoinseglings i utländsk sjöfart med avdrag för kostnader i utlandet.

sett densamma som i höstas. Den totala offentliga konsumtionen kan uppskattas ha stigit med omkring 7 procent i fasta priser från 1958 till 1959 och den procentuella ökningen har varit av ungefär samma storlek för den statliga och den kommunala sektorn.

2. Utrikeshandel och lagerutveckling

År 1959 var det första år sedan 1953 för vilket bytesbalansens¹ saldo visade överskott. Som framgår av tabell 6 kan överskottet nu beräknas uppgå till närmare 60 miljoner kronor i löpande priser, dvs. 90 miljoner kronor mindre än i den preliminära uppskattningen; skillnaden beror främst på en starkare importökning för årets två sista månader än beräknat. Samma tabell visar att exporten och importen volymmässigt ökade med 8 respektive 5 procent från 1958 till 1959. Utrikeshandelns utveckling under 1959 behandlas i övrigt närmare i kapitel IV.

I den preliminära nationalbudgeten räknades med en lagerminskning av storleksordningen 600 miljoner kronor i löpande priser. Underlaget för denna uppskattning var främst tillgängliga lageruppgifter som pekade på en lagervolymminskning för de statistiskt belysta områdena av storleksordningen 350 miljoner kronor. För övriga områden (större delen av parti- och detaljhandeln m. m.) bedömdes en lagerminskning på 200—300 miljoner kronor som sannolik med hänsyn bl. a. till en förväntad kraftig ökning av konsumtionsutgifterna mot årets slut.

¹ Källa: Riksbanken och kommerskollegium.

Tabell II: 7. Lagerförändringar för statistiskt belysta produktions- och distributionsområden 1955—1959 Löpande priser

	Miljoner kronor i genomsnittliga återan- skaffningspriser för respektive år				
	1955	1956	1957	1958	1959
Gruvor ¹	— 6	+ 10	+ 2	+ 35	— 4
Järn-, stål- o. andra metallverk ¹	+ 25	+ 110	+ 153	— 38	+ 125
Varv ¹	+ 20	+ 244	+ 319	+ 38	— 32
Verkstadsindustri i övrigt ¹	+ 672	+ 353	+ 366	+ 53	— 186
Jord- och stenindustri	+ 14	+ 17	+ 26	— 10	— 5
Träindustri ² , pappers- och grafisk industri	+ 226	— 4	+ 38	+ 114	— 356
Livsmedelsindustri	— 16	— 27	+ 52	— 39	+ 52
Läder-, hår o. gummivaruindustri	— 22	— 53	+ 34	— 11	— 3
Textil- o. beklädnadsindustri	+ 19	— 20	+ 20	— 15	+ 23
Kemisk-teknisk industri	+ 14	+ 27	+ 24	— 15	+ 8
Bränsle i industrin ³ (inkl. el-, gas o. vattenverk) ..	+ 86	+ 71	+ 40	— 18	— 7
Summa industri	+ 1 032	+ 728	+ 1 074	+ 94	— 385
Handel ⁴	+ 79	+ 87	+ 118	— 161	⁵ + 84
Variation i kreaturskapital	— 80	— 80	+ 10	+ 20	— 10
Variation i skogsuttag	— 30	— 20	+ 20	— 60	+ 40
Summa lagerförändringar	+ 1 001	+ 715	+ 1 222	— 107	— 271
Summa lagerförändringar i fasta (1954 års) priser	+ 917	+ 615	+ 1 027	— 102	— 307

¹ Inklusive bränslelagerförändringar. — ² Inklusive trävaruhandel. — ³ Exklusive bränslelagerförändringar inom gruvföretag, järn-, stål- o. andra metallverk samt verkstadsindustri. —

⁴ Omfattar lagren inom bilhandel (personbilar), bränslehandel, järngrossister, livsmedelshandel (inkl. förändringarna av lagren av brödsäd hos jordbrukarna), lädergrossister och skohandel samt textilhandel. — ⁵ Inklusive större delen av de branscher inom detalj- och partihandel som inte har nämnts i not 4.

Nu föreliggande lagerstatistik för 1959 är något mera omfattande främst vad gäller handeln än den som fanns tillgänglig vid utarbetandet av den preliminära nationalbudgeten. Enligt marsenkäten rörande industrins investeringar och speciella lagerinventeringar inom järn-, stål- och metallverken, verkstadsindustrin m. fl. skulle industrins lagervolym under 1959 ha minskat med omkring 350 miljoner kronor i löpande priser. De totala lagren av varor i arbete samt bränslen var närmast oförändrade medan lagren av råvaror och halvfabrikat minskade något. Färdigvarulagren som reducerades inom flertalet branscher svarar för större delen av industrins totala lagervolymminskning under 1959. Av tabell 7 framgår att lagerminskningen inom industrin i betydande grad var koncentrerad till träindustrin samt pappers- och grafisk industri. Lagren inom järn-, stål- och andra metallverk ökade enligt preliminära uppgifter med ca 125 miljoner kronor.

Att döma av tillgängliga uppgifter om produktion, import, export, registrering m. m. synes bilhandelns lager av personbilar ha minskat med ca 15 000 enheter under 1959 motsvarande ett värde av omkring 100 miljoner kronor. (Häremot står en lagerökning på ca 10 000 enheter under 1958.) Inom livsmedelshandeln m. m. ökade lagervolymen med drygt 100 miljoner kronor i löpande priser enligt jordbruksnämndens lagerinventering och löpande statistik. För bränslehandel, järngrossister, textil- och skohandel samt läder-

Tabell II: S. Sparande-investering 1955—1959 i löpande priser

Procent av bruttonationalprodukten till marknadspris

	1955	1956	1957	1958	1959
Privat inhemsk bruttoinvestering ¹	17,3	17,5	17,1	17,9	17,9
Offentlig inhemsk bruttoinvestering ¹	12,6	12,7	13,1	13,1	13,7
Lagerförändring	2,0	1,3	2,1	—0,2	—0,4
Summa inhemsk bruttoinvestering	31,9	31,5	32,3	30,8	31,2
Bytesbalansens saldo	—0,8	—0,2	—0,2	—0,5	+0,1
Summa inhemskt bruttosparande	31,1	31,3	32,1	30,3	31,3
a) statligt bruttosparande	5,1	5,4	4,3	4,6	4,0
b) kommunalt bruttosparande.....	3,5	3,4	4,1	3,5	3,6
c) övrigt bruttosparande	22,5	22,5	23,7	22,2	23,7

¹ Exkl. lagerförändring.

Anm. I offentlig inhemsk bruttoinvestering ingår förutom offentliga myndigheters bruttoinvesteringar också investeringar i affärsverk och av stat och kommuner ägda aktiebolag m. m. Statligt och kommunalt bruttosparande däremot omfattar endast respektive myndigheters bruttosparande.

grossister tyder föreliggande statistik inte på nämnvärda förändringar av lagervolymer under 1959 som helhet.

För att få ett säkrare underlag för en bedömning av lagerförändringarna inom de delar av handeln för vilka löpande lagerstatistik inte finns tillgänglig skickade konjunkturinstitutet i slutet av februari ut förfrågningar om lagerutvecklingen till ett urval av företag inom detalj- och partihandel.¹ Denna enkät — vars resultat dock av olika skäl får anses vara förhållandevis osäkra — tyder på en viss ökning av lagervolymer inom de berörda områdena vid utgången av 1959 jämfört med ett år tidigare. Utvecklingen inom olika branscher var dock inte enhetlig. Enkäten synes ge vid handen att kraftigt ökade leveranser till handeln gjorde det möjligt att möta köprushen mot årets slut utan att lagren för den skull uttömdes. Mot bakgrunden av främst denna oväntade lagerutveckling inom handeln kan den totala lagernedgången under 1959 nu beräknas vara ca 300 miljoner kronor mindre än som antagits i den preliminära nationalbudgeten. I tabell 7 har den totala lagerminskningen angetts till närmare 275 miljoner kronor i löpande priser och omkring 300 miljoner kronor i 1954 års priser.

3. Bruttonationalprodukt och sparande

Från 1958 till 1959 ökade den totala produktionen i landet med omkring 6 1/2 procent i löpande priser och 5 1/2 procent i fasta priser enligt de be-

¹ Konjunkturinstitutets undersökning omfattar inom partihandelsledet handel med bl. a. maskiner, glas, porslin, bösättningsartiklar, leksaker, böcker, papper och kontorsmateriel, kemisk-tekniska artiklar samt byggnadsmateriel. Inom detaljhandelsledet har medtagits bl. a. möbel- och bösättningsaffärer, järn-, sport- och elaffärer, pappers-, bok- och musikaffärer, färg-, parfym- och sjukvårdsaffärer, skeppshandel, lanthandel, tobaksaffärer, ur-, guldsmids- och optikaffärer samt leksaksaffärer.

Tabell II: 9. Finansiellt sparande 1955—1959

Miljoner kronor

	1955	1956	1957	1958	1959
Privata sektorn	—350	—200	+250	0	+1 050
Offentliga sektorn	— 50	+100	—350	—250	—1 000
a) staten	+200	+400	—300	+100	— 500
b) kommunerna	—250	—300	— 50	—350	— 500
Utlandet	+400	+100	+100	+250	— 50
Summa	0	0	0	0	0

Anm. Vid beräkningen av finansiellt sparande har de statliga investeringsbidragen till affärsverken (som i detta sammanhang betraktas som en del av den privata sektorn) räknats som privat sparande. För en utförligare beskrivning av beräkningsmetoderna kan hänvisas till Meddelanden från konjunkturinstitutet, Serie B: 13.

räkningar som redovisas i tabellerna 1 och 2. I jämförelse med tidigare år under 1950-talet var bruttonationalproduktens volymökning kraftig — endast 1950 och 1954 kan uppvisa en procentuell ökning av motsvarande storlek.

I nyssnämnda kalkyler har bruttonationalprodukten framräknats från användningssidan, dvs. erhållits som summan av privat och offentlig investering, privat och offentlig konsumtion och export minskad med värdet av import och lagerminskning. Beräkningar från produktionssidan, som främst grundas på statistik över produktionen inom olika näringsgrenar, pekar på en volymökning för bruttonationalprodukten på omkring 4 1/2 procent. Bruttonationalproduktens ökning beräknad från produktionssidan understiger alltså motsvarande beräkning från användningssidan med ca 1 procentenhet.¹

Produktionsökningen var särskilt påtaglig inom byggnads- och anläggningsverksamheten där den uppgick till närmare 10 procent. Ökningen (räknad i fasta priser) av jordbrukets och industrins bidrag till nationalprodukten har beräknats till omkring 4 procent respektive 3 1/2 procent medan skogsbrukets bidrag har minskat med ca 2 procent (se tablå i kap. V).

Tabell 8 visar det inhemska bruttosparandets andel av bruttonationalprodukten. Med bruttosparande menas här summan av de totala bruttoinvesteringarna och lagerförändringarna samt bytesbalansens saldo. Bruttosparkvoten ökade med bortåt 1 procentenhet 1958—1959. Av tabellen framgår att denna uppgång framkom genom att ökningen av de offentliga investeringarna samt förbättringen av bytesbalansens saldo mer än uppvägde den

¹Det bruttonationalproduktbegrepp som har använts i ovannämnda beräkningar skiljer sig i vissa avseenden från det begrepp som tillämpas inom OEEC och som därför brukar användas exempelvis vid internationella jämförelser av investeringar, skatter, försvarsutgifter osv. Den väsentligaste skillnaden är att man inom OEEC inte inkluderar reparationer och underhåll i bruttoinvesteringarna. Till följd av denna och övriga definitionsmässiga olikheter ligger bruttonationalprodukten enligt OEEC:s definition på en nivå som för senare år är närmare 10 procent lägre än bruttonationalprodukten sådan den är beräknad i försörjningsbalansen i tabellerna 1 och 2. De föreliggande begreppsmässiga skillnaderna betyder vidare att investeringskvoten beräknad enligt OEEC:s definition är betydligt lägre än investeringskvoten beräknad som i tabell 8. För en närmare diskussion av OEEC:s och konjunkturinstitutets beräkningsmetoder se OEEC: »National Accounts Studies Sweden», Paris 1953 och »A Standardized System of National Accounts», Paris 1959 samt »Nationalbokföring 1946—1950», Meddelanden från konjunkturinstitutet, Serie B: 13.

ökade lagerminskningen. Tabell 8 visar också att det privata bruttosparandet (som andel av bruttonationalprodukten) har ökat 1958—1959 medan det statliga bruttosparandet har minskat.

I tabell 9 redovisas det finansiella sparandet inom olika sektorer. Med en sektors finansiella sparande förstås den del av sektorns bruttosparande som inte används till investering i den egna sektorn. Kalkylerna, som dock är behäftade med betydande felmarginaler, pekar på en kraftig ökning 1958—1959 av den privata sektorns finansiella sparande. Ökningen kan helt hänföras till en minskning av företagssektorns utgiftsöverskott; hushållens finansiella sparande kan uppskattas ha varit något mindre 1959 än 1958. Tabellen visar slutligen att ökningen av den offentliga sektorns utgiftsöverskott från 1958 till 1959 till större delen faller på den statliga sektorn.

III. Den internationella utvecklingen

Under den tid som förflutit sedan årets preliminära nationalbudget framlades har den internationella konjunkturen förstärkts ytterligare utan att det därför uppkommit något mera allmänt efterfrågeöverskott. Under intryck av en stegring av näringslivets investeringsvilja (fasta anläggningar och lager) och fortsatt hög konsumtionsefterfrågan i Västeuropa och Förenta staterna samt en stigande efterfrågan från åtminstone vissa råvaruländer — framför allt det yttre sterlingområdet — har världshandeln vuxit och produktionen i ett flertal länder nått nya rekordnivåer. OEEC-ländernas samlade industriproduktion, som steg med ca 6 procent från 1958 till 1959, kan beräknas ha ökat med omkring 4 procent från oktober förra året till

Tabell III: 1. Industriproduktionen i vissa länder 1959—1960.

	1959 Index 1953=100	Procentuell förändring från närmast föregående					
		år	kvartal				månad
		1959	1959				1960
			1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	jan. febr.
Belgien	119	6	0	4	1	4	—1
Danmark	135	8	—2	7	4	2	—3
Frankrike	153	4	0	4	2	6	—1 — 3
Italien	158	10	4	0	3	7	3
Nederländerna	137	9	3	3	2	3	0
Norge	130	4	—1	4	2	0	0
Storbritannien	121	6	1	3	3	4	2 0
Sverige	123	4	1	0	1	5	—1 1
Västtyskland	162	7	1	2	3	4	—1 1
Samtliga OEEC-länder	141	6	1	2	2	4	0
Förenta staterna	112	12	4	7	—4	0	2 —1

Anm. Kvartals- och månadsuppgifterna är säsongkorrigerade.

Källor: OEEC, Main Economic Indicators samt den officiella statistiken från respektive länder.

Tabell III: 2. Värdenässiga förändringar i den internationella handeln 3 kv. 1958—3 kv. 1959
Procent

Export (fob) till:	Förenta staterna	OEEC-området	Råvaruområdet
Export (fob) från:			
Förenta staterna	.	— 12,9	— 1,2
OEEC-området	+ 42,9	+ 12,5	— 2,6
Råvaruområdet	+ 13,3	+ 2,7 (cif)	..

Anm. »Råvaruområdet» omfattar Australien, Nya Zeeland, samtliga syd- och mellanamerikanska, afrikanska och asiatiska stater, besittningar m. m. med undantag för kommunistländerna.

Källa: OEEC, Foreign Trade, Ser. I.

februari i år; den stegring i ökningstakten som präglade utvecklingen under andra hälften av 1959 har dock av allt att döma förbytts i en viss avmattning under de första månaderna i år även om den i tabell 1 för flera länder redovisade sänkta produktionsnivån mellan december och januari till stor del torde sammanhånga med brister i säsongrensningen. I Förenta staterna återhämtades industriproduktionen snabbt sedan stålstrejken avbrutits och steg därefter till januari varefter en mindre nedgång registrerades; förändringen mellan 1958 och 1959 blev + 13 procent medan ökningen oktober—februari utgjorde närmare 8 procent.

Värdet av den totala världshandeln (fob) exklusive östblocket beräknas ha stigit med 8—9 procent från tredje kvartalet 1958 till samma period i fjol. Huvuddragen av denna utveckling framgår av tabell 2, där man särskilt lägger märke till det höga förändringstalet för OEEC-ländernas export till Förenta staterna. Bakom denna siffra, som reflekterar stegringen i den amerikanska efterfrågan på västeuropeiska industriprodukter, framför allt järn och stål och personbilar, ligger en successiv exportökning från slutet av 1958 till mitten av 1959. Därefter synes exportkurvan emellertid ha planat ut medan den västeuropeiska importen från Förenta staterna börjat återhämtas efter den fortgående nedgången sedan 1957. Framför allt Förenta staternas men även OEEC-ländernas import från det s. k. råvaruområdet ökades under 1959; den amerikanska råvaruimporten kom därvid att överstiga nivån från perioden före recessionen, vilket av allt att döma inte var fallet för OEEC-ländernas del. Med tanke på den avsaktning i den amerikanska konjunkturen som kan äga rum senare under innevarande år kan det vara värt att notera att utvecklingen i Förenta staterna — både förbrukare och producent av vissa viktiga råvaror — haft ett bestämmande inflytande på prisbildningen trots att den amerikanska andelen av råvaruländernas export utgör endast omkring hälften av Västeuropas. Den minskade amerikanska råvaruefterfrågan under konjunkturedgången drabbade volymmässigt sett den egna råvaruproduktionen väsentligt hårdare än andra länders men medförde ett kraftigt prisfall även på dessa marknader. För Västeuropas del innebär detta betydande fördelar; en volymminskning för råvaruimporten på ca 2 procent tog sig uttryck i en 10-procentig nedgång i kostnaden för importen. Råvaruområdets import från industriländerna var något lägre i fjol än under 1958. Utvecklingen under förra året synes emellertid ha inneburit en successiv och mot slutet av året påtaglig uppgång. Med hänsyn till bl. a. de importlättnader, som genomförts i många råvaruländer efter den inträdda stabiliseringen i betalningsläget, är det sannolikt att förbättringen fortsatt och eventuellt förstärkts i år. Förändringen i den inomeuropeiska handeln, som vanligen utgör drygt hälften av OEEC-ländernas totala utrikeshandel, har under 1959 varit mycket markant; värdeökningen från slutet av 1958 till samma tid i fjol beräknas ha varit omkring en femtedel. Handelsutbytet inom sexstatsgruppen expanderade under denna tid påtagligt starkare än den totala inomeuropeiska handeln; värdesiffrorna för fjärde kvartalet låg sålunda 32 procent över 1958 års nivå.

Efterfrågeläget i de större industriländerna

Den kraftiga aktivitetsstegringen i *Förenla staternas* ekonomi i början av året har följts av en lugnare utveckling. Efter att det av stälkonflikten förorsakade lageruppbbyggnadsbehovet till stor del nu täckts har den från lagersidan utgående efterfrågestimulansen reducerats påtagligt. Till den inträffade avmattningen har bostadsbyggandet också bidragit starkt. Bortsett från en tillfällig uppgång i december har antalet påbörjade lägenheter sjunkit successivt sedan försommaren 1959 och låg i februari i år 20 procent lägre än vid samma tid i fjol. Även om ett lättare läge på kapitalmarknaden skulle kunna medföra en återhämtning av igångsättningen, anses det troligt att bostadsbyggandets utgiftsvolym skall fortsätta att avta under loppet av 1960. Denna nedgång motverkas av den stigande tendensen för företagens investeringar i fasta anläggningar. Enligt den senaste enkäten skall investeringsnivån höjas med 14 procent mellan 1959 och 1960, varvid tyngdpunkten i stegringen ligger på första delen av innevarande år. I fråga om den privata konsumtionen knyts intresset särskilt till de varaktiga varorna, för vilka efterfrågan enligt föreliggande enkäter väntas stiga inte oväsentligt i år. Den avmattning i köpintresset som inträffade under januari och som framkallade en viss osäkerhet härvidlag synes endast ha varit tillfällig. De offentliga myndigheternas bidrag till efterfrågeökningen kan väntas vara mycket litet under första hälften av 1960 för att sedan stiga långsamt. Detta sammanhänger framför allt med variationer i de federala utgifterna medan den sakta stigande utgiftstrenden för delstaterna och kommunerna antas fortsätta att göra sig gällande.

Sjunkande bostadsbyggande, avtagande lagerökningar, svagt stigande offentliga utgifter, växande privat konsumtion och företagsinvesteringar utgör således huvudelementen i den amerikanska efterfrågebilden. Sammanvägningen av dessa element pekar mot en fortsatt, om än jämfört med förs-

Tabell III: 3. Bruttonationalprodukten och dess komponenter 1959 och 1960¹ i vissa västeuropeiska länder

Procentuella volymförändringar från föregående år

	Bruttonationalprodukt		Privat konsumtion		Offentlig konsumtion		Investeringar, exkl. lager		Export		Import	
	1959	1960	1959	1960	1959	1960	1959	1960	1959	1960	1959	1960
Danmark	4		7		4	4	10		5		20	
Finland	5	5							13		18	
Frankrike	2	5	1	5	9	4	0	8	7		—7	9
Nederländerna	5	6	4	6	0	3	10	14	11	7	12	12
Norge	4	5	4	3	4	3	—3	2	10	7	4	3
Storbritannien	3	4	4	4	3	4	5	9	3		8	
Sverige	5	5	3	2	7	5	6	6	6	7	2	8
Västtyskland	6	4	5		8		9		10		15	

¹ Prognos.

Källor: Officiella uppgifter från respektive länder.

ta kvartalet i år starkt dämpad, uppgång i bruttonationalprodukten. Eventuellt kan denna utveckling — med hänsyn till bl. a. väntade produktionsminskningar inom stål- och bilindustrierna — ta formen av en viss dämpning från första till andra kvartalet och en påföljande svag stegring under resten av året.

Någon motsvarighet till de tecken på en avsaktning i konjunkturuppgången som noterats i Förenta staterna återfinns knappast i Västeuropa. I *Storbritannien* har det av de avbetalningsfinansierade konsumtionsköpen utlösta konjunkturuppsvinget alltmer övergått i en allmän investerings- och exportkonjunktur. Den tveksamhet, som avspeglades i näringslivets investeringsplaner under hösten 1959 har efterträts av en anmärkningsvärd expansionsvilja. Totalt för det privata brittiska näringslivet räknar man med en ökning av de fasta investeringarna med omkring 16 procent 1959—1960; ökningsstendensen är särskilt markerad inom järn- och stålindustrin samt biltillverkningen. I övrigt är expansionen inom investeringssektorn koncentrerad till bostadsbyggandet, vars volym anses kunna stiga med 10 procent i år jämfört med 1959 medan de offentliga investeringsutgifterna utanför bostadsområdet däremot inte väntas bidra till uppgången i någon högre grad sedan den extraordinära ökning som beslöts under hösten 1958 mognat ut. I fråga om den offentliga konsumtionen räknar man med en viss höjning av den tidigare relativt låga ökningstakten. Den privata konsumtionen, som beräknas ha ökat med 4 procent mellan 1958 och 1959, synes fortsätta att växa under innevarande år. Även om ökningen i köpen av varaktiga varor, vilken var 17 procent 1958—1959, skulle dämpas — en utveckling som länge väntats men som ännu inte bekräftats i t. ex. avbetalningsstatistiken — är det troligt att den allmänna inkomststegringen kommer att stimulera till en i det närmaste lika stor total konsumtionsökning som förra året. Utsikterna för en gynnsam exportutveckling förefaller goda. Den återhämtning av sterlinglänternas inköp av brittiska produkter, som ägt rum sedan fjärde kvartalet i fjol, anses allmänt komma att fortsätta. Också om exportökningen gentemot Nordamerika och Västeuropa, som räknat i fasta priser utgjorde 23 respektive 9 procent 1958—1959, skulle bli lägre i år är det därför inte uteslutet att stegringen i den *totala* varuexporten blir väsentligt större än fjolårets. Siffrorna för de första månaderna 1960 (januari—februari + 17 procent jämfört med 1959) styrker denna åsikt. På importsidan har ökningstakten — förmodligen i samband med lagerpåfyllningar — stigit kraftigt under vintern. Lagren av importerade varor bör därmed ha återhämtats efter nedgången fram till mitten av förra året men med hänsyn till den allmänna efterfrågeexpansionen är det troligt att importvolymökningen 1959—1960 blir åtminstone lika stor som mellan 1958 och 1959, dvs. ca 7 procent.

Efterfrågeökningen i *Västtyskland* har efter en närmast hauseartad utveckling mot slutet av 1959 blivit något lugnare men är alltså mycket stark. Tyngdpunkten har därvid förskjutits från bostadsbyggandet och de offentliga anläggningarna till näringslivets investeringar. Detta har bl. a. återspeglats i en mycket markerad ökning av kapitalvaruindustrins inhems-

ka orderingång med förlängda leveranstider som följd; efter att i slutet av 1959 ha varit omkring 40 procent större än ett år tidigare har orderingången i år vuxit något långsammare. Även näringslivets byggnadsinvesteringar visar nu kraftiga ökningstendenser medan den offentliga anläggningsverksamheten och bostadsbyggandet dämpats jämfört med utvecklingen i fjol. En mycket väsentlig del av både kapital- och konsumtionsvaruindustriernas våldsamt stegrade orderingång — förändringen för den totala industrins orderingång från hemnamarknaden var 38 procent från slutet av 1958 till samma tid 1959 — synes ha sitt ursprung i delvis spekulationsbetonade önskemål om lagerupphyggnad inom industri och handel. Den privata konsumtionen kvarstår alltså som det minst expansiva elementet i den västtyska högkonjunkturen. Ökningstakten steg visserligen under loppet av 1959 — jämfört med motsvarande period året dessförinnan var ökningen under fjärde kvartalet 7 procent mot 6 för tredje kvartalet och 5 för första halvåret (allt räknat i löpande priser) — men konsumtionsökningen synes inte ha hållit jämna steg med inkomstförbättringen; en ytterligare stegring i sparkvoten skulle således ha ägt rum. — Exporten, vars ökning under fjolåret motsvarade närmare hälften av bruttonationalproduktens volymuppgång, har i år fortsatt att växa i än snabbare takt. Exportvärdet låg i januari—februari en femtedel högre än under samma tid 1959 och orderingången från utlandsmarknaderna var mot slutet av förra året mer än 40 procent större än vid slutet av 1958. Eftersom importen under samma månader stigit än snabbare har överskottet i handelsbalansen som vidgades under fjärde kvartalet 1959 efter den tidigare nedgången ånyo krympt.

Efter den jämförelsevis låga volymökningen för bruttonationalprodukten mellan 1958 och 1959, drygt 2 procent, räknar man i *Frankrike* att i år kunna registrera en väsentligt höjd tillväxthastighet. Enligt officiella prognoser skulle ökningssiffran bli närmare 5 procent. Liksom annorstädes i Väst-europa synes de fasta företagsinvesteringarna särskilt kraftigt komma att bidra till expansionen; den svaga nedgången mellan 1958 och 1959 väntas för 1959—1960 förbytas i en ökning på 8—9 procent. Även den privata konsumtionen, som varit i det närmaste oförändrad under två år, antas växa inte oväsentligt samtidigt som förra årets lagernedgång övergår till förnyad lagerackumulering. För de offentliga investeringarna räknar man med en viss nedgång i ökningstakten men förändringen 1959—1960 väntas ändå bli + 10 procent. Med den relativa långsamhet, som hittills präglat uppgången, måste ett infriande av dessa prognoser innebära ett mycket kraftigt konjunkturuppsving under senare hälften av detta år. Detta skulle då också påverka den franska utrikeshandeln. Importvolymen, som räknat för helår sjönk med nära 7 procent mellan 1958 och 1959, började återhämtas redan under hösten 1959 och torde i år bli väsentligt större än i fjol. Samtidigt är det troligt att en viss del av exportens expansionskraft, som förra året kom till uttryck i en 7-procentig volymökning, nu uttömts. En dämpning av exportökningen och en utvidgad import anses emellertid knappast få sådan omfattning att det under fjolåret kraftigt förbättrade betalningsläget nu försämrats i någon högre grad.

Produktionskapacitet, löner och priser

Den allmänna stegringen i företagens investeringsbenägenhet tyder på att den snabba produktionsökningen nu på de flesta håll tagit eller håller på att ta i anspråk större delen av sina förut outnyttjade resurser i form av arbetskraft och anläggningar. Särskilt gäller detta för Västtyskland och Danmark, där knappheten på produktionsresurser beräknas dämpa bruttonationalproduktens tillväxt under 1960. Den västtyska industriproduktionens ökningstakt mot slutet av förra året (se tabell 1) visar dock att graden av det tidigare underutnyttjandet kanske underskattats, även om den fortsatta industriella expansionen delvis motsvarats av en dämpning inom byggnadsområdet; i arbetsmarknadsstatistiken har detta tagit sig uttryck i ytterligare sänkt arbetslöshet och förlängda arbetstider. I andra länder har resursknapphet ännu så länge endast uppstått inom speciella branscher eller geografiska områden; byggnadskonjunkturen har sålunda i t. ex. Österrike och i viss mån Storbritannien liksom i Danmark och Västtyskland nått så långt att både arbetskraft- och materialförsörjningen blivit otillräcklig. Den totala arbetslösheten har reducerats relativt snabbt men ligger för ett flertal länder (däribland Förenta staterna, Storbritannien och Frankrike) fortfarande väsentligt högre än före konjunkturavmattningen 1957—1958. Detta kan kanske — med hänsyn till den kärvare ekonomiska politik som allmänt börjat föras — tas som ett tecken på den större vikt som numera synes fästas vid bibehållandet av prisstabilitet.

Efter en period av förhållandevis begränsade löneökningar tilltar lönestegringstakten i Västeuropa nu åter och därmed också farhågorna för prissstegringar. Det gäller särskilt för Västtyskland, där utvecklingen föranlett officiella uttalanden om att den genomsnittliga lönehöjningen inte bör överskrida 4 procent, vilket är siffran för den faktiska stegringen 1958—1959. Det kan nämnas att löneökningstakten steg kontinuerligt under förra året — stegringen från hösten 1958 till hösten 1959 var med andra ord större än 4 procent — och att hittills ingångna avtal allmänt ger mer än 4 procent. I Storbritannien har farhågorna för en kostnadsuppdrivande lönerond fått näring av den kraftiga löneökningen för de järnvägsanställda; i andra branscher har tyngdpunkten lagts vid en förkortning av arbetstiden, som under rådande förhållanden kan komma att föranleda ökning av det arbete som betalas med övertidsersättning och därmed framkalla en ytterligare uppgång i lönenivån. Likaledes kan en ökning av löneglidningen väntas. Å andra sidan väntas en del kvarstående viktigare avtalsavgöranden komma att dröja till hösten. Den nederländska prognosen för löneförändringarna 1959—1960 utgår från en ökning med 7,5 procent, vilken emellertid endast i ringa grad väntas leda till högre priser. Prishöjningar har i Frankrike och Danmark i enlighet med gällande indexregler utlöst vissa lönehöjningar. I Norge gäller de viktigaste löneavtalen till 1961. Endast om levnadskostnadsindex uppnår en nivå som med knappt 2 procent överstiger den nuvarande (mars) skall nya avtalsförhandlingar igångsättas. Till skillnad från flertalet västeuropeiska länder synes löneutvecklingen i Förenta staterna bli lugn; stäl-

dustrins avtal, som brukar bilda mönster för stora delar av det övriga näringslivet, innebär snarast en långsammare stegringstakt än tidigare.

Den period av snabba produktivitetsökningar som brukar karakterisera inledningsskedet av en högkonjunktur — då underutnyttjad utrustning och personal åter tas fullt i anspråk — är nu i stor utsträckning över. Den fortsatta produktionsökningen i Västeuropa har i tilltagande grad ackompanjerats av ökad sysselsättning. Även om resultaten av lönerörelserna i olika länder delvis ännu är oklara torde det med hänsyn till vad som tidigare sagts vara realistiskt att räkna med att företagens lönekostnader per produktitet åter börjar stiga 1960 efter nedgången i fjol.

Det kan här vara av intresse att göra en jämförelse med utvecklingen efter avmattningen 1952. Från mitten av detta år till början av 1954 steg den västeuropeiska industriproduktionen med 12 procent, medan motsvarande förändring från bottenläget 1958 till början av 1960 var + 13 procent. Sysselsättningen inom industrin synes enligt OEEC:s statistik ha börjat stiga svagt under andra hälften av 1953 efter att ha varit i stort sett oförändrad i ett och ett halvt år; även detta överensstämmer relativt väl med sysselsättningsutvecklingen 1958 och 1959. Timlönerna inom industrin var genomgående så gott som oförändrade under 1953 för att stiga successivt under 1954; ökningen från slutet av 1953 till slutet av 1954 torde genomsnittligt för de västeuropeiska länderna ha varit minst 5 procent. På denna punkt var utvecklingen 1959 annorlunda än 1953 genom att timlönerna synes ha stigit kontinuerligt om än relativt måttligt förra året; som tidigare nämnts tyder föreliggande tendenser på en snabbare ökning under 1960 och en genomsnittlig sexprocentig stegring förefaller långtifrån utesluten. Det andra

Tabell III: 4. Prisutvecklingen i vissa länder

Procentuell förändring

	Konsumentpriserna			Partipriserna		
	under loppet av		dec. 1959— febr. 1960	under loppet av		dec. 1959— febr. 1960
	1 halvåret 1959	2 halvåret 1959		1 halvåret 1959	2 halvåret 1959	
Belgien	1	1	0	1	1	0
Danmark	0	3	·	1	0	—1
Frankrike	3	3	2	3	5	—1
Nederländerna	0	3	0	—1	1	—1 jan.
Norge	0	1	—1	0	1	0
Schweiz	—1	1	0	—1	2	0
Storbritannien	—1	1	0	0	0	0
Sverige	0	1	3	0	3	—1
Västtyskland	1	3	0	—1	1	0
Österrike	2	—1	0	2	0	0
Förenta staterna ..	1	1	0	1	—1	0

Källor: OEEC, Main Economic Indicators, samt den officiella statistiken från respektive länder.

viktiga elementet i kostnadsutvecklingen, råvarupriserna,¹ började stiga svagt under senare delen av 1953 och första månaderna 1954, medan återhämtningen på fraktmarknaden egentligen satte in först mot slutet av 1954. Under december 1959 låg råvarupriserna¹ ca 1 procent över nivån ett år tidigare och visade tecken på en fortsatt begränsad uppgång medan fraktläget alltså var relativt svagt.

Hur har då utvecklingen varit på konsumtions- och partiprisområdet under respektive perioder? Som framgår av tabell 4 har konsumtionspriserna efter livsmedelsprisstegringarna under hösten 1959 inte rubbats i Västeuropa; inte heller partipriserna har gett uttryck för några mera påtagliga prisstegringstendenser. Från första kvartalet 1953 till samma period 1954 steg konsumtionspriserna för flertalet västeuropeiska länder med mindre än 2 procent, varefter prisstegringstakten emellertid tilltog. I början av 1955 låg konsumtionspriserna i regel ett par procent högre än 1954 för att sedan stiga i snabbare takt under 1955. Partiprisnivån var stabil fram till början av detta år, varefter den började stiga bl. a. som följd av höjda råvarupriser och frakter.

Parallelliteten i utvecklingen 1953—1954 och 1959—1960 skulle således tyda på att produktionsanspanningen och de prisuppdrivande kostnads- och efterfrågeelementen ännu inte nått sådan styrka att en allvarligare prisstegringsvåg är nära förestående; å andra sidan torde en viss höjning av den västeuropeiska prisnivån (t. ex. 1 å 2 procent) knappast kunna undgås under loppet av 1960. Likheten med förhållandena för sex år sedan får dock inte överbetonas, framför allt inte när det gäller utvecklingen på något längre sikt. Produktionskapaciteten på råvaruområdet har under senare år stigit snabbare än industriländernas efterfrågan, vilket har minskat risken för spekulativa efterfrågestegringar och prishöjningar. Detta gäller för såväl bränslen och agrara produkter som för metaller. Även på fraktmarknaden finns utrymme för en betydande efterfrågestegring. Vidare har som tidigare nämnts den ekonomisk-politiska vaksamheten mot efterfrågeöverskott och prisstegringsimpulser skärpts.

Den ekonomiska politiken i olika länder

Den allmänna efterfrågestegringen har framkallat en åtstramning av den ekonomiska politiken. På det *penningpolitiska* området har detta i ett flertal länder fått sitt tydligaste uttryck i diskontostegringar, även om dessa i vissa fall kanske mera vidtagits med hänsyn till valutaläget än till den inhemska efterfrågesituationen. I Västtyskland, där man i högre grad än i de flesta västeuropeiska länder litat till penningpolitiken som det viktigaste ekonomisk-politiska medlet, har diskontohöjningen i oktober (från 3 till 4 procent) kompletterats med tre successiva höjningar av affärsbankernas minimikassareserver samt skärpta bestämmelser för rediskontering. Vidare har räntan för företagets återlåning ur pensionskassorna höjts. Som en åt-

¹ Enligt OEEC:s index för importerade livsmedel och råvaror.

gärd mot dels den valutaströmning, som följde på det högre ränteläget i Förenta staterna och Västtyskland, dels den inhemska efterfrågeexpansionen höjdes det brittiska diskontot från 4 till 5 procent i januari i år. Sedan dess har de brittiska myndigheterna också sökt begränsa bankernas möjligheter att öka kreditgivningen till näringslivet genom att sänka stödpriset för guldkantade papper. Nederländerna, Belgien, Österrike, Danmark (vid två tillfällen) och Sverige hör också till de länder, där det officiella diskontot höjts sedan mitten av 1959. I Förenta staterna har läget på kreditmarknaden blivit lättare under vintern även om Federal Reserve-bankernas diskonto fortfarande ligger på toppnivån 4 procent. Den bestämmelse, som förhindrar långfristig federal upplåning till högre ränta än 4 1/4 procent och som i förening med det stora federala upplåningsbehovet framtvingade höjningen av diskontot i september, har nu föreslagits bli starkt modifierad.

Även om påtagliga skattesärpningar och utgiftsreduktioner endast företagits undantagsvis har *finanspolitiken* allmänt blivit mer restriktiv. Man har i allmänhet strävat efter att både i fråga om investeringar och konsumtion begränsa de offentliga utgifternas ökning och samtidigt låta skatteintäkterna stiga i takt med konjunkturuppsvinget. I Förenta staterna, där det federala budgetutfallet för innevarande budgetår väntas innebära balans mellan inkomster och utgifter, avser man att för 1960/61 uppnå ett budgetöverskott som resultatet av starkt stegrade skatteinkomster (vid i stort sett oförändrade skattesatser) och endast något höjda utgifter. Den franska budgetpolitiken har under de senaste åren tagit sikte på att hålla underskottet på totalbudgeten oförändrat vid 6 miljarder nya francs. Även i år beräknas utgifter och inkomster stiga parallellt så att underskottet håller sig inom denna gräns. I Nederländerna har vissa skattehöjningar genomförts samtidigt som subventionerna för t. ex. mjölk avskaffats och hyrorna höjts; totalresultatet väntas innebära en viss reduktion av totalunderskottet. I Danmark, där speciella åtgärder vidtagits mot den högt uppdrivna byggnadskonjunkturen, räknar man med att man trots en sänkning av den direkta skatten skall nå ett ungefär lika stort överskott 1960/61 som 1959/60. Det framlagda norska budgetförslaget omfattar endast andra halvåret 1960 i samband med en omläggning av budgetåret. Även om därför inga exakta slutsatser kan dras av de publicerade siffrorna har dessa tolkats så, att en viss utgiftsökning är att emotse. Den nyligen framlagda brittiska budgeten omfattade inte några påtagliga åtgärder riktade mot den pågående efterfrågeexpansionen. Den beräknade stegringen av totalutgifterna på drygt 6 procent balanseras av en lika stor inkomststegring främst av automatisk natur, varför totalunderskottet väntas förbli på samma nivå som 1959/60. Den västtyska finanspolitiken har blivit restriktivare under vintern. Den planerade utgiftsökningen enligt det federala budgetförslaget kommer troligen att begränsas avsevärt. Bland andra åtgärder kan nämnas skärpningar av avskrivningsbestämmelserna och reglerna för hostadssparande och värdepappersspekulation.

IV. Utrikeshandeln

Föreliggande material för utrikeshandeln under 1960 bygger i huvudsak på beräkningar som gjorts inom kommerskollegium. Beräkningarna därifrån har av praktiska skäl uttryckts som helårssiffror »för 1960». De har inte gjort anspråk på att betraktas som en prognos över förändringarna i utrikeshandeln under hela den återstående delen av året utan har närmast avsett att belysa hur utrikeshandeln synes gestalta sig, om det vid utredningstillfället rådande konjunkturläget och andra i detta sammanhang relevanta faktorer såsom priser och internationella överenskommelser av olika slag bleve bestående. Beräkningarna bygger väsentligen på omdömen från sakkunniga inom olika branscher, i vissa fall på orderstatistik och för övrigt på allmänna bedömningar av konjunkturtendenserna inom avnämarnländerna och — för importens del — inom Sverige. Härvid har vid bedömningen av importen antagits, att konsumtionsvolymen inom landet 1960 skall komma att ligga 2 å 3 procent över 1959 års nivå. Som basis för bedömningen av investeringsvaruimporten har investeringsenkätens resultat begagnats. Generellt gäller i fråga om de begagnade *pris*antagandena, att de avser de vid undersökningens genomförande i mars tillgängliga prisnoteringarna vilka antas komma att slå igenom i faktiskt genomförd handel med någon eftersläpning.

1. Bytesbalansen

Med hänsyn till den allmänna konjunkturuppgången i de västeuropeiska industriländerna kan dessa länders totalimport beräknas öka avsevärt under innevarande år. Om man antar, att Sveriges andel i denna import skulle bli oförändrad, skulle den svenska exporten 1960 öka med omkring 8 procent till de tio länder för vilka sådana prognoser kunnat göras; till dessa

Tabell IV: 1. Betalningsbalansen 1958—1960 i löpande priser

Miljoner kronor

	1958	1959	1960 prognos
Export av varor, fob.	10 799	11 417	12 400
Import av varor, cif.	12 249	12 449	13 700
Handelsbalansens saldo	- 1 450	- 1 032	- 1 300
Sjöfartsnetto	+ 1 250	+ 1 240	+ 1 300
Övriga tjänster m. m. netto	- 80	- 150	- 150
Bytesbalansens saldo	- 280	+ 58	- 150
Kända kapitaltransaktioner	- 11	- 81	- 90
Valutareservens teoretiska förändring	- 291	- 23	- 240
Förskjutningspost	+ 444	+ 80	..
Valutareservens faktiska förändring	+ 153	+ 57	..

länder gick mer än 70 procent av den svenska exporten 1959. Gör man motsvarande beräkning för 1959 finner man för dessa länder likaledes en ökning med 8 procent vilket kan jämföras med den faktiska volymökningen på 9 procent för 1959 års svenska export till samma länder (nio OEEC-länder och Förenta staterna).

Enligt den sammanställning av omdömen och beräkningar som nu gjorts för olika delbranscher inom Sverige beräknas exportvolymen 1960 stiga med 7 procent och importvolymen med 8 procent. För såväl exporten som importen innebär de härvid tillämpade prisantagandena en prisuppgång med 2 procent över 1959 års nivå. Bytesförhållandet för 1960 skulle alltså bli oförändrat. Handelsbalansens underskott skulle enligt dessa beräkningar uppgå till 1 300 miljoner kronor. Detta underskott beräknas bli helt balanserat av sjöfartsnettot.

Beräkningen av sjöfartsnettots storlek bygger på vissa bedömningar rörande frakter, handelsflottans storlek osv. Sålunda förutsätts en i förhållande till 1959 sänkt nivå för tankfrakter, eftersom en del flerårskontrakt utlöper de närmaste månaderna och väntas bli förnyade med betydande sänkningar i fraktsatserna. Ökningen i skeppningarna, betingad av den förutsedda ökningen i utrikeshandels volym, bör dock mer än väl uppväga inverkan av de sänkta fraktsatserna och resultatet skulle därmed bli en ungefär femprocentig stegring i sjöfartsnettot.

För nettot av »övriga tjänster m. m.» uppskattas underskottet bli 150 miljoner kronor liksom för 1959, varför bytesbalansen 1960 skulle visa ett totalt underskott på 150 miljoner kronor.

För de två första månaderna 1960 uppgår bytesbalansens underskott till 240 miljoner kronor. Ett underskott av ungefär denna storlek brukar emellertid uppstå under januari—februari varje år; ett undantag härifrån — betingat av tillfälliga orsaker — utgjorde dessa månader 1959, då ett mindre överskott kunde noteras.

I tabellen redovisas även nettot av de statliga kapitaltransaktionerna och av värdepappershandeln med utlandet. För 1960 beräknas dessa kapitaltransaktioner medföra ett valutautflöde på 90 miljoner kronor, till största delen beroende på det obligationslån på 62 miljoner kronor som norska staten upptagit på den svenska marknaden.

Tabell IV: 2. Utrikeshandels värde-, volym- och prisförändringar 1957—1960

I procent från föregående år

	1958	1959	1960 prognos
Export (fob): värde	- 3	+ 6	+ 9
volym	- 1	+ 8	+ 7
pris	- 2	- 2	+ 2
Import (cif): värde	- 3	+ 2	+ 10
volym	+ 2	+ 5	+ 8
pris	- 5	- 3	+ 2
Bytesförhållande (exportpriser dividerade med importpriser)	+ 3	+ 1	0

2. Exporten

Främst på grund av hög aktivitet inom byggnadsområdet i köparländerna ökade exporten av *sågade och hyvlade trävaror* under 1959 vilket framgår av tabell 3. Den stigande efterfrågan medförde under senare delen av året en viss höjning av priserna. Den fortsatt höga byggnadsverksamheten i flertalet västeuropeiska länder gör att man för 1960 kan vänta en något ökad konsumtion av trävaror som med hänsyn till lagersituationen i de viktigare avnämarländerna torde medföra en ökad svensk utförsel 1960. Beräkningarna ger vid handen en högre genomsnittlig prisnivå, varför en inte oväsentlig ökning i exportvärdet kan förutses.

Under 1959 ökade *massaexporten* starkt i kvantitet. Genomsnittspriserna låg dock lägre än ett år tidigare. Först mot slutet av 1959 skedde på vissa marknader någon återhämtning, och under första kvartalet 1960 kunde noteras höjningar på vissa oblekta kvaliteter. Den genomsnittliga prisnivån för 1960 har bedömts bli något högre än 1959, och kvantitetsmässigt förutses en fortsatt ökning av exporten.

Den allmänt uppåtriktade konjunkturen i Västeuropa tyder på en fortsatt konsumtionsökning för *papper och papp* även under 1960. Mot bakgrund härav samt med hänsyn till att även lagerställningen i köparländerna torde vara gynnsam ur svensk exportsynpunkt har man räknat med en fortsatt kvantitetsökning under innevarande år. Beräkningarna för 1960 visar en något lägre genomsnittlig prisnivå beträffande tidningspapper, medan exporten av annat papper och papp förutses kunna ske till i stort sett oförändrade genomsnittspriser.

För *järnmalm* synes en mycket betydande ökning i exporten komma att ske 1960, dels på grund av den höga aktiviteten inom järn- och stålområdet, dels på grund av den lageravveckling som synes ha ägt rum 1959 i avnä-

Tabell IV: 3. Exporten av varor 1958—1960

Miljoner kronor

	1958	1959	1960 prognos	Procentuell förändring	
				1958—1959	1959—1960
Livsmedel	466	464	370	0	— 20
Trävaror	966	973	1 100	+ 1	+ 13
Massa, papper, träffberplattor	2 655	2 785	3 075	+ 5	+ 10
Järnmalm	912	840	1 020	— 8	+ 21
Oädla metaller	912	1 054	1 100	+ 16	+ 4
Bilar och bildelar	419	535	600	+ 28	+ 12
Fartyg	961	903	950	— 6	+ 5
Andra verkstadsprodukter	2 431	2 572	2 805	+ 6	+ 9
Övrigt (kemiska produkter, textilvaror, hudar, skinn m. m.)	1 077	1 291	1 380	+ 20	+ 7
Summa	10 799	11 417	12 400	+ 6	+ 9
därav: skogsindustriprodukter	3 621	3 758	4 175	+ 4	+ 11

marländerna. Beräkningarna för 1960 ger vid handen i stort sett oförändrade genomsnittspriser.

För *handelsfärdigt järn och stål* beräknas för 1960 högre genomsnittspriser bl. a. som en följd av en förskjutning mot material av högre kvalitet. Kvantitetsmässigt har man räknat med en i stort sett oförändrad utförsel.

För 1960 torde man kunna förutsätta en fortsatt hög investeringstakt inom den svenska verkstadsindustrins avnämrländer, vilket redan under 1959 avtecknade sig i stigande orderingång och ökade orderstockar inom den egentliga verkstadsindustrin. Exportordernas andel av den totala orderstocken har ökat, varför man kan räkna med en betydande ökning i exporten av *maskiner och instrument* under 1960. *Fartygsexporten* visade under 1959 en nedgång. För 1960 beräknas dock med ledning av pågående arbeten och inneliggande order exporten åter komma att öka och nå upp till 1958 års nivå. För exporten av *bilar och bildelar* förväntas även en fortsatt uppgång, dock inte i samma takt som under 1959.

Det totala värdet av exporterade *livsmedel* var 1959 praktiskt taget det samma som året före. För 1960 förutses exportvärdet sjunka högst avsevärt för livsmedelsgruppen totalt sett.

3. Importen

I tabell 4 anges siffror för importen. Införseln av *fasta bränslen* förutses under 1960 komma att öka avsevärt kvantitetsmässigt men obetydligt värde- mässigt sett, medan importen av *flytande bränslen* både volym- och värde- mässigt väntas öka. Beräkningarna visar en jämfört med 1959 något lägre pris- nivå för båda bränsleslagen.

Importen av *handelsfärdigt järn och stål* väntas öka värdemässigt på grund av högre priser. Den importerade kvantiteten synes bli i stort sett oför- ändrad.

Importen av *maskiner och instrument* väntas fortsätta att öka under 1960 både till följd av fortsatt stora köp av varaktiga konsumtionsvaror, främst

Tabell IV: 4. Importen av varor 1958—1960

Miljoner kronor

	1958	1959	1960 prognos	Procentuell förändring	
				1958—1959	1959—1960
Livsmedel	1 753	1 828	1 775	+ 4	— 3
Fasta och flytande bränslen	1 909	1 785	1 900	— 7	+ 6
Kemiska produkter	832	948	1 035	+ 14	+ 9
Textilvaror (inkl. fibrer)	1 189	1 207	1 295	+ 2	+ 7
Oädla metaller	1 217	1 286	1 375	+ 6	+ 7
Bilar och bildelar	867	873	890	+ 1	+ 2
Andra verkstadsprodukter	2 915	2 814	3 600	— 3	+ 28
Övrigt (vissa mineraliska ämnen, läder, gummivaror m.m.)	1 567	1 708	1 830	+ 9	+ 7
Summa	12 249	12 449	13 700	+ 2	+ 10

televisionsapparater, och till följd av industrins ökade maskininvesteringar. Införseln av *bilar och bildelar* väntas stiga under 1960, vilket till en del beror på en förväntad lagerpåfyllnad efter avtappningen under 1959. Importen av *flygplan*, som minskade under 1959, ökas 1960 genom stora leveranser av trafikflygplan från Frankrike och Förenta staterna.

För *textilfibrer* beräknas under 1960 en betydande kvantitativ ökning av importen till högre priser. Även *garnimporten* väntas kvantitetsmässigt stiga samtidigt som genomsnittspriserna beräknas bli högre. För *färdigtexilier* kan man vänta en fortsatt volym- och värdeökning.

För produkter av *kemisk och närstående industri* väntas en fortsatt uppgång i importen, bl. a. beroende på den stigande produktionen inom svensk industri; medan *livsmedelsimporten* förutses minska såväl volym- som värde-mässigt främst beträffande vete och råg, socker och fodersäd.

4. Valutareserven

Ökningen i valutareserven var, såsom framgår av tabell 5, ganska blygsam om man jämför läget vid 1959 års början med ställningen vid dess slut. Vid november månads utgång nåddes en nivå som låg inemot 10 procent över läget vid årsskiftet 1958—59. De månader som följt därefter har visat en minskning med likaledes ca 10 procent. Dessa förändringar i valutareservens storlek är till största delen säsongmässigt betingade, även om den osedvanligt stora importen under vintermånaderna 1959—1960 troligen bidragit till den aktuella sänkningen. För månaderna november 1959—februari 1960 noterades en import på 5 130 miljoner kronor mot 4 159 och 4 236 miljoner kronor samma period ett respektive två år tidigare. Den starkt ökade omsättningen före varuskattens införande var en engångsföreteelse vars eftersläpande effekt på importsidan numera bör ha i huvudsak uttömts. Den representerade för en rad varor — både råvaror och färdigvaror — en så stor andel av ett helårs behov att en betydande lagerökning måste ha genomförts. En åtminstone tillfällig stagnation för importen, särskilt råvaruim-

Tabell IV: 5. Guld- och valutareserven december 1956—mars 1960

Miljoner kronor

	31/12 1956	31/12 1957	31/12 1958	31/3 1959	31/12 1959	31/3 1960
1. Riksbankens valutareserv						
Guld	1 376	1 134	1 053	1 058	987	885
Konvertibla valutor	1 084	1 229	1 404	1 419	1 260	1 249
Övriga valutor	— 12	— 3	— 12	0	— 81	— 95
Summa	2 448	2 360	2 445	2 477	2 166	2 039
2. Affärsbankernas valuta- behållning	317	478	546	602	881	664
Summa totalt	2 765	2 838	2 991	3 079	3 047	2 703

porten, är nu sannolik även av den anledningen att industriproduktionens stegringstakt och därmed även ökningen av råvarulagren troligen dämpas något. Inom vissa områden, järn- och stålområdet t. ex., kan man vänta en viss anpassning nedåt av lagren. Om inte faktorer av spekulativ natur skulle tillkomma bör aktiviteten på importsidan bli något dämpad.

Valutarenserv vid 1959 års slut motsvarade 3 månaders import. Ungefär samma förhållande mellan valutarenserv och genomsnittlig månadsimport har rått sedan slutet av 1951 med endast obetydliga variationer.

Vad som här ovan anförts om bytes- och betalningsbalansen innebär att valutarenserv skulle komma att minskas med drygt 200 miljoner kronor under 1960. Det bör emellertid betraktas som sannolikt att dess faktiska utveckling visar sig bli gynnsammare än som kan beräknas ur statistiken över utrikeshandeln och kapitalrörelserna. Detta har sedan en lång period tillbaka visat sig inträffa varje år. Detta fenomen, den s. k. förskjutningsposten i betalningarna, har tidigare vanligen antagits representera en inströmning av utländsk valuta för kortfristig kreditgivning i Sverige, så att en återströmning till utlandet när som helst skulle kunna framkalla en stark åderlåtning av den svenska valutarenserv. Av skäl som antydde i Preliminär nationalbudget för 1960, sid. 24, synes denna uppfattning vara mindre välgrundad. Förskjutningsposten torde i stället, åtminstone till väsentlig del, vara ett uttryck för vissa systematiska fel och ofullständigheter i handels- och betalningsstatistiken. Att den sjönk till endast 80 miljoner kronor under 1959 torde bero dels på rent tillfälliga tidsförskjutningar mellan betalningarna och statistiken över utrikeshandeln i samband med övergången till ny tulltaxa vid årets början, dels på att svenska företags kapitalexport till dotterbolag m. m. (som tillsammans med liknande kapitalimport till Sverige hör till de poster som inte ingår i den statistiska betalningsbalansen) steg till en ovanligt hög siffra under året, nämligen ca 350 miljoner kronor mot tidigare i regel mindre än 200 miljoner kronor. Hur dessa faktorer kommer att ställa sig 1960 finns ringa möjlighet att för närvarande uttala sig om. (En annan fråga är om den refererade beräkningen av utrikeshandelns utveckling verkligen kommer att visa sig realistisk; se härom kapitel XI.)

5. Handeln med olika länderområden

Den förbättring i handelsbalansen 1959 som tidigare berörts gällde särskilt handeln med EEC-länderna och med Förenta staterna och Kanada. Såsom framgår av tabell 6 ökade den svenska importen från EEC-området obetydligt från 1958 till 1959, medan exporten till detta område steg med 6 procent. De farhågor som tidigare hystes för att upprättandet av EEC skulle medföra en nedpressning av vår export till dessa länder redan under 1959 har alltså inte besannats.

Av den svenska importen kom både 1958 och 1959 41 procent från EEC-länderna, och av exporten gick 31 procent till dessa länder. Beträffande handeln med Förenta staterna och Kanada kan särskilt nämnas ökningen med drygt 40 procent i vår export till dessa länder, men handelsbalansen är ne-

Tabel IV: 6. Utrikeshandelns fördelning på länderområden 1958—1959

Miljoner kronor

	Import		Export		Handelsbalans	
	1958	1959	1958	1959	1958	1959
EEC	5 120	5 134	3 344	3 536	— 1 776	— 1 598
EFTA.....	3 007	3 037	3 782	3 846	+ 775	+ 809
Förenta staterna, Kanada.....	1 364	1 387	701	1 001	— 663	— 386
Övriga länder	2 758	2 891	2 972	3 034	+ 214	+ 143
Summa	12 249	12 449	10 799	11 417	— 1 450	— 1 032

Anm. Importen och exporten har fördelats efter ursprungs- resp. förbrukningsland.

gativ liksom gentemot EEC-länderna. Den positiva handelsbalansen gentemot EFTA-länderna förstärktes ytterligare under 1959. Dessa länders andel i den svenska exporten sjönk dock något — från 35 procent 1958 till knappt 34 procent 1959.

En fortsatt avveckling av handelshindren inom EEC kommer att äga rum vid halvårsskiftet 1960, samtidigt som dylika åtgärder börjar företas inom EFTA. Stor osäkerhet föreligger för närvarande beträffande dessa avvecklingsåtgärders omfattning, och deras inverkan på den svenska utrikeshandeln under andra halvåret 1960 torde få betraktas som ganska oviss. Om den höga ekonomiska aktiviteten fortsätter året ut, torde dock deras omedelbara betydelse inte böra överskattas. Dessutom kan erinras om att EEC- och EFTA-områdena — såsom framgår av ovan nämnda siffror — vartdera är av ungefär lika stor betydelse för den svenska exporten. Mot den väntade försmärningen av våra exportmöjligheter på det förstnämnda området står dock samtidigt att gynnsammare förutsättningar skapas inom det sistnämnda. Generellt bör den allmänna expansionseffekt som väntas inom vartdera av de två handelsområdena dessutom verka gynnsamt ur svensk synpunkt.

V. Produktionen

1. Beräkningsmetoderna

Enligt de reviderade beräkningar som konjunkturinstitutet utfört från användningssidan dvs. genom att summera åtgången av de olika varu- och tjänstekategorierna, steg totalproduktionen (bruttonationalprodukten i konstanta priser) med 5 1/2 procent från 1958 till 1959 (se kapitel II). Alternativa beräkningar från produktionssidan, innebärande en uppskattning av förändringen i förädlingsvärdet inom de olika näringsgrenarna, tyder på en något lägre ökning, ca 4 1/2 procent (se tablån på sidan 35).

Skillnaden mellan de två beräkningarna måste sammanhånga med fel och ofullständigheter i statistiken. Förut har beräkningarna från användningssidan ansetts vara något pålitligare, emedan de är fullständigare. Såsom antyds i kapitel II kan man emellertid vid detta tillfälle räkna med vissa speciella anledningar till missvisning i 1959 års uppgifter från användningssidan: de påskyndade *betalningarna*, särskilt i fråga om investeringsvaror, före ikraftträdandet av beslutet om omsättningsskatt vid årsskiftet 1959/60 kan ha medfört att siffrorna för 1959 års inköp (efterfrågan, »användning») av dessa varor blivit större än de faktiska leveranserna. Produktionsstatistikens uppgifter — i den mån sådana ännu föreligger — skulle således på berörda punkter vara mera realistiska, så att man får anse att den sannolikt riktigaste siffran för produktionsuppgången 1958—59 skulle vara ca 5 procent.

Framställningen i detta kapitel anknyter till beräkningarna från produktionssidan i den meningen att den gäller produktionens utveckling inom de olika produktionsgrenarna utan att kunna skilja på hur stor del därav som sedan används för konsumtion, investeringar, lagerökning eller export. I fråga om 1960 års förhållanden, utgår den emellertid också från efterfrågesidan i den meningen att den i första hand besvarar frågan hur produktionen förmodats komma att öka inom de olika näringsgrenarna och branscherna under inflytande av den efterfrågan som kan väntas under detta år. Beräkningen för 1960 grundas huvudsakligen på upplysningar och omdömen från branschsak-kunniga, länsarbetsnämnderna och andra myndigheter, de senaste konjunkturbarometrarna och andra enkäter; på basis av de så erhållna uppgifterna om orderingången från in- och utlandet, det offentligas utgiftsplaner, företagens planer på byggnadsverksamhet och maskinanskaffningar och andra liknande förhållanden har således avsättnings-möjligheterna för motsvarande varuproducenter och deras därav föranledda produktionsökning eller -minskning uppskattats under hänsynstagande även till den tekniska produktionskapaciteten och råvarutillgången i den mån dessa begränsat expansionsmöjligheterna. För jordbrukets del görs dock beräkningen helt utifrån antagandet om normalskörd.

Utvecklingen under loppet av 1959 innebar en successiv stegring i produktionsnivån. Efter att ha varit relativt långsam under första halvåret blev stegringen mycket kraftig under senare delen av året. Utgångsnivån för innevarande års produktion ligger sålunda betydligt högre än medelnivån för 1959, vilket måste anses vara av stor betydelse vid bedömningen av den möjliga produktionsökningen från helåret 1959 till helåret 1960.

Den följande framställningen avser således att mot bakgrunden av det hittills uppnådda läget belysa utvecklingstendenserna inom olika näringsgrenar och därigenom försöka uppskatta hur olika delar av näringslivet, bedömda envar utifrån sina egna förutsättningar i fråga om avsättningsmöjligheter och teknisk kapacitet, skulle kunna väntas öka sin produktionsvolym. Sedan en överblick på så sätt erhållits av sannolika strävanden efter produktionsökning, ställs frågan i vad mån även arbetskraftstillgångarna kan tänkas räcka till för en dylik ökning, eftersom arbetskraften för närvarande synes vara den viktigaste begränsningsfaktorn.

2. Produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar

Industrin

De senaste årens produktionsutfall inom industrin framgår av tabell 1, som också visar produktionen under de två första månaderna i år jämfört med samma tid 1959. De höga ökningstalen för tredje och fjärde kvartalen i fjol är betingade därav att produktionen — av säsongrensade siffror att döma — var stigande under senare delen av året, medan den under loppet av 1958 inte hade förändrats nämnvärt i någon riktning. Genom denna stegring kom industriproduktionen i januari 1960 att ligga drygt 6 procent över medelnivån för i fjol. Även ifall produktionen — bortsett från säsong-

Tabell V: 1. Industriproduktionen 1957—februari 1960

	Procentuell förändring från motsvarande period föregående år						
	1958	1959					1960 jan.-febr.
		Helår	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	
<i>Hela industrin</i>	— 1	3	1	0	5	8	9
Kapitalvaruindustri.....	— 2	3	0	0	2	7	9
Konsumtionsvaruindustri	— 1	3	0	0	5	8	9
Malmbrytning och metallindustri	— 2	4	1	2	3	8	8
därav: järnmalmgruvor	— 7	— 2	— 13	— 12	5	16	16
järn- och metallverk	— 2	14	12	18	12	15	12
sysselsättning i verkstadsind.	— 3	0	— 2	— 3	— 1	4	5
Träindustri	2	— 6	— 9	— 8	— 7	— 1	19
Massa- och pappersindustri	— 3	8	4	5	9	13	15
Livsmedelsindustri	4	1	— 2	— 3	3	6	9
Textil- och sömnadsindustri	— 7	5	0	1	6	13	9
Läder- och skoindustri	— 8	— 3	— 8	— 5	1	3	1

Källa: Industriförbundets index.

mässiga variationer — skulle ligga kvar på januarinivån under resten av året, blev alltså ökningen av den totala industriproduktionen från 1959 till 1960 i runt tal 6 procent. Frågan är nu i vilken mån produktionsstegringen kan väntas fortsätta även under innevarande år.

I det följande redogörs för den förväntade produktionsutvecklingen 1960 inom olika industribranscher. Totalt skulle, enligt dessa givetvis i regel osäkra bedömningar, industriproduktionen öka med drygt 7 procent från 1959 till 1960. Den samlade industriproduktionen förutses alltså stiga i en sådan takt att medelnivån för 1960 kommer att ligga omkring 1 procent högre än vid årets början. För hantverket förutses en något lägre ökning, varigenom produktionsuppgången för industrin och hantverket sammantagna skulle bli omkring 6 1/2 procent.

Det kan måhända synas egendomligt att industrins produktionsökning (säsongrensad) under loppet av 1960 inte förutsätts bli starkare. Här måste emellertid hänsyn tas till säsongförhållandena; när produktionen närmat sig ett »tak» betingat av att kapaciteten börjar bli hundra procentigt utnyttjad är det tydligt att ökningen måste kunna bli särskilt stor — relativt sett, eller uttryckt i säsongrensade siffror — under en period som normalt utgör lågsäsong. Detta gäller bl. a. om januari. Möjligheterna till ytterligare produktionsökning måste däremot vara mindre under de delar av året då produktionsförmågan redan under föregående år, trots att konjunkturen inte ännu nått maximum, av säsongmässiga skäl var praktiskt taget fullt utnyttjad.

Antalet utförda arbetstimmar inom *verkstadsindustrin (exkl. varven)* ökade med knappt 1 procent från 1958 till 1959. Med hänsyn till produktivitetstegringen kan produktionsökningen beräknas ha varit av storleksordningen 4 å 5 procent. Att döma av sysselsättningsuppgifterna synes ökningen ha varit något större än totalt för branschen både inom järn- och metallmanufaktur och mekaniska verkstäder, medan sysselsättningen sjönk i de elektriska verkstäderna. Enligt konjunkturinstitutets senaste verkstadsbarometer har orderingången från exportmarknaden ökat från sista kvartalet 1959 till första kvartalet i år, medan orderingången från hemmamarknaden var ungefär oförändrad. För andra kvartalet 1960 väntar man en viss uppgång från såväl hemma- som exportmarknaden. Då även lagren av färdigvaror av en fjärdedel av företagen bedöms som för små och väntas minska ytterligare till sommaren, finns det anledning att räkna med en fortsatt produktionsstegring. Bristen på arbetskraft har emellertid gjort sig allt mera kännbar. I motsats till tidigare uppgav en stor del (omkring hälften) av företagen att de hade brist även på andra arbetare än yrkesarbetare. Vid *varven* har utvecklingen inte varit lika gynnsam. Mätt i antal arbetstimmar minskade sysselsättningen från 1958 till 1959 med 8 procent och låg även under de två första månaderna i år 8 procent under nivån för motsvarande tid 1959. Svårigheter har framför allt drabbat de mindre varven. Trots sysselsättningsminskningen kan produktionen antas ha varit i stort sett oförändrad 1958—1959 och även för 1960 kan nyproduktionen

av fartyg beräknas ligga på en hög nivå, tack vare den ännu kraftiga orderstocken vid de större varven.

Produktionen inom *järn- och metallverken* expanderade kraftigt under fjolåret; ökningen från 1958 till 1959 utgjorde hela 14 procent. Produktionen ökade på samtliga stadier, i fråga om tackjärn dock betydligt svagare än för götstål och handelsfärdiga produkter. Eftersom nettotillförseln av handelsfärdiga stålprodukter till den svenska marknaden ökade mer än man kan räkna med beträffande förbrukningen, synes en lagerökning ha ägt rum under fjolåret. Även för 1960 ter sig produktionsutsikterna gynnsamma. De redan inneliggande orderstockarna beräknas täcka större delen av järn- och stålverkens möjliga årsproduktion. Produktionsökningen förutses dock bli mindre 1960 än 1959.

Genom en kraftig ökning under senare delen av 1959 kom *järnmalmsbrytningen* kring årsskiftet åter upp till den höga nivå som rådde före nedgången i mitten av 1958. Per helår räknat blev dock produktionen ca 2 procent lägre 1959 än 1958. Vad utsikterna för i år beträffar, väntas järnmalmsexporten — som svarar för drygt fyra femtedelar av den totala brytningen — visa en uppgång med ca 20 procent i förhållande till i fjol. Även den inhemska konsumtionen förutses stiga, medan den begränsade lagerökningen under 1959 torde förbytas i en svag nedgång. För produktionen, som redan vid årets början inte oväsentligt översteg medelproduktionen för i fjol, förutses en ökning av storleksordningen 15 procent 1959—1960.

Fjolårets största produktionsnedgång gällde *träindustrin*, vars produktionsindex blev 6 procent lägre än 1958. Under de sista månaderna inträdde dock en betydande återhämtning och i början av 1960 låg produktionen något över motsvarande nivå för 1958. Produktionen av sågade och hyvlade trävaror minskade med 11 procent från 1958 till 1959. Samtidigt ökade exporten med 17 procent, medan den inhemska förbrukningen beräknas ha varit i stort sett oförändrad. Lagerstatistiken bekräftar också en stark lagerminskning. En strävan att återuppbygga dessa lager bör göra sig gällande under innevarande år. Även för exportförsäljningarna räknar man med en ökning. Exportefterfrågan har nämligen varit mycket livlig; vid utgången av februari var närmare 70 procent av den beräknade årsexporten redan placerad mot endast drygt 35 procent vid motsvarande tidpunkt 1959. Man kan således för i år räkna med en betydande produktionsökning inom träindustrin, som mer än väl bör kompensera nedgången från 1958 till 1959.

Produktionen inom *massaindustrin* inskränktes under första hälften av 1959 men ökade väsentligt under andra halvåret. För kemisk massa noterades under 1959 ett nytt produktionsrekord på 3,4 miljoner ton, vilket är ca 7 procent mer än under 1958. Eftersom exporten ökade ännu mer kunde de tyngande överskottslagren reduceras. Den kvantitativa försäljningsutvecklingen på exportmarknaderna för 1960 kan betecknas som tillfredsställande, varför förutsättningar finns för en t. o. m. större produktionsuppgång i år än 1959. Även produktionen av mekanisk massa ökade väsentligt från 1958 till 1959 och förutses stiga ytterligare under innevarande år. På *pappersom-*

rådet ökade både produktionen och exporten med ca 10 procent från 1958 till 1959. De i utrikeshandelskapitlet redovisade uppskattningarna för 1960 tyder på att man även för i år kan räkna med en lika stor exportökning. Den inhemska förbrukningen väntas emellertid öka endast obetydligt, varför produktionsstegringen 1959—1960 torde bli några procentenheter lägre än i fjol.

Inom *textil- och beklädnadsindustrin* bröts den nedåtriktade trenden i början av 1959 och produktionen har därefter varit stigande. Produktionsuppgången från 1958 till 1959 utgjorde ca 5 procent. Eftersom tillförseln till den svenska marknaden steg något mer än textilkonsumtionen, blev resultatet en viss lageruppgång. Enligt konjunkturinstitutets konjunkturbarometer i mars 1960 bedömdes dock lagren av färdigvaror vara lagom stora inom alla huvudbranscher. Orderingången var under vintern avsevärt större än ett år tidigare och väntas även under vårmånaderna ligga över fjolårsnivån. Den samlade textilproduktionen torde således visa en fortsatt mindre uppgång 1959—1960.

Övriga näringsgrenar

Elkraftproduktionen ökade med 6 procent från 1958 till 1959. På grund av vattenbristen kunde produktionen av vattenkraft inte höjas och ökningen låg nästan helt på värmekraftproduktionen. Denna i huvudsak på importbränslen baserade produktion jämte importen av värmekraft medförde väsentligt ökade kostnader för kraftindustrin. Vattenbristen under andra halvåret 1959 beräknas sålunda enbart genom dessa merutgifter ha kostat landet ca 100 miljoner kronor. Den totala förbrukningen av kraft för prima ändamål — främst inom industri och samfärdsel — steg från 1958 till 1959 med ca 4 procent. Med hänsyn till den ökande industriella aktiviteten och stigande behov på övriga områden beräknar centrala driftledningen ökningen i denna förbrukning bli ca 6 procent 1959—1960, en ökning som produktionen numera utan svårighet kan möta.

Byggnads- och anläggningsverksamheten noterade en produktionsstegring på 10 procent från 1958 till 1959 och bidrog därigenom med det relativt sett största tillskottet till ökningen av totalproduktionen. Enligt kapitel VIII skulle enligt i huvudsak redan givna igångsättningsstillstånd m. m. bruttoinvesteringarna i byggnader och anläggningar stiga med 4 procent 1959—1960. Tillsvidare antas att denna ökning också kommer att verkställas.

Inom *jordbruket* ökade produktionen (mätt som bidrag till bruttonationalprodukten, dvs. totalproduktion minus inköpta förnödenheter) enligt konjunkturinstitutets beräkningar med 4 procent från 1958 till 1959. För 1960 förutser jordbruksnämnden — under antagande av normal väderlek — en uppgång av vegetabilieproduktionen med 6 procent, huvudsakligen beroende på en kraftig utvidgning av vetearealen. För animalieproduktionen väntas däremot en mindre nedgång. Jordbrukets totala produktion beräknas stiga med mindre än 1 procent 1959—1960.

Skogsbrukets bidrag till bruttonationalprodukten kan beräknas ha mins-

kat med 2 procent från 1958 till 1959. För innevarande år kan man däremot enligt kända avverkningsplaner räkna med en ökning av storleksordningen 10 procent. Enligt skogsstyrelsen minskade de totala avverkningarna under avverkningsåret 1958/59 med 10 procent i förhållande till 1957/58, främst beroende på en kraftig nedgång för sågtimmer. Samtidigt reducerades även lagren av sågtimmer och massaved avsevärt. De beräknade avverkningarna under 1959/60 synes i stort sett täcka virkesbehoven men räcker ej att återställa lagren. Både för sågtimmer och massaved beräknas avverkningsvolymen stiga med omkring 15 procent. Sammanlagt kan virkesproduktionen uppskattas öka med 13 procent varigenom den totala avverkningsvolymen under 1959/60 skulle bli några procent större än under 1955/56—1957/58.

För produktionen av *tjänster* framgår de förutsedda förändringarna av den sammanfattande tablån. — Med *statens och kommunernas verksamhet* avses i tablån produktionen av de tjänster som brukar betecknas med statlig och kommunal konsumtion, dvs. den verksamhet som utförs vid framför allt försvaret, undervisningsanstalterna och sjukhusen samt inom rättsväsendet och förvaltningen. Som ett mått på denna tjänsteproduktion används förändringen av löneposten vid oförändrat löneläge (med andra ord arbetskraftsvolymen) i den sammanlagda statliga och kommunala konsumtionen. Man kommer på denna väg till en ökning med 5 procent från 1959 till 1960. Genom tillskott av nya lägenheter beräknas de tjänster, som bostäderna kan sägas producera i form av *bostadsnyttjande*, öka med 4 procent. *Handelns och samfärdselns* bidrag till bruttonationalprodukten har antagits stiga i bortåt samma takt som den samlade varuproduktionen. *Konsumenttjänsterna*, dvs. det produktionsbidrag som kommer från servicenäringarna, de fria yrkena, arbetshjälp i hemmen etc., förutses stiga endast i mindre omfattning 1959—1960.

Sammanfattning av produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar

De antagna volymförändringarna i de olika näringsgrenarnas produktion sammanfattas i tablån på nästa sida.

Vad som här redovisats kan sägas vara de strävanden efter produktionsökning, som enligt uppgifter ur i texten antydda källor för närvarande kan iakttas eller som man indirekt kan sluta sig till, t. ex. av det naturliga sambandet mellan produktionen och dennas distribution. Frågan måste nu ställas huruvida denna produktionsökning också kan verkställas. Såsom förut angetts synes den begränsade tillgången på arbetskraft, särskilt yrkesarbetare och tekniker, i dagens läge vara den väsentligaste begränsningsfaktorn. Till en del har kännedomen om de begränsade möjligheterna till produktionsökning — vare sig maskinkapacitet eller arbetskraftstillgång — redan påverkat bedömningen av produktionsutvecklingen på de olika delområdena, tillståndsgivningen för byggnadsverksamheten osv. En annan fråga är emellertid huruvida de samlade kraven på produktionsapparaten och arbetskraften får rum inom ramen för de tillgängliga resurserna.

	Förändring 1958—1959 Procent	Förändring 1959—1960		Behövlig sysselsätt- ningsökning 1959—1960 Antal
		Procent	Millj. kr. i 1959 års priser	
<i>Näringsgren</i>				
Industri och hantverk	3 $\frac{1}{2}$	6 $\frac{1}{2}$	1 500	32 000
Kraft- och belysningsverk ..	6	6	100	—
Byggnads- och anläggnings- verksamhet	10	4	250	5 000
Jordbruk	4	1	50	— 10 000
Skogsbruk	— 2	10	250	6 000
Summa kraft- och varuproduktion	4	5 $\frac{1}{2}$	2 150	33 000
Statens och kommunernas verksamhet	6	5	300	15 000
Bostadsnyttjande (inkl. under- håll)	4	4	150	1 000
Handel och samfärdsl	5	4 $\frac{1}{2}$	600	20 000
Konsumenttjänster	1	2	50	6 000
Summa tjänster	5	4 $\frac{1}{2}$	1 100	42 000
Totalt	4 $\frac{1}{2}$	5	3 250	75 000

För en summarisk bedömning av denna fråga har tablan kompletterats med en uppskattning av den sysselsättningsökning som den för de olika delområdena antagna produktionsökningen skulle förutsätta. Hänsyn har då även tagits till arbetstidsförkortningen. Siffrorna anger således antalet behövliga personer, inte arbetskraftsvolymen. Resultatet är att antalet sysselsatta skulle behöva ökas med omkring 75 000 eller över 2 procent.

Såsom närmare diskuterats i kapitel VI, Arbetsmarknaden, kan en så hög efterfrågan på arbetskraft sannolikt inte tillgodoses i praktiken men däremot riskera att framkalla sådana störningar i produktionen att produktionsökningen i praktiken blir mindre än den åsyftade.

Vilka slutsatser som skall dras av detta förhållande är en fråga som behandlas i slutkapitlet.

VI. Arbetsmarknaden

I det närmast föregående kapitlet gjorda uppskattningar av produktionsutvecklingen har visat att man för i år får räkna med en betydande efterfrågan på arbetskraft, som väntas ta i anspråk hela den tillgängliga arbetsstyrkan. I föreliggande kapitel redogörs först för de arbetskraftsresurser som kan möta denna stegrade efterfrågan. Sedan diskuteras arbetsmarknadsläget med huvudvikt på industrins samt byggnads- och anläggningsverksamhetens arbetskraftsbehov, de två områden där översefterfrågan kan väntas göra sig starkast kännbar.

1. Arbetskraftstillgången och den totala sysselsättningen

Utvecklingen av de arbetskraftsresurser som står till näringslivets disposition bestäms i första hand av den naturliga befolkningstillväxten och nettoimmigrationen. Med tillämpning av olika antaganden angående yrkesintensiteten och dess mera långsiktiga förändringstendenser för olika kön, civilstånds- och åldersgrupper beräknas motsvarande ökning i den yrkesverksamma befolkningen av arbetsmarknadsstyrelsen till nära 30 000 personer eller bortåt 1 procent 1959—60. Häre ingår då ett tillskott på 5 000 å 10 000 genom immigration (netto).

I dessa beräkningar har ingen hänsyn tagits till det förhållandet att yrkesverksamhetsgraden också påverkas av konjunkturutvecklingen. Man kan nämligen tänka sig att i nuvarande läge med hög efterfrågan på arbetskraft starka incitament kan föreligga för exempelvis gifta kvinnor att inträda och för pensionärer att ännu en tid kvarstå i förvärvsarbetet. Överhuvudtaget får man förutsätta att den »dolda arbetslösheten» bland dem som mindre regelbundet uppträder på arbetsmarknaden minskas, kanske med ett eller annat tiotusental. Den registrerade arbetslösheten har under 1960 års första månader varit en tredjedel lägre än samma månader förra året. Om denna relation kan hållas även under resten av året innebär detta en fortsatt nedgång eftersom arbetslösheten under loppet av 1959 sjönk mycket kraftigt, även om man bortser från den normala säsongnedgången. Om man trots de svårigheter som betingas av arbetslöshetens ojämna geografiska fördelning i förhållande till arbetskraftsbristen och av bostadsbrist på de expansiva orterna räknar med att även helåret 1960 skall kunna uppvisa en tredjedel lägre arbetslöshet än 1959 innebär detta ett tillskott av 12 000 personer.

Sammanräknas de angivna arbetskraftstillskotten under viss hänsyn till att en relativt stor del därav består av partiellt arbetsföra, ungdomar utan utbildning eller yrkesvana osv. kommer man till en siffra på omkring 50 000 årsarbetare eller 1 1/2 procent. Med avdrag för ca 1 procent genom arbetstidsförkortning (1 timme i veckan för hälften av den yrkesavlönade befolkningen) erhålls ett effektivt arbetskraftstillskott på ca 1/2 procent.

En ökning av övertidsarbetet (nära 1/2 procent inom industrin under de första månaderna i år jämfört med samma period förra året), borfall av korttidsarbete (en obetydlig faktor) och en viss överflyttning till effektivare sysselsättningar torde uppvägas av ökad frånvaro och effekten av den ökade omsättning av arbetskraft (överrörlighet), som uppkommer vid ökad knapphet.

2. Arbetsmarknadsläget

Den utveckling av sysselsättningsläget som ägt rum under vinterhalvåret och som nu kan redovisas synes ha överträffat förväntningarna från i höstas. Den under större delen av förra året pågående konjunkturuppgången har inte bara fortsatt utan också förstärkts, vilket har lett till kraftigt ökad efterfrågan på arbetskraft. Styrkan i uppsvinget framgår av socialstyrelsens sysselsättningsstatistik för industrin, som visar att antalet anställda arbetare från februari 1959 — då sysselsättningen enligt säsongrensade siffror var om lägst — till februari i år har ökat med 5 procent eller med i runt tal 30 000. Även inom andra näringsgrenar (med undantag för jordbruket) synes sysselsättningen ha ökat under 1959, särskilt under årets senare hälft. För hela 1959 jämfört med 1958 kan det totala antalet sysselsatta inom hela näringslivet beräknas ha stigit med omkring 1/2 procent eller drygt 15 000 personer. Att ökningen blev så pass låg sammanhänger med det olikartade utvecklingsförloppet inom vardera av de två kalenderåren.

Det höga efterfrågeläget i början av innevarande år belyses av de arbetsmarknadsserier som har samlats i tabell 1. Efterfrågestegringen avser så gott som samtliga näringsgrenar. Samtidigt som antalet vid arbetsförmedlingarna nyanmällda lediga platser har stigit har möjligheterna att tillsätta dessa platser minskat.

Med ledning av bl. a. konjunkturbarometrar och länsarbetsnämndernas rapporter till arbetsmarknadsstyrelsen kan nu utvecklingstendenserna på arbetsmarknaden åtminstone för sommarhalvåret bedömas med ganska stor säkerhet. Samtliga informationer pekar i riktning mot ytterligare ökad efterfrågan, som med tanke på de relativt begränsade arbetskraftsresurserna måste göra arbetskraftsbristen alltmera kännbar, främst inom industrin samt byggnads- och anläggningsverksamheten.

Som redan nämnts ökade *industrin* sitt arbetarantal under loppet av fjolåret med omkring 30 000. Allt eftersom sysselsättningen förbättrats har emellertid bristen på arbetskraft gjort sig mera märkbar. Av konjunkturbarometrar framgår att medan företagens icke täckta behov i fjol nästan uteslutande gällde yrkeskunnig arbetskraft gäller det i år även annan personal särskilt vid järn- och stålverken samt inom verkstadsindustrin. Bristen har ökat även beträffande tekniker och annan tjänstemannapersonal. Även omsättningen av arbetskraft på grund av frivillig avgång — en indikator som har visat sig mycket känslig för arbetsmarknadsläget — var i februari i år högre än något annat år sedan 1955. Man kan inte bortse från risken att det ökade antalet

Tabell VI: 1. Utvecklingen på arbetsmarknaden 1956—april 1960

År, månad	Antal registrerade arbetslösa	Antal försäkrade arbetslösa i procent av medlemsantalet i arbetslöshetskassorna	Antal sysselsatta vid beredskapsarbeten	Antal nyanmällda lediga platser	Antal tillsatta platser på 100 lediga	Antal avgångna arbetare inom industrin i procent av totala antalet anställda
1956	24 600	1,5	1 500	97 800	70,8	0,57
1957	30 500	1,9	1 900	89 600	73,1	0,49
1958	42 600	2,5	3 600	84 400	75,9	0,38
1959	36 800	2,0	8 800	90 300	73,8	0,49
därav:						
1956 januari ..	37 200	2,4	2 100	111 700	74,1	..
februari ..	50 600	3,6	2 700	90 600	71,6	0,44
mars	35 700	2,4	3 000	98 200	71,2	..
april	31 600	2,1	2 800	104 900	69,8	..
1957 januari ..	45 100	2,9	2 700	99 300	77,2	..
februari ..	41 000	2,6	4 000	80 800	75,0	0,36
mars	40 800	2,6	4 600	89 500	72,6	..
april	39 700	2,7	3 600	91 200	68,9	..
1958 januari ..	59 300	3,8	3 700	92 800	79,0	..
februari ..	56 300	3,6	5 400	77 700	76,6	0,32
mars	55 300	3,6	6 000	80 700	75,8	..
april	59 200	3,8	5 300	90 900	73,4	..
1959 januari ..	72 800	4,3	8 200	91 600	81,3	0,25
februari ..	59 700	3,4	12 300	77 400	77,1	0,30
mars	45 400	2,6	15 300	81 700	74,6	0,32
april	46 600	2,7	15 300	96 300	72,9	..
1960 januari ..	46 200	2,8	11 500	106 800	73,8	0,50
februari ..	40 200	2,5	13 000	88 200	70,2	0,51
mars	33 100	2,0	11 000	104 500	71,9	..
april	30 700	1,9	9 000	..	..	..

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

platsbyten liksom den stigande frånvaron och andra desorganisationsföreteelser längre fram kan verka störande för produktionen.

Både av länsarbetsnämndernas rapporter och av konjunkturbarometrar framgår att industriföretagen planerar att successivt öka sitt arbetarantal under loppet av innevarande år. Även om den eftersträvade ökningen inte kan siffermässigt preciseras, synes den vara större än som kan komma till stånd inom ramen av arbetsstyrkans tillväxt. Man får således räkna med att den höga ökningstakten i industrins sysselsättning från i fjol kommer att successivt avmattas under 1960, samtidigt som behovet av mer arbetskraft, särskilt yrkesutbildade arbetare och teknisk tjänstemannapersonal, kvarstår.

Det material som kan läggas till grund för en uppskattning av arbetskraftsbehovet inom *byggnads- och anläggningsverksamheten* utgörs i första hand av uppgifter om meddelade igångsättningstillstånd. Dessa presenteras i nedanstående tablå (beloppen avser byggnadskostnader i miljoner kronor):

	1:a kv.	2:a kv.	3:a kv.	4:a kv.
1958	1 020	1 687	1 885	1 183
1959	1 059	1 761	1 632	1 551
1960	1 348			

I syfte att utjämna de säsongmässiga variationerna i byggnadsfackens sysselsättning har arbetsmarknadsmyndigheterna strävat efter att koncentrera påbörjandet av byggnadsprojekt till årets andra och tredje kvartal. Så har också skett under 1959; dock ställer sig siffran för sista kvartalet oväntat hög. Även de under första kvartalet i år meddelade igångsättningstillstånden översteg motsvarande belopp för 1959 med 27 procent. Eftersom arbetskraftsbehovet för ett »normalt» byggnadsprojekt i regel kulminerar först 6 å 10 månader efter igångsättningen, kan man med ledning av dessa uppgifter vänta ett i förhållande till i fjol högt arbetskraftsbehov både under senvåren och sommaren 1960. Bedömningen är dock mycket osäker, eftersom det i igångsättningsstatistiken ingår både stora byggnadsprojekt för hundratals miljoner kronor, som kommer att pågå under ett flertal år och medföra endast ett begränsat arbetskraftsbehov under det första året, och andra projekt som kommer att fullbordas mycket snabbare och således fordrar en stor arbetsinsats under en relativt kort tid. För att bättre utröna arbetskraftsbehovet har länsarbetsnämnderna sammanställt prognoser för sysselsättningen inom den reglerade sektorn av byggnadsverksamheten inom ett antal prognosområden under förutsättning att inga nya igångsättningstillstånd ges efter den 15 mars. Det väntade arbetskraftsbehovet vid dessa byggen visar givetvis en minskning allteftersom de beräknas bli färdigställda, men visar också tydligt att nedgången i den beräknade sysselsättningen från mars till augusti är väsentligt mindre i år än i fjol, samtidigt som det genomsnittliga antalet under perioden sysselsatta väntas bli 4 procent större. Alltså tyder också dessa uppgifter på starkare sysselsättningsökning till den kommande sommaren än under förra året, åtminstone på här berörda områden.

Som redan nämnts har vid dessa beräkningar ingen hänsyn tagits till arbeten som erhåller igångsättningstillstånd efter den 15 mars. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens beräkningar uppskattas igångsättningen — mätt i totalkostnader — under andra och tredje kvartalet i år bli 2 respektive 23 procent större än under motsvarande perioder i fjol. Det bör dock observeras att dessa byggnader kommer att i större utsträckning påverka sysselsättningen först under vinterhalvåret. Utgående från bl. a. dessa uppgifter har vissa beräkningar utförts som visar att stocken av pågående byggen inom den reglerade byggnadsverksamheten (exklusive bostäder) kommer att successivt öka under loppet av innevarande år, vilket också tyder på stigande efterfrågan på arbetskraft utöver den normalt säsongmässiga. Arbetslösheten inom byggnadsfacken hade under mars—april kommit ned i för årstiden mycket låga tal (6,6 procent mot 7,3 förra året och uppskattningsvis samma siffra om statistiken kunde göras jämförbar rekordåret 1955). Efter en viss ökning förra året av byggnadsfackens medlemsantal, bl. a. genom överflyttning av yrkesmän från industrin, torde svårigheterna nu ha ökat att utifrån erhålla något tillskott av yrkesvan arbetskraft. Det finns alltså anledning att dra slutsatsen att arbetskraftsbristen inom byggnadsverksamheten kommer att bli sådan att den till sommaren planerade och till större delen redan igångsatta byggnadsverksamheten inte kommer att kunna genomföras i avsedd

omfattning. I en sådan situation uppstår erfarenhetsmässigt produktivitetssänkande störningar och förseningar.

Av det föregående har framgått att arbetskraftsläget håller på att bli alltmer knapphetsbetonat även på andra områden, ehuru den säsongmässiga tillspetsningen kan väntas bli särskilt markerad på byggnadsverksamhetens område (vid de förutsättningar som förelegat för ovan anförda beräkningar och bedömning, alltså före åtstrammingsåtgärdernas insättande i slutet av april). Det karakteristiska för nuvarande konjunkturläge är att uppgången gällt alla sektorer av näringslivet, så att möjligheterna att öka sysselsättningen inom vissa näringsgrenar genom omflyttning från andra ter sig tämligen begränsade.

VII. De enskilda konsumenternas ekonomi

1. De disponibla inkomsterna

Löner

En översikt över löneutvecklingen 1958—1959 jämte en prognos för 1959—1960 ges i tabell 1. Beträffande de i tabellen angivna delsiffrorna för avtalsmässig lönehöjning och löneglidning gäller, att gränsen mellan dessa två former av lönehöjning måst dras något olika i de olika fallen. För industriarbetare o. dyl. avses med löneglidning all den höjning som enligt tillgänglig statistik framkommit utöver vad som uppgjorts i kollektivavtal, slutna av vederbörande fackförbund. För de privatanställda tjänstemännen räknas de lönehöjningar som vid sidan av centrala uppgörelser genomförts inom de enskilda företagen såsom löneglidning även i den del de erhållits genom förbundens medverkan, eftersom någon förutberäkning av dessa lokala och individuella löneförbättringar ej kan göras. För tjänstemän i allmän tjänst har hela lönehöjningen förts upp under beteckningen »avtalsmässig», alltså även en ungefärligt beräknad effekt av olika, icke centralt uppgjorda uppflyttningar m. m.; det kan här endast bli fråga om överslagsberäkningar, eftersom statistik i egentlig mening ej föreligger på detta område. Även på andra områden bygger siffrorna delvis på överslagsberäkningar i brist på fullständig statistik. Vissa delar av lönemarknaden är helt uteslutna, då statistik och/eller avtalsuppgörelser saknas. (Vid beräkningarna av de avtalsmässiga löneökningarna har dessa justerats så att de gäller för kalen-

Tabell VII: 1. Löneutvecklingen för statistiskt kända grupper 1958—1960

	Lönesumma 1958 milj. kr.	Procentuella förändringar i de individuella lönerna							
		1958—1959				1959—1960			
		Avtalsmässig löneökning per timme	Löneglidning per timme	Avgår genom arb.-tidsförkortning	Löneökning per år	Avtalsmässig löneökning per timme	Antagen löneglidning per timme	Avgår genom arb.-tidsförkortning	Löneökning per år
Näringsgren:									
Jordbruk	500	2,2	.	— 2,0	0,2	9,0	.	— 2,0	7,0
Skogsbruk	900	1,9	.	.	1,9	6,0	.	.	6,0
Industri: arbetare ..	7 500	1,8	2,7	— 2,0	2,5	3,3	2,7	— 2,0	4,0
tjänstemän	3 600	2,0	2,8	— 0,5	4,3	3,6	2,8	— 0,5	5,9
Byggnadsverksamhet	3 200	1,3	5,0	— 2,0	4,3	3,0	5,0	— 2,0	6,0
Handel	3 800	3,8	1,5	— 1,0	4,3	6,5	1,5	— 1,0	7,0
Samfärdsel	2 800	2,7	1,0	— 1,5	2,2	5,0	1,0	— 1,5	4,5
Allmän tjänst	5 100	3,0	.	— 0,7	2,3	6,5	.	— 0,5	6,0
Totalt	27 400	2,4	2,0	— 1,2	3,2	4,9	2,0	— 1,2	5,7
Sysselsättn.ökn. m.m.					1,3				1,5

deråren. Siffrorna i tabellen skiljer sig därför något från textens uppgifter om avtalshöjningarna.)

Den i tabellen redovisade ökningen av lönesumman 1958—1959 är 0,3 procent mindre än den på ofullständigare uppgifter grundade beräkning som begagnades i den preliminära nationalbudgeten. Den nominella timinkomstökningen på 4,5 procent 1958—1959 är lägre än något år tidigare under 1950-talet. Reallönemässigt uppgår stegringen till 3,7 procent räknat med hjälp av index utan direkta skatter, som steg med 0,8 procent mellan de två åren. Med hänsyn till ökade källskatteuttag (pensionsavgifts- och kommunalskatteökning m. m. samt marginalskatteeffekten) blev dock reallöneökningen per timme i verkligheten endast ca 1 1/2 procent, vartill kommer närmare 1 procent genom den ovanligt stora skatteåterbäringen.

Som bekant domineras 1960 års löneutveckling av den centrala uppgörelsen LO—SAF, i första hand gällande för industri- och byggnadsarbetare. Avtalets bestämmelser om 18 öres höjning av tidlönerna (genomsnittligt 4 procent inom industrin) och 3 procent eller minst 16 öre per timme på ackordslönerna innebär en genomsnittlig ökning med ca 3,4 procent, vartill dock kommer vissa extra höjningar för särskilda grupper, så att totalgenomsnittet för den egentliga industrins arbetare torde bli ca 3,6 procent. Även vissa andra arbetargrupper har erhållit särskilda lönehöjningar utöver centralavtalets mönster. Lantarbetarlönerna höjs sålunda med ca 12 procent (netto efter avdrag av vissa hyresjusteringar). De handelsanställdas avtal synes ge omkring 7 procent. Inom transportområdet höjs lönerna med varierande procenttal, som i genomsnitt synes bli drygt 5 procent.

Den centrala uppgörelsen för industritjänstemännen och arbetsledarna innebär en lyftning av lönenivån med 3,7 procent. Liknande eller något större höjningar utgår för övriga tjänstemannagrupper. I tabellen har tjänstemän och arbetare sammanslagits inom byggnadsverksamheten, handeln och samfärdseln. För de anställda i allmän tjänst stiger lönerna generellt med 5 procent. Vissa lönegradsuppflyttningar och »löneglidningar» i olika former, bl. a. åldersförskjutningar, beräknas ge ytterligare 1,3 procents ökning av den genomsnittliga tidlönen.

I fråga om löneglidningen 1959—1960 kan givetvis ingenting exakt beräknas och i tabellen har generellt förra årets siffror begagnats. Där har även införts en ungefärlig siffra för arbetstidsförkortningens effekt på den genomsnittliga årsinkomsten per person inom vart och ett av de olika områdena. Beträffande den sammanlagda effekten av ökad sysselsättning m. m. som närmare diskuteras i kapitel VI, kan den förutses komma att öka lönesumman 1960 med ytterligare 1,5 procent.

Första årets avgifter för den allmänna tilläggspensionen behöver inte börja inbetalas förrän 1961 av de mindre arbetsgivarna, svarande för ca en tiondel av den totala lönesumman. För de övriga betyder avgifterna för innevarande år en utgiftsökning motsvarande 1,9 procent på lönerna eller omkring 550 miljoner kronor. Detta belopp ingår i posterna löner samt direkta skatter och avgifter i tabell 2.

Tabell VII: 2. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1958—1960

Miljoner kronor i löpande priser. Avrundade tal.

	1959	Förändring	
		1958—1959	1959—1960 prognos
<i>Inkomster</i>			
Löner och socialförsäkringsavgifter (inkl. ATP-avg.) ..	33 980	+ 1 440	+ 3 000
Enskilda företagens inkomster	5 410	+ 90	+ 280
därav: jordbrukare	2 440		
övriga företagare	2 970		
Kapitalinkomster (netto)	530	— 20	+ 20
Inkomstöverföringar	3 910	+ 210	+ 450
Utbetalda försäkringsbelopp	1 700	+ 60	+ 100
Ofördelad restpost av inkomster	3 150	+ 170	+ 200
Summa	48 680	+ 1 950	+ 4 050
<i>Utgifter</i>			
Direkta skatter och avgifter (inkl. ATP-avg.)	10 340	+ 730	+ 1 500
Konsumtion	34 630	+ 1 390	+ 2 400
Försäkringspremier	1 950	+ 60	+ 50
Övrigt sparande	1 760	— 230	+ 100
Summa	48 680	+ 1 950	+ 4 050

Källa för 1958—1959: Konjunkturinstitutets nationalräkenskaper.

Enligt de gjorda uppskattningarna kan löneutvecklingen 1959—1960 för kända grupper sammanfattas sålunda. På grund av avtalsmässig löneökning och löneglidning stiger den genomsnittliga timförtjänsten med 6,9 procent. Genom arbetstidsförkortningen reduceras ökningen i den genomsnittliga årsinkomsten per person till 5,7 procent. Sedan därutöver hänsyn tagits till sysselsättningsstegringen, erhålls en ökning av lönesumman (exkl. ATP-avgifter) med 7,2 procent. Inkluderas även ATP-avgifterna i lönesumman erhålls en stegring av denna med 3 000 miljoner kronor, vilket belopp införts i tabell 2. Stegringen i arbetsgivarnas kostnader per timme i form av avtalsmässig löneökning, löneglidning och ATP-avgift uppgår till nära 9 procent. (Angående ev. tillkommande poster — ökad löneglidningstakt och inlösning av privata pensionsförsäkringar — se nedan sid. 47 och 48).

Övriga inkomster

Jordbrukarnas inkomster av jordbruk och skogsbruk synes ha ökat genomsnittligt med 4 à 5 procent 1959. Förutsatt att arbetsvolymen kommer att sjunka i samma takt som under tidigare år skulle enligt jordbruksnämndens beräkningar de individuella inkomsterna av jordbruk bli ungefär oförändrade mellan 1959 och 1960. Därutöver tillkommer emellertid effekten av den inkomstregel, vilken avser tillförsäkra bönderna samma inkomstförbättringar som industriarbetarna. Inkomsterna från skogsbruket kan utifrån den av skogsstyrelsen beräknade avverkningsvolymen förutses

öka med ca 12 procent. Inklusive tillskottet genom utlösningen av inkomstregeln torde härigenom böndernas årsinkomster öka med ca 5 procent från 1959 till 1960. — Kännedomen om inkomstutvecklingen 1958—1959 för övriga företagare är begränsad. Konjunkturinstitutets preliminära uppskattning anger emellertid en ökning av deras inkomster med ca 3 procent 1959. Med hänsyn till den ökade ekonomiska aktiviteten torde inkomsterna under innevarande år stiga något kraftigare, dock inte lika kraftigt som för löntagarna, då ATP-avgifter och omsättningsskatt torde begränsa utrymmet för marginalhöjningar.

Inkomsterna av räntor och utdelningar beräknas ha minskat med 20 miljoner kronor 1959. Det högre ränteläget samt aktieutdelningarna, vilka i år synes öka förhållandevis kraftigt, förefaller medföra en ökning i kapitalinkomsterna 1960 med 20 miljoner kronor.

Inkomstöverföringarna från det offentliga till hushållen, vilka under 1959 ökade med 210 miljoner kronor, beräknas under 1960 öka med 450 miljoner kronor. Härav utgör höjningen av det allmänna barnbidraget 90 miljoner kronor; standardförbättringen för folkpensionärerna samt två indextillägg under loppet av 1960 tillsammans med en ökning i antalet pensionärer betyder en ökad överföring med 265 miljoner kronor.

Direkta skatter och avgifter samt försäkringspremier

Hushållens inbetalningar av skatter och avgifter, exklusive avgifterna för den allmänna tjänstepensionen, kan vid ovan angivna inkomstökning beräknas stiga med 950 miljoner kronor. En fortsatt ökning av utgifterna för försäkringspremier med ca 50 miljoner kronor har dessutom förutsetts.

Förändringarna i inkomster, skatter, avgifter och försäkringspremier beräknas på detta sätt öka de disponibla inkomsterna för enskilda personer 1960 med ca 7 procent eller 2 500 miljoner kronor. Motsvarande ökning 1959 uppgick till 3 1/2 procent.

2. Konsumentpriserna

Konsumentprisindex steg med 1,3 procent från december 1958 till december 1959. De faktorer, som kraftigast påverkat förskjutningen av prisnivån, har huvudsakligast varit de under hösten inträffade höjningarna av livsmedelspriserna samt en mer kontinuerlig dragning uppåt av priserna på en rad tjänster, t. ex. bostäder, bilreparationer och hemhjälp. Priserna på eldningsolja samt kol och koks föll däremot förhållandevis kraftigt; dock inträffade en inte oväsentlig återhämtning av priserna på eldningsolja under årets sista månad. Av tabell 3 framgår, när konsumtionen uppdelas på tjänster och varor, att tjänsterna svarat för 0,5 procent och varorna för 0,8 procent i totala uppgången i konsumentprisindex. Vid 1959 års slut låg prisnivån 1 procent över årsgenomsnittet för hela 1959, som i sin tur låg 0,8 procent över 1958 års nivå. Den genomsnittliga prisstegringen per år 1954—1958 utgjorde betydligt mer, nämligen 4 1/2 procent.

Tabell VII: 3. Konsumentpriserna 1958—mars 1960

Procentuella förändringar

	Dec. 1958— dec. 1959	Effekt på totalindex	Dec. 1959— mars 1960	Effekt på totalindex
Livsmedel	2,6	0,8	3,5	1,1
Alkoholhaltiga drycker och tobak	— 0,2	0	3,5	0,3
Bostad	2,5	0,2	0,2	0
Bränsle och lyse	— 3,1	— 0,1	— 1,6	— 0,1
Kläder och skor	— 0,2	0	4,0	0,5
Inventarier och husgeråd	0,6	0	4,6	0,5
Diverse	1,6	0,4	2,1	0,5
Konsumentprisindex totalt	1,8	1,8	2,8	2,8
Tjänster	1,7	0,5	1,7	0,4
Övriga varor	1,2	0,8	3,2	2,4

För partipriserna var utvecklingen under loppet av 1959 huvudsakligen densamma som för konsumentpriserna. Partipriserna för hudar och lädervaror samt spånadsämnen och textilvaror avvek från denna allmänna utveckling och steg kraftigt under fjolåret utan att detta emellertid hann få något nämnvärt genomslag på prisnivån i konsumentledet.

Utvecklingen under innevarande års tre första månader visar att den allmänna varuskatten så gott som hundraprocentigt har slagit igenom på konsumentprisindex till den del som skatten avsett konsumtionsvaror. Något genomslag från skatten i den del den avser produktionskapitalvaror (ca en fjärdedel av skattens belopp) har däremot inte gjort sig märkbart i konsumentprisnivån. Bakom siffrorna i tabell 3 för perioden december—mars döljer sig vid sidan av skatteeffekten en rad prisförändringar uppåt och nedåt, som praktiskt taget uppväger varandra. Vad som verkade återhållande på prisnivån var i främsta rummet de inträffade sänkningarna av producentpriserna på jordbruksprodukter dels i enlighet med den s. k. 3-procentsregeln vid årsskiftet, dels i anslutning till världsmarknadsprisernas nedgång under januari—mars. Prisstegringar utöver varuskatten har förekommit speciellt bland de tjänster och varor som i förhållandevis ringa grad är utsatta för internationell konkurrens. Vidare har kunnat iakttas en viss marginalökning inom distribution och förädling av kött, fläsk och charkuterivaror. Marginalökningar inom handeln i övrigt föreligger det för närvarande inga bestämda indicier på.

Enligt 3-procentsregeln genomfördes i slutet av mars en höjning av importavgifterna för jordbruksprodukter med en teoretisk effekt på 3,9 procent i jordbrukets producentprisindex. Den därav betingade stegringen av livsmedelspriserna inom landet har dock blivit tämligen begränsad. Detta torde kunna förklaras av att världsmarknadspriserna fortsatt att sjunka. Det är också möjligt att producentpriserna ännu inte hade hunnit anpassas nedåt till de inträffade sänkningarna av världsmarknadspriserna så att följ-

aktligen uppåt Anpassningen inte heller behövde bli så stor. Ännu en omständighet som för närvarande håller ner livsmedelspriserna utgör den i slutet av mars genomförda säsongmässiga sänkningen av smörpriset, avsedd att gälla under sommarhalvåret.

Vid normala produktions- och skördeförhållanden under 1960 torde ytterligare prisrörelser på världsmarknaden bli moderata. Om de överstiger 3 procent kommer de dessutom att upphävas med regleringsåtgärder enligt 3-procentsregeln. En mera definitiv justering av jordbruksprisinivån kommer däremot att utlösas av uppgången i industriarbetarlönerna (inklusive löneglidning och ATP-avgiften). Varje procents uppgång i industri-lönenivån skall utlösa livsmedelsprishöjningar av sådan storlek att de — förutsatt oförändrade förädlings- och handelsmarginaler — leder till en höjning av konsumentprisindex' livsmedelspost med ca 0,1 procent. I år kommer dock endast den del av lönehöjningen som överstiger 3 procent att få någon sådan prisverkan; en del av ifrågavarande prishöjning togs nämligen ut redan i september och en annan del täcks genom uttag ur den s. k. smörprisfonden. Ifrågavarande prishöjning synes därför begränsas till att åt jordbrukarna kompensera ca 3 procents lönestegring: 3,6 procent genom avtal i år *plus* 1,7 procent löneglidning 1959 (eftersom 1 procent av denna redan kompenseras i september 1959) *minus* 2 procent arbetstidsförkortning *plus* 1,9 procent ATP-avgift *minus* 2 procent som kompenseras ur smörprisfonden. Effekten härav skulle göra ca 0,3 procent på livsmedelsindex och 0,1 procent på totala konsumentprisindex.

De prisstegringar som är att vänta utanför jordbruksprisområdet till följd av de med ca 9 procent höjda lönekostnaderna per arbetstimme, är svårare att beräkna. Under 1959 torde produktivitetsökningar i stort sett ha täckt lönekostnadsökningen och följaktligen torde inte några eftersläpande prisstegringsimpulser i nämnvärd grad påverka utvecklingen 1960. Produktivitetsförbättringar inom de näringsgrenar och branscher, där kostnadsutvecklingen förhållandevis snabbt avspeglas i priserna, kan under 1960 förväntas täcka mellan tredjedelen och hälften av de ökade löneutgifterna. Enligt den tumregel som skisserades i den preliminära nationalbudgeten för 1960 skulle därmed årets lönestegringar komma att höja den inhemska prisnivån med 1 à 2 procent under loppet av 1960, varav dock en del (ca 1/2 procent) skulle kunna anses uttaget »i förskott», genom förut nämnda marginalhöjningar på livsmedel m. m. De internationellt betingade partiprishöjningarna på spånadsämnen och lädervaror som inträffade under hösten 1959 väntas under innevarande år medföra en höjning av konsumentprisnivån med någon tiondels procent. Bostadskostnaderna kommer trendmässigt i samband med inflyttningar till nybyggda hus att höja nivån ytterligare ett par tiondels procent. Redan inträffade prissänkningar på eldningsolja och smör reducerar dock uppgången med ca 1/2 procent. Hur mycket tullsänkningarna med 20 procent inom EFTA-området fr. o. m. 1 juli i år kan betyda för den inhemska prisnivån är det ännu svårt att upp-

skatta; även här torde det emellertid endast röra sig om tiondelar av en procent på konsumentprisindex.

Adderas slutligen effekten av den allmänna varuskatten (2,9 procent) kan prisuppgången från december 1959 till december 1960 väntas bli omkring 4 å 5 procent. Även räknat på årsgenomsnittet skulle därvid prisnivån höjas med i det närmaste lika mycket. Eftersom de internationella priserna visserligen utvecklas anmärkningsvärt stabilt men ändå måste väntas peka uppåt torde man få betrakta den övre av dessa siffror som sannolikast. Eventuellt tillkommer på längre sikt tillsvidare eftersläpande effekter av lönestegringen, i den del den överstigit produktivitetsstegringen, samt i någon mån återverkningar av den del av omsättningsskatten som avser kapitalvaror.

3. Konsumtion och sparande

Den privata konsumtionen ökade enligt nationalräkenskaperna med 4,2 procent i löpande priser och med 3,8 procent i fasta priser 1958—1959. Som tidigare framgått var ökningen i den disponibla inkomsten något mindre. Det personliga sparandet, som minskade kraftigt under 1958, synes således ha minskat ytterligare 1959. Konsumtionsutvecklingen under de senaste åren framgår av kapitel II, tabell 4 och sidan 7.

Vid den löne- och prisutveckling som beräknats i det föregående skulle ökningen i den för konsumtion och sparande disponibla inkomsten 1960 komma att bli 7 procent nominellt och 2 procent realt genom 5 procents pristegring. Av den beräknade nominella ökningen med 2,5 miljarder kronor kan 1 miljard väntas bli absorberad av varuskatten och 600 å 700 miljoner kronor av övriga prishöjningar. Såsom framhölls i den preliminära nationalbudgeten (sid. 57 och 93 ff), kan man iaktta att den reala konsumtionsökningen från det ena året till det andra varierat betydligt mindre än den samtidiga ökningen av realinkomsten, medan bådadernas genomsnitt för t. ex. hela 50-talet utgör ungefär 3 procent. Vid 2 procents realinkomstökning skulle man alltså ha anledning räkna med att den reala konsumtionsökningen skulle komma att bli ett mellanting mellan dessa 2 procent och »normala» 3 procent. Men med hänsyn till att en del av 1960 års inköp gjordes i förskott närmast före årsskiftet skulle det emellertid finnas anledning att reducera siffran i detta speciella fall. Man skulle därvid komma fram till en real konsumtionsökning med omkring 2 procent. Efter köprushen inför omsättningsskatten har också registrerats en minskning i köpen av främst varaktiga varor under början av 1960 samtidigt som insättningarna på sparkonton varit större än under motsvarande tid föregående år. Den ökning i det personliga sparandet (inklusive försäkringssparandet, netto) som denna konsumtionsberäkning motsvarar uppgår till ca 150 miljoner kronor, varav 50 miljoner kronor i försäkringssparande.

I ovanstående översikt av inkomst- och konsumtionsutvecklingen ingår inte den ännu okända post som kan tillkomma genom en uppgörelse om inlösning delvis av privata pensionsförsäkringar med anledning av ATP.

Vad den kommande uppgörelsen härom kommer att innebära är ännu inte möjligt att närmare uttala sig om eftersom flera alternativa lösningar lär stå under diskussion, innebärande olika fördelning mellan kontanta förmåner och kompletteringsförsäkringar.

En annan tillkommande faktor är en sannolik ökning av löneglidningstakten utöver de 2 procent, som ovan i detta kapitel tillämpats i löneberäkningarna i anslutning till vad som erhöles på denna väg förra året. Med hänsyn till den skärpta knappheten på arbetskraft skulle man ha att vänta ytterligare några tiondels procent 1960, trots att arbetsgivarna på de mest notoriska löneglidningsområdena synes alltmera systematiskt ha inriktat sig på en lönesättning som skulle ge större stabilitet. På prissidan har emellertid ej heller upptagits annat än de rent kostnadsbetingade prisstegringarna. En förhöjd löneglidning på grund av ökad efterfrågan på arbetskraft måste förmodas gå jämsides med en viss efterfrågebetingad prisglidning. Resultatet för den reala disponibla inkomsten skulle måhända kunna väntas bli ungefär detsamma som här ovan beräknats under ignorerande av dessa två svårbedömda men i varje fall varandra motverkande korrektionsfaktorer.

VIII. Investeringarna

Den fortsatta konjunkturförbättringen föranleder en omprövning av investeringsprognosen i den preliminära nationalbudgeten med hjälp av nytt statistiskt material. Hänsyn har här inte tagits till effekten av de ekonomisk-politiska åtgärderna i april (statligt nybyggnadsstopp m. m.).

Inledningsvis redovisas vissa beräkningar av tendenserna i den tillståndsbberoende byggnadsverksamheten (utom bostäder samt statliga kraftverk och statlig samfärdsel) 1959—1960. Dessa beräkningar (tabell 1) har utförts på basis av statistiken över beviljade och utnyttjade igångsättningstillstånd samt data från arbetsmarknadsstyrelsens inventeringar av byggnadsverksamhetens omfattning i februari och augusti varje år. Därefter genomgås de olika delområdena även i fråga om andra investeringar. Lagerinvesteringarna behandlas dock i kapitel XI.

Kalkylerna i tabell 1 har grundats på den faktiska igångsättningen t. o. m. mars 1960 men bygger därutöver på antaganden om igångsättningen under resten av året, väsentligen baserade på bedömningar som under mars gjorts av de tillståndsbeviljande länsarbetsnämnderna.

Fördelningen över året av den antagna totala igångsättningen framgår av nedanstående tablå (kostnad enligt ansökan, miljoner kronor):

	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	S:a
1957	441	958		640	2 039
1958	625	754	705	865	2 949
1959	542	691	887	1 014	3 134
1960	840	1 815	1 020	1 165	3 840

¹ Antagen igångsättning. — Obs. dessutom att ovanstående siffror ej omfattar bostadsbygandet, som däremot medtagits i motsvarande tablå i kap. VI.

Av tablå framgår bl. a. att igångsättningen under första kvartalet 1960 legat påtagligt högt i jämförelse med samma kvartal de närmast föregående åren. Tillströmningen av ansökningar om igångsättningstillstånd är för närvarande mycket stark och även för resten av året har förutsatts en inte oväsentligt högre igångsättning än i fjol. Siffrorna för andra och tredje kvartalen bygger härvid på länsarbetsnämndernas uppskattningar. För fjärde kvartalet har förutsatts samma relativa ökning i förhållande till tredje kvartalet som 1959. Beräkningen för 1960 i tabell 1 (kol. 7) utgör inte något försök till prognos av byggnadsvolymen inom berörda områden. Den visar endast vilken omfattning ifrågavarande investeringar skulle få om den av länsarbetsnämnderna förutsatta igångsättningen kunde genomföras utan att hämmas av brist på arbetskraft. Detta innebär bl. a. att byggnadstiderna genomgående antagits bli oförändrade. I tabell 1 redovisas belastningen på 1960 av vid ingången av april pågående byggen skild från den belastning som blir följden av den antagna igångsättningen under de tre sista kvartalen 1960. Konsekvenserna av en ändring av de gjorda igångsättningsantagandena kan ungefärligen klargöras med utgångspunkt från tabellen. Kalkylen

Tabell VIII:1. Räkneexempel för 1960 års tillståndsberoende byggnadsverksamhet (exkl. bostäder)
Miljoner kronor i 1959 års kostnadsnivå

	Igångsättning under 1959	Beräknad faktisk byggnadsverksamhet 1959	Antagen igångsättning under 1960	Därav efter 1 april	Belastning på 1960 till följd av den faktiska igångsättningen före 1/4 1960	Belastning på 1960 till följd av den antagna igångsättningen efter 1/4 1960	Total belastning 1960 (5) + (6)
	1	2	3	4	5	6	7
Jordbruk, skogsbruk o. fiske	4	4	3	3	2	1	3
Industri och hantverk	745	550	915	665	625	150	775
Kraft- och belysningsverk ¹	160	140	180	165	130	10	140
Samfärdsel ¹	205	175	225	175	165	45	210
Handel	425	380	545	425	355	90	445
Förvaltning, sociala ändamål	360	325	500	460	285	95	380
Skolor, kyrkor, samlingslokaler	500	500	680	565	415	145	560
Vägar, gator, vatten- och avloppsledningar	550	630	680	450	525	85	610
Militära arbeten, civilförsvar	185	90	110	90	80	20	100
Summa	3 184	2 794	3 838	2 998	2 582	641	3 223

¹ Statliga arbeten ingår inte.

är starkt känslig för variationer i byggnadstiderna; till följd av brist på uppgifter rörande spridning och säsongvariationer i byggnadstiderna är den också starkt schablonmässig på denna punkt. Såsom framgår av kolumn 6 i tabell 1 blir effekterna av de byggen som påbörjas under senare delen av året inte så stora på det nedlagda byggnadsarbetet under 1960 utan den största effekten på byggnads- och anläggningsverksamheten kommer först 1961. För att belysa effekterna av en ändring i antagandena kan nämnas, att en minskning av igångsättningen under tredje kvartalet med arbeten till ett värde av 150 miljoner kronor och under fjärde kvartalet med arbeten till ett värde av 400 miljoner kronor skulle minska det nedlagda arbetet under 1960 med ca 1 procent vardera. Effekterna skulle i stället till största delen visa sig under 1961.

Under ovan nämnda förutsättningar har byggnads- och anläggningsvolymen inom här berörda område beräknats öka med 15 procent från 1959 till 1960. Stocken av pågående byggen steg under loppet av 1959 och kan för arbetena i tabell 1 uppskattas ha varit drygt 20 procent högre vid utgången än vid ingången av året. Inkluderas bostadsbyggandet (i flerfamiljshus och småhus) inskränker sig ökningen under 1959 till 12—15 procent. Med här och i det följande gjorda antaganden skulle stocken av pågående tillståndsberoende byggen jämte småhus säsongmässigt ha sjunkit något under första kvartalet men skulle sedan komma att stiga successivt under året för att vid slutet av 1960 ligga på en 10 å 15 procent högre nivå än vid ingången

av året. Särskilt beräknas ökningen bli betydande under tredje kvartalet. Större delen av den statliga byggnadsverksamheten, vilken sannolikt minskar något under året, faller utanför ifrågavarande kalkyl. Även underhåll och reparationer faller utanför liksom mindre byggnadsprojekt i allmänhet.

Prognos för investeringsutvecklingen inom olika områden

Bostäderna

Bostadsbyggandets omfattning bestäms väsentligen av storleken hos den statliga låneverksamheten samt vad beträffar flerfamiljshusen av omfattningen och tidsfördelningen av de av arbetsmarknadsmyndigheterna i koordination med långivningen beviljade igångsättningstillstånden. De i riksstaten och tilläggsstat II för innevarande budgetår fastställda medelsramarna för den statliga bostadslåneverksamheten kan beräknas medge en igångsättning av bostadsbyggen omfattande 46 500 lägenheter i tertiärbelånade flerfamiljshus och 17 500 lägenheter i småhus. Härutöver kommer bostadsbyggen utan statsbelåning. Totalsumman torde bli ca 68 000 lägenheter.

För *flerfamiljshusen* kan man således räkna med att byggen med sammanlagt omkring 49 000 lägenheter skall komma att påbörjas under budgetåret 1959/60. Härvid förutsätts dock, att de kring budgetårsskiftet regelbundet beviljade dispensererna för påbörjande före 1 juli av byggen med lån belastande efterföljande budgetår kommer att bli av samma omfattning vid utgången av budgetåret 1959/60 som vid dess ingång. Då det under andra halvåret 1959 har påbörjats byggen med sammanlagt närmare 30 500 lägenheter i flerfamiljshus skulle således för igångsättningen under första halvåret 1960 återstå omkring 18 500 lägenheter.

För budgetåret 1960/61 räknar man i årets statsverksproposition med en igångsättning av bostadsbyggen motsvarande sammanlagt — i statsbelånade och icke-statsbelånade hus — minst 63 000 lägenheter, därav 44 000 i flerfamiljshus. Hur stor del av 1960/61 års ram som kan komma att tas i anspråk under hösthalvåret torde bli beroende av om man vid den bedömning, som får göras under tredje kvartalet i år, anser en utökning av låneramen liknande den som kommit till stånd de senaste åren konjunkturmässigt motiverad även för 1960/61. Med nuvarande konjunkturutsikter synes det rimligast att förutsätta, att någon sådan utökning inte blir aktuell. För flerfamiljshus har i prognosen antagits, att igångsättningen av byggen under andra hälften av kalenderåret 1960 skall komma att stanna vid 25 000 lägenheter.

För *småhusen* har förutsatts en igångsättning under 1960 motsvarande 19 000 lägenheter eller 1 000 lägenheter mer än 1959.

Med dessa antaganden och under förutsättning av oförändrade byggnadstider samt en normal ökning av underhållsverksamheten har det totala bostadsbyggandet beräknats bli ca 2 procent mindre 1960 än 1959 motsvarande en minskning på 75 miljoner kronor i 1959 års priser.

Industrin

Huvudresultaten av marsenkäten rörande industrins investeringsplaner återges i tabell 2 parallellt med motsvarande uppgifter enligt oktoberunder-

Tabell VIII:2. Investeringsplaner inom industrin för 1960

Ny- och ombyggnadsverksamhet respektive ny- och ersättningsanskaffning

Miljoner kronor

	Byggnader och anläggningar					Investeringar i maskiner och apparater			
	Enligt höst-enkäten		Enligt vårenkäten			Enligt höst-enkäten		Enligt vår-enkäten	
	Be-räk-nade kost-nader 1959	Pla-nerade utgif-ter 1960	Be-räk-nade kost-nader 1959	Pla-nerade utgif-ter 1960	Därav avsed-da att på-börjas senare än 1 april	Be-räk-nade kost-nader 1959	Pla-nerade utgif-ter 1960	Be-räk-nade kost-nader 1959	Pla-nerade utgif-ter 1960
1. Gruvindustri	91	80	98	69	6	72	61	72	61
2. Metall- och verkstads-industri	449	522	433	592	173	575	747	614	813
därav:									
järn- och stålverk ..	119	130	108	130	42	225	340	241	325
verkstadsindustri (inkl. metallverk, exkl. skeppsvarv)	275	322	272	392	114	313	374	332	450
skeppsvarv	55	70	53	70	17	37	33	41	38
3. Jord- och stenindustri ..	32	36	30	43	16	53	57	63	70
4. Träindustri	29	43	34	63	36	46	39	54	58
5—6. Massa-, pappers- och grafisk industri	146	179	141	225	83	414	463	435	501
därav:									
träsliperier och cellu-losafabriker	68	94	66	107	35	177	237	177	234
pappersbruk och papp-fabriker	78	85	75	118	48	237	226	258	267
7. Livsmedelsindustri ..	72	86	88	93	36	89	81	105	93
8. Dryckesvaru- och to-baksindustri	16	21	18	23	9	15	14	16	15
9. Textil- och sömnads-industri	20	25	21	26	6	58	54	64	75
10. Läder-, hår- och gum-mivaruindustri	6	9	6	13	2	22	25	25	28
11. Kemisk-teknisk indu-stri	47	39	53	49	19	94	85	95	97
Summa	908	1 040	922	1 196	386	1 438	1 626	1 543	1 811
12. El-, gas- och vatten-verk	857	919	893	901	66	145	146	159	168
därav:									
kraft- och elverk	801	833	834	811	33	132	132	146	157
Totalt	1 765	1 959	1 815	2 097	452	1 583	1 772	1 702	1 979

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar.

Källa: Kommerskollegiets investeringsenkäter.

sökningen. Siffrorna för den egentliga industrins investeringar 1959 (grupperna 1—11 i tabell 2) innebär en höjning från höstenkäten med 2 procent för byggnader och anläggningar och 7 procent för maskiner och apparater. Även om det brukat ske en höjning av de preliminära, i oktober gjorda uppskattningarna för det då ännu inte tillämdalupna året, är dock ökningen av siffrorna för 1959 större än vanligt. Denna uppjustering förklaras sannolikt delvis av den successiva förbättring av konjunkturen som ägt rum under hösten men får också antas vara en följd av en strävan hos företagen att forcera investeringsinköpen under senare delen av 1959 för att undvika varuskatt. Framför allt gäller detta maskininvesteringarna. Det är svårt att avgöra i vilken utsträckning det här varit fråga om en verklig ökning av mottagna leveranser och i vilken utsträckning det varit fråga om en förskjutning av betalningarna (ökning av förskotts- eller påskyndande av efter-skottsbetalningarna).

Enligt marsenkäten skulle industrins nyinvesteringar i byggnader och anläggningar öka med 30 procent från 1959 till 1960. Motsvarande siffra i oktoberenkäten var 15 procent. För nyinvesteringarna i maskiner och apparater uppgår den numera planerade ökningen till 17 procent (13 procent enligt oktoberenkäten). Höjningen av ökningstalen är inte utan vidare ett indicium på en ökad investeringsvilja. Normalt sker en höjning av investeringsplanerna från höst- till vårenkäten (tabell 3), till stor del sammanhängande med att planerna hunnit bli fastare och mera fullständigt utarbetade. Särskilt är detta påtagligt för inköp av maskiner och apparater, där planeringstiden i många fall är tämligen kort. Av tabell 3 framgår också, att de i mars redovisade investeringsplanerna reallt aldrig kommit att förverkligas helt, varken för byggnader och anläggningar eller för maskiner och apparater. Åren 1958 och 1959 har de realiserade reala investeringsökningarna dock endast varit någon eller några få procent lägre än de planerade (om marsenkätens siffror för 1959 accepteras såsom riktiga).

Tabell VIII: 3. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar
Förändring i procent

	1954— 1955	1955— 1956	1956— 1957	1957— 1958	1958— 1959	1959— 1960
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Planerat i oktober året innan	+ 48	+ 22	+ 12	+ 15	— 2	+ 15
Planerat i mars samma år ..	+ 40	+ 33	+ 25	+ 19	+ 14	+ 30
Faktiskt inträffad förändring:						
löpande priser	+ 11	+ 9	+ 5	+ 15	+ 12	..
fasta priser	+ 7	+ 3	0	+ 15	+ 12	..
<i>Maskiner och apparater</i>						
Planerat i oktober året innan	+ 1	— 2	— 10	+ 7	— 5	+ 13
Planerat i mars samma år ..	+ 10	+ 14	+ 4	+ 25	+ 8	+ 17
Faktiskt inträffad förändring:						
löpande priser	+ 4	+ 7	0	+ 23	+ 8	..
fasta priser	— 2	+ 1	— 4	+ 23	+ 7	..

Källa: Kommerskollegiets investeringsenkäter.

Att en mycket betydande ökning av industrins *byggnads- och anläggningsverksamhet* kan väntas 1960 bekräftas bl. a. av inventeringen i februari av den tillståndsberoende byggnads- och anläggningsverksamheten liksom av de i tabell 1 redovisade kalkylerna. Av byggnadsinventeringen framgår att värdet av stocken av inom industrin pågående byggnads- och anläggningsprojekt i mitten av februari i år var drygt 50 procent större än vid samma tidpunkt 1959 och drygt 30 procent större än i mitten av augusti 1959. Motsvarande sysselsättningsökningar var av i det närmaste samma omfattning. Med de förutsättningar rörande byggnadstider och igångsättning av arbeten under senare delen av 1960 som gjorts för kalkylen i tabell 1 uppskattas ökningen av den genom igångsättningstillstånd reglerade delen av industrins byggnads- och anläggningsverksamhet till inte mindre än 41 procent eller 225 miljoner kronor från 1959 till 1960. Ökningen kan till stor del ses som en effekt av den kraftiga höjningen från 1958 till 1959 av igångsättningen av nybyggnads- och anläggningsprojekt av vilka en betydande del utgjordes av arbeten för vilka företagen (före mitten av september 1959) erhållit tillstånd att utnyttja sina investeringsfonder. Men även oberoende härav har det under det senaste halvåret skett en betydande ökning i tillströmningen till länsarbetsnämnderna av ansökningar om igångsättningstillstånd. Igångsättningen har också varit mycket hög sista kvartalet 1959 och första kvartalet 1960 — 40 respektive 165 procent högre än ett år tidigare.

Att ökningen enligt de i tabell 1 redovisade beräkningarna (41 procent) är större än som uppgivits av företagen själva (30 procent) kan till en del förklaras av att den senare siffran inkluderar även mindre icke tillståndsberoende byggnadsprojekt (dock inte underhållsutgifter). Den starka schablonmässigheten gör kalkylen i tabell 1 osäker. Även företagens uppgifter är osäkra, men det synes knappast rimligt att räkna med en större investeringsökning än företagen själva gjort.

För *maskininvesteringarna* (tabell 3) är ökningen från oktober liten i förhållande till tidigare år. Om prisstegringen på grund av varuskatten är inkluderad i marsenkätens siffror för 1960 (vilket borde vara fallet om enkätens anvisningar följts) reduceras skillnaden ytterligare. Införandet av varuskatten har haft inflytande på fördelningen av investeringarna på 1959 och 1960. Den eventuella överflyttningen har dubbel effekt på förändringstalen: den höjer siffran för 1959 och sänker siffran för 1960. Överflyttningen kan mycket väl tänkas ha varit ca 5 procent motsvarande en reduktionseffekt på ökningstalen om 10 procentenheter. Om man accepterar de redovisade siffrorna för 1959 års investeringar, kan man räkna med att ökningstalet (17 procent) är jämförbart med motsvarande data för tidigare år (bortsett från en viss prishöjning i samband med den allmänna varuskatten, sannolikt ofullständigt inräknad). Det synes rimligt att räkna med en ökning av industrins investeringar i maskiner 1959—1960 av 13—15 procent i fasta priser räknat.

I investeringsprognosen (tabell 5) har antagits att industrins investe-

ringar ökar med sammanlagt 575 miljoner kronor 1959—1960 (14 procent av motsvarande bruttoinvestering 1959). För nyinvesteringsverksamheten, om vilken diskussionen ovan huvudsakligen rört sig, innebär prognosen en ökning på 19 procent. Av den totala ökningen hänför sig 300 miljoner kronor till byggnader och anläggningar och 275 miljoner kronor till maskiner och apparater, varvid inkluderats en normal ökning av reparations- och underhållsutgifterna.

Kraftverken

Kraftverkens investeringsplaner innebär någon procents minskning 1960 (tabell 2). De redovisade planerna och prisstegringen i samband med varuskattnen har förutsatts motsvara en nedgång i totalinvesteringarna med 40 miljoner kronor. Minskningen gäller statens vattenfallsverks, de privata kraftverkens samt kommunala kraft- och gasverkens investeringar.

Handeln

Beräkningarna i tabell 1 pekar på en ökning av de tillståndsberoende investeringarna i fristående handelslokaler med 17 procent. Investeringarna i handelslokaler i bostadshus antas komma att minska till följd av den minskade byggnadsverksamheten i flerfamiljshus. Med stöd av dessa uppgifter har de sammanlagda byggnadsinvesteringarna inom handeln uppskattats stiga med 60 miljoner kronor.

Handelsflottan

Enligt investeringsberäkningarnas principer räknas ett fartyg som investering först då det levereras till köparen, medan det under produktionsperioden inkluderas i försörjningsbalansens lagerpost (om det tillverkas inom landet).¹ Enligt senaste beräkningar var nyinvesteringarna i handelsfartyg 1959 14 procent lägre än 1958, medan en kraftig ökning förutses för 1960. Enligt en enkätundersökning i mars beräknas de svenska varvens leveranser till svenska rederier bli drygt 150 miljoner kronor större 1960 än 1959. Även importen av nya fartyg beräknas öka så att de totala investeringarna i handelsflottan skulle stiga med 240 miljoner kronor 1960.

Staten

De aktuella konjunkturtendenserna föranledde i årets statsverksproposition en nedskärning av *affärsverkens* investeringsanslag och medelsförbrukningsramar. Enligt uppgifter från de olika affärsverken skulle dessa investeringar dock för kalenderåret 1960 bli av ungefär samma reala omfattning som 1959. Inom vattenfallsverket, televerket och luftfartsstyrelsen förutses minskningar, medan statens järnvägar räknar med en viss ökning. — För *väginvesteringarna* (inkl. underhållet) beräknas en minskning med 60 miljoner kronor 1960, väsentligen genom reduktion av beredskapsar-

¹ De ofta betydande kastningarna i årssiffrorna över handelsflottans investeringar behöver således inte ha någon motsvarighet i variationer i varvsindustrins produktion.

betena. De militära investeringarna beräknas stiga med 120 miljoner kronor för materielanskaffning och 15 miljoner kronor för anläggningsarbeten.

Kommunerna

I tabell 4 presenteras resultaten av en undersökning rörande de kommunala investeringarna 1959 och investeringsplanerna för 1960, vilken statistiska centralbyrån företagit i mars. I förhållande till novemberundersökningen har kommunerna höjt siffrorna för 1959 med 4 procent. Liksom för industrin kan detta tänkas delvis vara en följd av en strävan att undgå varuskatt genom en förskjutning av investeringarna (eller av betalningarna i samband härmed) från 1960 till senare delen av 1959. Även plansiffrorna för 1960 har ökat, och den planerade ökningen av nyinvesteringarna 1960 uppgår till 10 procent (300 miljoner kronor). Kommunernas möjligheter att genomföra den planerade investeringsökningen beror av kreditförhållandena (kapitel X), tillgången på arbetskraft och omfattningen av beviljade igångsättningstillstånd för kommunala investeringsprojekt. Kalkylerna i ta-

Tabell VIII: 4. Kommunernas samt de kommunala bolagens och stiftelsernas investeringsplaner för 1960

Ny- och ombyggnadskostnader samt ny- och ersättningsanskaffning
Miljoner kronor

	Enligt uppgifter i nov. 1959		Enligt uppgifter i mars 1960	
	Beräknade kostnader 1959	Planerade utgifter 1960	Beräknade kostnader 1959	Planerade utgifter 1960
Primärkommuner och landsting: Summa bruttoinvesteringar	2 039	2 230	2 117	2 323
Byggnads- och anläggningsarbeten, totalt ..	1 813	2 002	1 878	2 089
därav: Personalbostäder och övriga bostä- der	74	68	84	83
Affärsföretag	388	401	394	415
Övriga förvaltningar	1 351	1 533	1 400	1 591
Maskiner, transportmedel, inventarier m. m., totalt	226	223	239	234
därav: Affärsföretag	66	62	69	65
Övriga förvaltningar	160	166	170	169
Kommunala bolag och stiftelser: Summa bruttoinvesteringar	746	831	784	876
Byggnads- och anläggningsarbeten, totalt ..	721	798	757	843
därav: Bostäder	657	729	689	764
Övriga förvaltningar	64	69	68	79
Maskiner, transportmedel, inventarier m. m., totalt	25	33	27	33

Anm. Som källa har använts statistiska centralbyråns kommunenkät. De siffror över kommunala investeringar för 1959 som redovisas i tabell 5 överensstämmer inte med ovanstående, dels emedan kommunenkätens siffror vid beräkningarna till tabell 5 justerats med hänsyn till jämförbarheten med tidigare år, dels emedan tabell 5 även innefattar municipalsamhällenas och de kyrkliga kommunernas investeringar.

bell 1 tyder på att de kommunala investeringarna får antas öka mindre än kommunerna själva uppgett i sina planer även om dessa reduceras med ett par procent med hänsyn till den fördyring som den allmänna varuskatteten på byggnadsvaror kan förutsättas innebära. Sammanlagt har de kommunala investeringarna i tabell 5 antagits komma att öka med 205 miljoner kronor eller knappt 6 procent från 1959 till 1960.

Tabell VIII: 5. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1959 till 1960

Miljoner kronor i 1959 års priser

	1959			Förändring 1959—1960		
	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa
Bostäder.....	4 117	—	4 117	— 75	—	— 75
Jordbruk, skogsbruk och fiske	512	565	1 077	+ 15	—	+ 15
Egentlig industri.....	1 231	2 802	4 033	+ 300	+ 275	+ 575
Kraft-, gas- och belysningsverk	917	360	1 277	— 20	— 20	— 40
Handel m. m. (endast byggnader).....	569	—	569	+ 60	—	+ 60
Samfärdsel.....	923	2 925	3 848	+ 65	+ 410	+ 475
Enskild: motorfordon.....	—	1 586	1 586	—	+ 75	+ 75
handelsflottan	—	676	676	—	+ 240	+ 240
övrigt.....	51	51	102	+ 5	+ 60	+ 65
Statlig.....	747	550	1 297	+ 40	+ 35	+ 75
Kommunal	125	62	187	+ 20	—	+ 20
Förvaltnings- och sociala ändamål	700	191	891	+ 75	+ 15	+ 90
Sjuk- och hälsovård, sociala ändamål ..	409	108	517	+ 95	+ 15	+ 110
Förvaltning och diverse ändamål	291	83	374	— 20	—	— 20
Skolor och kyrkor	599	104	703	+ 80	—	+ 80
Väg- och gatuarbeten m. m.	1 837	75	1 912	— 50	+ 5	— 45
Militära investeringar.....	156	1 445	1 601	+ 15	+ 120	+ 135
Summa	11 561	8 467	20 028	+ 465	+ 805	+ 1 270
därav: enskilda.....	5 729	5 644	11 373	+ 260	+ 620	+ 880
statliga	2 495	2 449	4 944	+ 5	+ 180	+ 185
kommunala	3 337	374	3 711	+ 200	+ 5	+ 205

IX. Den offentliga verksamheten

1. Staten

Huvudsyftet med detta avsnitt är att presentera byggstenar för en elementär realekonomisk bedömning av statsbudgetens utveckling. Utgångspunkten är därvid riksräkenskapsverkets gruppering av budgetens olika utgiftsposter i de realekonomiskt relevanta kategorierna statlig konsumtion, statlig investering, inkomstöverföringar till hushåll etc. och statlig utlåning samt vissa undergrupper av dessa. Samtidigt har en transformering från budgetår till kalenderår gjorts av både inkomster och utgifter för att överensstämelse med nationalbudgetens övriga storheter skall erhållas.

Innan statsbudgetens realekonomiska utveckling presenteras skall först några ord sägas om *totalbudgetsaldots* förändring. Enligt tabell 1 beräknas nu totalbudgetens underskott stiga från 1,4 miljarder kronor 1958/59 till 2,0 miljarder kronor innevarande budgetår, vilket är en ökning med 0,6 miljarder kronor. Från 1959/60 till 1960/61 väntas däremot en minskning av totalbudgetsaldot med 0,5 miljarder. Bakom den förutsedda förbättringen i budgetsaldot mellan 1959/60 och 1960/61 ligger en stegring av statsinkomsterna med 2,0 miljarder kronor eller 15 procent och en stegring av statsutgifterna med 1,5 miljarder kronor eller 10 procent. Jämfört med de uppskattningar som presenterades i statsverkspropositionen innebär de nya beräkningarna en viss minskning i underskottet för 1959/60, medan underskottet för 1960/61 är ungefär oförändrat. För 1959/60 ligger förändringen främst i att man i stället för en minskning nu räknar med en ökning av reservationsmedlen. För 1960/61 räknar man med väsentligt större statsinkomster än tidigare, främst på grund av att den antagna stegringen i lönesumman justerats upp. Genomslaget av löneökningen uppskattas bli inemot lika stora på budgetens utgiftssida som på dess inkomstsida beroende på att man vid årsskiftet bland utgifterna inte inkalkylerade någon som helst lönestegring för statsanställda, medan inkomstberäkningen däremot baserades på en viss mindre ökning av lönesumman.

I tabell 1 (vänstra delen) har statsutgifterna budgetårsvis delats upp på inkomstöverföringar från staten till de icke-statliga sektorerna, statlig konsumtion, investering och utlåning. Dessutom finns upptagen en diversepost som innehåller belopp, vilka det inte varit möjligt att klassificera. Uppgifternas realekonomiska analysvärde minskas emellertid av att de bygger direkt på budgetbelopp och således är givna på kassamässig basis. Detta innebär, att de speglar in- och utbetalningar, vilka inte alltid behöver sammanfalla med de i detta sammanhang mer relevanta leveranserna. I syfte att förbättra budgetsiffrornas användbarhet för en bedömning av statsverksamhetens efterfrågeförändrande verkningar har förutom transformeringen till

Tabell IX: 1. Statens ekonomiska verksamhet 1958—1960/61

Miljoner kronor

	1958/59	1959/60	1960/61	1958 ¹	1959 ¹	1960 ¹	Förändring 1959-1960 ¹
1. <i>Inkomster</i>	12 605	13 485	15 500	12 419	13 065	14 534	+ 1 469
<i>Utgifter</i>							
2. Inkomstöverföringar	6 995	7 437	8 369	6 952	7 276	7 728	+ 452
3. Konsumtion	3 164	3 494	3 948	3 008	3 294	3 650	+ 356
4. Bruttoinvesteringar	3 092	3 364	3 529	2 896	3 281	3 472	+ 191
5. Diverse	- 41	- 47	0	24	54	- 85	- 139
6. Utlåning	823	1 283	1 209	967	1 249	1 342	+ 93
7. Summa utgifter	14 033	15 531	17 055	13 847	15 154	16 107	+ 953
8. <i>Totalbudgetunderskott = total »upplåning» (rad 7 minus rad 1)</i>	1 428	2 046	1 555	1 428	2 089	1 573	- 516
9. Total nettoupplåning (rad 8 minus rad 6)	605	763	346	461	840	231	- 609
10. Nettoupplåning utanför riksbanken	325	500	..	126	443	(- 150)	(- 593)
11. Nettoutlåning till sektorn utanför riksbanken och övriga banker	850	250	..	597	900	(600)	(- 300)

¹ Vid redovisningen på kalenderår har vissa korrekationer gjorts (se texten).² Negativt belopp = nettoutlåning³ 600 miljoner kronor är ett maximibelopp; nettoutlåningen kommer att understiga detta belopp om statens nettoupplåning utanför banksystemet ökas under resten av året.

kalenderår korrigeringar för vissa betalningsmässiga tillfälligheter vidtagits. Det måste dock betonas, att underlaget för en stor del av korrigeringarna är bristfälligt, varför resultatet är osäkert. Korrigeringarna har främst inneburit följande: 1) Vid beräkningen av de direkta skatterna har januariuppbörden av preliminärskatt förts till närmast föregående år. Härigenom erhålls för de ur skattesympunkt dominerande löntagarna en bättre bild av skatternas realekonomiska verkningar, eftersom januariuppbörden motsvarar avdrag på lönerna under november—december. 2) Trots att investeringsavgiften för 1957 (213 miljoner kronor) inbetalades först på våren 1958 har den ansetts ha sin effekt på investeringarna 1957, varför den dragits från 1958 års statsinkomster och lagts till 1957 års. 3) De statliga bruttoinvesteringarna (med undantag för väginvesteringarna) har antagits fördela sig jämnt över budgetåret, trots att de betalningsmässigt till stor del faller på vårhalvåret. 4) De rena budgetsiffrorna har kompletterats med vissa transaktioner vid sidan om den formella budgeten. Så har t. ex. förskott under hösten av lån till bostadsbyggande, vilka bokförts på budgeten först på våren, i tabellen förts till hösten. 5) På grund av den korrigerade tidslokaliseringen av investeringsavgiften, investeringarna och januariuppbörden av preliminärskatt har posterna »utlåning» och »totalbudgetsaldo» i tabellen

kommit att inkludera kommersiella krediter mellan staten och icke-statliga sektorer.

Resonemanget utgår i fortsättningen från de på detta sätt korrigerade budgetsiffror, som finns införda i högra delen av tabell 1. Statens *totala inkomster* (med den modifikation i definitionen som föranleds av korrigeringen) beräknas öka med 1,5 miljarder kronor eller 11 procent från 1959 till 1960. Det är en relativ ökningstakt som ungefär motsvarar genomsnittet för 1950-talet. Från 1958 till 1959 var stegringen betydligt mindre eller 5 procent.

Under senare år är det framför allt de *indirekta skatterna* som svarat för ökningen av de statliga inkomsterna. I ännu högre grad gäller detta 1960, då de indirekta skatterna förutses stiga med ca 1 300 miljoner kronor eller närmare 25 procent (tabell 2). Därmed skulle inte mindre än 90 procent av den totala inkomstökningen bero på de indirekta skatterna. Den dominerande faktorn bakom stegringen är den vid början av 1960 införda varuskatten.

Statens inkomster av *direkta skatter* beräknas bli ungefär lika stora 1960 som 1959. Stagnationen beror på flera varandra delvis motverkande faktorer. Hushållens (totala) skattebetalningar väntas stiga med omkring 1 miljard kronor. Detta motvägs emellertid dels av att bolagens skattebetalningar förutses minska med 1/2 miljard kronor dels av att utbetalningarna av skattemedel från staten till kommunerna ökar med närmare 1/2 miljard kronor. Situationen i fråga om de direkta skatterna kan också karakteriseras så att de stigande inkomsterna i samhället tillsammans med de höjda kommunalskattesatserna medför en så stor ökning av skattebetalningarna att den överväger den minskande effekten av de statliga finanspolitiska åtgärderna i form av sänkta skatteskalor för fysiska personer och bolag. Hela ökningen i betalningarna av direkt skatt överförs emellertid via staten till kommunerna.

Genom de senaste årens utveckling har, som framgår av tabell 2, nedersta raderna, en inte oväsentlig förskjutning i fördelningen mellan direkta och indirekta skatter skett.

De *totala statsutgifterna* beräknas 1959—1960 öka med ca 1 miljard kronor eller 6 procent. Från 1958 till 1959 var stegringen något större eller 9 procent. Båda dessa ökningstal ligger under genomsnittet för 1950-talet, vilket uppgår till 11 procent. Den statliga konsumtionen ökar snabbare än de totala utgifterna, medan framför allt investeringarna ökar långsammare.

Något över hälften av statens inkomster går tillbaka till de icke-statliga sektorerna i form av *inkomstöverföringar*. Sammanlagt kan dessa 1960 beräknas uppgå till 7,7 miljarder kronor, varav 3,6 till enskilda personer och 2,3 till kommuner (folkskollärlöner, skatteersättning i samband med ortsavdragsreformen etc.). Jämfört med 1959 kommer den mest betydande uppgången (ca 400 miljoner kronor) att inträffa för inkomstöverföringarna till enskilda på grund av höjningarna av folkpensioner och barnbidrag.

Till den *statliga konsumtionen* hänförs den verksamhet som utförs vid

framför allt försvaret, de statliga undervisningsanstalterna och sjukhusen samt inom rättsväsendet och förvaltningen. Försvaret svarar för en dominerande andel (drygt 4/10) av den totala statliga konsumtionen, medan den egentliga förvaltningen representerar mindre än 1/10. Utgifterna för den statliga konsumtionen består till över 70 procent av löner och pensioner till statsanställda under det att resten utgörs av inköp av främst förbrukningsartiklar. Från 1959 till 1960 förutses den statliga konsumtionen öka med 350 miljoner kronor eller 11 procent. I 1959 års priser kan det beräknas motsvara 5 procent eller 150 miljoner kronor. Ökningarna sker framför allt på skolans och sjukvårdens område.

De statliga *investeringar* som finansieras via budgeten, och som således finns upptagna i tabell 1, utgör ca 3/4 av samtliga statliga investeringar. Utanför ligger dels de statliga aktiebolagens investeringar dels sådana investeringar som finansieras direkt av affärsverk o. d. Enligt de beräkningar som finns presenterade i kapitel VIII kan man räkna med en volymmässig stegring av de totala statliga bruttoinvesteringarna med 4 procent från 1959 till 1960. Försvaret står för en stor del av uppgången.

Från 1959 till 1960 väntas statens *utlåning* stiga främst genom en ökning av bostadskrediterna. Minskas totalbudgetunderskottet (= den reella statsupplåningen) med statens egen utlåning erhålls ett mått på statens *netto-upplåning* (rad 9 i tabell 1). Denna kan förutses bli endast drygt 200 miljoner kronor 1960 jämfört med drygt 800 miljoner kronor 1959.

Uttryckt på annat sätt utgör nettoupplåningen saldot mellan å ena sidan summan av överförings-, konsumtions- och investeringsutgifterna och å andra sidan statens inkomster via budgeten. De i detta saldo ingående transaktionerna kan samtliga anses ha sin huvudsakliga omedelbara verkan på marknaderna för varor och tjänster. Nettoupplåningen anger därigenom statens utgiftsoverskott på dessa marknader. Förändringen i nettoupplåningen kan på så sätt med en viss förenkling sägas utgöra ett mått på förändringen i statens direkta nettoefterfrågan på varor och tjänster. En ökad nettoupplåning innebär därvid en ökad nettoefterfrågan och därigenom en expansiv effekt av statsbudgeten. Av tabell 1, rad 9, framgår, att den direkta nettoefterfrågan på varor och tjänster genom statsbudgetens inverkan kan väntas minska från 1959 till 1960 efter att ha ökat från 1958 till 1959. Minskningen 1959—1960 uppgår till ca 600 miljoner kronor eller omkring 1 procent av bruttonationalprodukten.

Den givna bilden av statsbudgetens verkningar direkt på varu- och tjänstemarknaderna måste emellertid kompletteras med de indirekta effekterna via *statens transaktioner på kreditmarknaden*. I tabell 1 har därför införts vissa uppskattningar av dels statens nettoupplåning utanför riksbanken (rad 10), dels statens nettoutlåning (utlåningen överstiger nämligen upplåningen) till sektorn utanför banksystemet (rad 11). Nettoupplåningen utanför riksbanken förutses minska med i runt tal 600 miljoner kronor från 1959 till 1960. Nettoupplåningen i affärsbanker o. d. uppskattas nämligen minska med minst 900 miljoner kronor samtidigt som nettoutlåningen till sektorn

Tabell IX: 2. Statliga och kommunala skatter 1958—1960

Miljoner kronor

	1958	1959	1960	Förändring 1959—1960
Statliga skatter	11 450	12 050	13 455	+ 1 405
därav: direkta	6 357	6 600	6 680	+ 80
indirekta	5 093	5 450	6 775	+ 1 325
Kommunala skatter	4 132	4 490	4 930	+ 440
därav: direkta	4 100	4 460	4 900	+ 440
indirekta	32	30	30	0
<i>Summa skatter</i>	15 582	16 540	18 385	+ 1 845
därav: direkta	10 457	11 060	11 580	+ 520
indirekta	5 125	5 480	6 805	+ 1 325
I procent av summa skatter				
direkta	67,1	66,9	63,0	
indirekta	32,9	33,1	37,0	

utanför banksystemet — till vilken främst enskilda personer, företag och försäkringsbolag hör — kan väntas gå ned med åtminstone 300 miljoner kronor främst på grund av den kraftigt ökade långfristiga upplåningen. Som närmare framgår av kapitel X (Kreditmarknaden) innebär den beräknade utvecklingen av statens utgifter och inkomster i förening med omläggningen av lånepolitiken, att statens tillskott till allmänhetens och affärsbankernas likviditet minskas kraftigt.

2. Kommunerna

Under samtliga senare år har kommunernas utgifter för konsumtion, investering och inkomstöverföringar överstigit de löpande inkomsterna. Kommunerna har således registrerat ett *utgiftsöverskott* som fått finansieras lånevägen. Efter att ha uppgått till omkring 350 miljoner kronor 1958 steg utgiftsöverskottet med 100 à 150 miljoner kronor 1958—1959. För 1960 planerar kommunerna en ytterligare ökning av utgiftsöverskottet. Från 1958 till 1959 skulle således den kommunala verksamheten ha förstärkt den expansiva effekt som utgått från statsbudgeten. Från 1959 till 1960 kan det kommunala utgiftsöverskottet väntas till en del motverka statsbudgetens kontraktiva effekt.

Av tabell 2 framgår, att kommunernas *inkomster* av skatter kan beräknas öka med omkring 450 miljoner kronor 1959—1960. Statsbidragen förutses öka endast obetydligt, medan däremot vissa andra inkomster kan uppskattas stiga betydligt mer eller med närmare 150 miljoner kronor. Totalt väntas en ökning av kommunernas löpande inkomster med omkring 600 miljoner kronor eller 8 procent.

Nya uppgifter beträffande kommunernas *investeringsplaner* för 1960 har insamlats av statistiska centralbyrån. Med ledning av dessa nya uppgifter har i kapitel VIII kommunernas bruttoinvesteringar beräknats öka med 5 1/2 procent i volym från 1959 till 1960. Den kommunala *konsumtionens* volym-

mässiga ökning 1959—1960 uppskattades i den preliminära nationalbudgeten till 5 procent. Något nytt material som kunnat föranleda en revision av denna prognos har inte framkommit.

X. Kreditmarknaden

Som ett viktigt led i övergången till en alltmer restriktiv konjunkturpolitik ingår en kreditåtstramning, som avser att via en minskning av finansieringsmöjligheterna medverka till en dämpning av den ekonomiska aktiviteten. I föreliggande kapitel redogörs först för kreditpolitikens utformning. Med de kreditpolitiska åtgärderna i kombination med finanspolitiken följer penningmängdsförändringar vilkas verkningar tas upp i ett andra avsnitt. Slutligen ges en redogörelse för kapitalanskaffningen inom olika sektorer.

Kreditmarknaden skulle visserligen kunna anses inte höra hemma i en nationalbudgetmässig studie av de reala förhållandena ifråga om tillgång och efterfrågan på varor och arbetskraft. Vad som händer med företagens tillgång till pengar blir intressant i den mån det återverkar på deras reala åtgärder och om dessa en gång har konstaterats eller bedömts utifrån investeringsenkäter osv. skulle på visst sätt ingenting vara att tillägga. Emellertid kan särskilt bedömningen av de kommande indirekta effekterna av företagens verksamhet påverkas av vad man vet om deras tillgång på och möjligheter att skaffa likvida medel. Detta motiverar en studie av kreditmarknadsutvecklingen även i förevarande sammanhang.

1. Kreditpolitiken

Den strama kreditpolitiken 1955 och 1956 med förelöpare 1954 i form av höjning av den långa räntan och konsolidering av statsskulden åtföljdes, i vissa avseenden redan 1957, men mera allmänt först 1958 av en lättare. Fr. o. m. hösten 1957 reglerades affärsbankernas utlåning ej av några speciella restriktioner såsom under nämnda kreditpolitiskt strama period utan styrdes väsentligen av räntan, höjd i juli 1957 och sänkt i maj 1958. Tidigare bestämmelser om utlåningstak hade avlägsnats. Rekommendationerna om minimala för likviditetskvoter¹ kvarstod visserligen oförändrade, medan bankernas faktiska likviditetskvoter hölls, främst genom det statliga utgiftsöverskottet och dess väsentligen kortfristiga täckning, på en hög nivå, varigenom en fortgående utlåningsexpansion möjliggjordes.

Sedan sommaren 1959 har en rad kreditpolitiska åtgärder vidtagits. Till en tid riktades dessa väsentligen mot den korta marknaden. I maj emitterades sålunda ett kortfristigt statligt obligationslån till för långivarna något gynnsammare villkor än tidigare, och i juni höjdes diskontot för skattkammarväxlar med ett par tiondels procent. Villkoren för det i november emitterade kortfristiga statslånet gjordes för långivarna ytterligare något gynnsammare, och i december höjdes diskontot för skattkammarväxlar mer än vad som är brukligt under denna månad. Samtidigt har staten utnyttjat

¹ I likviditetskvoternas *täljare* ingår huvudsakligen affärsbankernas nettofordringar hos riksbanken och riksgäldskontoret samt innehav av hypoteksobligationer och utländska avista nettotillgångar och i deras *nämnare* huvudsakligen inlåningen, exkl. inlåning å sparkasseräkning.

dagslånemarknaden intensivare än tidigare, varigenom affärsbankernas kassor ständigt hållits nere på en jämförelsevis låg nivå.

Dessa operationer har haft en omedelbar verkan på den korta räntan men har naturligtvis också återverkat på den långa. Direkta kreditpolitiska åtgärder under 1959 avseende den långa marknaden har däremot varit få och föga genomgripande. När staten i september emitterade ett långfristigt obligationslån till en något högre ränta än vid föregående emissionstillfälle, deklarerades från riksbankens sida, att en allmän räntehöjning ej var avsedd. Villkoren för hypoteksinstitutens efterföljande lån var också utformade så att det blev möjligt för instituten att hålla räntorna på primär- och sekundärlån oförändrade.

Jämsides med att här omnämnda kreditpolitiska åtgärder vidtogs, fördes vid sammanträden mellan riksbanken och affärsbankerna fortlöpande diskussion om olika frågor rörande kreditmarknadsläget. I juli nåddes överenskommelse om höjning av de tidigare rekommenderade minimitalen för likviditetskvoter. Denna höjning, vars storlek kan belysas därav, att för de större bankerna minimitalet lyftes från 33 till 40 procent, innebar dock för flertalet banker blott en uppjustering av likviditetskraven till den faktiskt föreliggande likviditetsnivån. Vid sammanträden under hösten uttryckte riksbanken med hänvisning till den påtagliga konjunkturförbättringen sin oro över den alltjämt expanderande bankutlåningen. Förslag om ytterligare skärpning av likviditetskraven framlades visserligen ej, men riksbanken förutskickade att frågan om en sådan skärpning snart kunde bli aktuell.

I januari 1960 vidtogs mera genomgripande åtgärder. Riksbankens officiella diskonto höjdes den 15 januari med en halv procent till 5 procent, varefter ett helt nytt ränteläge etablerades. Kreditinstitutens annonserade räntesatser justerades upp, och emissionsräntorna för obligationslån höjdes. Kreditinstitutens annonserade räntesatser hade inte ändrats under den pågående successiva stegringen av vissa framför allt korta räntor sommaren och hösten 1959. Huruvida den faktiska utlåningsräntan likväl stigit, vilket skulle ha kunnat ske på så sätt att viss typ av lån förskjutits från en given risk- och ränteklass till en högre sådan, är ovisst; uppjusteringen av en rad korta räntor torde dock närmast få ses som ett led i riksbankens strävan att motverka den höga banklikviditetens press nedåt på utlåningsräntorna. Vid den allmänna räntehöjningen i januari höjdes bankernas utlåningsräntor mer än inlåningsräntorna. Stegringen av emissionsräntorna följde i stort sett utlåningsräntorna, varigenom differensen ökades också mellan obligations- och inlåningsräntorna. Efter räntehöjningen har riksbanken, vilken alltjämt kontrollerar emissionsverksamheten, lämnat ett flertal emissionstillstånd. Det största intresset har härvid knutits till det i mars emitterade långfristiga statslånet, på vilket ett rekordartat belopp tecknades.

De i anslutning till diskontohöjningen förda överläggningarna mellan riksbanken och kreditinstituten ledde fram till i vissa avseenden ändrade rekommendationer beträffande vissa kreditinstituts placeringar m. m. Det rekommenderade minimitalet för likviditetskvoter höjdes sålunda för de större affärsbankerna från 40 till 45 procent att gälla vid utgången av febru-

ari och därefter 43 procent. För de medelstora och mindre bankerna skärptes likviditetskraven i ungefär motsvarande utsträckning. Livförsäkringsbolagen rekommenderades att i fortsättningen placera en större del eller minst 75 procent av sin kapitalökning i, förutom kassa, bostadslån avseende ny fastighet, hypoteksobligationer eller statspapper, och sakförsäkringsbolagen 50 procent. Kommunlånen hade tidigare prioriterats men fördes nu till bolagens s. k. fria sektor. Jordbrukskreditkassorna rekommenderades att använda en större del av sin inlåning för placering i likvida tillgångar — en tredjedel mot tidigare en fjärdedel. Även för sparbankerna skärptes tidigare gällande rekommendationer.

2. Likviditetsutvecklingen

Penningmängden hos *allmänheten* har under den gångna konjunkturavmattningen med dess expansiva ekonomiska politik kraftigt ökat (jfr tabell 1). Från ultimo 1957 till ultimo 1959 uppgick ökningen till 23 procent. Denna uppgångssiffra gäller även om man jämför de båda årsgenomsnitten, och innebär en 2 à 3 gånger så snabb stegringstakt som under åren närmast dessförinnan. Variationerna i bankernas sammanlagda tillskott sammanhänger väsentligen med utvecklingen av kreditgivningen från affärsbankerna. I den offentliga sektorn dominerar staten med förändringarna i sitt utgiftsoverskott och i formerna för dettas täckning.

Den kraftiga ökningen av den hos *allmänheten* — företag, enskilda m. fl. — tillgängliga penningmängden torde ha verkat stegrande på den ekonomiska aktiviteten, dels via ett tryck nedåt på räntan, dels därigenom att en riklig tillgång på pengar stimulerar till utgifter.

Det är emellertid alltid svårt att bedöma, med vilken styrka och hastighet en penningmängdförändring påverkar den ekonomiska aktiviteten. Penningmängdökningen under konjunkturavmattningsperioden slog ej igenom helt på bruttonationalprodukten i löpande priser under denna period; bruttonationalproduktens volym ökade med 6 procent och dess priser med 4 procent. Pengarna fick minskad omsättningshastighet, vilket också kan uttryckas så att *allmänhetens* reala likviditet ökade. Vid teoretiska bedömningar av vilken effekt på bruttonationalprodukten i löpande priser en viss penningmängdökning kan väntas få, förutsätts vanligen en någorlunda stabil omsättningshastighet. I verkligheten har denna visat sig tillräckligt föränderlig för att uppfånga stora penningmängdökningar utan motsvarande ökning av prisnivå eller varuomsättning och likaledes för att möjliggöra prisstegringar utan omedelbar penningmängdökning.¹ Ett försök till kvanti-

¹ Något slags normalnivå för omsättningshastigheten står inte att finna. Undersökningar avseende förhållandena i USA tyder visserligen på en relativt stabil omsättningshastighet vid en i viss mån sjunkande trend. Undersökningar avseende svenska förhållanden 1929—1959 visar däremot en stigande trend; omsättningshastigheten var dock endast omkring tio procent större under periodens sista år än under dess första. Men under trettioårsperioden förekom betydande rörelser i olika riktningar, omspännande delperioder av två till åtta års längd. Under den undersökta perioden var omsättningshastigheten lägst 1933. Kvoten mellan bruttonationalprodukten till löpande marknadspriser och penningmängden utgjorde då drygt 1. År 1957 var omsättningshastigheten högst; nämnda kvot uppgick då till omkring 1,6 och låg därmed mer än 50 procent över bottenläget för perioden.

Tabell X: 1. Förändring av penningmängden hos allmänheten 1953—1959

Miljoner kronor

År	Tillskott från		Förändring av penningmängden hos allmänheten (2 + 3)
	Offentliga sektorn, inkl. riksbanken	Banker	
1	2	3	4
1953.....	+ 695	+ 1 625	+ 2 320
1954.....	— 482	+ 1 874	+ 1 392
1955.....	+ 270	+ 871	+ 1 141
1956.....	+ 622	+ 1 374	+ 1 996
1957.....	+ 880	+ 1 652	+ 2 532
1958.....	+ 1 082	+ 2 113	+ 3 195
1959 prel.	+ 1 600	+ 3 600	+ 5 200

Anm. Till allmänheten räknas sektorn utanför staten, kommunerna, riksbanken och bankerna, sålunda även företagen. Penningmängden är definierad som allmänhetens innehav av sedlar samt dess tillgodohavanden på samtliga inlåningsräkningar i banker. Som bank har räknats affärsbanker, sparbanker, postsparbanken, postgirokontoret och jordbrukskreditkassorna. Den offentliga sektorn innefattar här såväl staten och kommunerna som riksbanken. Uppgifterna avser förändringar från årsslut till årsslut.

fiering av penningmängdens verkningar på kort eller lång sikt är därför helt uteslutet.

Även om det inte är möjligt att kvantitativt beräkna en penningmängdökningens stimulerande effekt på efterfrågan på varor och tjänster, är den inträffade, kraftiga ökningen av allmänhetens innehav av pengar, såväl absolut som i förhållande till bruttonationalprodukten i löpande priser, värd uppmärksamhet. Betydelsefullt i detta sammanhang är särskilt, att likviditetsökningen väsentligen ägt rum inom företagssektorn. Företag är inte inriktade på långsiktigt banksparande, och deras ökade tillgång på pengar har otvivelaktigt medverkat till den f. n. pågående stegringen av den ekonomiska aktiviteten. Underlag saknas emellertid för uppfattningen, att den konstaterade penningmängdökningen med något slags naturkrafts oemotståndlighet måste resultera i en motsvarande prisuppgång.

Under den pågående konjunkturförbättringen har finans- och kreditpolitiska åtgärder vidtagits i syfte att förhindra den ekonomiska aktiviteten att slå över i en överkonjunktur. En allmän varuskatt har införts. Härigenom har det statliga utgiftsöverskottet nedbringats. Den statliga upplåningspolitiken har under stigande ränta samt ökad differens mellan obligationsränta och bankinlåningsränta förskjutits från väsentligen bankkrediter till lån på marknaden utanför banksystemet. Bankernas utlåningsräntor har höjts, vilket kan väntas få en dämpande verkan på allmänhetens efterfrågan på bankkrediter överhuvudtaget, och likviditetskraven för affärsbankerna har skärpts, vilket med hänsyn till den väntade faktiska likviditetsutvecklingen för dessa banker sannolikt får en speciell, minskande effekt på affärsbanksutlåningen.

Nämnda ekonomisk-politiska åtgärder har ingalunda vidtagits främst i

syfte att medelst en bromsning av penningmängdökningen och nedpressning av allmänhetens reala likviditet dämpa den ekonomiska aktiviteten, även om likviditetsaspekter också anlagts. Försök att styra realekonomin via penningmängden är alltför vanskliga. Ändringar i fråga om skatter och statsutgifter beslutas därför huvudsakligen med tanke på deras direkta efterfrågeeffekter, och kreditpolitiska åtgärder vidtas framför allt med tanke på deras direkta verkningar på finansieringsmöjligheterna inom näringslivet och andra sektorer. Med åtgärderna följer en mer eller mindre korrekt prognostiserad förändring av penningmängden, och verkningar erhålls också via denna.

På penningmängden har de vidtagna åtgärderna redan gett utslag. Under första kvartalet 1958 och 1959 ökade denna med 2,5 respektive 3,3 procent. Under första kvartalet 1960 minskade den med 0,8 procent. I förening med produktionsökningen och den prisstegring som inträffat, huvudsakligen i anslutning till omsättningsskattens införande, innebär detta, att den tidigare stigande reala likviditeten kraftigt sjunkit. Som visats kastar dock detta blott ringa ljus över frågan, om åtgärderna bör skärpas eller inte för att vissa mål på det realekonomiska planet — efterfrågan på varor och arbetskraft, produktion och priser m. m. — skall nås. Utvecklingen inom realekonomin torde härvid ensam få fälla utslaget.

Till belysning av likviditetsutvecklingen hos *affärsbankerna* lämnas i tabell 2 för ultimo mars 1956—1960 medelvärden avseende de av riksbanken rekommenderade minimala för likviditetskvoter och avseende bankernas faktiska likviditetskvoter. De tidigare omnämnda skärpningarna av likviditetskraven för olika banker har som synes inneburit en stegring av det beräknade medeltalet för de rekommenderade likviditetskraven från ca 30 procent till ca 41 procent, medan den genomsnittliga faktiska likviditetskvoten upphört att stiga; en säsongrensad månadsserie över de faktiska likviditetskvoterna visar en stigande trend t. o. m. februari 1960 men viker där efter kraftigt nedåt. Medeltalet för de faktiska likviditetskvoterna låg vid utgången av mars i år förhållandevis obetydligt över medeltalet för likviditetskraven. Tredjedelen av antalet banker var underlikvida. Dessa representerade ca 65 procent av inlåningen i samtliga banker.

Likviditetssläget för bankerna har alltså påtagligt skärpts. Under tiden fram till halvårsskiftet är en ytterligare åtstramning att vänta, främst beroende på den minskning av de likvida tillgångarna, som följer av att summan av statens inkomster och upplåning på marknaden utanför affärsbankerna sannolikt kommer att avsevärt överstiga dess utgifter och utlåning. Under andra halvåret kan däremot den statliga verksamheten förväntas innebära en icke obetydlig likviditetspåspädning. För hela 1960 torde likväl med nuvarande inriktning ifråga om den ekonomiska politiken och under förutsättning av oförändrad valutareserv likviditetstillskotten till bankerna såväl från staten som riksbanken och utlandet bli förhållandevis ringa eller helt utebli. Detta utgör för affärsbankernas del ett incitament inte blott till ökad efterfrågan på obligationer från marknaden, såsom hypoteksobliga-

Tabell X: 2. Likviditetsutvecklingen hos affärsbankerna

Medeltal av riksbankens för olika banker rekommenderade minimala för likviditetskvoter samt medeltal av bankernas faktiska likviditetskvoter, ultimo mars 1956—1960.

Ultimo mars	Medeltal av rekommenderade minimikvoter	Medeltal av faktiska kvoter	Differens (3—2)
1	2	3	4
1956.....	30	37	+ 7
1957.....	30	38	+ 8
1958.....	30	44	+ 14
1959.....	30	46	+ 16
1960.....	41	46	+ 5

tioner, varigenom bankerna själva kan öka sina likvida tillgångar i här relevant mening, utan till höjning av utlåningsräntorna och möjligen också ransoneringsmässig återhållsamhet ifråga om utlåningen.

3. Kapitalanskaffningen inom vissa sektorer

I den preliminära nationalbudgeten för 1960 redovisades data för statens, kommunernas, bostadssektorns och näringslivets kapitalanskaffning 1957—1959 och en totalbalans presenterades. Data, som belyser dessa sektors kapitalanskaffning under den gångna delen av innevarande år, föreligger endast sparsamt. I det följande skall några uppgifter lämnas och vissa utvecklingstendenser anges.

Statens upplåningsbehov (nyupplåning minus återbetalning) för budgetunderskottet 1959/60 beräknas till 2,0 miljarder kronor eller till ett något större belopp än under föregående budgetår. Till väsentlig del synes det erhålla en långfristig täckning. Under budgetårets tre första kvartal har den långfristiga nyupplåningen uppgått till ca 1,1 miljarder kronor och återbetalningarna till 0,2 miljarder kronor. Under fjärde kvartalet väntas ca 0,5 miljarder kronor långfristigt kapital inflyta. Härigenom skulle detta slag av kapitalanskaffning för budgetåret som helhet komma att uppgå till ca 1,4 miljarder kronor. Av den totala statliga upplåningen under budgetåret kan större delen väntas bli placerad på marknaden utanför banksystemet. Under föregående budgetår ägde, som nämnts, en nettoåterbetalning av statliga lån rum till denna marknad.

En bedömning av den statliga kapitalanskaffningens gestaltning för hela det innevarande kalenderåret måste av förklarliga skäl bli osäker; konjunkturutvecklingen och den i anslutning därtill förda ekonomiska politiken spelar här in. Redan företagen långfristig upplåning om inemot 1 miljard kronor tyder emellertid på att lånebehovet 1960, uppskattat till 1,6 miljarder kronor, till inte ringa del kommer att täckas medelst långfristiga krediter.

Kommunernas upplåningsbehov för 1960, avseende fasta lån, beräknades i den preliminära nationalbudgeten till omkring 350 miljoner kronor. Nya

data till belysning av investeringsutvecklingen har erhållits. Dessa visar en stegring jämfört med tidigare gjorda uppskattningar (se kapitel VIII). En större kreditefterfrågan än den ursprungligen kalkylerade synes därför sannolik.

Under senare år har kommunernas kreditbehov täckts väsentligen genom lån i kapitalmarknadsinstitut, fonder och kassor; obligationsmarknaden har reserverats för andra ändamål. Någon nämnvärd förändring härvidlag torde knappast vara att förvänta, ehuru efter räntehöjningen ett mindre kommunlån emitterats. I fråga om försäkringsbolagens kommunlångivning är situationen, såsom antytts, i viss mån ny. Kommunlån ingår ej längre bland försäkringsbolagens prioriterade lån, utan kommunerna har fått ta upp konkurrens med näringslivet om försäkringsbolagens s. k. fria placeringar. I anslutning till denna omgestaltning höjde försäkringsbolagen räntan för kommunlån något mer än för övriga lån eller med minst 0,65 procent. Effekten av dessa förändringar på kommunernas upplåning i försäkringsbolagen är svårbestämbar. En viss ökning förekom under januari—februari 1960 jämfört med januari—februari 1958 och 1959. Detta lämnar emellertid ingen ledning för bedömning av utvecklingen på lite längre sikt.

Antalet färdigställda lägenheter beräknas för 1959 ha uppgått till ca 69 000 och kan för 1960 med hänsyn till den omfattande igångsättningen under fjolåret väntas komma att öka något. Kostnaderna för de nyproducerade lägenheterna ligger dessutom i någon mån högre än för dem som färdigställdes under fjolåret. *Bostadssektorns* efterfrågan på långfristigt kapital kommer därigenom sannolikt att bli större i år än i fjol. Å andra sidan kan på grund av den minskade igångsättningen efterfrågan på byggnadskreditiv väntas avta.

Att döma av utvecklingen för affärsbankernas utestående krediter i färdigställda bostads- och affärsfastigheter synes efterfrågeöverskottet från bostadssektorn på långfristiga krediter ha vuxit något under 1959. De vidtagna kreditpolitiska åtgärderna är ägnade att minska detta. I viss mån kan en förbättring redan sägas ha inträffat, bestående framför allt i hypoteksinstitutens ökade kapitalanskaffning; deras obligationsemissioner under första kvartalet i år uppgick till 375 miljoner kronor mot 200 miljoner kronor under motsvarande tid i fjol. Vid utgången av mars var omnämnda bankkrediter nere på ungefär samma nivå som vid ultimo mars 1959. De utestående byggnadskreditiven hade å sin sida under ifrågavarande tolv månadersperioder minskat.

Under drygt ett par års tid har *näringslivets* likviditet starkt stigit. Utvecklingen av investeringarna och självfinansieringsmöjligheterna har emellertid varit ganska olikartad inom skilda företag och näringsgrenar. En ojämн fördelning av likviditetsökningen har erhållits med omfattande kreditefterfrågan som följd. Den yttre kapitalanskaffningen för handeln och samfärdseln har kraftigt ökat, medan den för industrin alltsedan mitten av 1958 varit jämförelsevis ringa. Kapitalanskaffningen har väsentligen tagit formen av upplåning i affärsbanker och försäkringsbolag. Obligations-

marknaden har kunnat utnyttjas i endast mycket begränsad utsträckning, och kapitalanskaffningen genom aktier har, sedan utlåningstaket avlägsnats och möjligheter till bankkrediter förelegat, uppgått till förhållandevis små belopp. Efter räntehöjningen i januari har några företag, väsentligen kraftverk och trafikföretag, erhållit tillstånd att emittera obligationer. En utredning i syfte att underlätta företagens kapitalanskaffning medelst aktier har framlagts. Å andra sidan påverkas företagens möjligheter att erhålla bankkrediter negativt av riksbankens strävan att minska bankutlåningen. Från 1959 till 1960 kan därför en viss förskjutning av företagens kapitalanskaffning från kortfristig till långfristig bedömas som sannolik.

Genom räntehöjningen, differentierad till förmån för långfristig placering, likviditetskravens skärpning för affärsbankerna och placeringskvoternas höjning för övriga kreditinstitut har kapitalmarknaden vidgats, dels i den meningen att möjligheterna till kapitalanskaffning genom obligationsemissioner ökat, dels i den meningen att sektorn utanför affärsbankerna ökat sin andel av den totala långivningen. Härtill har även den fondbildning, som följt av beslutet om allmän tjänstepensionering, medverkat. Likväl torde staten, kommunerna och bostadssektorn inte till fullo kunna täcka sitt sammanlagda behov av krediter genom upplåning utanför affärsbankerna, liksom ej heller övrig långfristig kapitalefterfrågan vid rådande ränteläge helt tillfredsställas. Affärsbankernas kreditgivning till den offentliga sektorn och bostadssektorn tillsammans kan dock väntas bli inte oväsentligt mindre 1960 än 1959. Deras kreditgivning till näringslivet och den privata sektorn i övrigt kan ävenledes väntas nedgå. Med hänsyn till den höga likviditet som allmänheten och framförallt industriföretagen uppnått genom den ovan redovisade utvecklingen 1958 och 1959 måste man emellertid räkna med att kreditåtstramningen genom affärsbankerna tillsvidare endast får begränsad verkan som konjunkturdämpande faktor. De större investeringar som planerats för resten av innevarande år torde i det väsentliga redan ha sin finansiering säkerställd. De mindre likvida företag, för vilka en försvårad tillgång till banklån skulle ha den starkaste effekten, kan få krediter — särskilt kund- och leverantörskrediter — av mera likvida företag bland sina affärsförbindelser osv. Tekniskt uttryckt innebär detta att pengarnas omloppshastighet ökas när de genom kreditåtstramningen görs knappare. Så småningom bör emellertid den penningpolitiska åtstramningen bli ett mera effektivt vapen mot en eventuellt fortsatt tendens till överspänning i den ekonomiska aktivitetsnivån.

XI. Översikt

1. Den internationella utvecklingen

Det internationella konjunkturuppsvinget under 1959 förde i allmänhet upp den ekonomiska aktiviteten i Västeuropa till en sådan nivå, att produktionsresurserna blev fullt utnyttjade. Man måste nu räkna med att produktionsökningens hastighet dämpas på grund av brist på rent fysiska möjligheter till ytterligare ökning, bortsett från vad som kan vinnas genom stigande effektivitet. Om inte efterfrågan anpassas till de begränsade resurserna riskerar mängdkonjunkturen att övergå i priskonjunktur.

Möjligheterna, kanske också utsikterna, att t. v. undgå ett inflatoriskt överslag i de västeuropeiska industriländerna är emellertid påtagligt större än vid de tidigare tillfällen under efterkrigstiden, då ett internationellt uppsving lett fram till full sysselsättning. Produktionskapaciteten för de viktigaste internationella råvarorna har småningom blivit så stor att någon spekulativ stegring av dessas priser knappast behöver befaras. Härtill bidrar att några politiska orosmoment av den art att de skulle kunna utlösa en spekulativ pris- och efterfrågeökning på dessa områden inte heller är för handen; tvärtom utnyttjas nu en successiv utförsäljning av strategiska råvarureserver från ledande länders sida, delvis för att direkt motverka uppkommande prisstegringstendenser. Ett annat politiskt element av väsentlig betydelse är att man inom alla de viktigaste industriländerna synes ha blivit alltmer inställd på att fästa ökad vikt vid prisstabiliteten som mål för den ekonomiska politiken, i viss mån med undanskjutande av önskemålet full sysselsättning.

Viljan att ge hög prioritet åt kravet på prisstabilitet har i Förenta staterna förstärkts av de sista årens negativa betalningsbalans. Farhågorna för en allvarlig och bestående försämring av de amerikanska varornas konkurrensförmåga på världsmarknaden torde vara en bidragande orsak till den fortsatta restriktiviteten i Förenta staternas ekonomiska politik, som tillsammans med andra omständigheter gör att man nu måste räkna med en viss om också obetydlig och tillfällig konjunkturförsvagning i Förenta staterna under detta år. Ehuru den europeiska konjunkturutvecklingen inte behöver förutsättas följa varje skiftning i den amerikanska ekonomin, blir givetvis även detta ett konjunkturdämpande och därmed i det nuvarande läget stabiliserande element i Västeuropa. Härtill bidrar att Förenta staternas valutabekymmer lett till en förstärkning av kraven på liberalisering av handeln genom slopande av ännu kvarstående restriktioner mot billiga amerikanska varor i Europa.

Slutligen kan konstateras, att lönerna inom Europa visserligen börjat stiga snabbare än under konjunkturavmattningen men att stegringstakten endast i begränsad omfattning synes överskrida den sannolika produktivtetsförbättringen.

Vad som här sagts om utsikterna till fortsatt prisstabilitet vid bibehållen hög sysselsättningsnivå i de viktigaste industriländerna är inte avsett att stödja ett påstående om att denna prisstabilitet också kommer att helt förverkligas. Det har endast anförts som modifikation av det konstaterande som dock måste anses vara det centrala i dagens läge: att de flesta för oss betydelsefulla länderna är inne i ett starkt konjunkturuppsving, som nu lett till ett praktiskt taget fullständigt utnyttjande av resurserna, och att man i ett sådant läge i första hand måste räkna med en tendens till prisstegringar överallt där inte kraftiga motåtgärder vidtas. Åtstramningsåtgärder har också i olika former genomförts inom de flesta berörda länderna. Det kan måhända ifrågasättas om dessa åtgärder i längden skall visa sig tillräckliga, men det närmast framförvarande årets prisuppgång torde dock av nyss antydda skäl på de flesta håll bli endast obetydlig.

Det har ej sällan påpekats att valutareserverna i stort sett genom de senare årens utveckling fått en sådan fördelning — framför allt genom utströmningen från Förenta staterna, vars valutaavtappning på två år uppgått till ca 7 miljarder dollar — att man inte behöver befara några extrema åtstramningsåtgärder till valutareservens skydd vare sig inom de europeiska industriländerna eller de transoceana råvaruländerna. Eftersom en god valutareserv ur det enskilda landets synpunkt representerar en möjlighet att mildra ett inre efterfrågeöverskott genom ökning av importen kan denna situation sägas innebära ett argument för uppfattningen att de eventuellt tillkommande antiinflationsåtgärderna inom västeuropeiska länder alltså kommer att bli relativt milda. Det brukar ju ofta vara risken för en farlig försämring av valutasituationen som slutgiltigt driver ett land att vidta de i regel impopulära åtgärder som en inflationsbekämpning måste gå ut på. Ur denna synpunkt innebär den goda valutaställningen ett visst orosmoment: Om varje enskilt land söker tills vidare skydda sig mot inflations-tendenser genom en import som bekostas med valutareserven innebär detta att man ömsesidigt ökar inflationsstimulansen länderna emellan.

Även om alltså bestämda förutsägelser av konjunkturutvecklingen som vanligt måste betraktas som vanskliga, synes man dock få anse det sannolikt att man åtminstone för återstoden av 1960 på de flesta håll inom Västeuropa lyckas stabilisera den ekonomiska aktiviteten på den uppnådda höga nivån utan något markerat överslag. Det är dock inte otänkbart att högkonjunkturer inom kort går in i en mera inflatorisk fas, även om återverkningar härav på prisnivån ännu skulle komma att dröja. Det är t. o. m. tänkbart — särskilt om den sistnämnda tendensen ännu någon tid får göra sig gällande — att man snart åter får uppleva ett bakslag. Det vore inte rimligt att alltför hårt binda den svenska ekonomiska politiken och dess planering till något bestämt alternativ för den internationella utvecklingen.

2. Försörjningsbalansen 1960

Ett sammandrag av de uppgifter och beräkningar som redovisats i kapitlen III—IX rörande de sannolika förändringarna i försörjningsbalansen mellan helåren 1958 och 1959 återges med nedan berörda modifikationer i tabell 2. I tabell 1 ges dessutom en återblick på motsvarande beräkningar för åren 1955—1959. De i flera avseenden — särskilt för vissa delposter — betydande avvikelserna mellan prognos och utfall under tidigare år kan tjäna som en varning mot eventuellt överdrivna föreställningar om möjligheterna att ens några månader in på ett visst år säkert bedöma den ekonomiska utvecklingen under året.

Särskilt förra året uppstod stora differenser mellan prognos och utfall. Prognosen angav 2 procents produktionsökning medan utfallet blev 5 procent; en exportökning på 0 blev närmare 6 1/2 procent, en privat investeringsökning på 3 procent blev även 6 1/2 och en privat konsumtionsökning på 2 procent blev såvitt man nu kan konstatera 4 procent. Man skulle kanske kunna tro att företagen i regel skulle arbeta med så lång förhandsplanering att uppgifterna från de företagare som deltagit i de olika enkäterna och de näringsorganisationer som på sina medlemmars vägnar avgivit omdömen om utsikter och planer för t. ex. investeringsverksamheten, exporten eller avsättningen inom landet, skulle vara hållbara för större delen av den framförliggande tiomånadersperiod, som det här varit frågan om. Det har emellertid visat sig att de yttre förutsättningarna kan förändras så snabbt att skillnaden mellan förhandsbedömning och faktiskt utfall kan bli mycket betydande. Detta påpekande utgör ingen kritik mot dem som lämnar dessa uppgifter; förhållandet är snarast ett uttryck för den snabbhet varmed produktion och handel förmår anpassa sig till utifrån förändrade förutsättningar. Detta är den ena sidan av problemet. Den andra är att exempelvis en i nationalbudgeten förutsedd svag ökning av produktionen — så som förra året skedde — kan föranleda åtgärder som stimulerar produktionen och därmed omintetgör prognosen. Det är uppenbart att ett sådant förhållande inte kan tas som uttryck för att prognosen skulle kunna anses »misslyckad». Den har tvärtom fyllt sin uppgift. (Däremot är det tydligt att den av Sveriges egna åtgärder föga påverkade exportutvecklingen blev ovanligt starkt underskattad 1959 och att den överraskande starka ökningen på den punkten torde vara den starkaste faktorn bakom produktionsuppsvinget nämnda år.)

Den i tabell 2 givna översikten av vad man för dagen kan anse sig veta om 1960 års försörjningsbalans visar för utvecklingen 1959—1960 en praktiskt taget parallell ökning av tillgången och efterfrågan på varor och tjänster. Den exakta storleken av den differens (300 milj. kr.) som redovisas som efterfrågeöverskott har naturligtvis inget större upplysningsvärde eftersom felmarginalerna är betydligt större; siffran har medtagits endast för att understryka att tabellen *inte* konstruerats för att visa hur den till slut nödvändiga anpassningen mellan tillgångarna och deras användning skall ske

Tabell XI: 1. Återblick på prognos (Pr.) och utfall (Utf.) av nationalbudgeterna 1955—1959

	Procentuell förändring från föregående år									
	1955		1956		1957		1958		1959	
	Pr.	Utf.	Pr.	Utf.	Pr.	Utf.	Pr.	Utf.	Pr.	Utf.
Bruttonationalprodukt	4 $\frac{1}{2}$	4	3	3 $\frac{1}{2}$	3	3 $\frac{1}{2}$	1	1	2	5
Import	6	11	2	6	3	7	0	2	2	5
Summa tillgång	5	5	3	4	3	4	1	1	2	5 $\frac{1}{2}$
Privat bruttoinvestering	4	2	5	4	3	0	7	8	3	6 $\frac{1}{2}$
Statlig bruttoinvestering	3	5	6	5	2	3	6	5	12	11
Kommunal bruttoinvestering	4	4	0	1	12	10	3	2	6	8
Export	4	6	2	10	6	9	—	—	0	6 $\frac{1}{2}$
Privat konsumtion	6	4	3	3	2	2	1	3	2	4
Statlig konsumtion	2	—	3	5	4	2	2	1	3	7
Kommunal konsumtion	5	5	7	5	7	4	4	7	4	6
Summa användning	7	5	3	4	3	4	1	1	2	5 $\frac{1}{2}$

Anm. Summaraden stämmer inte alltid med delsiffrorna; det beror på att de även påverkats av lagerförändringar, som utesluts emedan de inte såsom sådana kan uttryckas i procenttal. — I prognoskolumnen för 1955 anges större efterfrågeökning än tillgångsökning; detta är — liksom i år — utgjorde nationalbudgeten alltså en inflationsgapsberäkning, avseende att utvisa hur tendenserna till efterfrågeökning syntes överskrida ökningen av tillgången på varor och tjänster.

utan i stället utgör en översikt av de delvis varandra motstridande tendenser som kunde uppskattningsvis anges på basis av i slutet av mars kända förhållanden.

Här följer en summarisk redogörelse för de viktigaste faktorer som ligger bakom vardera av de olika siffrorna. För något utförligare redovisningar hänvisas till respektive kapitel.

Såsom visats i kapitel V synes de tilltänkta utvidgningarna av produktionen på de olika delområdena kräva en så stark ökning av sysselsättningen att den svårligen skulle kunna genomföras utan påtaglig överspänning särskilt på arbetsmarknaden. Om denna skulle få slå igenom finge man räkna med desorganisationsfenomen som i sin tur skulle kunna göra produktionsresultatet mindre än vid en lugnare utveckling. Det synes därför rimligast att i stället söka uppskatta vad som kan betraktas som det maximala utrymmet för produktionsökning, totalt sett, utan att här gå in på frågan om på vilka särskilda punkter de i kapitel V redovisade beräkningarna av olika områdens produktionsökning skulle behöva justeras.

Ifråga om arbetskraftstillgångarna har utrymmet för ökning av sysselsättningsvolymen beräknats vara ganska obetydlig, endast 1/2 procent. Om man med ledning av fjolårets utveckling sedan sätter produktivitetsutvecklingen så högt som till 4 procent (mot 3 procent som årligt genomsnitt efter kriget) skulle alltså den *totala produktionsökningen* bli 4 1/2 procent eller 2 900 miljoner kronor. Denna siffra insätts alltså i försörjningsbalansen. Att den är mycket ungefärlig framgår omedelbart av redogörelsen för dess tillkomst.

Tabell XI: 2. Försörjningsbalans (nationalbudget) för 1960

Miljoner kronor 1959 års priser; runda tal.

	1959	Förändring 1959—1960	
		Milj. kr.	Procent
Bruttonationalprodukt	63 300	+ 2 900	+ $4\frac{1}{2}$
Import	12 500	+ 1 000	+ 8
Lagerminskning	200	— 200	.
Summa tillgång	76 000	+ 3 700	+ 5
Privat bruttoinvestering	11 300	+ 900	+ 8
Statlig bruttoinvestering	5 000	+ 200	+ 4
Kommunal bruttoinvestering	3 700	+ 200	+ $5\frac{1}{2}$
Lagerökning	—	+ 500	.
Export	12 500	+ 900	+ 7
Privat konsumtion	35 200	+ 900	+ $2\frac{1}{2}$
Statlig konsumtion	3 300	+ 150	+ 5
Kommunal konsumtion	5 000	+ 250	+ 5
Summa efterfrågan	76 000	+ 4 000	+ $5\frac{1}{2}$
Efterfrågeöverskott		300	$\frac{1}{2}$

Anm. Den som önskar använda ovanstående tabell som prognos för utfallet av den ekonomiska verksamheten i Sverige 1960 bör av skäl som omnämns i detta kapitel:s sista avsnitt summariskt justera de tre första siffrorna för efterfrågeökningar (nu 900, 200 och 200 milj.) till respektive 750 milj. ($6\frac{1}{2}$ proc.), 100 milj. (2 proc.) och 150 milj. (4 proc.). Därmed blir slutsumman reducerad till 3 700 milj. och efterfrågeöverskottet bortfaller.

Importen. Kommerskollegiets bedömning går här ut på 8 procents ökning (1 000 miljoner kronor). Den baseras på branschsakkunnigas omdömen om den närmaste tidens utvecklingstendenser. För året som helhet måste utfallet i hög grad bli beroende av det faktiska inhemska efterfrågeläget och dettas utveckling. Den import som vid här angiven ökning skulle uppstå 1960 kan också — oberoende av vad man skulle kunna tro om det faktiska importutfallet — kunna betraktas som ett uttryck för vad folkhushållet har råd att köpa från utlandet utan minskning av valutareserven (om en viss »förskjutningspost» fortfarande framkommer, se kap. IV) i det att den praktiskt taget överensstämmer med den samtidigt beräknade inkomsten av export, inklusive nettointäkten av transporttjänster m. m.

Lagerminskning. Denna minuspost på 200 miljoner kronor representerar det tillskott till försörjningsbalansen som förra året erhöles genom lagerminskning. En liknande tillgång kan inte anses stå till förfogande i år, då i stället en lagerökning måste förutses. (Siffran är något lägre än uppgiften i kap. II, enär den grundas på senare framkommet material som dock inte kunnat beaktas genom omräkning av alla tabellerna i nämnda kapitel.)

På angivet sätt erhålls en ökning av utbudet av varor och tjänster med sammanlagt 3 700 miljoner kronor i 1959 års penningvärde.

Förhandsberäkning av efterfrågan. De beräkningar som redovisas rörande ökningen av efterfrågan på olika områden avser såsom förut antytts genom-

gående att ge en uppskattning av dennas storlek sådan den kommer att bli om inga ytterligare åtgärder vidtas för deras reglerande utöver vad som var bekant vid början av april innevarande år. De avser alltså att ge en utgångspunkt för en diskussion av den fortsatta ekonomiska politiken, men föregriper inte dennas resultat.

De privata och offentliga investeringarnas ökning baseras på i kapitel VIII omnämnda enkäter (verkställda i mars) jämte beräkningar av byggnadsvolymen vid normal verksamhet på igångsatta byggen. Den del som avser byggnads- och anläggningsverksamhet skulle enligt dessa beräkningar stiga med 4 procent, varvid dock den offentliga anläggningsverksamheten (framför allt vägbyggena bl. a. i och med inskränkningarna i beredskapsarbetena, i viss mån även kraftverken) skulle komma att relativt kraftigt nedskäras. Övriga delar av denna post skulle däremot ökas med omkring 6 procent, trots att även bostadsbyggandet skulle i någon mån dämpas efter ökningen föregående år. Man måste räkna med betydande svårigheter att genomföra den önskade och planerade produktionsökningen på detta område. Särskilt måste ett försök att genomföra de föreliggande byggnadsplanerna under sommarhalvåret leda till en besvärlig situation med produktionsförseningar och kostnadsökningar.

Investeringarna i ökade varulager är den post som i alla tidigare nationalbudgeter visat sig mest vanskelig att uttala sig om. Här förutsätts liksom i den preliminära nationalbudgeten att näringslivet eftersträvar en lagerökning i takt med totalproduktionens ökning. Detta skulle vid en mekanisk tillämpning av efterkrigstidens erfarenheter ge en lagerökning på över 600 miljoner kronor. Det finns dock skäl att tro att behovet av lagerökning i takt med produktionsökningen numera är något mindre än under tidigare efterkrigsår, varför siffran dras ned något, trots att det även föreligger ett visst behov av att återställa under föregående år förbrukade lager.

Exportökningen på 7 procent representerar de för dagen konstaterbara tendenserna i kombination med ett visst försök till framtidsbedömning. Här kan givetvis hastiga och oförutsedda förändringar inträffa, särskilt med hänsyn till konjunkturutvecklingen i de viktigaste avnämarnländerna. Det må erinras om att exporten (liksom även importen) notoriskt underskattats i tidigare nationalbudgeter, genomsnittligen med 5 procent under fyra av de fem närmast föregående åren. Endast för avmattningsåret 1958 blev prognosen riktig (nämligen oförändrad volym mot 1957). Övriga år har varit uppsvingår och de som avgett de grundläggande omdömena har då tydligen hållit sig på den säkra sidan och endast angett den ökning som man redan kunnat klart konstatera. Om — såsom tänkbart är — efterfrågetrycket i förhållande till de redan högt utnyttjade produktionsmöjligheterna stiger ytterligare hos våra viktigaste avnämare skulle det alltså även i år kunna visa sig att avsättningen ökas mer än beräknat. Därmed skulle givetvis tendensen till överkonjunktur inom det svenska näringslivet kunna skärpas.

I kapitel VII har ökningen i den privata konsumtionen beräknats till 2 procent på basis av att den disponibla realinkomsten skulle stiga ungefär

på samma sätt. Härtill skulle emellertid komma en viss summa med anledning av förestående inlösning av privata pensionsförsäkringar. Siffran har därför här höjts till 2 1/2 procent eller 900 miljoner kronor. — Trots de påtagligen stora osäkerhetsmarginalerna i denna uppskattning kan det vara värt att dessutom påpeka, att uppgången i den reala konsumtionsefterfrågan i förhållande till motsvarande period 1959 kommer att vara betydligt större under återstoden av året än under den förflutna första delen. Att 1960 års avtalsmässiga höjning blev större än förra årets är en sak som gör sig gällande först fr. o. m. att avtalen trätt i kraft, d. v. s. i stort sett någon gång under andra kvartalet; standardhöjningen för folkpensionärerna kommer fr. o. m. halvårsskiftet och verkningarna av en uppgörelse om de privata pensionerna torde dröja ytterligare. I den mån försörjningsbalansen i all sin bräcklighet avser att illustrera den *kommande* ekonomiska utvecklingen måste man alltså höja konsumtionsefterfrågan ytterligare. Även detta utgör i sin mån en antydning om de risker för en skärpning av inflationstrycket — eller belastningen på valutareserven — som kan tänkas uppstå under årets lopp och under nästa år.

Ökningen av den statliga och kommunala konsumtionen med 5 procent baseras på föreliggande utgiftsbudgeter och föranleder såtillvida inte någon ytterligare förklaring eller kommentar.

Sammanlagt erhålls på detta sätt en efterfrågeökning med 4 000 miljoner kronor eller 300 miljoner mer än den ökning av tillgångarna som samtidigt skulle kunna väntas om högkonjunkturen kan stabiliseras utan alltför besvärande produktivitetstörningar. Detta efterfrågeöverskott på 300 miljoner kronor faller givetvis klart inom felmarginalerna för en överslagsberäkning av detta slag. Att det ändå bör betraktas som ett uttryck för risken av en alltför stark skärpning av konjunkturläget sammanhänger med att en sådan uppfattning även stöds av de mera konkreta observationer och analyser som berörts i det föregående.

3. Några principiella synpunkter

I den nu aktuella konjunktursituationen kan några grundläggande erinringar vara befogade rörande möjligheter och metoder att hindra en expansionspolitik att — när full sysselsättning nåtts — slå över i inflation.

Så länge en del av de produktiva resurserna och då särskilt arbetskraften ännu är oanvända kan den ekonomiska politikens uppgift synas enkel och klar: genom åtgärder för ökning av efterfrågan skall sysselsättningen ökas till dess att all arbetskraft uppsugits, varefter efterfrågenivån med skatte- och penningpolitikens hjälp upprätthålls vid den nivå som ger full sysselsättning. I praktiken är det emellertid mycket svårt att genomföra övergången från expansionsstimulerande till enbart stabiliserande politik på det teoretiskt mest önskvärda sättet. Om expansionspolitiken drivs så hårt som det förefaller ändamålsenligt med hänsyn till önskemålet att snabbast möjligt övervinna arbetslösheten kan det knappast undgås att de för ändamålet be-

gagnade medlen gör sig gällande även efter det att full sysselsättning uppnått. Det ger då i stället en stimulans till prisstegring.

Detta förhållande kan även uttryckas på följande sätt: eftersom det förloper en viss tid mellan insättandet av en sysselsättningsskapande åtgärd och dennas fulla effekt, är det i det närmaste oundvikligt att avskaffandet av en gång uppkommen arbetslöshet — i varje fall om detta sker något — så när snabbt — efter en tid visar sig innebära att mer igångsatts än som kan obehindrat fullföljas inom ramen för tillgängliga arbetskraftsresurser. Det sagda gäller både om samhällsåtgärder med särskilt sikte på sysselsättningen och om enskilda initiativ till produktionsutvidgningar som stimulerats av riklig tillgång på likvida medel.

Rent teoretiskt skulle man visserligen kunna tänka sig att avpassa de sysselsättningsstimulerande åtgärderna med sådan precision att ökningen av efterfrågan på arbetskraft upphörde just i det ögonblick då hundraprocentig sysselsättning uppnås. Även om man bortser från att sysselsättningsökningen i så fall finge genomföras med otillfredsställande långsamhet, säger det sig självt att de rent praktiska möjligheterna saknas att driva den ekonomiska politiken med denna perfektion, inte bara för landet som helhet utan även på varje delmarknad, alltså alla områden eller yrkesgrupper mellan vilka arbetskraften inte är obegränsat rörlig.

Härtill kommer för vårt lands del de speciella svårigheter som sammanhänger med säsongsvängningarna. Generellt taget är givetvis behovet av att uppnå fullständigast möjliga säsongutjämning starkare ju högre den allmänna sysselsättningsnivån uppdrivits. En eventuell överkonjunktur synes kanske under vintersäsongen (med någon förenkling av problematiken) endast leda fram till full sysselsättning, men blir då extremt överdriven under sommarsäsongen.

En konjunkturpolitik som syftar till att utan inflatoriska överdrifter upprätthålla full sysselsättning året runt, måste alltså till mycket väsentlig del innefatta åtgärder för en förskjutning av arbetskraftens användning från sommaren till vintern. Eftersom detta är ett problem framför allt för byggnads- och anläggningsverksamheten, och eftersom en stor del av denna av rent tekniska skäl måste bedrivas på sommaren, blir det nödvändigt att inom de företag och de grenar av byggnadsverksamheten, som man i det avseendet kan påverka, åstadkomma en direkt och ganska kraftig motvariation. En sådan motvariation strider ofta mot kravet på teknisk-ekonomisk rationalitet, om man ser saken ur den enskilde byggherrens och entreprenörens synpunkt. Detta ökar givetvis problemets svårighetsgrad.

Vad som här sagts äger direkt tillämpning på den aktuella situationen i vårt land. Den expansiva finanspolitik som fördes under konjunkturavmattningen har lett till en stark ökning av likviditeten inom det svenska näringslivet; denna kvarstår då avmattningen övervunnits och tenderar nu att stimulera investeringsviljan utöver vad de reella resurserna medger. Den medför också att verkningskraften hos en på kreditgivningen riktad åtstramningspolitik reduceras. Den expansion som grundas på utnyttjande av egna

likvida medel kan obehindrat fortsätta. Även om bankernas utlåning hålls tillbaka kan i stället enskilda personer och företag med stora likvida tillgångar träda in som kreditgivare. Storföretag kan ge kundkrediter och förskott till sina leverantörer osv.

Även när det gäller den speciella regleringen av det område där jämn sysselsättning är särskilt svår att skapa, byggnadsverksamheten, synes åtgärderna för att göra sysselsättningen fullständig hålla på att leda till en viss överansträngning om inte relativt kraftiga motåtgärder insätts. Problemet skärps här dessutom av säsongvariationen. Det har överlämnats åt länsarbetsnämnderna att genom igångsättningstillstånd styra påbörjandet av de olika byggnadsföretagen över året på ett sådant sätt att jämnast möjliga sysselsättning erhålls. Hänsyn måste emellertid också tas till de rent lokala förhållandena och till förutsedda eller avsedda konjunkturvariationer i byggnadsverksamheten. Med sikte på en viss nedskärning av bostadsbyggandet efter den speciella utvidgning som tidigare hade föranletts av den allmänna konjunkturförsvagningen under 1958 och början av 1959 gavs igångsättningstillstånd i relativt begränsad omfattning under perioden juli—oktober 1959, men då en viss arbetslöshet åter började framträda under vintern gjordes ett nytt pådrag särskilt med industribyggen m. m. Detta tenderar nu att längre fram under 1960 medföra ett starkare arbetskraftsbehov än som kan tillfredsställas under högsäsongen. Möjligheterna att genom en ny nedskärning av igångsättningstillstånden nu på våren 1960 uppväga denna tendens är mycket begränsade. En nedskärning som måhända skulle ge just den önskvärda effekten på sysselsättningen om ett par månader skulle riskera att framkalla en betydligt starkare sysselsättningsminskning under nästa vinter, om den inte strängt koncentrerades till byggen av begränsad varaktighet, som har sitt maximala arbetskraftsbehov inom några få månader. Byggen av denna typ är emellertid karakteristiska för den icke tillståndsreglerade delen av byggnadsmarknaden.

I viss grad har den ekonomiska politiken redan dragit den slutsats som följer av de här antydda både principiella och praktiska svårigheterna att med önskvärd precision reglera sysselsättningen med hjälp av finans- och penningpolitik och igångsättningstillstånd, nämligen att dessa metoder måste kompletteras med åtgärder för påverkan av sysselsättningens omfattning även vid arbeten — särskilt större byggnadsarbeten — som redan är igångsatta. I första hand är beredskapsarbetena avsedda att fungera på detta sätt. Vid konjunktur- och säsonguppgång reduceras deras arbetsstyrka eller avvecklas de helt, även om de inte är färdigställda. Igångsättningstillstånden för vanliga byggen innehåller även en klausul, enligt vilken den tillståndsgivande myndigheten förbehåller sig att ändra det antal arbetare som byggherren fått tillstånd att anställa. I praktiken har man emellertid undvikit att begagna denna rätt, detta med hänsyn till de kostnader och besvär som sådana ingripanden kan framkalla. Vid vissa tillfällen har statsmakterna utfärdat föreskrifter i fråga om arbetskraftsanvändningen vid de statliga arbetsplatserna, som inneburit att åtminstone staten för sin del av-

stått från att genomföra eljest tilltänkta och tekniskt-ekonomiskt önskvärda utvidningar av arbetsstyrkan för att minska arbetskraftsbristen under högsäsongen.

4. Sammanfattning och slutsatser

Konjunkturuppgången 1959—1960 har snabbt återställt den fulla sysselsättningen, och arbetsmarknadsläget har under de första månaderna 1960 kunnat betecknas som i och för sig välbalanserat. Det är dock tydligt att en överkonjunktur nu tenderar att uppstå och bli starkt kännbar under sommarens säsongsmässiga toppbelastning, åtminstone inom de mest expansiva områdena, storstadsområdena.

Även om arbetskraftsproblemet — ifall inga ytterligare antiinflationära åtgärder skulle vidtas — måste förutses bli mest besvärande inom byggnadsverksamheten på grund av dennas starka säsongvariation, håller arbetskraftsbristen på att bli påtaglig också inom stora delar av näringslivet i övrigt, även här med betydande geografiska och andra variationer. De bedömningar, som gjorts i fråga om sannolik ökning av varuefterfrågan, produktion och arbetskraftsbehov utifrån kännedomen om de aktuella tendenserna och förhållandena inom varje näringsgren för sig, har visserligen inte inneburit att man betraktat situationen som i någon mening extrem eller kritisk. I en mera sammanfattande bedömning måste emellertid hänsyn också tas till de *kumulativa* effekter, som var för sig obetydliga spänningsfenomen i det ekonomiska livet kan få genom att ömsesidigt påverka varandra. En analys, som enbart ginge ut på att sammanfatta ett antal uppgifter om orderläge, arbetsmarknadsläge, kapacitetsläge, lagerställning osv., skulle förbise väsentliga sammanhang och försumma att försöka bedöma de förlopp som kan utlösas ur en måhända i de enskilda fallen begränsad brist på jämvikt mellan tillgång och efterfrågan på olika delar av varu- eller arbetsmarknaden.

Så länge landets ekonomi ännu höll på att arbeta sig upp ur en situation med kvarstående överskottskapacitet och överskott på arbetskraft inom stora områden kunde en samling rapporter om stigande efterfrågan från in- och utländska marknader på de olika delområdena på ett relativt enkelt sätt summeras till ett omdöme om en stegring av totalproduktionen ungefär i takt med efterfrågeökningen. När denna däremot — såsom för närvarande — på många områden inte längre omedelbart kan mötas med erforderlig produktionsökning, blir förloppet mera komplicerat. Även om en ytterligare sysselsättningsökning eventuellt kan uppnås genom att företagen tar i anspråk mera svärmobiliserade arbetskraftsreserver, är det inte säkert att produktionen ökas i proportion till denna ökade sysselsättning. Situationen kan utlösa en ökad frånvarofrekvens och en ur produktionssynpunkt irrationell rörlighet. Om en näringsgren börjar få svårigheter av denna typ kan dess behov av att dra till sig mer arbetskraft ökas redan för att den skall kunna bibehålla en uppnådd produktionsnivå, och denna strävan kan

i sin tur skärpa de företeelser som framkallar det ökade arbetskraftsbehovet. Likaså kan en relativt obetydlig tendens till förlängning av leveranstiderna komma att framkalla ett av naturlig förtänksamhet betingat påskyndande av orderutläggningar, som hos de tilltänkta leverantörerna ger ett på längre sikt missvisande intryck av ökade avsättningsmöjligheter. Samtidigt kan sådana förtidsorder komma att skapa hinder för leveranser, som beställarna har ett mera akut behov av att få fram på kort sikt. Om sedan — såsom för närvarande är fallet i Sverige — företagens tillgång till likvida medel är riklig, kan det beräknade efterfrågeöverskottet snabbt ökas utöver vad det i utgångsläget såg ut att vara.

Det är påtagligt att här beskrivna företeelser i hög grad har styrt de vågor av lagerökning och lageravveckling som utgjort ett centralt inslag i 1950-talets konjunktursvängningar i Västeuropa och Förenta staterna. Dessa har sedan styrt den svenska exportutvecklingen. När det gäller liknande växlingar i den inhemska efterfrågan är det klart att dessa till en del kan uppfångas genom motsvarande växlingar i importen så länge en tillfredsställande valutareserv står till förfogande. En inhemsk lagerökning har sålunda gjort de senaste månadernas importsiffror särskilt stora. Växlingar i byggnads- och anläggningsverksamheten måste emellertid helt utgöras av växlingar i den inhemska produktionen. Detta är en bidragande orsak till att denna näringsgren måste särskilt uppmärksammas, konjunkturpolitiskt sett, och mer än andra bli föremål för konkreta regleringsåtgärder. Säkerhetsventilen import står inte till förfogande. Det gör den givetvis inte heller i obegränsad grad, när det gäller mera transportabla varor. Ett bestående efterfrågeöverskott kan inte bara öka importen utan även motverka exporten både genom att omedelbart leda avsättningen till den lättillgängliga inhemska marknaden och genom att småningom framkalla kostnadsstegringar som försämrar konkurrensförmågan.

Det förefaller rimligt att här erinra både om dessa i och för sig välkända förhållanden och om karaktären av de prognoser för de olika delarna av näringslivet och arbetsmarknaden, som insamlats från företagare och branschexperter genom de enkäter som redovisats i de föregående kapitlen: konjunkturbarometrarna, investeringsenkäterna, länsarbetsnämndernas halvårsprognoser, kommerskollegiets undersökningar om exportutsikter och importplaner etc. Det har inte varit uppgiftslämnarnas och omdömesgivarnas uppgift att redovisa eventuellt uppkommande indirekta och kumulativa effekter av att de redovisade efterfråge- och investeringsplanerna på särskilda områden eller tillsammans tagna eventuellt inte får plats inom ramen för de existerande resurserna. Detta är den uppgift som återstår, när de olika delmaterialen samlats för en överblick av läget i sin helhet.

Den slutsats som kan dras av en sådan mera sammanfattande betraktelse är att det ej endast finns stora och viktiga delområden där spänningen mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft kan resultera i produktionsstörningar, utan även att de samlade kraven på produktionsapparaten tenderar att bli större än som kan uppfyllas med totalt tillgängliga resurser. Även

om spänningen mellan total tillgång och total efterfrågan inte är extremt stark måste man dock räkna med risken att denna spänning ökas genom självförstärkande spridningseffekter från de mest ansträngda områdena. Speciellt påtaglig är risken att den i och för sig normala säsonguppgången under sommaren skall medföra en mera definitivt inflatorisk situation. Det synes därför vara nödvändigt med relativt kraftigt verkande motåtgärder med sikte särskilt på denna risk.

Såsom förut framhållits har den föregående framställningen baserats på de tendenser som förelåg vid månadsskiftet mars—april. Hänsyn har alltså inte tagits till de speciella åtgärder som därefter vidtagits av regeringen i säsong- och konjunkturdämpande syfte: förbud att utan särskild dispens igångsätta statliga nybyggen eller nyanställa arbetskraft vid pågående statliga byggnads- och anläggningsarbeten under sommaren, stimulans till frivilliga åtgärder av kommuner, företag och organisationer för förskjutning av arbeten från sommar- till vinterhalvåret, införande av särskilda investeringsfonder m. m. Ej heller har hänsyn tagits till riksbankens ytterligare skärpning av penningpolitiken och arbetsmarknadsorganens ökade återhållsamhet med igångsättningstillstånd även för privata och kommunala projekt.

Eftersom intensiteten i genomförandet av dessa åtgärder i hög grad kommer att bestämmas av hur behövliga den fortsatta utvecklingen visar dem vara, synes det rimligast att endast summariskt antyda hur man skulle kunna tänka sig att ändra siffrorna i försörjningsbalansen om man på dessa vägar skapar den till slut ofrånkomliga anpassningen mellan tillgångs- och användningssidorna: det skulle närmast bli fråga om en nedjustering av ökningssiffrorna för offentliga och privata investeringar. (Sifferexempel ges i anm. till tabell 2, sid. 76.) Genom en sådan avstämning förvandlas försörjningsbalansen i princip till en prognos för det enligt numera inträdda förutsättningar sannolikaste utfallet av 1960 års ekonomiska verksamhet i Sverige. Denna formellt exakta avstämning mellan tillgångs- och efterfrågesidorna får givetvis inte tas som uttryck för uppfattningen att vare sig prognoskalkylerna eller den ekonomiska politiken skulle kunna arbeta med en sådan grad av precision.

Den reviderade nationalbudgeten, som utarbetats inom finansdepartementets ekonomiska avdelning, bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika statliga verk och institutioner samt näringslivets och arbetsmarknadens organisationer. Följande utomstående författare har medverkat: amanuens L. Matthiessen (kap. II), t.f. byråchef L. Fastbom och aktuarie Gudrun Norstedt (kap. VIII) samt fil. kand. E. Karlsson (kap. X), samtliga från konjunkturinstitutet. Kapitlet om utrikeshandeln liksom också avsnittet om industrins produktionsutveckling i kapitel V bygger i huvudsak på promemorior från kommerskollegium. Vidare har utredningsrådet hörts. Dettas ledamöter här dock intet ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Tabellförteckning

II.	1. Försörjningsbalansen 1955—1959 i löpande priser	3
	2. Försörjningsbalansen 1955—1959 i fasta (1954 års) priser	4
	3 a. Bruttoinvesteringar 1955—1959, uppdelade på ändamål	5
	3 b. Bruttoinvesteringar 1955—1959, uppdelade i privata och offentliga	5
	3 c. Bruttoinvesteringar 1955—1959, uppdelade efter typ	6
	4. Privat konsumtion 1955—1959	6
	5. Offentlig konsumtion 1955—1959	7
	6. Bytesbalansen 1955—1959	8
	7. Lagerförändringar för statistiskt belysta produktions- och distributionsområden 1955—1959. Löpande priser	9
	8. Sparande-investering 1955—1959 i löpande priser	10
	9. Finansiellt sparande 1955—1959	11
III.	1. Industriproduktionen i vissa länder 1959—1960	13
	2. Värdeomräkningar i den internationella handeln 3 kv. 1958—3 kv. 1959	13
	3. Bruttonationalprodukten och dess komponenter 1959 och 1960 i vissa västeuropeiska länder	15
	4. Prisutvecklingen i vissa länder	19
IV.	1. Betalningsbalansen 1958—1960	22
	2. Utrikeshandelns värde-, volym- och prisförändringar 1957—1960	23
	3. Exporten av varor 1958—1960	24
	4. Importen av varor 1958—1960	25
	5. Guld- och valutaservisen december 1956—mars 1960	26
	6. Utrikeshandelns fördelning på länderområden 1958—1959	28
V.	1. Industriproduktionen 1957—februari 1960	30
VI.	1. Utvecklingen på arbetsmarknaden 1956—april 1960	38
VII.	1. Löneutvecklingen för statistiskt kända grupper 1958—1960	41
	2. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1958—1960	43
	3. Konsumentpriserna 1958—mars 1960	45
VIII.	1. Räkneexempel för 1960 års tillståndsberoende byggnadsverksamhet (exkl. bostäder)	50
	2. Investeringsplaner inom industrin för 1960	52
	3. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar	53
	4. Kommunernas samt de kommunala bolagens och stiftelsernas investeringsplaner för 1960	56
	5. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1959 till 1960	57
IX.	1. Statens ekonomiska verksamhet 1958—1960/61	59
	2. Statliga och kommunala skatter 1958—1960	62

X.	1.	Förändring av penningmängden hos allmänheten 1953—1959	67
	2.	Likviditetsutvecklingen hos affärsbankerna	69
XI.	1.	Återblick på prognos och utfall av nationalbudgeterna 1955—1959	75
	2.	Försörjningsbalans (nationalbudget) för 1960	76

Innehåll

I. <i>Inledning</i>	1
II. <i>Sveriges ekonomi 1959</i>	3
1. <i>Inhemska bruttoutgifter</i>	4
2. <i>Utrikeshandel och lagerutveckling</i>	8
3. <i>Bruttonationalprodukt och sparande</i>	10
III. <i>Den internationella utvecklingen</i>	13
IV. <i>Utrikeshandeln</i>	22
1. <i>Bytesbalansen</i>	22
2. <i>Exporten</i>	24
3. <i>Importen</i>	25
4. <i>Valutareserven</i>	26
5. <i>Handeln med olika länderområden</i>	27
V. <i>Produktionen</i>	29
1. <i>Beräkningsmetoderna</i>	29
2. <i>Produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar</i>	30
VI. <i>Arbetsmarknaden</i>	36
1. <i>Arbetskraftstillgången och den totala sysselsättningen</i> ..	36
2. <i>Arbetsmarknadsläget</i>	37
VII. <i>De enskilda konsumenternas ekonomi</i>	41
1. <i>De disponibla inkomsterna</i>	41
2. <i>Konsumentpriserna</i>	44
3. <i>Konsumtion och sparande</i>	47
VIII. <i>Investeringarna</i>	49
IX. <i>Den offentliga verksamheten</i>	58
1. <i>Staten</i>	58
2. <i>Kommunerna</i>	62
X. <i>Kreditmarknaden</i>	64
1. <i>Kreditpolitiken</i>	64
2. <i>Likviditetsutvecklingen</i>	66
3. <i>Kapitalanskaffningen inom vissa sektorer</i>	69
XI. <i>Översikt</i>	72
1. <i>Den internationella utvecklingen</i>	72
2. <i>Försörjningsbalansen 1960</i>	74
3. <i>Några principiella synpunkter</i>	78
4. <i>Sammanfattning och slutsatser</i>	81
<i>Tabellförteckning</i>	84

BIHANG D

DRIFTBUDGETEN
FÖR
BUDGETÅRET 1960/61

Bihang D

DRIFTBUDGETEN
FÖR BUDGETÅRET 1960/61

Driftbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
A. Egentliga statsinkomster:			
I. Skatter	13 632,1	+ 529,0	14 161,1
II. Uppbörd i statens verksamhet.....	226,5	+ 3,5	230,0
III. Diverse inkomster	284,0	+ 19,0	303,0
Säger	14 142,6	+ 551,5	14 694,1
B. Inkomster av statens kapitalfonder:			
I. Statens affärsverksfonder	356,0	— 62,0	294,0
II. Riksbanksfonden.....	50,0	—	50,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	28,4	—	28,4
IV. Försvarets fonder	34,4	—	34,4
V. Statens utlåningsfonder	204,3	—	204,3
VI. Fonden för låneunderstöd	13,0	—	13,0
VII. Fonden för statens aktier.....	65,0	—	65,0
VIII. Statens pensionsfonder	72,5	—	72,5
IX. Diverse kapitalfonder.....	44,5	—	44,5
Säger	868,1	— 62,0	806,1
Summa inkomster å driftbudgeten	15 010,7	+ 489,5	15 500,2
Återföring från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel	125,0	— 100,0	25,0
Summa	15 135,7	+ 389,5	15 525,2

budgetåret 1960/61

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
A. Egentliga statsutgifter:			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna.....	4,4	—	4,4
II. Justitiedepartementet	144,0	—	144,0
III. Utrikesdepartementet	77,0	— 0,7	76,3
IV. Försvarsdepartementet	2 917,8	+ 45,0	2 962,8
V. Socialdepartementet	4 484,2	+ 18,1	4 502,3
VI. Kommunikationsdepartementet	1 230,1	—	1 230,1
VII. Finansdepartementet	907,7	+ 1,0	908,7
VIII. Ecklesiastikdepartementet	1 843,4	+ 0,2	1 843,6
IX. Jordbruksdepartementet.....	451,4	+ 25,9	477,3
X. Handelsdepartementet	280,9	+ 0,1	281,0
XI. Inrikesdepartementet	829,5	— 2,5	827,0
XII. Civildepartementet	503,8	+225,0	728,8
XIII. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	23,8	—	23,8
Säger	13 699,0	+312,1	14 011,1
B. Utgifter för statens kapitalfonder:			
I. Statens affärsverksfonder	—	+ 70,0	70,0
II. Luftfartsfonden	13,1	—	13,1
III. Riksgäldsfonden	850,0	—	850,0
IV. Avskrivning av nya kapitalinveste- ringar	289,1	+ 13,9	303,0
V. Avskrivning av oreglerade kapital- medelsförluster	1,0	—	1,0
Säger	1 153,2	+ 83,9	1 237,1
Summa utgifter å driftbudgeten	14 852,2	+396,0	15 248,2
Beräknat överskott å statsregleringen	288,5	— 6,5	277,0
Summa	15 185,7	+389,5	15 525,2

BIHANG E

PM

ANGÅENDE HUVUDDRAGEN

I DEN STATSFINANSIELLA UTVECKLINGEN

Bihang E

PM

**angående huvuddragen i den statsfinansiella utvecklingen under budget-
åren 1949/50—1964/65**

Inledning

I syfte att siffermässigt belysa den framtida statsfinansiella utvecklingen har inom finansdepartementet sammanställts beräkningar av hur statens inkomster och utgifter under vissa antaganden kan komma att utvecklas under budgetåren 1960/61—1964/65. Som underlag för dessa beräkningar har såvitt avser utgiftssidan uppgifter under mars månad inhämtats från statssekreterarna i de olika departementen samt från riksgäldskontoret. Därjämte har riksräkenskapsverket verkställt en beräkning såvitt avser inkomstsidan. De inom de olika departementen gjorda beräkningarna grundar sig i sin tur främst på uppgifter om utgiftsutvecklingen som lämnats av olika myndigheter.

För att ge en bakgrund till bedömningen av de lämnade uppgifterna över den statsfinansiella utvecklingen under de närmaste åren kommer inledningsvis den faktiska utgiftsutvecklingen under 1950-talet att i korthet belysas. Härvid redovisas först vissa i huvudsak från riksräkenskapsverkets årsböcker hämtade uppgifter över driftbudgetens strukturförändringar med utgifterna grupperade dels efter ändamål och dels efter realekonomisk art. För att i någon mån ge en uppfattning om den tidigare utgiftstrenden lämnas vidare en redogörelse för vissa gjorda beräkningar över den volymmässiga utvecklingen för de egentliga statsutgifterna på driftbudgeten och i avslutning härtill för vissa kvantitativa utvecklingsdata. Vidare redovisas vissa uppgifter över utvecklingen under 1950-talet av investeringarna i olika kapitalfonder och av statsinkomsterna.

A. Vissa uppgifter om den statsfinansiella utvecklingen under 1950-talet

1. Den statliga sektorns realekonomiska utveckling under 1950-talet

Staten tar för närvarande för löpande förbrukning och investeringsverksamhet i anspråk omkring 13 procent av de totala produktionsresurserna. Härav svarar konsumtionsutgifterna för drygt 5 procent och investeringsutgifterna för i det närmaste 8 procent. I den statliga konsumtionen inräknas därvid endast värdet av statens utgifter för löner och för inköp av varor och tjänster för löpande ändamål, däremot inte de statliga utgifter som innebär inkomstöverföringar, såsom folkpensioner, barnbidrag, bidrag till sjukkassor o. dyl. Dessa transfereringar till enskilda personer påverkar

i stället den privata konsumtionens omfattning och inriktning. Av motsvarande skäl medräknas ej heller inkomstöverföringarna till kommunerna och de indirekta inkomstöverföringarna, exempelvis skatteersättningen till kommunerna respektive utgifterna för jordbruksprisregleringen. Ej heller inräknas i den statliga konsumtionen driftbudgetutgifter av investeringsnatur. Sålunda betraktas exempelvis vägbyggandet och försvarets materielanskaffning inte såsom konsumtionsutgifter utan såsom investeringsutgifter, trots att medel härför anvisas via driftbudgeten. Begreppet statlig konsumtion är således snävare än vad som inbegripes i löpande utgifter enligt den budgettekniska terminologin. Såsom illustration härav kan nämnas att av de totala driftbudgetutgifterna om 12 743 miljoner kronor budgetåret 1958/59 endast ca 3 140 miljoner kronor eller en fjärdedel, enligt här angivna definitioner, hänförde sig till konsumtionsutgifter i realekonomisk mening.

Begreppet statliga bruttoinvesteringar omfattar å andra sidan mer än vad som innefattas i kapitalbudgetredovisningen. Sålunda hänförs, som anmärkts i det föregående, till investeringar även de utgifter på driftbudgeten som är av investeringskaraktär. Av de totala driftbudgetutgifterna budgetåret 1958/59 hänförde sig sålunda inemot 19 procent till utgifter av investeringskaraktär. Termen investeringar har därvid använts i sin samhällsekonomiska mening och avser alltså anskaffning och underhåll av realkapital. Vid redovisningen av investeringarna i statens kapitalfonder används termen investeringar däremot i dess budgettekniska betydelse såsom beteckning på utgifter, vilka ökar tillgången på statens kapitalfonder. Det innebär bl. a. att utgifterna för underhåll av realkapital inte innefattas i redovisningen av investeringarna i statens kapitalfonder. Å andra sidan motsvaras inte medelsförbrukningen under statens kapitalfonder helt av statlig investeringsverksamhet i detta ords samhällsekonomiska betydelse. Detta är endast fallet beträffande affärsverksfonderna, luftfartsfonden, statens allmänna fastighetsfond, försvarets fonder samt vissa fonder bland diverse kapitalfonder. För övriga fonder, exempelvis utlåningsfonderna, fonden för låneunderstöd, fonden för statens aktier och fonden för förslag till statsverket motsvaras medelsanvisningarna av en statlig utlåning, aktieteckning o. s. v. som visserligen ofta är avsedd att möjliggöra realinvesteringar, t. ex. bostadsbyggande, men som icke primärt kan betecknas som en samhällsekonomisk aktivitet av realinvesteringsnatur.

Den statliga sektorns totala ianspråktagande av varor och tjänster har under 50-talet ökat relativt snabbt. Den genomsnittliga årliga ökningen under perioden 1949—1959 uppgår sålunda till i genomsnitt 4,9 procent per år, räknat i fasta priser, och överstiger således inte oväsentligt bruttonationalproduktens årliga ökning, 3,2 procent, under samma tid. Under perioden har den statliga investeringsverksamheten vuxit betydligt snabbare än konsumtionen. Medan investeringarna sålunda expanderat med i genomsnitt 6,2 procent per år begränsar sig konsumtionsökningen till 3,1 procent. För såväl konsumtionen som investeringsverksamheten gäller vidare att tillväxt-

takten varit långsammare under den senare delen av 50-talet än under den förra. Detta förhållande belyses bl. a. av att medan statens andel av nationalprodukten mellan åren 1949 och 1954 steg från 10,1 procent till 12,4 procent, ökade den därefter långsammare och uppgick 1959 till 13,0 procent.

Den statliga sektorns tillväxt har betingats av en rad expansiva faktorer i samhällsekonomin. Standardstegringen och befolkningsutvecklingen är några av dessa faktorer som medfört att efterfrågan ökat på sådana varor och tjänster som den statliga sektorn tillhandahåller. Ett växande antal barn och åldringar har sålunda krävt ökade insatser från samhällets sida i form av utbildning och omvårdnad. Vidare har bilismens explosionsartade tillväxt framtingat en kraftig utbyggnad av vägar och gator samtidigt som den allmänna standardstegringen i övrigt skapat betydande utbyggnadsbehov på kraftförsörjningens och kommunikationsväsendets område. Härtill kommer att strävandena att vidmakthålla ett starkt försvar lett till en kraftig ansvällning av försvarsutgifterna.

2. Driftbudgetutgifternas fördelning efter ändamål och art under budgetåren 1949/50—1958/59

I syfte att belysa den statliga verksamhetens samband med den samhällsekonomiska verksamheten i övrigt upprättar riksräkenskapsverket statistik över driftbudgetens utgifter fördelade efter realekonomiska principer. Såsom framgår av tabell 1 uppdelas härvid utgifterna på å ena sidan statliga konsumtions- och investeringsutgifter, d. v. s. sådana utgifter som direkt tar produktionsresurser i anspråk och å andra sidan olika slag av inkomstöverföringar.

Enligt den realekonomiska fördelningen uppvisar de direkta inkomstöverföringarna till kommunerna och de statliga bruttoinvesteringarna den relativt sett snabbaste stegringen under 50-talet. Den kraftiga uppgången av inkomstöverföringarna till kommunerna, från 10,8 procent av totalutgifterna 1949/50 till 17,1 procent 1958/59, förklaras främst av införandet av skatteersättning till kommunerna i anledning av den från 1 januari 1958 genomförda kommunala ortsavdragsreformen.

För utgifter av bidrags- och inkomstöverföringsnatur synes under perioder av kraftiga pris- och lönestegringar ha uppstått en eftersläpande anpassning till ett högre kostnadsläge. Sålunda sjönk andelen för inkomstöverföringar till enskilda personer under inflationsperioden i början av 50-talet från 26,7 procent 1949/50 till 22,4 procent 1952/53. Højningen av folkpensionerna från 1 maj 1953 ledde till att inkomstöverföringarnas andel ökade under budgetåret 1953/54. Främst till följd av ökade folkpensionsutgifter steg andelen ytterligare under budgetåret 1954/55. Därefter synes under den följande högkonjunkturperioden en ny minskning ha uppkommit. Genom højningen av folkpensionerna från 1 juli 1958 och højningen av barnbidragen från 1 januari 1958 steg dock utgiftsandelen för inkomst-

Tabell. 1. Utgifterna på driftbudgeten under budgetåren 1949/50—1958/59 fördelade efter utgifternas art

	Relativ fördelning										Milj. kr. 1958/59
	1949 /50	1950 /51	1951 /52	1952 /53	1953 /54	1954 /55	1955 /56	1956 /57	1957 /58	1958 /59	
1. Konsumtion	28,6	29,7	30,5	28,8	27,7	27,0	26,1	25,1	25,1	24,6	3 144
a) löner och pensioner	18,7	19,8	20,0	19,4	18,7	18,5	18,0	17,3	17,4	17,2	2 195
b) omkostnader (inkl. hyror och internationella bidrag)	9,9	9,9	10,5	9,4	9,0	8,5	8,1	7,8	7,7	7,4	949
2. Bruttoinvesteringar	13,1	15,0	16,4	18,3	17,9	18,9	18,0	18,0	17,8	18,5	2 358
3. Direkta inkomstöverföringar	39,5	38,2	37,3	36,6	38,7	40,0	38,1	39,2	41,5	45,3	5 769
a) till enskilda personer	26,7	25,8	24,0	22,4	24,3	25,4	23,8	24,4	24,0	25,1	3 197
b) till kommuner ..	10,8	10,4	11,3	12,3	12,5	12,8	12,4	12,7	15,1	17,1	2 183
c) till övriga	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	1,8	1,9	2,1	2,4	3,1	389
4. Indirekta inkomstöverföringar	10,2	8,3	7,0	7,9	5,6	5,0	5,9	4,9	5,2	5,0	633
5. Utgifter för statens kapitalfonder	8,6	8,8	8,8	8,4	10,1	9,1	11,9	12,8	10,4	6,6	839
Summa utgifter på driftbudgeten	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	¹ 100,0	¹ 100,0	100,0	12 743

¹ Exklusive 275 miljoner kronor avseende Fondering för framtida pensionsändamål.

överföringar till enskilda personer under 1958/59 till 25,1 procent; utgiftsandelen låg dock likväl 1,6 procentenheter lägre än under budgetåret 1949/50.

De indirekta inkomstöverföringarna, vilkas omfattning ofta bestäms av tillfälliga förhållanden såsom devalveringssubventionerna 1949/50 och den allmänna ekonomiska politikens utformning, företer kraftiga fluktuationer år från år och minskade under den redovisade perioden från 10,2 till 5,0 procent av totalutgifterna.

Vad utgifterna för statens kapitalfonder beträffar domineras utgiftsutvecklingen under större delen av perioden av räntekostnaderna för statskulden och avskrivningarna av nya kapitalinvesteringar. Den högre utgiftsnivån under budgetåren 1955/56—1957/58 får dock främst ses mot bakgrund av de stora avskrivningar av oreglerade kapitalmedelsförluster som företogs under dessa budgetår.

Den snabba utvecklingen av bruttoinvesteringarna beror huvudsakligen på de kraftigt ökade utgifterna av investeringsnatur på försvarets och vägväsendets områden. Mot bruttoinvesteringarnas snabba stegring — med 5,4 procentenheter till 18,5 procent av totalutgifterna — står en nästan lika stor minskning av utgiftsandelen för den statliga konsumtionen; en minskning som i sin tur är något större för omkostnader än för löner.

Vid sidan av statistiken över utgifternas realekonomiska gruppering upp-

rättas även statistik över driftbudgetens samlade utgifter fördelade på större ändamålsgrupper. Därigenom erhålles en bild av statsverksamhetens inriktning på olika områden, d. v. s. förvaltning, försvarsväsende, utbildning etc.

Såsom framgår av redovisningen i tabell 2 av de olika ändamålsgruppernas fördelning svarade de fyra stora utgiftsgrupperna försvarsväsende, sociala ändamål, kommunikationsväsende och utbildning budgetåret 1958/59 för drygt tre fjärdedelar av driftbudgetens utgifter. För samtliga dessa ändamål har utgiftsstegringen under 50-talet legat över den genomsnittliga, vilket medfört att de ökat sin relativa andel av de totala utgifterna.

Tabell 2. Utgifterna på driftbudgeten under budgetåren 1949/50—1958/59 fördelade efter ändamål

Ändamål	Relativ fördelning										Milj. kr. 1958/59
	1949 /50	1950 /51	1951 /52	1952 /53	1953 /54	1954 /55	1955 /56	1956 /57	1957 /58	1958 /59	
Styrelse, representation, allmän förvaltning och rättsväsende m. m.	8,6	8,0	7,8	7,2	7,1	7,1	7,0	7,1	7,1	6,8	861
Försvarsväsendet (inkl. avskrivningar för försvarsväsendet)	20,5	23,5	25,2	25,5	25,7	25,6	24,0	22,9	22,7	21,5	2 736
Sociala ändamål	33,2	32,2	30,7	29,3	31,4	32,4	30,6	31,4	31,0	33,7	4 294
Kommunikationsväsendet	5,9	6,2	7,0	8,3	7,5	7,5	7,7	7,8	8,3	8,1	1 039
Undervisning samt kyrkliga och kulturella ändamål	12,2	12,2	12,7	12,9	13,1	13,2	12,9	13,4	13,7	13,8	1 759
Näringsarnas främjande m. m.	11,2	9,2	8,1	8,6	5,9	5,1	6,0	4,8	5,2	4,6	587
Allmänna kommunala ändamål	0,3	0,3	0,8	0,9	0,9	0,9	0,8	0,7	2,9	5,0	637
Avskrivningar för civila ändamål	1,8	2,3	2,4	3,4	4,2	4,1	6,5	7,6	4,3	1,8	232
Räntor på statsskulden m. m.	6,3	6,1	5,3	3,9	4,2	4,1	4,5	4,3	4,8	4,7	598
Summa utgifter på driftbudgeten	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	12 743

¹ Exklusive 275 miljoner kronor avseende Fondering för framtida pensionsändamål.

Om man bortser från utgiftsposten allmänna kommunala ändamål, vars kraftiga stegring under de senaste budgetåren nästan helt sammanhänger med skatteersättningen till kommunerna i samband med ortsavdragsreformen 1958, har utgifterna för kommunikationsväsendet uppvisat den relativt sett snabbaste utgiftsökningen under perioden. Men även utgifterna för utbildning m. m. har tagit i anspråk en väsentligt ökad andel av totalutgifterna. Medan den andel av utgifterna på driftbudgeten som avser kommunikationsväsendet, d. v. s. främst de ordinarie vägutgifterna, visar den kraftigaste relativa ökningen fram till 1952/53, har den andel som avser utbildning stigit i stort sett successivt under hela 50-talet. Det bör i detta sam-

manhang påpekas, att den kraftiga ökningen 1958/59 av de som beredskapsarbeten bedrivna vägarbetena inte påverkar utgiftsserien för kommunikationsväsendet utan utgiftsgruppen för sociala ändamål.

Försvarsutgifterna och utgifterna för sociala ändamål — som bl. a. innefattar utgifterna för socialförsäkringar, barnbidrag, bostadssubventioner, hälso- och sjukvård samt arbetsmarknadspolitiken — uppvisar starkt skiljaktiga utvecklingstendenser. Medan försvarsutgifterna steg väsentligt mer än utgifterna för sociala ändamål o. dyl. fram till 1952/53, vilket bl. a. får ses mot bakgrund av den utrikespolitiska spänningen i synnerhet efter Koreakrigets utbrott sommaren 1950, har den motsatta tendensen framträtt under de därefter följande budgetåren.

Lägre utgiftsandel under budgetåret 1958/59 än i början av 50-talet redovisas för utgiftsgrupperna allmän förvaltning m. m., näringarnas främjande och statsskuldräntor. Särskilt framträdande är denna relativa utgiftsminskning för gruppen näringarnas främjande, vilket bl. a. sammanhänger med att i början av perioden dessa utgifter starkt påverkades av utgående devalveringssubventioner och med att utgifterna för jordbruksprisregleringen minskat under 50-talet. Den i början av 50-talet sjunkande utgiftsandelen för statsskuldräntorna förklaras i sin tur av att de då föreliggande budgetöverskotten minskade upplåningsbehovet. Från och med 1955/56 har dock ränteutgifterna stigit såväl absolut som relativt sett, vilket till väsentlig del betingats av den höjda räntenivån. Beträffande gruppen styrelse, representation, allmän förvaltning och rättsväsende m. m. bör påpekas, att den i viss utsträckning tjänstgör som restpost, till vilken förts anslag som bl. a. av praktiska skäl icke ansetts hänförliga till någon av de andra grupperna.

3. De egentliga statsutgifternas »volymmässiga» utveckling under budgetåren 1949/50—1960/61

Gemensamt för den i det föregående redovisade statistiken över driftbudgetens utgifter fördelade efter ändamål och art är att den åskådliggör endast den relativa förskjutning mellan olika utgiftsområden som uppkommit vid den för respektive budgetår gällande pris- och lönenivån. Någon information om den volymmässiga utgiftsutvecklingen på olika områden får man däremot inte av detta material. För såväl analysen av den gångna utvecklingen som bedömningen av den framtida utgiftstrenden synes dock sådana uppgifter erforderliga. I syfte att erhålla en viss information om den volymmässiga utgiftsutvecklingen under 50-talet har därför en schablonmässig omräkning gjorts av utgifterna i 1949/50 års pris- och lönenivå. Härvid har för kalkylerna över utvecklingen under perioden 1949/50—1958/59 utnyttjats budgetredovisningens siffror över det faktiska budgetutfallet och för utvecklingen mellan budgetåren 1958/59 och 1959/60 det redovisade budgetutfallet respektive det nu beräknade. I syfte att föra jämförelsen så långt fram i tiden som möjligt har därjämte gjorts en på riksstaten respek-

tive det kompletterade riksstatsförslaget byggd beräkning av förändringen mellan budgetåren 1959/60 och 1960/61. Den härvid framräknade procentuella förändringen av samtliga egentliga statsutgifter, 9,3 procent, är dock inte fullt jämförbar med motsvarande procenttal avseende perioden 1949/50—1959/60, eftersom förändringar i prisnivån icke kunnat beaktas. Den volymmässiga ökningen 1959/60—1960/61 torde kunna uppskattas till omkring 7 procent.

Vid beräkningarna av pris- och volymutvecklingen för den statliga verksamheten har eftersträfvats en uppdelning av utgifterna på de olika varor och tjänster som konstituerar kostnadselementen i verksamheten. Härvid har dock av beräkningstekniska skäl endast de större kostnadselementen under varje littera för de olika huvudtitlarna kunnat beaktas, varför beräkningarnas schablonmässiga karaktär måste understrykas. Till osäkerheten i beräkningarna har också bidragit, att lämpliga indexserier över prisutvecklingen saknats för åtskilliga utgiftsområden.

Vidare har liksom vid nationalproduktberäkningarna i brist på beräkningstekniska möjligheter bortsetts från den produktivitetsförändring som skett inom den statliga sektorn. Prisomräkningarna har därför genomförts på kostnadselement i det sista produktionsledet, d. v. s. på löner och omkostnader sådana de föreligger i budgetredovisningarna. För att erhålla ett mått på den »volymmässiga» utvecklingen för utgifter av transfereringsnatur har vidare flertalet utgiftsposter av detta slag, bl. a. barnbidragen och folkpensionerna, omräknats med socialstyrelsens konsumentprisindex. »Volymsiffrorna» för dessa transfereringsutgifter kan därför sägas representera ett mått på utgifternas värde för den enskilde bidragsmottagaren.

Enligt de gjorda beräkningarna ökade de egentliga statsutgifterna på driftbudgeten under perioden 1949/50—1958/59 med drygt 60 procent eller med i genomsnitt $5\frac{1}{2}$ procent per år. Såsom framgår av tabell 3 har de totala utgifternas tillväxttakt varit relativt jämn under 50-talet, om man undantar utvecklingen under utpräglade pris- och lönestegringsperioder. Utgiftsutvecklingen i början av 50-talet i samband med Koreainflationen avviker sålunda markant från den mera långsiktiga, »normala» utgiftsutvecklingen i det att en ganska allmän reell krympning av utgifterna då synes ha skett. Först under budgetåret 1952/53 tycks den eftersläpande utgiftsanpassningen till det högre kostnadsläge som uppstod genom Koreainflationen ha inträtt. Även utgiftsutvecklingen i mitten av 50-talet synes i viss mån ha påverkats av likartade faktorer. Utgifternas »eftersläpning» i samband med Koreainflationen kan också ha bidragit till att de egentliga statsutgifternas stegringstakt i genomsnitt varit något lägre under första än under andra hälften av 50-talet.

Den i det föregående redovisade snabba ökningen av investeringsutgifterna på driftbudgeten återspeglas i tabell 3 i en kraftig stegring av utgifterna under fjärde och sjätte huvudtitlarna, som domineras av utgifterna för försvarets materielanskaffning respektive väginvesteringarna.

Tabell 3. De egentliga statsutgifternas volymmässiga utveckling under budgetåren 1949/50—

Littera	Anslagsgrupp	Index med	
		1949 /50	1950 /51
A, B	<i>I. Kungl. hov- och slottsstaterna</i>	100	93
	<i>II. Justitiedepartementet</i>	100	100
A, B, C, D	Domstolarna, rättegångsväsendet i allmänhet m. m.	100	98
E, F	Fängvården m. m.	100	101
	<i>III. Utrikesdepartementet</i>	100	114
A, C	Utrikesförvaltningen, m. m.	100	107
B	Bidrag till vissa internationella organisationer m. m.	100	133
A—E	<i>IV. Försvarsdepartementet</i>	100	113
	<i>V. Socialdepartementet</i>	100	96
C	Mödrahjälp, socialhjälp, barnavård, allmänna barnbidrag, m. m.	100	93
D	Nykterhetsvård	100	96
E	Arbetsmarknadsstyrelsen med dithörande verksamhet	100	83
F	Bostadsbyggande m. m.	100	82
G	Sjuk- och yrkesskadeförsäkring m. m.	100	98
I	Folkpensionering m. m.	100	99
A, B, H, J	Arbetskydd, vissa myndigheter, m. m.	100	89
	<i>VI. Kommunikationsdepartementet</i>	100	104
B, C	Väg- och vattenbyggnadsväsendet, vägtrafikväsendet	100	106
A, D, E, F, G, H, I	Vissa myndigheter, m. m.	100	94
	<i>VII. Finansdepartementet</i>	100	76
D	Skatteersättning till kommunerna m. m.	100	102
A, B, C, E	Vissa myndigheter m. m.	100	72
	<i>VIII. Ecklesiastikdepartementet</i>	100	96
E, F, M	Högre utbildning och forskning	100	99
G, H, I, J	Allmänbildande och yrkesutbildande skolväsen	100	97
A, B, C, D, K, L, N	Folkbildning, akademier, muséer, kyrkor, m. m.	100	92
	<i>IX. Jordbruksdepartementet</i>	100	88
B, C, J	Lantbrukets rationalisering, lantmäteriväsendet, m. m.	100	95
D	Jordbruksprisreglering m. m.	100	86
E, F, G, H	Undervisning och forskning på jordbrukets område, veterinär- väsendet	100	95
I	Skogsväsendet	100	89
A, K, L, M	Fiskeriväsendet, vissa myndigheter, diverse	100	94
	<i>X. Handelsdepartementet</i>	100	73
B	Bergsbruk, industri, hantverk, teknisk forskning	100	72
A, B, D, E, G, H	Sjöfart, handel, m. m.	100	104
F	Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap m. m.	100	79
	<i>XI. Inrikesdepartementet</i>	100	104
B	Medicinalstaten samt hälso- och sjukvården	100	99
D	Polisväsendet	100	91
E	Civildförsvaret	100	162
A, C, F	Landsstaten, m. m.	100	98
	<i>XII. Civildepartementet</i>	100	116
C, D	Statliga och statsunderstödda pensionsväsendet	100	106
A, B, E, F	Vissa myndigheter, m. m.	100	1 086
	<i>XIII. Oförutsedda utgifter</i>	100	36
	<i>XIV. Riksdagen och dess verk m. m.</i>	100	96
	Summa egentliga statsutgifter	100	99

1960/61

1949/50 = 100								Årlig procentuell förändring			
1951 /52	1952 /53	1953 /54	1954 /55	1955 /56	1956 /57	1957 /58	1958 /59	I genomsnitt under budgetåren		1958/59— 1959/60 enl. ut- fallsber. för 1959/60	1959/60— 1960/61 enl. riksstaten resp. kompl. riksstats- förslaget ¹
								1949/50— 1958/59	1954/55— 1958/59		
88	105	108	106	100	101	100	109	+ 1,0	+ 0,7	— 4,9	0
106	109	115	122	127	140	148	163	+ 5,6	+ 7,5	+ 9,9	+ 11,1
102	104	108	113	116	119	123	128	+ 2,8	+ 3,4	+ 4,9	+ 6,5
110	116	124	135	142	167	181	210	+ 8,5	+ 11,6	+ 14,0	+ 15,1
105	106	102	113	101	114	108	113	+ 1,4	0	+ 19,5	+ 0,9
109	104	101	104	104	105	99	103	+ 0,3	— 0,2	— 1,6	+ 3,5
92	111	106	141	93	141	137	144	+ 4,1	+ 0,5	+ 64,6	— 3,0
123	143	151	166	168	170	182	187	+ 7,2	+ 3,1	+ 1,2	+ 3,2
93	101	116	128	128	154	159	170	+ 6,1	+ 7,4	+ 3,6	+ 15,2
88	91	93	93	89	87	97	109	+ 1,0	+ 4,1	+ 2,8	+ 10,4
104	119	141	166	224	268	331	392	+ 16,4	+ 24,0	+ 15,1	+ 7,5
67	85	116	127	115	133	161	390	+ 16,3	+ 32,5	+ 25,9	+ 25,4
90	111	142	167	186	241	261	305	+ 13,2	+ 16,3	+ 7,6	+ 14,2
94	93	101	205	298	292	285	275	+ 11,9	+ 7,6	— 0,9	— 0,3
98	108	130	140	135	178	177	170	+ 6,1	+ 4,9	— 0,3	+ 17,9
83	86	89	89	88	177	210	141	+ 3,9	+ 12,1	+ 1,4	— 10,3
117	144	135	139	152	161	168	183	+ 7,0	+ 7,2	+ 1,5	+ 8,3
120	153	141	146	161	171	178	179	+ 6,7	+ 5,1	+ 2,1	+ 11,3
96	87	92	91	95	94	99	216	×	×	— 1,8	— 8,3
86	96	96	93	94	101	227	333	+ 14,3	+ 37,6	+ 1,4	+ 15,2
234	328	322	325	330	312	1 332	2 305	×	×	+ 1,0	— 1,7
66	64	65	61	61	72	75	62	— 4,1	+ 0,4	+ 3,7	+ 93,4
102	115	124	127	132	142	152	162	+ 5,5	+ 6,5	+ 10,4	+ 7,1
100	119	130	135	142	161	180	214	+ 8,9	+ 12,2	+ 14,6	+ 12,2
104	118	127	130	134	143	152	161	+ 5,4	+ 5,6	+ 10,2	+ 6,1
87	77	84	92	99	108	115	118	+ 1,9	+ 6,6	+ 6,0	+ 12,4
93	111	77	70	87	68	76	69	— 4,0	— 0,5	— 15,7	+ 4,8
93	100	110	103	105	101	100	97	— 0,3	— 1,4	+ 5,5	— 0,3
89	115	67	58	80	54	65	55	— 6,4	— 1,6	— 27,8	+ 9,0
145	110	105	110	108	111	108	110	+ 1,1	+ 0,2	+ 0,9	+ 2,0
87	94	98	102	111	107	114	136	+ 3,5	+ 7,5	+ 0,4	— 0,9
101	107	118	125	129	171	163	162	+ 5,5	+ 6,6	— 6,6	+ 2,4
43	49	56	53	59	69	81	81	— 2,3	+ 11,3	+ 29,0	+ 2,3
39	40	42	43	49	59	71	72	— 3,6	+ 13,8	+ 35,8	+ 2,1
107	110	117	123	111	138	159	164	+ 5,7	+ 7,5	+ 3,5	+ 1,0
140	306	461	338	340	343	364	344	+ 14,7	+ 0,4	— 10,1	+ 9,4
111	122	124	122	127	132	136	140	+ 3,8	+ 3,6	+ 2,3	+ 8,1
106	112	117	118	121	131	133	138	+ 3,7	+ 4,1	+ 0,7	+ 7,3
88	101	114	123	148	166	191	195	+ 7,7	+ 12,3	+ 5,9	+ 3,5
223	330	278	234	223	180	190	174	+ 6,3	— 7,1	— 18,8	— 8,1
103	105	104	104	107	107	109	112	+ 1,3	+ 1,9	+ 7,7	+ 15,6
115	112	113	118	132	136	144	147	+ 4,4	+ 5,7	+ 16,4	+ 8,1
109	109	113	118	123	129	135	140	+ 3,8	+ 4,4	+ 16,9	+ 7,5
697	416	132	136	1 014	864	1 062	821	+ 26,4	+ 56,9	+ 6,0	+ 10,8
77	61	191	193	71	30	240	12	— 21,0	— 50,4	×	0
106	94	104	110	108	110	114	133	+ 3,2	+ 4,9	— 4,4	+ 3,0
102	115	119	126	131	141	152	162	+ 5,5	+ 6,5	+ 3,8	+ 9,3

¹ Av skäl som framgår av texten å s. 7 är siffrorna i denna kolumn icke jämförbara med övriga förändringstal i tabellen.

För försvarsutgifternas del var stegringen särskilt markant under början av 50-talet, vilket får ses mot bakgrund av den utrikespolitiska spänningen efter Koreakrigets utbrott sommaren 1950. Under budgetåren 1955/56 och 1956/57 avtog stegringstakten för att åter väsentligt öka fr. o. m. budgetåret 1957/58. Av försvarsutgifterna är det främst de militära investeringarna — materielanskaffningar av olika slag — som står för den starka uppgången. Men även de militära konsumtionsutgifterna har, i vad de avser omkostnader, stigit något snabbare än motsvarande civila kostnader, medan däremot de civila lönekostnaderna ökat i snabbare takt än de militära.

Motorfordonsbeståndets explosionsartade utveckling under 50-talet har kommit att ställa starkt ökade krav på vägnätets utbyggande. Medan det vid decenniets början fanns en bil på var tjugofemte invånare uppgick biltätheten i slutet av fjolåret till en bil på var sjätte invånare. Samtidigt som motorfordonsbeståndet ökat med inemot en miljon bilar under 50-talet har ca 700 000 mopeder tillkommit. En allt större del av det totala trafikarbetet har genom denna utveckling kommit att utföras på vägarna, med ökade väginvesteringsbehov som följd. Utgifterna för vägväsendet har också stigit kraftigt och uppgick under den redovisade perioden till i genomsnitt ca 7 procent per år. Utvecklingen har inneburit såväl en kvantitativ som en kvalitativ utbyggnad. Parallellt med att väg- och gatunätets längd ökat har sålunda vägarnas bredd, bärighet och beläggning förbättrats. Som exempel på det senare kan nämnas, att av riksvägnätets längd var 83 procent försett med beläggning vid decenniets utgång mot 45 procent vid dess början. — Beträffande utgiftsutvecklingen för övriga anslag under *sjätte huvudtiteln* domineras den främst av driftbidraget till statens järnvägar, som utgått fr. o. m. budgetåret 1958/59. Genom biltrafikens snabba utveckling har en växande andel av statens järnvägars bannät kommit att utgöras av s. k. trafiksvaga järnvägslinjer med bl. a. växande ekonomisk belastning och under senare budgetår driftunderskott som följd. För budgetåret 1957/58 täcktes underskottet, ca 75 miljoner kronor, genom att anslag anvisades på driftbudgeten under statens affärsverksfonder. För ettvar av budgetåren 1958/59 och 1959/60 har däremot statens järnvägar beviljats ett driftbidrag på 100 miljoner kronor, som utgått från anslag under sjätte huvudtiteln. För budgetåret 1960/61 är anslaget uppfört med 80 miljoner kronor.

Förutom fjärde och sjätte huvudtitlarna uppvisar också *sjunde huvudtiteln* en snabbare stegring än den genomsnittliga. Utvecklingen av utgifterna under denna huvudtitel domineras dock huvudsakligen av utbetalningen av den skatteersättning till kommunerna som infördes fr. o. m. 1958 i samband med att de kommunala ortsavdragen då höjdes i nivå med de statliga.

En »volymmässig» ökning i ungefär samma stegringstakt som för totalutgifterna i genomsnitt uppvisar utgifterna under andra, femte och åttonde huvudtitlarna. Mellan olika slag av utgifter under dessa huvudtitlar före-

ligger dock en starkt olikartad utvecklingstrend. Under *andra huvudtiteln* har sålunda utgifterna för fångvården utvecklats i en betydligt snabbare takt än övriga utgifter och i särskilt hög grad gäller det för utvecklingen under senare hälften av 50-talet, då stegringstakten i genomsnitt uppgick till ca 12 procent per år. De avgörande faktorerna bakom utvecklingen har väsentligen varit kriminalitetens och fångantalets ökning, vilken föranlett en betydande utbyggnad av platsantalet vid fångvårdsanstalterna. Samtidigt med den kvantitativa utbyggnaden har en viss förbättring av vårdresurserna ägt rum.

Under *femte huvudtiteln* hänför sig den procentuellt sett kraftigaste utgiftsökningen till nykterhetsvården, arbetsmarknadspolitiken, bostadspolitiken samt sjuk- och yrkesskadeförsäkringen. För nykterhetsvården har utgiftsökningen varit särskilt markant efter nykterhetsreformen år 1955 och platsantalet vid statliga och erkända vårdanstalter har från nämnda år till år 1959 ökat från sammanlagt ca 1 220 till 2 020.

Utgifterna för arbetsmarknadspolitiken har givetvis i hög grad påverkats av förändringarna i arbetsmarknadsläget under 50-talet. Den kraftiga utgiftsökningen under budgetåret 1958/59 får således ses mot bakgrund av de då rådande sysselsättningssvårigheterna, men också sysselsättningspolitikens ökade inriktning på omskolning och rörlighetsstimulerande åtgärder synes i viss utsträckning ha återverkat på utgifternas förändring.

Under 50-talet har utgifterna på driftbudgeten för bostadsbyggande m. m., d. v. s. främst utgifterna för kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter samt bostadsrabatter, drygt tredubblats, vilket främst sammanhänger med bostadsbeståndets kraftiga tillväxt samt räntelägets förändringar under perioden. Den i det närmaste oavbrutna stegringen av bostadsbyggandet under 50-talet återspeglas bl. a. däri, att av totalt ca 550 000 färdigställda lägenheter ca 310 000 hänför sig till senare hälften av perioden.

Utgifterna för sjuk- och yrkesskadeförsäkringen har under vart och ett av budgetåren 1954/55 och 1955/56 fördubblats. Ökningarna får helt ses i samband med sjukförsäkringsreformens ikraftträdande fr. o. m. kalenderåret 1955.

För den grupp av utgifter där barnbidragen är den dominerande posten (littera V: C i tabell 3) begränsar sig stegringstakten under budgetåren 1949/50—1958/59 till i genomsnitt en procent per år. Barnbidragskostnaderna har under perioden påverkats av såväl barnantalets ökning som höjningarna 1952 och 1958 av bidragsbeloppen. För de bakomliggande faktorerna till folkpensionskostnadernas förändringar torde få hänvisas till redogörelsen i det föregående.

De snabba växlingarna i befolkningens åldersfördelning under 50-talet har starkt påverkat utgiftsutvecklingen under *åttonde huvudtiteln*. Som en följd av de höga födelsetalen under 40-talet, vilka kulminerade år 1945 med ca 135 000 födda, ökade under perioden 1950—1955 åldersgrupperna 7—12 år från 626 000 till 784 000. Under senare hälften av decenniet har denna ungdomsvåg rullat in i åldersgruppen 13—18 år, där befolkningstalet ökat

från 591 000 år 1955 till 749 000 år 1960. Denna våg motsvaras av en ökad tillströmning till det obligatoriska skolväsendets låg- och mellanstadier under främst mitten av 50-talet. De befolkningsmässiga återverkningarna på utbyggnadsbehovet inom skolväsendet har samtidigt förstärkts av utvecklingen mot förlängd skoltid och större frekvens för deltagandet i högre studier. 1955 års yrkesutbildningsreform och införandet av de allmänna studiebidragen fr. o. m. år 1958 är vidare faktorer som avsätter spår i utgiftsutvecklingen under senare delen av 50-talet. Gymnasiernas expansion under samma tidsperiod har varit mycket kraftig och den årliga utgiftsökningen för högre utbildning och forskning under budgetåren 1954/55—1958/59 har uppgått till i genomsnitt ca 12 procent.

För två av de större huvudtitlarna — nionde och tionde huvudtitlarna — redovisas en volymmässig utgiftsminskning under den undersökta tidsperioden. Dessa minskningar betingas av vissa speciella faktorer. Helt avgörande för utgiftsutvecklingen under *nionde huvudtiteln* har sålunda varit förändringarna på prisregleringsområdet. Utgifterna på detta område, som under perioden uppgått till mellan 60 och 75 procent av totalutgifterna under huvudtiteln, har varierat kraftigt, men uppvisar under senare år en betydande minskning, räknat i oförändrade konsumentpriser. Vid bedömningen av utgiftsutvecklingen för jordbruksprisregleringen bör också beaktas, att under basåret 1949/50 fortfarande förelåg regleringar av krisnatur; bl. a. utgick s. k. devalveringssubventioner. Budgetåren 1952/53, 1955/56 och 1957/58 betecknar såtillvida avbrott i den nedåtgående utgiftstrenden, som utgifterna dessa år, främst till följd av skördeskadeersättningar, tillfälligt ökade i omfattning.

Den genomsnittliga årliga utgiftsförändringen under *tionde huvudtiteln* påverkas likaledes av vissa speciella utgiftsfaktorer i början av jämförelseperioden. Under budgetåret 1949/50 höjs sålunda utgiftssumman för huvudtiteln av de då utgående s. k. devalveringssubventionerna. Begränsar man jämförelseperioden till senare delen av 50-talet får man därför en annan bild av utgiftsutvecklingen under huvudtiteln. För perioden 1954/55—1958/59 föreligger sålunda en »volymökning» på i genomsnitt drygt 11 procent per år, vilken framför allt förklaras av atomenergiverksamhetens snabba utveckling.

Utgiftsförändringarna under *elfte huvudtiteln* återspeglar huvudsakligen den ökning med ca 40 procent som utgifterna för hälso- och sjukvården undergått under den redovisade perioden.

Vad slutligen utgiftsförändringarna under *tolfte huvudtiteln* beträffar har de kommit att domineras av kostnadsökningen för det statliga och statsunderstödda pensionsväsendet.

4. Investeringarna i statens kapitalfonder budgetåren 1949/50—1958/59

Kapitalbudgetens strukturförändringar i huvuddrag under 50-talet framgår av tabell 4, som anger investeringarna i statens kapitalfonder under

Tabell 4. Investeringar i statens kapitalfonder under budgetåren 1949/50—1958/59. Miljoner kronor

	1949/50	1950/51	1951/52	1952/53	1953/54	1954/55	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59
Bruttoinvesteringar										
<i>Statens affärsverksfonder:</i>										
Postverket	4,84	4,35	8,14	10,87	11,12	11,68	8,14	6,07	3,84	3,41
Televerket	139,99	160,05	199,39	261,13	248,00	248,42	244,97	250,32	257,39	285,78
Statens järnvägar	126,21	157,33	201,46	313,48	338,75	273,74	301,56	283,47	306,87	319,36
Statens vattenfallsverk	156,28	150,60	213,50	308,18	329,71	335,43	333,14	317,59	350,86	425,79
Domänverket	10,28	0,92	0,77	0,81	23,53	1,83	1,53	1,54	1,15	1,16
Säger för statens affärsverksfonder	437,60	473,25	623,26	894,47	951,11	871,10	889,34	858,99	920,11	1 035,50
<i>Luftfartsfonden</i>	6,56	5,14	6,97	8,00	7,52	5,97	6,12	5,99	13,16	39,43
<i>Statens allmänna fastighetsfond</i>	37,68	42,37	45,99	64,52	68,49	76,03	71,07	77,46	89,47	108,30
<i>Försvarets fonder:</i>										
Försvarets fastighetsfond	36,22	51,28	97,32	108,17	160,37	96,42	116,10	126,78	108,08	109,26
Försvarets bostadsanskaffningsfond	0,20									
Försvarets fabriksfond	2,96	3,61	3,45	4,40	4,65	6,86	7,97	7,50	4,36	2,52
Säger för försvarets fonder	39,38	54,89	100,77	112,57	165,02	103,28	124,07	134,28	112,44	111,78
<i>Statens utlåningsfonder</i>	128,14	232,25	284,77	425,98	475,99	545,81	742,16	683,78	657,39	668,87
<i>Fonden för låneunderstöd</i>	45,20	40,27	62,08	164,34	163,23	259,16	344,67	224,40	473,06	270,05
<i>Fonden för statens aktier</i>	29,68	18,00	72,00	1,30	0,00	200,50	—	7,00	200,00	165,00
<i>Fonden för förlag till statsverket</i>	4,81	11,31	29,85	27,36	55,68	1,31	51,15	12,47	4,27	3,50
<i>Diverse kapitalfonder</i>	103,13	120,92	182,01	139,19	59,54	38,42	43,08	41,87	40,58	38,77
Summa	832,18	998,40	1 407,70	1 837,73	1 946,58	2 101,58	2 271,66	2 046,24	2 510,48	2 441,20
<i>Därav finansierades med:</i>										
avskrivningsmedel från riksstaten ¹	93,23	129,75	201,14	343,51	470,50	370,10	354,27	321,96	325,23	230,84
avskrivningsmedel inom fonderna	187,11	211,42	355,65	394,14	393,61	470,56	474,23	443,73	569,91	576,26
bidrag från kommuner	0,11	—	—	—	—	0,36	—	—	—	—
övriga på fonderna disponibla medel	272,83	73,21	59,47	83,85	47,71	126,47	61,00	59,67	155,29	60,56
kapitalåterbetalningar motsvarande till fonden för oreglerade kapitalmedelsför- luster avsatta avskrivningsmedel	15,00	15,00	15,00	4—3,70	1,00	57,00	354,00	577,60	256,00	1,00
kapitalåterbetalningar i övrigt	0,30	0,62	0,27	0,12	0,81	0,12	0,12	0,14	0,12	0,12
tillskott från riksgäldskontoret av nya kapitalmedel	263,60	568,40	776,17	1 019,81	1 032,95	1 076,97	1 028,04	643,14	1 203,93	1 572,42

¹ Av det för budgetåret 1949/50 redovisade beloppet avser 0,03 mkr grundavskrivningar å försvarets fabriksfond, som täckts med reserverade inkomster av exploateringen av vissa på sin tid för militära ändamål avsedda markområden. — ² Av Stockholms stad lämnat bi-

drag till kontorsbyggnad vid Bolinders plan i Stockholm. — ³ Av Stockholms stad lämnat bidrag till nybyggnad för statens rättsläkarstation. — ⁴ Jfr textkommentar till tab. 11: b i riksräkenskapsverkets årsbok 1954.

budgetåren 1949/50—1958/59 samt hur dessa investeringar finansierats. Beträffande innebörden av begreppet investeringar i detta sammanhang torde få erinras om, att endast medelsförbrukningen under affärsverksfonderna, luftfartsfonden, statens allmänna fastighetsfond, försvarets fonder samt vissa fonder bland diverse kapitalfonder inräknas i den statliga investeringsverksamheten i detta ords samhällsekonomiska betydelse. För övriga kapitalfonder motsvaras medelsanvisningarna av en statlig utlåning, aktie-teckning o. s. v., som icke primärt betecknas som en aktivitet av realinvesteringsnatur.

Av investeringarna i statens kapitalfonder hänför sig drygt två tredjedelar till statens affärsverksfonder och statens utlåningsfonder (huvudsakligen bostadslångivningen). Under tioårsperioden 1949/50—1958/59 har medelsförbrukningen under statens kapitalfonder, räknat i löpande priser, i det närmaste tredubblats. Av den totala stegringen på ca 1,6 miljard kronor föll ca 0,6 miljard kronor på affärsverksfonderna och drygt 0,5 miljard kronor på statens utlåningsfonder. Betydande ökningsföreligger också under perioden för medelsförbrukningen under fonderna för låneunderstöd och för statens aktier. För affärsverksfondernas del motsvaras den nominella ökningen av en »volymmässig» årlig ökning på 4 à 5 procent, vilket är en något lägre stegringstakt än den som redovisas för övriga statliga investeringar, d. v. s. främst försvarsinvesteringarna och vägbyggandet.

Av investeringarna i affärsverksfonderna visar *televerkets* investeringar en påtagligt kraftig ökning från periodens början fram t. o. m. budgetåret 1952/53 för att därefter vara relativt oförändrade under senare delen av perioden. Under budgetåret 1958/59 föreligger dock en av konjunkturpolitiska skäl motiverad uppgång. Televerkets rörelse uppvisar en jämn och stark expansion under hela 50-talet. Antalet telefonapparater ökade sålunda under perioden med över en miljon och utgjorde i slutet av 1959 ca 2,7 miljoner. Även automatiseringen av telefontrafiken har fortskridit snabbt under tioårsperioden. I slutet av fjolåret var i runt tal 86 procent av samtliga apparater anslutna till helautomatiska stationer. Televerkets investeringar har slutligen också påverkats av utbyggnaden av FM-sändare och te-levisionsanläggningar.

Utvecklingen av *statens järnvägars* investeringar överensstämmer med televerkets såtillvida som investeringsökningen i huvudsak hänför sig till början av 50-talet. Investeringarna kulminerade under budgetåret 1953/54, då de i löpande priser räknat uppgick till ca 340 miljoner kronor. Investeringsinriktningen under perioden har främst syftat till att dels höja kapaciteten på de områden där brister på grund av tidigare underinvesteringar förelegat, dels rationalisera järnvägsdriften. I detta sammanhang må erinras om att statens järnvägars investeringar liksom televerkets domineras av reinvesteringar.

Investeringarna i *statens vattenfallsverk* beskriver en klart uppåtriktad trend och har under tioårsperioden i det närmaste tredubblats. Avgörande för denna investeringsexpansion har varit den ständigt stigande elkraftför-

Tabell 5. Driftbudgetens inkomster under budgetåren 1949/50—1958/59 med fördelning på huvudgrupper

	1949 /50	1950 /51	1951 /52	1952 /53	1953 /54	1954 /55	1955 /56	1956 /57	1957 /58	1958 /59
<i>Milljoner kronor</i>										
Inkomst- och förmögenhets- skatter (inkl. folkpensions- avgifter)	2 029	2 741	4 108	4 145	4 526	4 399	4 999	5 362	5 961	6 101
Övriga skatter å inkomst, förmögenhet och rörelse ..	146	154	166	159	188	201	213	237	249	300
Fordons- och bensinskatte	444	472	518	520	602	819	1 043	1 018	1 062	1 086
Tullmedel (inkl. skatt å kaffe), varuskatt samt om- sättningsskatt å motorfor- don	391	529	579	658	683	718	779	914	1 071	1 122
Tobaksskatt, rusdrycksme- del, skatt å läskedrycker och statlig nöjesskatt samt totalisator-, tips- och lot- terimedel	1 276	1 373	1 536	1 667	1 762	1 896	2 133	2 288	2 405	2 550
Energiskatt	.	.	.	.	.	.	.	.	263	471
Övriga egentliga statsin- komster	187	156	167	194	232	278	319	305	286	281
Inkomster av statens affärs- verksfonder	173	194	217	195	260	298	242	177	273	318
Inkomster av övriga kapital- fonder	193	201	216	270	282	298	344	390	449	376
Summa	4 839	5 820	7 507	7 808	8 535	8 907	10 072	10 691	12 019	12 605
<i>Relativ fördelning</i>										
Inkomst- och förmögenhets- skatter (inkl. folkpensions- avgifter)	41,9	47,1	54,7	53,1	53,0	49,4	49,6	50,2	49,6	48,4
Övriga skatter å inkomst, förmögenhet och rörelse ..	3,0	2,6	2,2	2,0	2,2	2,3	2,1	2,2	2,1	2,4
Fordons- och bensinskatte	9,2	8,1	6,9	6,7	7,1	9,2	10,4	9,5	8,8	8,6
Tullmedel (inkl. skatt å kaffe), varuskatt samt om- sättningsskatt å motorfor- don	8,1	9,1	7,7	8,4	8,0	8,1	7,7	8,5	8,9	8,9
Tobaksskatt, rusdrycksme- del, skatt å läskedrycker och statlig nöjesskatt samt totalisator-, tips- och lot- terimedel	26,4	23,6	20,5	21,3	20,6	21,3	21,2	21,4	20,0	20,2
Energiskatt	.	.	.	.	.	.	.	.	2,2	3,8
Övriga egentliga statsin- komster	3,8	2,7	2,2	2,5	2,7	3,1	3,2	2,9	2,4	2,2
Inkomster av statens affärs- verksfonder	3,6	3,3	2,9	2,5	3,1	3,3	2,4	1,7	2,3	2,5
Inkomster av övriga kapital- fonder	4,0	3,5	2,9	3,5	3,3	3,3	3,4	3,6	3,7	3,0
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

brukningen. Vid periodens början låg denna för statens vattenfallsverks del, som i runt tal svarar för hälften av landets elkraftförsörjning, vid en nivå av drygt 6 000 MkWh per år. Under budgetåret 1958/59 låg primabelastningen däremot på över 13 000 MkWh.

Till och med budgetåret 1956/57 uppvisar investeringarna i *luftfartsfon-*

den en relativt jämn utveckling för att under senare budgetår mångdubblas i förhållande till den under perioden tidigare rådande nivån. Den ökade investeringsvolymen under dessa år hänför sig till utbyggnaden av storflygplatsen Arlanda.

Medelsförbrukningen under *statens utlåningsfonder*, som stigit fortlöpande under budgetåren 1949/50—1955/56, visar under senare budgetår en nedgång. Helt bestämmande härför har varit bostadslångivningens omfattning. Medelsbehovet härför har påverkats av en rad faktorer, bl. a. av ökningen av inflytande amorteringar och minskningen av förskottsutbetalningar av lån.

Medelsförbrukningen under *fonden för låneunderstöd* har till betydande del avsett kapitalsubventioner till bostadsbyggnadsverksamheten. Trots att utgifterna för dessa minskat under senare år, uppvisar dock medelsförbrukningen under fonden en uppgång. Delvis sammanhänger dock de stegrade utgifterna med att medelsanvisningen till räntefria stående delar av egna-hemslån fr. o. m. den 1 juli 1957 överfördes från lånefonden för bostadsbyggande till fonden för låneunderstöd. Av ökningen i övrigt under fonden hänför sig under budgetåret 1957/58 100 miljoner kronor till återföring av fonderade LKAB-medel och sammanlagt 67 miljoner kronor till reglering av Statens skogsindustriers lån.

Vad slutligen medelsförbrukningen under budgetåren 1957/58 och 1958/59 under *fonden för statens aktier* beträffar, förklaras den av kostnaderna för inlösen av aktier i LKAB och för budgetåret 1957/58 till 35 miljoner kronor av aktieteckning i Statens skogsindustrier.

5. Driftbudgetens inkomster under budgetåren 1949/50—1958/59

Till komplettering av de tidigare lämnade uppgifterna om utgiftsutvecklingen redovisas i tabell 5 en sammanställning ur riksräkenskapsverkets årsbok över driftbudgetens inkomster under budgetåren 1949/50—1958/59 med fördelning på huvudgrupper.

B. Statsutgifternas utveckling under budgetåren 1960/61—1964/65

1. Allmänna förutsättningar för beräkningarna

Utgångspunkten för bedömningen av den statsfinansiella utvecklingen har i princip varit riksstaten för budgetåret 1960/61. Då beräkningarna verkstälts innan riksstaten är fastställd, har de av praktiska skäl fått baseras på det framlagda riksstatsförslaget jämte särpropositioner. Materialet, som omfattar budgetåren 1960/61—1964/65, innefattar utgiftsutvecklingen såväl på driftbudgeten som på kapitalbudgeten.

I kalkylerna ingår inte endast de automatiska förändringar i utgiftsutvecklingen som kan föranledas av ändringar i befolkningsstrukturen o. d., utan även kostnadsförändringar, som hänför sig till sådana större och mindre reformer och standardhöjningar inom olika områden, som med beaktande av

pågående planering, lokaler, rekryteringsmöjligheter etc. av fackdepartementen och myndigheterna bedömts komma att aktualiseras under den angivna tidsperioden. Härvid har så långt möjligt hänsyn tagits till såväl framlagda som väntade kommittéförlag liksom även till reformförslag, som aktualiserats i andra sammanhang. Självfallet är de kostnadsuppgifter som kan erhållas om reformer, vilka inte är slutligt utformade eller helt befinner sig på utredningsstadiet, synnerligen osäkra. Det har dock ansetts önskvärt, att även dessa kostnader beaktas, även om dessa uppskattningar måste få en mycket summarisk karaktär. Det bör i detta sammanhang framhållas, att från de olika departementen starkt understrukits osäkerheten i beräkningarna. Någon budgetprövning av aktuella reformförslag har det sålunda inte varit fråga om. Den omständigheten att kostnaden för en viss reform medtagits i beräkningarna inom ett departements verksamhetsområde innebär således inte något ställningstagande till denna reform. Det bör dock samtidigt understrykas att, även om materialet inte utsatts för någon samlad bedömning utifrån finansiella utgångspunkter, så representerar det likväl inte någon okritisk inventering av alla tänkbara utgiftsbehov.

Beträffande den samhällsekonomiska utvecklingen i stort har förutsatts en fortgående produktionsökning i samma takt som under 50-talet samt oförändrad pris- och lönenivå. Beräkningarna utgår därför i detta avseende från den pris- och lönenivå, som lagts till grund för beräkningen av anslagen i riksstatsförslaget för budgetåret 1960/61. Detta innebär bl. a. att kalkylerna över anslagsutvecklingen gjorts utifrån den beräkningstekniska hypotesen om konstant lönenivå (1959 års) för de statsanställda.

Den nu kända löneökningen under kalenderåren 1960 och 1961 har dock såtillvida beaktats som ett schablonmässigt tillägg för lönekostnadsökningar fram t. o. m. kalenderåret 1961 gjorts vid sidan av kalkylerna för de särskilda huvudtitlarna och anslagen under dessa. Då inkomstberäkningarna för åren därefter skett utifrån antagandet om en jämn ökning av skatteunderlaget med tre procent årligen har i konsekvens härmed likaledes ett schablonmässigt tillägg för kostnadsökningar i form av ökade löner inom den statliga och statsunderstödda verksamheten gjorts.

När det gäller att utifrån materialet bedöma den statsfinansiella utvecklingen under de närmaste budgetåren synes alldeles speciellt böra observeras de svårigheter som är förknippade med en långsiktig budgetberäkning. Det förhållandet att redan de årliga budgetberäkningarna innehåller stora osäkerhetsmoment torde understryka de vanskligheter som är förknippade med kalkyler för så lång tidsperiod som fem år.

De tendenser till feluppskattningar som föreligger antyds för övrigt redan av siffermaterialet över utgiftsförändringarna mellan de olika budgetåren. Myndigheterna har sålunda i stor utsträckning hänfört beräknade framtida utgiftsökningar till det första budgetåret under perioden, medan en långsammare stegringstakt redovisas för mera avlägsna budgetår. En orsak härtil är svårigheten att överblicka utvecklingen av de faktorer som bestämmer utgifternas förändringar på några års sikt. Ju längre in i fram-

Tabell 6. Beräknade egentliga statsutgifter under budgetåren 1960/61—1964/65

Litt. enligt riksstats- förslaget 1960/61	Anslagsgrupp	1960/61	1961/62
		Totalt mkr	Totalt mkr
A, B	<i>I. Kungl. hov- och slottsstaterna</i>	4,4	4,5
A, B, C, D	<i>II. Justitiedepartementet</i>	144,0	160,6
E, F	Domstolarna, rättegångsväsendet i allmänhet, m. m.	64,1	71,2
	Fångvården m. m.	79,9	89,4
A, C	<i>III. Utrikesdepartementet</i>	76,3	86,0
B	Utrikesförvaltningen, m. m.	47,6	50,4
A—E	Bidrag till vissa internationella organisationer m. m.	28,7	35,6
C	<i>IV. Försvarsdepartementet</i>	2 917,8	2 992,0
D	<i>V. Socialdepartementet</i>	4 502,3	4 670,7
E	Mödrahjälp, socialhjälp, barnavård, allmänna barnbidrag, m. m.	881,1	875,4
F	Nykterhetsvård	43,2	45,9
G	Arbetsmarknadsstyrelsen med dithörande verksamhet	469,6	500,1
I	Bostadsbyggande m. m.	370,9	443,5
A, B, H, J	Sjuk- och yrkesskadeförsäkring m. m.	278,7	283,7
B, C	Folkpensionering m. m.	2 436,2	2 498,7
I 3	Arbetskydd, vissa myndigheter, m. m.	22,6	23,4
A, D, E, F, G, H, I (utom I 3)	<i>VI. Kommunikationsdepartementet</i>	1 230,1	1 351,6
D	Väg- och vattenbyggnadsväsendet, vägtrafikväsendet	1 073,7	1 191,3
A, B, C, E (utom E 7)	Driftbidrag till statens järnvägar	80,0	80,0
E 7	Vissa myndigheter, m. m.	76,4	80,3
E, F, M	<i>VII. Finansdepartementet</i>	908,7	718,3
G, H, I, J	Skatteersättning till kommunerna, m. m.	638,0	566,0
A, B, C, D, K, L, N	Vissa myndigheter, m. m.	150,2	152,3
B, C, J	Premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956	120,5	—
D	<i>VIII. Ecklesiastikdepartementet</i>	1 843,6	1 974,9
E, F, G, H	Högre utbildning och forskning	219,8	252,9
A, B, C, D, K, L, N	Allmänbildande och yrkesutbildande skolväsen	1 535,8	1 629,0
B, C, J	Folkbildning, akademier, muséer, kyrkor, m. m.	88,0	93,0
D	<i>IX. Jordbruksdepartementet</i>	477,3	521,8
E, F, G, H	Lantbrukets rationalisering, lantmäteriväsendet, m. m.	100,4	113,0
I	Jordbruksprisreglering m. m.	254,5	265,7
A, K, L, M	Undervisning och forskning på jordbrukets område, veterinär- väsendet	57,1	65,1
C (utom C 33)	Skogsväsendet	44,2	56,4
C 33	Fiskeriväsendet, vissa myndigheter, diverse	21,1	21,6
A, B, D, E, G, H	<i>X. Handelsdepartementet</i>	281,0	389,1
F	Bergsbruk, industri, hantverk, teknisk forskning m. m.	32,6	39,7
B	Atomenergiverksamhet inom AB Atomenergi	98,1	170,0
D	Sjöfart och handel, vissa myndigheter m. m.	121,3	146,7
E	Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap m. m.	29,0	32,7
A, C, F	<i>XI. Inrikesdepartementet</i>	827,0	894,6
C, D	Medicinalstaten samt hälso- och sjukvården	529,2	551,1
A, B, E, F (utom F 2)	Polisväsendet	79,0	81,5
F 2	Civildéförsvaret	27,4	68,0
	Landsstaten, m. m.	191,4	194,0
	<i>XII. Civildepartementet</i>	503,8	545,0
	Statliga och statsunderstödda pensionsväsendet	416,7	438,0
	Vissa myndigheter, m. m.	27,1	27,0
	Arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggs-pensioneringen	60,0	80,0
	<i>XIII. Oförutsedda utgifter</i>	1,0	1,0
	<i>XIV. Riksdagen och dess verk m. m.</i>	23,8	24,0
	<i>Summa</i>	13 741,1	14 334,1

Bih. E: PM angående huvuddragen i den statsfinansiella utvecklingen 19

		1962/63				1963/64				1964/65				Genom- snittlig årlig för- ändring 1960/61 —1964 /65 %
Förändring från föreg. budgetår		Totalt mkr	Förändring från föreg. budgetår		Totalt mkr	Förändring från föreg. budgetår		Totalt mkr	Förändring från föreg. budgetår					
mkr	%		mkr	%		mkr	%		mkr	%				
+ 0,1	+ 1,0	4,5	+ 0,0	+ 0,8	4,5	+ 0,0	+ 0,8	4,6	+ 0,1	+ 0,8	+ 0,9			
+ 16,6	+ 11,5	177,1	+ 16,5	+ 10,3	198,7	+ 21,6	+ 12,2	219,8	+ 21,1	+ 10,6	+ 11,2			
+ 7,1	+ 11,1	76,4	+ 5,2	+ 7,3	82,7	+ 6,3	+ 8,2	89,0	+ 6,3	+ 7,6	+ 8,6			
+ 9,5	+ 11,9	100,7	+ 11,3	+ 12,6	116,0	+ 15,3	+ 15,2	130,8	+ 14,8	+ 12,8	+ 13,1			
+ 9,7	+ 12,7	93,8	+ 7,8	+ 9,1	96,8	+ 3,0	+ 3,2	100,2	+ 3,4	+ 3,5	+ 7,1			
+ 2,8	+ 5,9	51,0	+ 0,6	+ 1,2	51,6	+ 0,6	+ 1,2	52,4	+ 0,8	+ 1,6	+ 2,5			
+ 6,9	+ 24,0	42,8	+ 7,2	+ 20,2	45,2	+ 2,4	+ 5,6	47,8	+ 2,6	+ 5,8	+ 13,9			
+ 74,2	+ 2,5	3 065,0	+ 73,0	+ 2,4	3 140,0	+ 75,0	+ 2,4	3 217,0	+ 77,0	+ 2,5	+ 2,5			
+ 168,4	+ 3,7	4 976,3	+ 305,6	+ 6,5	5 108,5	+ 132,2	+ 2,7	5 453,3	+ 344,8	+ 6,7	+ 4,9			
— 5,7	— 0,6	869,6	— 5,8	— 0,7	863,0	— 6,6	— 0,8	857,7	— 5,3	— 0,6	— 0,7			
+ 2,7	+ 6,3	48,0	+ 2,1	+ 4,6	50,0	+ 2,0	+ 4,2	52,0	+ 2,0	+ 4,0	+ 4,8			
+ 30,5	+ 6,5	492,7	— 7,4	— 1,5	495,3	+ 2,6	+ 0,5	498,0	+ 2,7	+ 0,5	+ 1,5			
+ 72,6	+ 19,6	487,6	+ 44,1	+ 9,9	546,5	+ 58,9	+ 12,1	606,5	+ 60,0	+ 11,0	+ 13,2			
+ 5,0	+ 1,8	288,7	+ 5,0	+ 1,8	293,7	+ 5,0	+ 1,7	298,8	+ 5,1	+ 1,7	+ 1,8			
+ 62,5	+ 2,6	2 767,6	+ 268,9	+ 10,8	2 837,8	+ 70,2	+ 2,5	3 118,0	+ 280,2	+ 9,9	+ 6,5			
+ 0,8	+ 3,5	22,1	— 1,3	— 5,6	22,2	+ 0,1	+ 0,5	22,3	+ 0,1	+ 0,5	— 0,3			
+ 121,5	+ 9,9	1 456,7	+ 105,1	+ 7,8	1 565,2	+ 108,5	+ 7,4	1 672,7	+ 107,5	+ 6,9	+ 8,0			
+ 117,6	+ 11,0	1 292,6	+ 101,3	+ 8,5	1 398,0	+ 105,4	+ 8,2	1 503,2	+ 105,2	+ 7,5	+ 8,8			
—	—	80,0	—	—	80,0	—	—	80,0	—	—	—			
+ 3,9	+ 5,1	84,1	+ 3,8	+ 4,7	87,2	+ 3,1	+ 3,7	89,5	+ 2,3	+ 2,6	+ 4,0			
— 190,4	— 21,0	646,5	— 71,8	— 10,0	580,9	— 65,6	— 10,1	510,2	— 70,7	— 12,2	— 13,3			
— 72,0	— 11,3	496,0	— 70,0	— 12,4	426,0	— 70,0	— 14,1	357,0	— 69,0	— 16,2	— 13,5			
+ 2,1	+ 1,4	150,5	— 1,8	— 1,2	154,9	+ 4,4	+ 2,9	153,2	— 1,7	— 1,1	+ 0,5			
— 120,5	— 100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
+ 131,3	+ 7,1	2 066,1	+ 91,2	+ 4,6	2 145,1	+ 79,0	+ 3,8	2 212,1	+ 67,0	+ 3,1	+ 4,7			
+ 33,1	+ 15,1	283,7	+ 30,8	+ 12,2	312,5	+ 28,8	+ 10,2	340,1	+ 27,6	+ 8,8	+ 11,6			
+ 93,2	+ 6,1	1 685,1	+ 56,1	+ 3,4	1 730,9	+ 45,8	+ 2,7	1 765,8	+ 34,9	+ 2,0	+ 3,6			
+ 5,0	+ 5,7	97,3	+ 4,3	+ 4,6	101,7	+ 4,4	+ 4,5	106,2	+ 4,5	+ 4,4	+ 4,8			
+ 44,5	+ 9,3	536,0	+ 14,2	+ 2,7	541,0	+ 5,0	+ 0,9	544,2	+ 3,2	+ 0,6	+ 3,4			
+ 12,6	+ 12,5	116,4	+ 3,4	+ 3,0	118,0	+ 1,6	+ 1,4	118,2	+ 0,2	+ 0,2	+ 4,3			
+ 11,2	+ 4,4	264,2	— 1,5	— 0,6	262,7	— 1,5	— 0,6	261,3	— 1,4	— 0,5	+ 0,7			
+ 8,0	+ 14,0	71,1	+ 6,0	+ 9,2	72,2	+ 1,1	+ 1,5	74,5	+ 2,3	+ 3,2	+ 7,0			
+ 12,2	+ 27,6	60,3	+ 3,9	+ 6,9	61,5	+ 1,2	+ 2,0	63,6	+ 2,1	+ 3,4	+ 10,0			
+ 0,5	+ 2,4	24,0	+ 2,4	+ 11,1	26,6	+ 2,6	+ 10,8	26,6	—	—	+ 6,1			
+ 108,1	+ 38,5	405,4	+ 16,3	+ 4,2	412,7	+ 7,3	+ 1,8	436,5	+ 23,8	+ 5,8	+ 12,6			
+ 7,1	+ 21,8	40,8	+ 1,1	+ 2,8	43,0	+ 2,2	+ 5,4	44,8	+ 1,8	+ 4,2	+ 8,6			
+ 71,9	+ 73,3	180,0	+ 10,0	+ 5,9	180,0	—	—	200,0	+ 20,0	+ 11,1	+ 22,6			
+ 25,4	+ 20,9	151,9	+ 5,2	+ 3,5	157,0	+ 5,1	+ 3,4	159,0	+ 2,0	+ 1,3	+ 7,3			
+ 3,7	+ 12,8	32,7	—	—	32,7	—	—	32,7	—	—	+ 3,2			
+ 67,6	+ 8,2	924,0	+ 29,4	+ 3,3	947,3	+ 23,3	+ 2,5	970,9	+ 23,6	+ 2,5	+ 4,1			
+ 21,9	+ 4,1	574,1	+ 23,0	+ 4,2	594,1	+ 20,0	+ 3,5	614,7	+ 20,6	+ 3,5	+ 3,8			
+ 2,5	+ 3,2	84,0	+ 2,5	+ 3,1	86,5	+ 2,5	+ 3,0	89,0	+ 2,5	+ 2,9	+ 3,1			
+ 40,6	+ 148,2	68,0	—	—	68,0	—	—	68,0	—	—	+ 37,1			
+ 2,6	+ 1,4	197,9	+ 3,9	+ 2,0	198,7	+ 0,8	+ 0,4	199,2	+ 0,5	+ 0,3	+ 1,0			
+ 41,2	+ 8,2	583,0	+ 38,0	+ 7,0	624,0	+ 41,0	+ 7,0	662,0	+ 38,0	+ 6,1	+ 7,1			
+ 21,3	+ 5,1	456,0	+ 18,0	+ 4,1	477,0	+ 21,0	+ 4,6	495,0	+ 18,0	+ 3,8	+ 4,4			
— 0,1	+ 0,4	27,0	—	—	27,0	—	—	27,0	—	—	+ 0,1			
+ 20,0	+ 33,3	100,0	+ 20,0	+ 25,0	120,0	+ 20,0	+ 20,0	140,0	+ 20,0	+ 16,7	+ 23,8			
—	—	1,0	—	—	1,0	—	—	1,0	—	—	—			
+ 0,2	+ 0,8	24,0	—	—	24,0	—	—	24,0	—	—	+ 0,2			
+ 593,0	+ 4,3	14 959,4	+ 625,3	+ 4,4	15 389,7	+ 430,3	+ 2,9	16 028,5	+ 638,8	+ 4,2	+ 4,0			

Tabell 7. Beräknade utgifter (investeringsanslag) å kapitalbudgeten för de olika departementen under budgetåren 1960/61—1964/65

Departement	1960 /61 Totalt mkr	1961/62				1962/63				1963/64				1964/65				Genom- snitt- lig årlig för- ändring 1960/61 —1964 /65, %
		Totalt mkr	Förändring från föreg. budgetår		Totalt mkr	Förändring från föreg. budgetår		Totalt mkr	Förändring från föreg. budgetår		Totalt mkr	Förändring från föreg. budgetår						
			mkr	%		mkr	%		mkr	%		mkr	%					
Justitiedepartementet	12,0	18,0	+ 6,0	+ 50,0	17,0	— 1,0	— 5,6	17,0	—	—	17,0	—	—	—	+ 11,1			
Utrikesdepartementet	5,5	6,0	+ 0,5	+ 9,1	6,0	—	—	6,0	—	—	6,0	—	—	—	+ 2,3			
Försvarsdepartementet	171,4	197,0	+ 25,6	+ 14,9	197,0	—	—	197,0	—	—	197,0	—	—	—	+ 3,7			
Socialdepartementet	924,0	865,3	— 58,7	— 6,4	860,3	— 5,0	— 0,6	820,2	— 40,1	— 4,7	785,2	— 35,0	— 4,3	—	— 4,0			
Kommunikationsdeparte- mentet	1 200,7	1 317,5	+ 116,8	+ 9,7	1 302,5	— 15,0	— 1,1	1 304,5	+ 2,0	+ 0,2	1 287,5	— 17,0	— 1,3	—	+ 1,9			
Finansdepartementet	187,0	187,1	+ 0,1	+ 0,1	27,0	— 160,1	— 85,6	25,0	— 2,0	— 7,4	25,0	—	—	—	— 23,2			
Ecklesiastikdepartementet ...	64,1	102,4	+ 38,3	+ 59,8	112,4	+ 10,0	+ 9,8	126,1	+ 13,7	+ 12,2	131,9	+ 5,8	+ 4,6	—	+ 21,6			
Jordbruksdepartementet	5,8	20,4	+ 14,6	+ 251,7	22,1	+ 1,7	+ 8,3	17,2	— 4,9	— 22,2	14,8	— 2,4	— 14,0	—	+ 56,0			
Handelsdepartementet	123,6	166,4	+ 42,8	+ 34,6	115,5	— 50,9	— 30,6	79,0	— 36,5	— 31,6	77,3	— 1,7	— 2,2	—	— 7,5			
Inrikesdepartementet	71,4	90,5	+ 19,1	+ 26,8	89,1	— 1,4	— 1,5	78,6	— 10,5	— 11,8	65,6	— 13,0	— 16,5	—	— 0,8			
Civildepartementet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Summa	2 765,5	2 970,6	+ 205,1	+ 7,4	2 748,9	— 221,7	— 7,5	2 670,6	— 78,3	— 2,8	2 607,3	— 63,3	— 2,4	—	— 1,3			

¹ Ett i riksstatsförslaget under försvarets fastighetsfond uppfört anslag å 2,5 miljoner kronor till vissa byggnadsarbeten för fångvärderna har här redovisats under justitiedepartementet.

Tabell 8. Beräknade utgifter (investeringsanslag) för de olika fonderna å kapitalbudgeten under budgetåren 1960/61—1964/65

Fond	1960 /61 Totalt mkr	1961/62			1962/63			1963/64			1964/65			Genom- snitt- lig årlig för- ändring 1960/61 —1964 /65, %
		Totalt mkr	Förändring från föreg. budgetår		Totalt mkr	Förändring från föreg. budgetår		Totalt mkr	Förändring från föreg. budgetår		Totalt mkr	Förändring från föreg. budgetår		
			mkr	%		mkr	%		mkr	%		mkr	%	
I. Statens affärsverks- fonder	1 101,1	1 192,9	+ 91,8	+ 8,3	1 167,8	- 25,1	- 2,1	1 177,8	+ 10,0	+ 0,9	1 177,5	- 0,3	- 0,0	+ 1,8
II. Luftfartsfonden	40,4	30,0	- 10,4	- 25,7	30,0	—	—	20,0	- 10,0	- 33,3	20,0	—	—	- 14,8
III. Statens allmänna fas- tighetsfond	¹ 140,0	241,0	+ 101,0	+ 72,1	267,8	+ 26,8	+ 11,1	265,2	- 2,6	- 1,0	236,2	- 29,0	- 10,9	+ 17,8
IV. Försvarets fonder	¹ 168,6	197,0	+ 28,4	+ 16,8	197,0	—	—	197,0	—	—	197,0	—	—	+ 4,2
V. Statens utlåningsfonder	867,8	859,5	- 8,3	- 1,0	887,8	+ 28,3	+ 3,3	851,1	- 36,7	- 4,1	819,9	- 31,2	- 3,7	- 1,4
VI. Fonden för låneunder- stöd	228,3	220,8	- 7,5	- 3,3	127,5	- 93,3	- 42,3	90,7	- 36,8	- 28,9	90,7	—	—	- 18,6
VII. Fonden för statens aktier	160,0	160,0	—	—	—	- 160,0	- 100,0	—	—	—	—	—	—	- 25,0
VIII. Fonden för förlag till statsverket	22,5	22,0	- 0,5	- 2,2	20,7	- 1,3	- 5,9	17,5	- 3,2	- 15,5	17,5	—	—	- 5,9
IX. Diverse kapitalfonder .	36,8	47,4	+ 10,6	+ 28,8	50,3	+ 2,9	+ 6,1	51,3	+ 1,0	+ 2,0	48,5	- 2,8	- 5,5	+ 7,9
Summa	2 765,5	2 970,6	+ 205,1	+ 7,4	2 748,9	- 221,7	- 7,5	2 670,6	- 78,8	- 2,8	2 607,3	- 63,3	- 2,4	- 1,3

¹ Ett i riksstatsförslaget under försvarets fastighetsfond uppfört anslag å 2,5 miljoner kronor till vissa byggnadsarbeten för fångvården har här redovisats under statens allmänna fastighetsfond.

tiden beräkningarna sträcker sig, desto oftare tvingas den som utför kalkylen att avstå från en siffermässig precisering av de såsom alltmer osäkra uppfattade utvecklingstendenserna. Frånvaron av siffermässig kalkyl ger då skenbilden av »oförändrade» kostnader.

I sammanhanget bör också understrykas, att »säkerheten» i beräkningarna över utgiftsutvecklingen givetvis varierar för olika områden. För vissa områden finns klart utformade och realistiska utgiftsplaner eller utgiftsramar fastställda, eller också kan utvecklingen återföras på vissa enkla och stabila faktorer såsom exempelvis befolkningsutvecklingen. Å andra sidan finns det områden där utgiftsberäkningar av långsiktig karaktär inte kan utformas utifrån några förutsebara utvecklingstendenser. Som exempel kan nämnas inverkan på totalförsvarets utgifter vid en förändrad utrikespolitisk situation.

Härtill kommer att den statsfinansiella utvecklingen på ett mycket påtagligt sätt röner inflytande av förändringar i den samhällsekonomiska utvecklingen. Inte minst gäller det vid kraftigare konjunktursvängningar. Någon konjunkturprognos för den aktuella tidsperioden föreligger inte och torde inte heller med någon grad av säkerhet kunna göras. Som utgångspunkt för beräkningarna har därför antagandena om »normal» produktionsstegringstakt vid stabil prisnivå och full sysselsättning införts.

Det har i detta sammanhang inte heller varit möjligt att infoga den statliga verksamheten i det större samhällsekonomiska utvecklingssammanhanget under 60-talets början. I och för sig kan visserligen utgiftsberäkningarna sägas bygga på vissa föreställningar om strukturförskjutningarna och efterfrågeinriktningen i samhällsekonomin under de närmaste åren, men bedömningen av dessa faktorer har givetvis varierat starkt. Till en del skulle detta kunna undvikas, om den långsiktiga budgetberäkningen genomgående skedde mot bakgrund av en samhällsekonomisk långtidsanalys.

2. Utgiftsutvecklingen inom de olika departementens områden

Justitiedepartementet

Driftbudgeten. Andra huvudtiteln beräknas för budgetåret 1960/61 komma att uppgå till 144 miljoner kronor. Huvudtiteln domineras av kostnaderna för fångvårdsorganisationen, som täcker mer än hälften av huvudtitelns utgifter eller ca 78 miljoner kronor, samt av utgifterna för domstols- och rättegångsväsendet, som belöper sig till drygt 60 miljoner kronor. Avgörande för utgiftsförändringen under den gångna tioårsperioden har väsentligen varit kriminalitetens ökning, vilket bl. a. föranlett en kraftig utbyggnad av platsantalet vid fångvårdsanstalterna. En viss förbättring av vårdresurserna har även ägt rum. Utvecklingen belyses ytterligare av följande sammanställning över platsantalet vid fångvårdsanstalterna under den senaste tioårsperioden.

År	Genomsnittligt platsantal	Index
1950	2 680	100
1951	2 700	101
1952	3 149	118
1953	3 244	121
1954	3 316	124
1955	3 490	130
1956	3 613	135
1957	4 021	150
1958	4 257	159
1959	4 638	173

De faktorer som varit utslagsgivande för den hittillsvarande utgiftsutvecklingen under huvudtiteln kan beräknas prägla utvecklingen även under den närmaste femårsperioden. Detta gäller i första hand kostnaderna för *fångvården m. m.* I 1960 års statsverksproposition (II ht s. 55) har redovisats vissa beräkningar rörande den sannolika utvecklingen av fångantalet t. o. m. år 1965, grundade på tillgängliga uppgifter om utvecklingen beträffande befolkning och kriminalitet sedan 1950-talets början. Inom justitiedepartementet utförda prognoser med beaktande av den senaste tidens utveckling har emellertid visat, att fångantalet budgetåren 1960/61—1964/65 kan komma att stiga i ungefär samma omfattning som under åren 1955—1959, vilket skulle ge följande utveckling.

Budgetår	Genomsnittligt antal fångar	Index
1960/61	5 250	100
1961/62	5 625	107
1962/63	6 000	114
1963/64	6 375	121
1964/65	6 750	129

Kostnaderna för fångvården påverkas även av fördelningen mellan slutna och öppna anstalter. Av fångvårdens totala platsantal, 2 687, budgetåret 1949/50 utgjordes 76 procent av slutna platser. För närvarande finns ca 66 procent eller 3 300 platser vid slutna anstalter och ca 34 procent eller 1 700 platser vid öppna anstalter och fångkolonier, alltså sammanlagt ca 5 000 platser. Med utgångspunkt från den nyss återgivna beräkningen av fångantalets utveckling kan platsbehovet vid fångvårdsanstalterna budgetåret 1964/65 uppskattas till ca 6 750 platser. Strävandena är att i ökad utsträckning använda öppna anstalter. Fångklienteletets sammansättning gör dock att någon mera väsentlig förskjutning i fråga om fördelningen mellan öppna och slutna anstalter knappast kan beräknas. Med nuvarande proportioner mellan slutna och öppna platser skulle nyssnämnda platsantal komma att för-

dela sig på ca 4 500 vid slutna och ca 2 250 vid öppna anstalter. De löpande kostnaderna (avlönings- och övriga driftutgifter) vid anstalterna kan för närvarande beräknas till i genomsnitt ca 13 000 kronor per år och plats vid slutna anstalter och till ca 7 000 kronor vid öppna anstalter. Härvid bortses från inkomsterna av arbetsdriften, vilka för närvarande medför en inkomst för statsverket med drygt 2 miljoner kronor per budgetår. Mot bakgrunden av den redovisade utvecklingen har fångvårdsanstalternas avlönings- och omkostnadsanslag i de gjorda beräkningarna uppräknats med mellan 8 och 12 miljoner kronor per år. Vid beräkningen av kostnaderna för fångvården har även inkalkylerats en effektivisering av eftervården. Totalt skulle utgifterna för fångvård och dithörande verksamhet enligt beräkningarna komma att öka med ca 50 miljoner kronor mellan budgetåren 1960/61 och 1964/65, d. v. s. med i genomsnitt drygt 12 miljoner kronor per budgetår.

Förutom fångvården är det som nämnts domstolarna samt rättegångsväsendet i allmänhet som huvudsakligen påverkar anslagsutvecklingen. Kostnaderna för *domstolarna* har under den nu ifrågavarande tidsperioden beräknats öka med sammanlagt drygt 11 miljoner kronor eller genomsnittligt ca 3 miljoner kronor per budgetår. Till betydande del avser detta ökande avlöningskostnader. I beräkningarna har även beaktats domarutredningens förslag till organisationsändringar. Kostnaderna för *rättegångsväsendet i allmänhet*, vartill bl. a. hänföres ersättningar till vittnen och parter samt kostnader enligt lagen om fri rättegång, har beräknats öka med i genomsnitt närmare 3 miljoner kronor per budgetår. I utgiftssumman har därvid budgetåret 1961/62 inräknats en kostnadsökning om ca 2 miljoner kronor, som skulle följa av ett genomförande av 1951 års rättegångskommittés förslag om utsträckning av den fria rättegången till högre inkomstgrupper än för närvarande. I detta sammanhang torde böra omnämnas, att hänsyn inte tagits till de kostnadsökningar som kan föranledas av föreslagna reformer beträffande skadestånd i offentlig verksamhet och ändrad organisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet.

De *totala utgifterna* under andra huvudtiteln skulle enligt de nu gjorda antagandena under den aktuella tidsperioden öka med mellan 17 och 22 miljoner kronor per budgetår eller i genomsnitt med ca 11 procent. Av ökningen faller omkring två tredjedelar på kostnaderna för fångvård m. m.

Kapitalbudgeten. På kapitalbudgeten har för justitiedepartementets del kalkylerats med ett årligt anslagsbehov av omkring 17 miljoner kronor för de närmaste budgetåren. Förutom ombyggnadsarbeten vid befintliga anstalter och färdigställande av pågående arbeten vid exempelvis Hall, Hinseberg och Kumla har i dessa siffror inräknats kostnader för uppförande av en sidoanstalt under vartdera av budgetåren 1961/62 och 1962/63 samt påbörjande av en centralanstalt under vartdera av budgetåren 1962/63 och 1963/64. Det må i detta sammanhang nämnas, att anläggningskostnaden för nya platser för närvarande uppgår till i genomsnitt omkring 40 000 kronor för de slutna (centralanstalter undantagna) och omkring 15 000 kronor för de öppna anstalterna.

Utrikesdepartementet

Driftbudgeten. Anslagsutvecklingen under tredje huvudtiteln bestämmes i huvudsak av två anslag, nämligen utrikesförvaltningens avlöningsanslag och anslaget till bidrag till internationell hjälpverksamhet. Avlöningsanslaget, som för budgetåret 1960/61 upptagits till ca 32 miljoner kronor, är i huvudsak oberoende av utvecklingen inom Sverige, då omkring två tredjedelar av anslaget avser avlöningsmedel till tjänstemän placerade i den svenska representationen utomlands. Anslaget till bidrag till internationell hjälpverksamhet är för budgetåret 1960/61 beräknat till ca 21 miljoner kronor. Tillsammans uppgår de nu nämnda anslagen således till ca 53 miljoner kronor eller ca 70 procent av huvudtitelns totalsumma.

Under budgetåren 1960/61—1964/65 har anslagen under huvudtiteln beräknats öka från 76 till 100 miljoner kronor, innehärande en årlig genomsnittlig ökning med ca 7 procent. Utgiftsökningen under utrikesförvaltningens avlöningsanslag är nästan helt koncentrerad till budgetåret 1961/62, då vissa överslagsmässigt beräknade belopp upptagits för en personalförstärkning, som kan väntas bli aktualiserad på grundval av nu pågående utredningar. Storleken av anslaget till bidrag till internationell hjälpverksamhet är beroende av avgöranden, som nu svårigen kan förutses. I utgiftsberäkningen har anslaget successivt uppräknats till 39 miljoner kronor för budgetåret 1964/65.

Slutligen må nämnas att en del av anslagen under huvudtiteln avser Sveriges bidrag till olika internationella organisationer. Utgiftsutvecklingen under dessa anslag är beroende av dessa organisationers tillväxt, vilken för närvarande inte är möjlig att förutsäga.

Kapitalbudgeten. Under kapitalbudgeten har för utrikesdepartementets del i beräkningarna upptagits ett årligt anslagsbehov under den nu ifrågasvarande femårsperioden av ca 6 miljoner kronor, sammanhängande med byggnadsföretag vid beskickningarna utomlands.

Försvarsdepartementet

Driftbudgeten. Anslagsutvecklingen under försvarshuvudtiteln kan för närvarande inte närmare förutses, då densamma kommer att påverkas av nu aktuella utredningar om de framtida försvarskostnaderna. I avsaknad av annat underlag för utgiftskalkylerna har därför endast en framskrivning gjorts av kostnaderna med utgångspunkt från de år 1958 antagna riktlinjerna för försvarets framtida utformning. En årlig ökning av 2,5 procent för teknisk utveckling har alltså förutsatts. Utgångspunkten har vid beräkningarna varit en total anslagssumma av 2 850 miljoner kronor för budgetåret 1960/61, exklusive prisregleringsanslaget. För budgetåret 1961/62 har utöver den förut angivna procentuella ökningen beräknats ett belopp av 3 miljoner kronor, motsvarande för budgetåret 1960/61 gjord avräkning av kostnaderna för vissa i arbetslöshetsbekämpande syfte utförda översynsarbeten å marinens fartyg. Då riksstaten för 1960/61 varit utgångspunkt, ansluter kostnaderna i stort sett till prisläget i maj 1959.

Resultat föreligger för närvarande av utförda indexberäkningar över försvarskostnaderna t. o. m. februari 1960. Enligt dessa har kostnaderna ökat med 1,3 procent från maj 1959. Med utgångspunkt härifrån — och med beaktande av jämväl kostnaderna för kompensation för höjda folkpensionsavgifter och höjt förräntningskrav på det kapital som investerats i försvarets fastighetsfond samt merkostnader på grund av den allmänna varus kattens införande — skulle totalsumman för budgetåret 1960/61, räknad i prisläget för februari 1960, uppgå till i runt tal 2 902 miljoner kronor, utan prisregleringsanslag, i stället för 2 850.

Kapitalbudgeten. Utgifterna på kapitalbudgeten under budgetåren 1961/62—1964/65 har beräknats med utgångspunkt från det för budgetåret 1960/61 upptagna totala anslagsbeloppet om ca 170 miljoner kronor. Fr. o. m. budgetåret 1961/62 har anslagssumman upptagits till 197 miljoner kronor. Ökningen hänför sig bl. a. till fortsatt utbyggnad av Muskövarvet, genomförande av beslutade förbandsrationaliseringar, fortsatt utbyggnad och modernisering av flygbaser och luftbevakningsorgan. För upprustning av Karlskrona örlogsvarv har beräknats 7 miljoner kronor för ettvarvt av budgetåren 1961/62—1964/65.

Socialdepartementet

Driftbudgeten. Femte huvudtiteln är i riksstatsförslaget för budgetåret 1960/61 upptagen till ca 4 500 miljoner kronor. Huvudtiteln domineras av anslaget till folkpensioner m. m., som uppgår till drygt 2 400 miljoner kronor eller mer än hälften av huvudtitelns totalsumma. De stora posterna under huvudtiteln utgöres i övrigt av anslagen till allmänna barnbidrag, arbetsmarknadspolitiska åtgärder, bostadssubventioner samt bidrag till sjuk-kassor m. m. Tillsammans täcker de nu nämnda anslagsändamålen ca 4 250 miljoner kronor eller omkring 94 procent av huvudtitelns sammanlagda be-lopp. Beträffande de särskilda anslagsgrupperna under huvudtiteln må framhållas följande.

Anslagen till *mödrahjälp, socialhjälp, barnavård, allmänna barnbidrag m. m.* har för budgetåret 1960/61 upptagits till ca 881 miljoner kronor och har för budgetåret 1964/65 beräknats till ca 858 miljoner kronor. Under av-snittet har i stort sett endast angivits den kostnadsutveckling som med hänsyn främst till befolkningsutvecklingen för närvarande kan förutses. I fråga om mödrahjälp, ferieresor för barn och husmödrar m. m. har förut-satts oförändrade bidragsgrunder under hela perioden, då resultatet av det utredningsarbete som pågår främst inom socialpolitiska kommittén inte kunnat beaktas. De allmänna barnbidragens belopp har antagits oförändrat liksom grunderna för bidragen till kommuner och institutioner.

Avsnittet domineras av anslaget till allmänna barnbidrag, vilket för bud-getåret 1960/61 upptagits till 809 miljoner kronor. Genom befolkningsut-vecklingen minskar denna post successivt. Minskningen har uppskattats till 11 miljoner kronor för vartdera av budgetåren 1961/62 och 1962/63 samt 9

respektive 7 miljoner kronor för budgetåren 1963/64 och 1964/65. Till grund för beräkningen har lagts bl. a. följande prognos över antalet barn under 16 år.

Tidpunkt	Antal barn under 16 år
31/12 1961	1 772 000
» 1962	1 748 000
» 1963	1 728 600
» 1964	1 712 600
» 1965	1 703 300

Ersättningarna till barnvårdsnämnderna för bidragsförskott och utfyllnadsbidrag beräknas under den närmaste femårsperioden komma att successivt öka. Man kan räkna med en ökning av antalet barn för vilka bidragsförskott utgår samt en höjning av medelbeloppet per barn. Utfyllnadsbidragens omfattning kan däremot beräknas minska vid tillämpning av nu gällande bestämmelser. På grundval av dessa antaganden har nettokostnaderna för bidragsförskott och utfyllnadsbidrag beräknats öka från 26 miljoner kronor budgetåret 1960/61 till 33 miljoner kronor 1964/65. Härav skulle statens kostnader utgöra 18 respektive 23 miljoner kronor. Den i propositionen 1960: 75 föreslagna höjningen av maximibeloppen antas öka statens kostnader per budgetår med ytterligare omkring 3 miljoner kronor fr. o. m. budgetåret 1962/63. Totalt kan alltså statens kostnader mellan budgetåren 1960/61 och 1964/65 beräknas öka från ca 18 till drygt 26 miljoner kronor.

Under 1950-talet har antalet institutioner för halvöppen barnavård (daghem och lekskolor) ökat från närmare 700 med 29 000 platser till 1 000 med 48 000 platser. För nu ifrågavarande period har förutsetts en fortgående stegring av bidragskostnaderna i samband med en årlig ökning av antalet institutioner med ca 50, inrymmande 2 000 platser. Även i fråga om förskoleseminarierna, som behandlas av 1958 års förskollärarytredning, har en viss kostnadsökning antagits bli aktuell under perioden.

Beträffande ungdomsvårdsskolorna gick elevantalet ned med nära 30 procent eller från ca 850 till ca 600 mellan åren 1949 och 1955. Vissa äldre skolor kunde på grund härav läggas ned. Under år 1955 började efterfrågan på platser att öka. Antalet intagna elever steg successivt under andra hälften av 1950-talet och beräknas uppgå till 940 vid slutet av år 1960. Någon beräkning av platsbehovet under den kommande femårsperioden — vilket blir beroende av en rad olika faktorer, bl. a. ungdomskriminalitetens utveckling — har inte kunnat göras i detta sammanhang. En ytterligare ökning av platsantalet med ett 100-tal har emellertid antagits. På grund härav och för förbättring i övrigt av skolornas vårdresurser har en fortsatt ökning av anslagsbehovet med inte fullt en miljon kronor antagits för ettvarvt av de närmaste budgetåren.

Åren 1949—1959 färdigställdes ca 400 ålderdomshem. År 1958 fanns 40 400 platser på ålderdomshem. Platsökningen sedan 1950 har inskränkt sig till

1 900 platser eller 5 procent. Tillkomsten av de nya ålderdomshemmen har sålunda i huvudsak inneburit en standardhöjning. Statsbidragsbehovet har för ettvarrt av budgetåren 1961/62—1964/65 beräknats till 11 miljoner kronor avseende omkring 75 färdigställda hem per år och till en byggnadskostnad av ca 60 miljoner kronor. Med hänsyn härtill och till vissa eftersläpande kostnader från tidigare budgetår har anslagsbehovet beräknats stiga från 7 miljoner kronor 1960/61 till 12 miljoner kronor för ettvarrt av de följande budgetåren under perioden.

Kostnaderna för *nykterhetsvården* visar som tidigare nämnts den relativt största ökningen av anslagen under femte huvudtiteln under den senaste tioårsperioden. Under den ifrågavarande tidsperioden har en väsentlig ökning skett av nykterhetsvårdens resurser. Utvecklingen av platsantalet vid vårdanstalter o. d. för alkoholmissbrukare belyses av följande sammanställning.

Antalet vårdplatser för alkoholmissbrukare

Tidpunkt	Statliga vårdan- stalter	Erkända vårdan- stalter	Enskilda vårdan- stalter	Inackorde- ringshem
1/7 1949.....	299	834	21	30
» 1955.....	261	822	21	72
» 1956.....	301	996	21	72
» 1957.....	301	1 246	66	137
» 1958.....	349	1 525	149	213
» 1959.....	384	1 611	307	245
31/12 1959.....	410	1 613	307	271

Antalet vårdplatser vid de allmänna (statliga och erkända) vårdanstalterna uppgick alltså vid utgången av år 1959 till drygt 2 000. Tillsammans med de platser som kan tillkomma genom redan anvisade anslag kommer det av riksdagen uppställda målet, 2 100 vårdplatser vid de allmänna anstalterna, att uppnås. Vissa provisoriska anstalter och platser torde dock få avvecklas och ersättas av nya. Vid en bedömning av platsbehovet får även beaktas strävandena att åstadkomma en förskjutning från tvångsmässig anstaltsvård till förebyggande öppen vård. Anslagsbehovet kan även komma att påverkas av ställningstagandena till de förslag som den nu arbetande nykterhetsvårdsutredningen kan komma att framlägga. Mot bakgrunden av det sagda och i avvaktan på närmare erfarenhet av platsbehovet vid de allmänna anstalterna har vid beräkningen av utgiftsutvecklingen räknats med i stort sett nuvarande organisation samt oförändrat platsantal vid de allmänna anstalterna men en fortgående utbyggnad av enskilda anstalter och inackorderingshem. Samtidigt förutses även en viss förbättring av resurserna för medicinsk och psykologisk behandling. Statens kostnader för de allmänna och enskilda vårdanstalterna skulle från dessa utgångspunkter kunna beräknas öka från 24 till 30 miljoner kronor mellan budgetåren

1960/61 och 1964/65. Totalt har statens utgifter för nykterhetsvården beräknats öka från 43 till 52 miljoner kronor under den angivna tidsperioden.

Anslagen till *arbetsmarknadsstyrelsen med dithörande verksamhet*, uppgår för budgetåret 1960/61 till 470 miljoner kronor. Medelsbehovet för detta ändamål under kommande år blir givetvis beroende av arbetsmarknadsläget. I detta hänseende förutsättes i beräkningarna ett tillstånd, som kan karaktäriseras som full sysselsättning, dock med viss arbetslöshet på grund av säsongväxlingar, strukturförändringar m. m.

En successiv förstärkning av arbetsförmedlingen förutsättes. Anslaget till bidrag till erkända arbetslöshetskassor har för 1960/61 beräknats efter ett genomsnittligt antal ersättningsdagar av 5 per årsmedlem. Det har antagits att motsvarande dagantal kommer att successivt nedgå till ca 4. Till följd härav minskar medelsbehovet för budgetåren 1961/62 och 1962/63 med 7 respektive 10 miljoner kronor. Åtgärder för att göra arbetslöshetsförsäkringen effektivare kan komma att aktualiseras under perioden. På grund härav har ett belopp motsvarande de för budgetåren 1959/60 och 1960/61 upptagna anslagen till särskilt stöd till arbetslöshetskassorna upptagits även för de följande budgetåren.

Anslagen till kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m., beredskapsarbeten på vägar och gator samt bidrag till vissa omskolningskurser m. m. antages totalt öka med 30 miljoner kronor fr. o. m. budgetåret 1961/62. Syftet är att intensifiera ansträngningarna att hålla sysselsättningen på en hög nivå och nedbringa säsongarbetslösheten. Medel för beredskapsarbeten har beräknats bli behövliga i minskad omfattning, under det att ökad medelsåtgång beräknats för omskolning och rörlighetsstimulerande åtgärder. Vid anslagsberäkningen för 1960/61 har till beredskapsarbeten upptagits ca 215 miljoner kronor och till omskolning ca 60 miljoner kronor. Det till beredskapsarbeten beräknade beloppet kan antas medge utförande av ca 1 350 000 dagsverken. För 1961/62 har till beredskapsarbeten beräknats ca 145 miljoner kronor (motsvarande uppskattningsvis 900 000—1 000 000 dagsverken) samt ca 160 miljoner kronor till omskolning. Sistnämnda belopp beräknas möjliggöra anordnande av ca 1 500 kurser med ca 22 000 elever.

Vidare har förutsatts en fortsatt stegring av utgifterna för att bereda personer med olika slag av arbetshinder ökade tillfällen till produktiva insatser. År 1950 fanns ca 400 platser vid träningsverkstäderna. För närvarande uppgår antalet till ca 2 300. Utbyggnadstakten blir främst beroende av kommunala initiativ. Här har antagits att platsantalet vid dylika verkstäder kommer att öka med i medeltal 1 500 per år. Kostnadsökningen beträffande bidragsanslagen till anordnande och drift av verkstäder för handikappade har vid det gjorda antagandet uppskattats till drygt 10 miljoner kronor, varav 6 miljoner kronor budgetåret 1961/62.

Vid beräkningarna rörande arbetsmarknadsavsnittet har hänsyn inte kunnat tas till de anslagsfrågor som kan komma att aktualiseras t. ex. av den

pågående utredningen rörande näringslivets lokalisering och en eventuell kommande utredning rörande arbetslöshetspolitiken m. m.

Driftbudgetanslagen till *bostadsbyggande m. m.* — bortsett från avskrivningar — har såsom redan berörts i den föregående framställningen ökat kraftigt under den senaste tioårsperioden. De avgörande posterna har därvid varit anslagen till kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån samt till bostadsrabatter. Det förstnämnda anslaget, som avser kostnaderna för den s. k. räntegarantin, har i synnerhet under de senaste åren ökat väsentligt såväl genom tillkomsten av nya årgångar bostadshus, för vilka räntegaranti gäller, som genom det högre ränteläget. Beräkningen av anslagsutvecklingen för den kommande femårsperioden utgår från nuvarande ränteläge. Med denna utgångspunkt har anslagsbehovet för budgetåret 1960/61 beräknats till 195 miljoner kronor, vilket belopp 1961/62 uppräknats med 60 miljoner kronor som en följd av den senaste ränteförändringen samt nytillskottet av lägenheter. Vid i stort sett nuvarande bostadsproduktion, ca 70 000 lägenheter, under de följande åren har anslaget beräknats behöva höjas med ytterligare 45 miljoner kronor för varje ny årgång bostadshus. Varje tusental lägenheter motsvarar därvid ett anslagsbehov av drygt 0,6 miljon kronor. Därest ränteläget förändras, påverkas givetvis anslaget. Man torde härvid kunna räkna med att 0,5 procents ändring av räntan på primär- och sekundärlån påverkar anslaget med omkring 40 miljoner kronor. Vid beräkningen har inte beaktats frågan om en anpassning av räntegarantin till ett ändrat ränteläge.

Anslaget till bostadsrabatter har för 1960/61 upptagits till 130 miljoner kronor. Anslagsutvecklingen påverkas i huvudsak av tillkomsten av nya lägenheter, för vilka bidrag kan utgå, och av löneutvecklingen. Verkningarna av dessa faktorer är svårbedömbara. I kalkylerna har antagits en årlig ökning av anslagsbehovet med 10 miljoner kronor.

Vid bedömningen av nu nämnda anslag har hänsyn inte tagits till sådana ändringar av bostadspolitikens inriktning och utformning som kan aktualiseras sedan den pågående bostadsbyggnadsutredningen slutförts. Beträffande övriga anslag under avsnittet om bostadsbyggande m. m. må nämnas, att anslaget till bidrag till inrättande av pensionärshem, vilket 1960/61 är upptaget med 10 miljoner kronor, beräknas utgå ur riksstaten fr. o. m 1962/63, sedan denna bidragsgivning numera omlagts. Därjämte bortfaller successivt anslaget till 1960 års bostadsräkning, för 1960/61 upptaget med 2,4 miljoner kronor.

Sammantagna medför dessa förhållanden att anslagen till bostadsbyggande m. m. under den närmaste femårsperioden har beräknats öka med i genomsnitt ca 13 procent per år, d. v. s. samma stegringstakt som under tioårsperioden 1949—1959.

Anslagen till *sjuk- och yrkesskadeförsäkring m. m.* domineras helt av det särskilda anslaget till bidrag till sjukkassor m. m., vilket för 1960/61 upptagits med 265 miljoner kronor. Belastningen på detta anslag varierar givetvis med sjukligheten. Med beaktande av befolkningsutvecklingen och ålders-

förskjutningen har i utgiftskalkylen för de närmaste fem åren räknats med en årlig ökning av anslaget med 5 miljoner kronor. En förutskickad och delvis pågående översyn av sjukförsäkringen kan förväntas påverka anslagsbehovet. Då fasta utgångspunkter saknas, har ingen hänsyn tagits här till, liksom inte heller till att förvaltningskostnaderna för socialförsäkringen kan antas bli påverkade av den samordning som aktualiserats av tilläggs-pensioneringens tillkomst.

Utgifterna för *folkpensionering m. m.* hänför sig främst till anslaget till bidrag till folkpensioner m. m., vilket för budgetåret 1960/61 upptagits med 2 406 miljoner kronor. Detta anslag har beräknats under budgetåren 1961/62—1964/65 komma att öka med respektive 61, 269, 70 och 280 miljoner kronor. De kraftiga ökningarna vartannat år sammanhänger väsentligen med att dessa år inräknats kostnaderna för en likformig höjning av folkpensionbeloppen med 250 kronor om året för en ensam folkpensionär och med motsvarande belopp för två pensionsberättigade makar samt det vid 1960 års riksdag framlagda förslaget om förbättring av folkpensioneringens familjeförmåner. Vid beräkningen av statens kostnader för den allmänna ålderspensionen har förutsatts en fortsatt stegring av de kommunala bostadstilläggens belopp.

En reform av folkpensioneringens invalidförmåner kan väntas bli aktualiserad under den kommande femårsperioden. Några beräkningar av den kostnadsökning som härigenom kan uppkomma för staten har emellertid inte kunnat göras. I utgiftskalkylerna har därför inte inräknats något belopp för denna reform. Däremot har i beräkningarna beaktats, att kretsen av änke- och barnpensionsberättigade torde komma att avsevärt utvidgas fr. o. m. den 1 juli 1960. Kostnaderna för barnpensioneringen förutsättes oförändrade under perioden (60 miljoner kronor). Beträffande antalet hustrutillägg har antagits samma andel av antalet gifta ålderspensionärer som för närvarande. Med utgångspunkt från de nu angivna förutsättningarna har statens kostnader för folkpensioneringen beräknats enligt följande (miljoner kronor).

Budgetår	Allmän ålderspension	Invalidpension och sjukbidrag ¹	Änke- och barnpension	Hustru- tillägg
1960/61.....	2 003	209	148	38
1961/62.....	2 046	207	168	39
1962/63.....	2 263	222	201	43
1963/64.....	2 312	222	219	45
1964/65.....	2 540	238	252	49

I beräkningarna av folkpensionskostnaderna har hänsyn inte tagits till verkningarna av eventuella reformer i fråga om folkpensionernas finansiering, bl. a. avseende kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna.

Kapitalbudgeten. De största anslagen under kapitalbudgeten för socialdepartementets del avser den *statliga bostadslångivningen*. Med utgångs-

¹ Jfr textkommentaren.

punkt från en årlig bostadsproduktion av ca 70 000 lägenheter har anslaget till lånefonden för bostadsbyggande, varifrån de räntebärande lånen bestrides, beräknats till i genomsnitt omkring 800 miljoner kronor per år under den aktuella femårsperioden. Varje tusental lägenheter motsvarar ett medelsbehov av ca 11 miljoner kronor. Under räntefria lån till bostadsbyggande sker till följd av slopandet av den räntefria stående delen av egnahemslån en successiv minskning under de närmaste budgetåren från 90 miljoner kronor budgetåret 1960/61 till 15 miljoner kronor för ettvarrt av budgetåren 1962/63—1964/65.

Beräkningarna har för de senare budgetåren utgått från ett genomsnittligt tertiärlånebelopp av 12 500 kronor per lägenhet och ett genomsnittligt belopp för egnahemslån av 22 000—24 500 kronor, ävensom stigande belopp av inflytande amorteringar. Då fasta utgångspunkter saknas, har hänsyn inte tagits till verkningarna av en eventuellt ändrad fördelning av bostadsproduktionen mellan flerfamiljshus och småhus samt ändring av lägenheternas genomsnittliga storlek. Såsom framhållits i anslutning till redogörelsen för bostadsanslagen under driftbudgeten har hänsyn inte heller tagits till sådana ändringar av bostadspolitikens inriktning som skulle kunna aktualiseras sedan pågående utredningsarbete slutförts.

För *övriga kapitalbudgetanslag* inom socialdepartementets område beräknas inga mera betydande ändringar under femårsperioden.

Kommunikationsdepartementet

Driftbudgeten. Under sjätte huvudtiteln domineras utgifterna av vägbyggnads- och vägunderhållsanslagen. I den i budgetkalkylen redovisade delserien för väg- och vattenbyggnadsväsendet och vägtrafikväsendet ingår bl. a. ett belopp av 50 miljoner kronor för ettvarrt av budgetåren 1961/62 och 1962/63 samt 55 miljoner kronor för ettvarrt av de därpå följande två budgetåren till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp. I övrigt är vägändamålen i kalkylen helt renodlade från andra utgiftsändamål under huvudtiteln, driftbidraget till statens järnvägar och myndighetskostnaderna m. m.

Vägutgifterna i kalkylen bygger i huvudsak på ett program av den omfattning under respektive budgetår som framgår av sammanställningen i det följande. De sifferserier som redovisas utgör ett alternativ för vägbyggnads- och vägunderhållsverksamheten under perioden, som volymmässigt ligger under vägplanens investeringsprogram men över den begränsning därav som besparingsutredningen förordat. Normgivande för beräkningarna enligt detta mellanalternativ har varit, att anslagstilldelningen för de ordinarie statliga väginvesteringarna, inklusive anslaget till vissa vägbyggnadsarbeten, årligen skall öka med ett belopp, som motsvarar 60 procent av vägplanens stegring med ett års senareläggning, samt att de kommunala väg- och gatuinvesteringarna skall ansluta till vägplanens program med ett års eftersläpning.

Miljoner kronor

Budgetår	Väg- under- hållet (B 7)	Ordinarie väginves- teringar (B 8—12)	Bidrag till underhåll av vägar och gator (B 13)	Bidrag till byggande av vägar och gator (B 14)	Summa för ordinarie statlig och kommunal väghållning (B 7—14)	Bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m. (B 15)	Bidrag till bygg- ande av enskilda vägar (B 16)
1960/61	365	390	65	115	935	22	13
1961/62	380	435	60	165	1 040	24	14
1962/63	395	490	67	185	1 137	25	15
1963/64	410	550	68	205	1 233	27	15
1964/65	425	610	74	225	1 334	28	16

Om vägplanen skulle väljas som alternativ för vägutgifterna under den studerade tidsperioden, erhålles, under förutsättning att investeringsprogrammet senarelägges ett år, utgifter som för budgetåren 1961/62—1964/65 ligger 80, 93, 127 och 156 miljoner kronor över »mellanalternativet» för respektive budgetår. Den sammanlagda kostnadsökningen för perioden skulle uppgå till i runt tal 450 miljoner kronor.

Besparingsutredningens förslag beträffande vägutgifterna avsåg endast perioden 1960/61—1963/64 och var dessutom inte särredovisat för varje budgetår. En fortsättning av den trend utredningsförslaget innebär, ger emellertid vid en likformig ökningstakt under budgetåren 1961/62—1964/65 en sammanlagd utgiftsbegränsning av storleksordningen 470 miljoner kronor i förhållande till »mellanalternativet».

I följande sammanställning har för jämförelses skull redovisats vägplanens investeringsprogram med ett års eftersläpning, det tidigare angivna »mellanalternativet» samt besparingsutredningens förslag framskrivet till budgetåret 1964/65.

Bland de företag som skulle kunna bli aktualiserade inom ramen för de nu redovisade alternativen för utgiftsutvecklingen inom vägområdet må nämnas ny- och ombyggnadsarbeten för vissa delar av riksvägnätet. Härav avser övervägande delen 2-filiga vägar. I närheten av de större städerna

Miljoner kronor

Budgetår	Summa för ordinarie statlig och kommunal väghållning		
	Vägplanens investeringsprogram med ett års eftersläpning	»Mellanalternativet»	Besparingsutredningens förslag framskrivet till budgetåret 1964/65
1961/62	1 120	1 040	955
1962/63	1 230	1 137	1 020
1963/64	1 360	1 233	1 100
1964/65	1 490	1 334	1 200
Summa	5 200	4 744	4 275

torde dock vissa 4-filiga vägar komma i fråga. Vidare må nämnas ett antal större brobyggnadsprojekt. Vad länsvägarna beträffar torde resurserna främst komma att utnyttjas för arbeten på de för befolkningen och näringslivet viktigaste lederna. Det må även erinras om de investeringar som sammanhänger med nedläggningen av trafiksvaga järnvägar. Beträffande investeringarna inom städernas gatu- och vägväsen kan flera kostnadskrävande företag komma att aktualiseras under den nu ifrågavarande tidsperioden, bl. a. bro- och tunnelförbindelser i Stockholm och Göteborg.

Vid jämförelse mellan de redovisade alternativen för vägutgifterna torde böra erinras om att kostnaderna för vägunderhållet vid samtliga alternativ torde bli av ungefär samma omfattning med hänsyn till trafikutvecklingen. Skillnaden torde därför i huvudsak hänföra sig till investeringsidan.

I detta sammanhang bör framhållas, att det totala väg- och gatubyggnad inte endast är beroende av anslagen under sju huvudtiteln. Från det under femte huvudtiteln uppförda anslaget till beredskapsarbeten på vägar och gator har sålunda under budgetåren 1958/59—1959/60 anvisats ett sammanlagt belopp av närmare 400 miljoner kronor, som till övervägande del använts för företag intagna i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ordinarie flerårsplaner. Även för perioden 1961/62—1964/65 har i utgiftskalkylerna inräknats utgifter för detta ändamål under socialhuvudtiteln.

Beträffande *driftbidraget till statens järnvägar* har, som framgår av den lämnade sammanställningen, räknats med ett oförändrat anslag av 80 miljoner kronor under hela den studerade perioden. I detta sammanhang må erinras om att järnvägsföretagets ekonomiska läge även sedan driftbidraget tillkommit är mycket ansträngt. För budgetåret 1960/61 torde det sålunda bli erforderligt att upptaga ett särskilt anslag för täckande av underskott å rörelsen. Frågan om någon förändring av driftresultatet kan beräknas för budgetåren 1961/62—1964/65 rymmer åtskilliga osäkerhetsmoment. I sammanställningen har räknats med ett oförändrat resultat av driften.

I fråga om övriga utgiftsändamål under huvudtiteln, *vissa myndigheter m. m.*, har i kalkylen räknats med bl. a. en viss fortsatt förstärkning av Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut och statens väginstitut. På nämnda områden föreligger utredningsförslag om upprustning, som hittills endast delvis genomförts.

Ersättningen till postverket för befordran av tjänsteförsändelser har slutligen beräknats öka automatiskt med drygt en miljon kronor om året.

Statens järnvägars underskott. Beträffande frågan om underskott på statens järnvägars rörelse torde få hänvisas till vad som sagts i det föregående under redovisningen av driftbidraget.

Luftfartsverkets underskott. Underskottet å luftfartsfonden, som för budgetåret 1960/61 är upptaget till 13 miljoner kronor, har antagits öka till närmare 18 miljoner kronor för budgetåret 1964/65. Därvid har utgifterna antagits komma att under perioden stiga från 32 miljoner kronor till närmare 43 miljoner kronor. Av denna ökning hänför sig 4 miljoner kronor till ökade avskrivningsmedel, huvudsakligen till följd av investeringarna i stor-

flygplatsen. Kostnadsökningarna i övrigt sammanhänger med dels förstärkningar av personal och utrustning i samband med den förväntade trafikökningen, dels ökade krav på säkerhetssystemet vid ansvällningen av jettrafiken. För inkomsterna har upptagits en ökning från 19 till 25 miljoner kronor, helt betingad av trafikens ökning.

Kapitalbudgeten. Kommunikationsdepartementets del av kapitalbudgeten hänför sig främst till statens affärsverksfonder, av vilka under departementet faller postverkets, televerkets, statens järnvägars och statens vattenfallsverks fonder. Den i utgiftskalkylen inräknade förändringen av bruttoinvesteringarna i dessa fonder framgår av följande sammanställning.

Fond	Investerings-		Förändring		
	anslag 1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65
Postverkets fond.....	2	+ 5	—	—	—
Televerkets fond.....	306	+ 14	— 10	—	—
Statens järnvägars fond	326	+ 24	—	—	—
Statens vattenfallsverks fond	467	+ 48	— 15	+ 10	—
Summa	1 101	+ 91	— 25	+ 10	—

För *postverket*, som för budgetåret 1960/61 fått sin investeringsram nedsatt till 4 miljoner kronor, har för ettvarrt av de fyra följande budgetåren antagits en medelsförbrukning i ungefärlig nivå med de medgivna investeringsramarna under budgetåren 1956/57—1959/60 eller 7 miljoner kronor.

I kalkylen har förutsatts bl. a. vissa ny-, till- och ombyggnader av posthus och andra lokaler på orter, där förhyrning inte kan beräknas komma att ske. Några nya posthus kan sålunda behöva uppföras eller påbörjas under perioden. Det kan därvid erinras om att byggnadskostnaderna för under senare år uppförda posthus varierat mellan en och 4 miljoner kronor (t. ex. Kålltorp 1,1 miljon kronor, Västerås 3,9 miljoner kronor). Likaså kan byggnadsbehov för vissa av generalpoststyrelsens centrala funktioner komma att aktualiseras. Vidare har anmälts ett ökat medelsbehov för fordonsanskaffning dels till postverkets busstrafikrörelse dels för ytterligare rationalisering av vissa delar av postverkets verksamhet.

Vad angår *televerket* har för budgetåren 1961/62—1964/65 upptagits en investeringsnivå, som i fråga om de ramreglerade investeringarna ligger ca 10 miljoner kronor över innevarande budgetårs.

En utgångspunkt för kalkylen har varit, att automatiseringen av telefontrafiken skall vara i huvudsak avslutad omkring år 1970. Det kan här nämnas, att automatiseringen per den 1 januari 1960 fortskridit så långt, att 86,4 procent av samtliga apparater, totalt ca 2,7 miljoner, är anslutna till helautomatiska stationer. Vidare har förutsatts att väntetiderna för nytecknade abonnemang skall successivt kunna nedbringas. Under senare år har regelmässigt antalet nyinstallerade apparater legat något över 100 000.

I fråga om telefonstationsbyggnader redovisas ett uppdämt behov på grund

av tidigare investeringsbegränsningar. — Ökade investeringar i förrådsbyggnader har beräknats i syfte att möjliggöra en rationalisering av televerkets förrådsrörelse. Vid sidan om investeringsramen har räknats med i stort sett oförändrade investeringar för bl. a. ljudradions och televisionens distributionsnät. — Byggnadsarbetena på anläggningen för teletekniskt utvecklingsarbete i Farsta beräknas i huvudsak bli avslutade under budgetåret 1961/62, vilket förklarar nedgången i medelsförbrukningen med ca 10 miljoner kronor till påföljande budgetår.

Det må särskilt beträffande televerkets framtida utveckling kraftigt understrykas de osäkerhetsmoment i beräkningarna som bottnar i den mycket hastiga utvecklingen inom teleteknikens och elektronikens områden.

Beträffande *statens järnvägar* har i sammanställningen upptagits en till 350 miljoner kronor förhöjd investeringsram för budgetåren 1961/62—1964/65. Investeringsbehovet grundas främst på angelägenheten av att stambanenätet upprustas och moderniseras. Trafikökningen under årens lopp har visat, att kapacitetshindrande flaskhalsar föreligger i fråga om de fasta anläggningarna på huvudlinjerna. På vissa av de stora huvudlinjerna har trafikintensiteten två- å trefaldigats sedan de sista förkrigsåren. Detta gör det nödvändigt att successivt bygga ut dessa linjer med dubbelspår samt att verkställa bangårdsutbyggnader och modernisering av signalanordningar. Dessutom kvarstår behovet av kapacitetsökning för viss rullande materiel, främst godsvagnar.

Förutom den nämnda upprustningen i fråga om anläggningar och materiel räknas i kalkylen med ett starkt reinvesteringsbehov bl. a. för att möta konkurrensen från övriga trafikmedel.

I övrigt redovisas ett behov av kostnadssänkande rationaliseringar inom järnvägsdriften. De kostnadssänkande investeringarna inom *statens järnvägar* anses på något längre sikt utgöra en nödvändig förutsättning för en samhällsekonomiskt rationell utveckling inom transportförsörjningens område. Investeringar av detta slag erfordras för att genomföra önskvärda personalbesparingar inom vissa sektorer och att utjämna verkningarna av arbetstidsförkortningen.

I fråga om *statens vattenfallsverk* har vid investeringsberäkningarna förutsatts en sådan utbyggnad av elproduktionsresurserna, att ransoneringsriskerna även vid svåra torrår skall vara i huvudsak eliminerade. Då prognoserna över kraftförbrukningen för tiden 1965—1970 liksom frågan om avvägningen mellan vattenkraft och värmekraft för närvarande är föremål för prövning inom kraftindustrin, är investeringsuppskattningen för de närmaste åren i viss mån osäker. Det må här erinras om att den år 1959 omprövade prognosen rörande elkraftbehovet inom vattenfallsverkets distributionsområde fram t. o. m. år 1965 visade på en genomsnittlig årlig ökning med ca 950 Mk Wh. Som jämförelse må nämnas, att Vargfors kraftstation, som i fjol kostnadsberäknades till preliminärt 99 miljoner kronor, beräknas ge 370 Mk Wh per år, medan motsvarande siffror för Porsi kraftstation är 132 miljoner kronor respektive 960 Mk Wh.

Den av konjunkturpolitiska skäl motiverade dämpningen i utbyggnadstakten för budgetåret 1960/61 (statsverksprop. 1960: bil. 28, s. 117) har vid beräkningarna förutsatts bli återhämtad under budgetåret 1961/62. En inte oväsentlig höjning av investeringarna i distributionsanläggningar förutses behöva äga rum under perioden för att höja kapaciteten på stamlinjenätet, som tillgodoser den långväga kraftöverföringen för såväl statlig som enskild och kommunal kraftindustri.

Medelsbehovet för vattenfallsstyrelsens förvaltningsbyggnad i Räcksta, som i statsverkspropositionen 1960 beräknades till totalt ca 65 miljoner kronor, minskar kraftigt efter budgetåret 1961/62 och bortfaller helt budgetåret 1963/64.

För atomenergianläggningar har under periodens tre sista år upptagits i genomsnitt 45 miljoner kronor årligen, att jämföra med 18 miljoner kronor för budgetåret 1960/61.

Vad gäller *luftfartsverket* förutses en successivt minskad medelsförbrukning för arbetena på storflygplatsen Stockholm/Arlanda, som beräknas bli helt färdigställd under budgetåret 1963/64. I fråga om luftfartsverkets andra investeringar har — med hänsyn bl. a. till jettrafikens krav och till den expansiva tekniska utvecklingen i övrigt på trafikflygets område — i sammanställningen upptagits en investeringsnivå, som ligger betydligt högre än den för tiden före storflygplatsens utbyggande gällande nivån.

För den under diverse kapitalfonder redovisade *väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond* har enbart reinvesteringsbehovet beräknats uppgå till inemot 35 miljoner kronor årligen. En fortsatt rationalisering av vägunderhållet skulle därutöver kräva en ökning av maskinparkens kapacitet. Den tekniska utvecklingen på vägbyggnads- och vägunderhållsområdet går mot mer kapitalkrävande maskiner med ökad kapacitet. Under de närmaste åren kan vidare en fortsatt utbyggnad av depåverkstäderna bedömas erforderlig.

Beträffande kommunikationsdepartementets investeringar under *statens allmänna fastighetsfond* har antagits en kraftig ökning av medelsförbrukningen under perioden för radio- och televisionshus. Vidare har här räknats med investeringar för bl. a. vissa ämbetsbyggnader samt fortsatta byggnadsarbeten för att förse statens bilinspektion med ändamålsenliga lokaler.

Finansdepartementet

Driftbudgeten. Utgiftsutvecklingen under sjunde huvudtiteln bestämmes till största delen av anslaget till *skatteersättning till kommunerna*. Beräkningen av detta anslag har gjorts under hänsynstagande till den av statsmakterna beslutade successiva avvecklingen av skatteersättningen, medan den kommunala utdebiteringen förutsatts komma att bli oförändrad fram t. o. m. budgetåret 1964/65. Anslaget beräknas i enlighet härmed komma att minska med drygt 70 miljoner kronor årligen samt uppgå till respektive 521, 449, 377 och 306 miljoner kronor under budgetåren 1961/62—1964/65. För att ange effekten av en eventuell utdebiteringshöjning kan nämnas att vid en höjning för varje år av utdebiteringen för primärkommunerna med

25 öre och för landstingen med 10 öre erfordras för budgetåret 1961/62 ett anslag av 540 miljoner kronor, för 1962/63 476 miljoner kronor, för 1963/64 408 miljoner kronor och för 1964/65 338 miljoner kronor.

Beträffande övriga anslag inom den nu ifrågavarande anslagsgruppen må framhållas, att en uppskattning av kostnaderna för bidrag till skattetyngda kommuner måste bli mycket osäker. Provuuträkningar har verkställts för att få åtminstone antydningar om tendensen. Enligt dessa skulle man komma fram till en ökning av behovet av skattelindringsmedel med ungefär en miljon kronor per år. Anslaget till ersättning till städerna för mistad tolag, som helt är beroende på tulluppbördens storlek, har i beräkningarna likaledes antagits komma att öka med en miljon kronor per år.

Det näst största anslaget under huvudtiteln för budgetåret 1960/61, *premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956*, bortfaller fr. o. m. 1961/62.

Av *övriga anslagsändringar* under huvudtiteln må nämnas en anslagsuppräknning budgetåret 1963/64 med 4,8 miljoner kronor med hänsyn till riksdagens numera fattade beslut att nästa allmänna fastighetstaxering skall uppskjutas från år 1962 till år 1964.

Kapitalbudgeten. Finansdepartementets del av kapitalbudgeten domine-ras för närvarande av anslaget å 160 miljoner kronor till inlösen av aktier i LKAB. Detta anslag bortfaller fr. o. m. budgetåret 1962/63, eftersom staten gör sin sista delbetalning för aktierna den 30 september 1961.

Anslag har för första gången uppförts budgetåret 1960/61 dels till vissa projekteringskostnader och dels till Internationella utvecklingsfonden (IDA). Förstnämnda anslag har för budgetåret 1960/61 beräknats till 15 miljoner kronor dels med hänsyn till den normala byggnadsverksamhet som kommer att aktualiseras på grundval av de planer som myndigheterna redovisat i sina petita för budgetåret dels så att en viss reserv av projekterade objekt skall finnas tillgänglig om arbetsmarknads- eller konjunkturläget påfordrar en intensifierad husbyggnadsverksamhet. Beträffande den normala byggnadsverksamheten torde man närmast ha att emotse en viss stegring för de objekt som är anknutna till projekteringsanslaget. Beträffande den del av anslaget som beräknats för att åstadkomma projekteringsreserven skulle i och för sig en viss minskning i fortsättningen kunna beräknas vid en gynnsam ekonomisk konjunktur. Men en projekteringsreserv av erforderlig storlek torde inte kunna åstadkommas på de medel som beräknats i nästa budgetårs anslag, utan även i fortsättningen torde hänsyn få tas till behovet av en beredskapsprojektering. Man torde kunna räkna med att en minskning av beredskapsprojekteringen skall balanseras av en ökad projektering för den ordinarie verksamheten.

Sveriges bidrag till IDA uppgår totalt till i runt tal 52 miljoner kronor. Härav skall under budgetåret 1960/61 inbetalas ca 12 miljoner kronor och under vart och ett av de fyra följande budgetåren omkring 10 miljoner kronor.

Ecklesiastikdepartementet

Driftbudgeten. Enligt långtidskalkylen kommer utgifterna under åttonde huvudtiteln att uppgå till 2 212 miljoner kronor budgetåret 1964/65 mot i riksstatsförslaget för 1960/61 upptagna 1 844 miljoner kronor. Emellertid bör understrykas de alldeles speciella svårigheterna att i det nuvarande utvecklingsskedet på utbildningens och forskningens områden samt vissa andra kulturella verksamhetsområden med någon större säkerhet överblicka ens den här aktuella periodens totala anslagsbehov under åttonde huvudtiteln. De nu angivna siffrorna innebär en ökning med 368 miljoner kronor, vilket motsvarar en genomsnittlig årlig stegring om 4,7 procent. Ökningen fördelar sig med ungefär 33 procent på anslagen till högre utbildning och forskning, med 62 procent på anslagen till det allmänbildande och yrkesutbildande skolväsendet samt med 5 procent på anslagen till övrig verksamhet inom departementets förvaltningsområde.

En analys av den uppskattade utgiftsutvecklingen låter sig mindre väl knyta till den traditionella litterauppdelningen inom huvudtiteln. Tendenserna inom vissa littera är inte enhetliga och kan i flera fall inte ses avskilda från utvecklingen inom andra littera. Det ligger närmare till hands att såvitt gäller utbildningsområdet behandla de olika åldersstadierna var för sig och följa tendenserna från lågstadiet upp till universitets- och högskoleväsendet.

Befolkningsutvecklingen under perioden 1960/61—1964/65 i vad avser de berörda åldersgrupperna är en grundläggande faktor. Sedan födelsetalet kulminerade 1945 med ca 135 000 födda har det successivt sjunkit och ligger nu vid 104 000—105 000 födda per år. Detta innebär att elevantalet på låg- och mellanstadierna är i sjunkande. De åldersgrupper ur vilka eleverna till högstadiets skolformer hämtas kulminerar för närvarande, varefter en sänkning inträder även här. Följande sammanställning belyser utvecklingen inom de åldersgrupper ur vilka eleverna i det allmänbildande och yrkesutbildande skolväsendet huvudsakligen rekryteras.

Åldersgrupp	I huvudsak motsvarande årskurs	Antal personer i 1 000-tal vid slutet av år			
		1950	1955	1960	1965
7—9.....	1—3	339	388	325	316
10—12.....	4—6	287	396	356	319
13—15.....	7—9	264	309	385	330
16—18.....	10—12	260	282	364	369
Summa		1 150	1 375	1 430	1 334

I det följande diskuteras i första hand konsekvenserna av befolkningsutvecklingen och de för de olika åldersstadierna speciella utvecklingstendenserna med hänsyn till deras inverkan på lärarbehovet och därmed på lärarlönekostnaderna.

För det obligatoriska skolväsendets *låg- och mellanstadier* innebär befolkningsutvecklingen en tendens till sänkning av kostnaderna under perioden. Samtidigt bör observeras att under perioden 1959/60—1962/63 en återgång sker från 1950 års till 1947 års bestämmelser rörande elevantalet i klasserna i folkskolan. Denna åtgärd beräknades vid beslutet härom 1957 fullt genomförd medföra en kostnadsökning om ca elva miljoner kronor vid dåvarande lönenivå. Med beaktande av svårigheterna att här göra annat än en synnerligen approximativ uppskattning av kostnadsutvecklingen, bl. a. med hänsyn till den pågående befolkningsomflyttningen, har minskningen av lärarlönekostnaderna för låg- och mellanstadierna under perioden angivits till storleksordningen 40—45 miljoner kronor.

I fråga om de efter mellanstadiet följande skolstadierna (*enhetsskolans högstadium, realskola, m. m.*) bestäms kostnadsutvecklingen av en rad inbördes motverkande tendenser. Befolkningsutvecklingen innebär även för dessa stadier en minskning av de årskullar ur vilka eleverna rekryteras. Å andra sidan kan utbyggnaden av enhetsskolan väntas medföra en stark ökning av elevantalet på enhetsskolans högstadium och därmed också av det totala antalet elever på detta åldersstadium. För de nu ifrågakvarande skolformerna — omfattande i huvudsak 7—9 skolåren — visar uppskattningarna på en sammanlagd ökning av lärarlönekostnaderna, som upptagits till storleksordningen 55—60 miljoner kronor.

Gymnasiernas expansion har under senare delen av 50-talet varit synnerligen stark. Bl. a. det stigande utbildningsintresset i förening med att en allt större del av ungdomarna genom högstadiets tillväxt når fram till gymnasiet gör att man får räkna med en fortsatt tillväxt av gymnasierna. Kostnadsökningen i denna del har kalkylerats till 40—45 miljoner kronor, vilket avser såväl de allmänna som de egentliga fackgymnasierna.

Yrkesskolväsendet har alltsedan 1955 års reform varit i stark utveckling och tendenserna tyder på en fortsatt kraftig ökning. Kostnadsökningen avseende driftbidrag till centrala och lokala yrkesskolor under perioden har kalkylerats till 25—30 miljoner kronor.

De utvecklingstendenser som nu berörts har konsekvenser för vissa andra utgiftsändamål under huvudtiteln. Högstadiernas expansion och den därmed sammanhängande centraliseringen av skolorna innebär att *skolskjutsverksamheten* kan väntas växa förhållandevis starkt. Kostnadsökningen för staten under perioden har kalkylerats till drygt 15 miljoner kronor. Samtidigt kan man förutse en överföring av utgiftsändamål från *studiehjälpsanslaget* till skolskjutsanslaget i och med att högstadier ersätter realskolor och motsvarande skolformer. Denna tendens till sänkning av studiehjälpsanslaget motverkas dock av expansionen av frivilliga skolformer ovanför högstadiet, främst yrkesundervisning och gymnasieutbildning. Anslaget till studiehjälp väntas därför stiga kraftigt under perioden. Önskemål föreligger dessutom om uppjustering av vissa av de belopp, som för närvarande gäller för studiehjälpen. Sammantagna innebär dessa tendenser och önskemål en kostnadsökning av inemot 50 miljoner kronor under perioden. Tillväxten inom

det allmänna skolväsendets högre åldersstadier liksom av yrkesundervisningen kommer att ställa krav på en intensifierad *lärarutbildning*. De önskemål som här förts fram innebär att kostnaderna för detta ändamål under perioden skulle stiga med 20—25 miljoner kronor. Enhetsskolans och yrkesundervisningens utbyggnad ställer vidare krav på en ökad *byggnadsverksamhet*. I kalkylerna har inräknats en stegring av anslagen till dessa ändamål med drygt 45 miljoner kronor.

De kalkyler som gjorts beträffande kostnadsutvecklingen för *universitets- och högskoleväsendet liksom för forskningens behov* bygger till stor del på de förslag till riktlinjer för utbyggnad som angivits i proposition nr 119 till årets riksdag (se särskilt s. 386) och som innebär en väsentlig utbyggnad framför allt av den förhållandevis kostnadskrävande högre tekniska och naturvetenskapliga utbildningen.

Kapitalbudgeten. I fråga om anslagen under *fastighetsfonden* är det i främsta rummet utbyggnaden av universitet och högskolor som väntas ställa anspråk på kapitalmedel under perioden. I denna del kalkyleras med en total investering om ca 290 miljoner kronor under budgetåren 1961/62—1964/65. Detta innebär en årlig investering för dessa ändamål under perioden med i genomsnitt drygt 70 miljoner kronor per år; som jämförelse kan nämnas att motsvarande anslag budgetåret 1960/61 uppgår till 33 miljoner kronor. Den ökade lärarutbildning, som ovan berörts, kan likaledes väntas ställa krav på betydande investeringar. För dessa ändamål samt för investeringar i läroanstalter för döva och blinda har medelsbehovet under perioden sammanlagt beräknats till storleksordningen 50 miljoner kronor.

Vad gäller *utlåningsfonderna* innebär den kraftigt ökade tillströmningen till universitet och högskolor att man i detta sammanhang bör räkna med en stegring av anspråken på universitetsstudielånefonden; enligt uppskattningarna skulle anslagen stiga från ca 11 miljoner kronor 1960/61 till ca 14 miljoner kronor 1964/65. Den ökade tillströmningen har betydelse också för lånefonden för inventarier i studentbostäder som beräknas stiga från för närvarande 3 till 10 miljoner kronor.

Jordbruksdepartementet

Driftbudgeten. Nionde huvudtiteln har för budgetåret 1960/61 upptagits till 477 miljoner kronor. Härav avser inte mindre än 255 miljoner kronor eller drygt 50 procent anslag till jordbruksprisreglering m. m. Totalt för huvudtiteln utmärkes den gångna tioårsperioden av en nedåtgående tendens i utgiftsutvecklingen, räknat i fasta priser. En jämförelse mellan budgetåren 1949/50 och 1958/59 utvisar sålunda en utgiftsminskning av drygt 30 procent. Avgörande för denna utgiftsutveckling har varit förändringarna på prisregleringsområdet. Utgifterna på detta område, som under perioden uppgått till mellan 75 och 60 procent av totalutgifterna på huvudtiteln, har varierat kraftigt men visar under senare år en betydande minskning.

Vid bedömningen av kostnadsutvecklingen när det gäller jordbruksprisregleringen m. m. bör beaktas, att under budgetåret 1949/50 fortfarande

förelåg regleringar av krisnatur, vilka medförde vissa anslagsbehov av extraordinär natur. Bland annat utgick under detta år s. k. devalveringssubventioner. Vidare utgick betydande statliga bidrag till den lagrings-, inköps- och försäljningsverksamhet, som bedrevs av Svenska spannmålsaktiebolaget.

Budgetåren 1952/53, 1955/56 och 1957/58 betecknar såtillvida avbrott i den nedåtgående utgiftstrenden på förevarande område, att utgifterna sagda år tillfälligt ökade i omfattning. Ökningen budgetåret 1952/53 sammanhänge dels med den uppgörelse som våren 1952 träffades rörande ersättning för under år 1951 inträffade skördeskador och dels den reguljära prisuppgörelse som senare samma vår träffades beträffande regleringsåret 1952/53. Båda dessa uppgörelser innebar, att medel över budgeten i ökad omfattning tillfördes jordbruket. En del av utgifterna, hänförliga till budgetåret 1951/52, kom efter sagda uppgörelser att utbetalas först under budgetåret 1952/53. Utgiftsökningen budgetåret 1955/56 var en följd av en uppgörelse angående ersättningar över budgeten till jordbrukare, som drabbats av år 1955 inträffade skördeskador. För budgetåret 1957/58 slutligen orsakades utgiftsökningen i huvudsak av att man sagda budgetår dels lämnade viss kompensation för utebliven prishöjning på konsumtionsmjölk, dels ur prisregleringsanslaget förskottsvis utanordnade ersättningar på grund av skördeskador år 1957.

I motsats till vad fallet är på prisregleringens område, utmärkes utgiftsutvecklingen under den gångna tioårsperioden på övriga avsnitt av huvudtiteln totalt av en viss ökningstendens. För budgetåret 1958/59 uppgick ifrågavarande utgifter sålunda till ett något mer än 10 procent högre belopp än 1949/50, räknat efter sistnämnda budgetårs priser. På vissa avsnitt har utgiftsstegringen varit kraftigare än vad som framgår av nyssnämnda genomsnittssiffra. Så har till exempel utgifterna för undervisningsanstalter samt forsknings- och försöksverksamhet på jordbrukets område under tioårsperioden företett en ökning av inemot 25 procent. Vad angår de till skogsväsendet hänförliga anslagen redovisas en genomsnittlig ökning med 3,5 procent per år; under den senaste femårsperioden har den årliga stegringen varit än större, genomsnittligt 7,5 procent, allt angivet i fasta priser. Utgiftsstegringen beror främst på intensifierade statliga åtgärder för att främja den skogliga yrkesutbildningen. Vidare har under senaste åren en betydande ökning skett av bidragsgivningen till skogsvägbbyggnader.

Ett område, där utgifterna under senare tid tenderat att minska, utgör anslagen till lantbrukets rationalisering m. m. Räknat i 1949/50 års priser, belöpte sig totalutgifterna för ändamålet under budgetåret 1958/59 till ca 90 procent av motsvarande utgiftsbelopp vid periodens början. Under åren 1954/55—1958/59 utgjorde den årliga utgiftsminskningen ca 3,5 procent.

Beträffande den utgiftsutveckling, som man på jordbruksdepartementets område kan räkna med under budgetåren 1960/61—1964/65, torde få anföras följande.

De anslag som berör *lantbrukets rationalisering, lantmåteriväsendet m. m.*

beräknas under perioden öka med sammanlagt ca 18 miljoner kronor. Häri har bl. a. inräknats ökning av anslaget till bidrag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. Bland övriga förändringar under förevarande avdelning av huvudtiteln må nämnas en successiv uppräknings av anslaget till bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m., varigenom anslaget från och med budgetåret 1963/64 skulle komma att uppgå till 4 miljoner kronor.

Vad gäller anslaget till bidrag till jordbrukets rationalisering m. m. beräknas under hela perioden en oförändrad bidragsram av 16,5 miljoner kronor. Då någon reservation å anslaget inte beräknas stå till förfogande vid utgången av budgetåret 1960/61, innebär detta en ökning av anslaget 1961/62 med 3,5 miljoner kronor.

Beträffande anslagen under anslagsgruppen *jordbruksprisreglering m. m.* har medelsbehovet till såväl prisreglerande åtgärder på jordbrukets område som till särskilt stöd åt det mindre jordbruket beräknats under antagande av oförändrade bidragsnormer och en oförändrad volym för mjölkinnvägningen vid mejeri från de bidragsberättigade kategorierna av mjölkproducenter. Beträffande prisregleringsanslaget innebär detta jämfört med budgetåret 1960/61, då en reservation å ca 4 miljoner kronor kunnat utnyttjas, för efterföljande budgetår en ökning med ett belopp av sagda storlek. För det i småbrukarstödet ingående arealtillägget har å andra sidan medelsbehovet med hänsyn till en väntad fortgående minskning av antalet bidragsberättigade liksom för närvarande bedömts komma att sjunka med omkring 1,5 miljoner kronor per år.

I anslutning till en inom jordbruksdepartementet utarbetad promemoria med synpunkter och förslag beträffande ett system för permanent skördeskadestydd har under förevarande avsnitt till statliga bidrag till sådant skydd från och med budgetåret 1961/62 upptagits ett årligt belopp av 6 miljoner kronor. I detta sammanhang torde få erinras om att enligt beslut av 1956 års riksdag 100 miljoner kronor av statsmedel skall avsättas till en särskild jordbrukets skördeskadefond för att användas i ett planerat system för reglering av skördeskador. Av detta belopp har dock 25 miljoner kronor tagits i anspråk i samband med 1957 års skördeskador. Då det inte nu kan förutses, när och i vilken takt utbetalning kan behöva komma att ske, har ifrågavarande avsättning inte uppförts i sammanställningen över beräknade utgifter för femårsperioden 1960/61—1964/65.

Kostnaderna under anslagsgrupperna för *undervisning och forskning på jordbrukets område och veterinärväsendet*, till vilka även hänförs utgifterna för vissa kontrollanstalter på jordbrukets område, beräknas under den nu ifrågavarande tidsperioden öka med sammanlagt drygt 17 miljoner kronor. Den beräknade utgiftsförändringen betingas bl. a. av en planerad uppbyggnad av lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök ävensom Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut samt av en förväntad utgiftsökning under anslaget till bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter. Sistnämnda anslag beräknas sålunda behöva upp-

föras med ett belopp av 5 miljoner kronor för vardera av de fyra budgetåren 1961/62—1964/65. För det första av dessa budgetår innebär detta en uppräknings av anslaget med 4 miljoner kronor. Vad gäller lantbruks-högskolan och Alnarpsinstitutet beräknas, att en upprustning på grundval av jordbrukshögskoleutredningens nyligen avlämnade betänkande i huvudsak skall kunna genomföras under en sexårsperiod, med någon övervikt för de första åren. För ändamålet har beräknats ett ökat medelsbehov av sammanlagt ca 5 miljoner kronor under perioden. För utrustning och inredning av nybyggnader för kontrollanstalterna m. m. beräknas under budgetåren 1962/63—1964/65 anslag å sammanlagt omkring 4 miljoner kronor. För en erforderlig upprustning av resurserna vid veterinärhögskolan och statens veterinärmedicinska anstalt har räknats med en sammanlagd anslagsökning med ca 2,6 miljoner kronor under budgetåren 1961/62—1964/65.

Beträffande de till *skogsväsendet* hänförliga anslagen har budgetåren 1961/62—1964/65 räknats med en sammanlagd utgiftsökning av i runt tal 19 miljoner kronor. Av den beräknade utgiftsökningen beror närmare 4 miljoner kronor på en uppräknings av reservationsanslaget till vägbyggnader å skogar i enskild ägo. Vidare har reservationsanslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. uppräknats med sammanlagt 4 miljoner kronor.

För upprustning av skogsforskningens och den högre skogliga undervisningens resurser har räknats med ett ökat medelsbehov med sammanlagt drygt 4 miljoner kronor. Ökningen skulle dock i betydande utsträckning motvägas av att konjunkturutjämningsavgiftsmedel, motsvarande vad som nu användes för att bestrida löner och omkostnader m. m. förutsättes skola inlevereras till statsverket. För närvarande kan de årliga utgifterna med stöd av dylika medel uppskattas till drygt en miljon kronor. I övrigt förklaras anslagsökningen för budgetåret 1961/62 till ett belopp av sammanlagt mellan 6 och 7 miljoner kronor av det ökade medelsbehov som blir en följd av erforderlig utbyggnad av den skogliga yrkesundervisningen.

Utgifterna under *huvudtiteln i övrigt* beräknas under budgetåren 1961/62—1963/64 öka med sammanlagt drygt 5 miljoner kronor. Förutom en viss ökning av utgifterna för bland annat fiskeristyrelsen och statens vatteninspektion beror nyssnämnda utgiftsökningar i allt väsentligt på en väntad belastningsökning å förslagsanslaget till ersättning till strandägare för mistad fiskerätt m. m.

De *totala utgifterna* under nionde huvudtiteln skulle mellan budgetåren 1960/61 och 1964/65 enligt kalkylerna öka med totalt ca 67 miljoner kronor eller med i genomsnitt 3,4 procent per budgetår.

Kapitalbudgeten. På kapitalbudgeten har för budgetåren 1961/62—1964/65 för jordbruksdepartementets del räknats med ett anslagsbehov av i run-da tal resp. 20, 22, 17 och 15 miljoner kronor. Skillnaderna mellan dessa belopp och det sammanlagda anslagsbeloppet för budgetåret 1960/61 av omkring 6 miljoner kronor, hänför sig i allt väsentligt till beräknade ut-

gifter under statens allmänna fastighetsfond för byggnadsarbeten dels på grund av den planerade upprustningen och utbyggnaden av de högre läro- och forskningsanstalterna tillhörande jordbruksdepartementet dels i anledning av förut omnämnda nybyggnader vid vissa anstalter.

Handelsdepartementet

Driftbudgeten. Anslagsutvecklingen under tionde huvudtiteln har såsom redan i det föregående berörts till väsentlig del påverkats av utgifterna för *atomenergiverksamheten*. Av den totala utgiftssumman under huvudtiteln för budgetåret 1960/61 å 281 miljoner kronor, faller 102 miljoner kronor på anslag till atomenergiverksamhet inom AB Atomenergi samt till internationellt atomenergisamarbete. Dessa kostnader dominerar även den antagna utgiftsutvecklingen under de närmast följande budgetåren. Av den totala ökning om 108 miljoner kronor, som beräknats under huvudtiteln mellan budgetåren 1960/61 och 1961/62 faller 72 miljoner kronor på anslaget till verksamheten inom AB Atomenergi. Även för de därpå följande budgetåren beräknas ökningsar av detta anslag, nämligen med 10 miljoner kronor 1962/63 och med 20 miljoner kronor 1964/65. Av anslaget till bolaget för budgetåret 1960/61 har 98 miljoner kronor uppförts på driftbudgeten och 20 miljoner kronor på kapitalbudgeten. I sammanställningen över utgiftsutvecklingen har räknats med att 20 miljoner kronor belastar kapitalbudgeten även för följande budgetår. Utöver dessa anslag om 118 miljoner kronor beräknar bolaget under budgetåret 1960/61 förbruka även en reservation från föregående budgetår å 32 miljoner kronor.

Under budgetåret 1960/61 har beräknats att utläggas beställningar av utrustning för 20 miljoner kronor huvudsakligen avseende uranverket. Utöver nyssnämnda anslagsmedel om tillsammans 150 miljoner kronor disponerar bolaget under 1960/61 ett belopp av drygt 20 miljoner kronor i inkomster, huvudsakligen från vattenfallsstyrelsen. Därav belöper ca 7 miljoner kronor på bolagets egna arbeten och återstående 13 miljoner kronor på arbeten som bolaget lagt ut till olika industriföretag.

De egentliga driftkostnaderna för atombolaget beräknas under 1960/61 belöpa sig till 82 miljoner kronor, varav som nämnts 7 miljoner kronor finansieras av vattenfallsstyrelsen och resten, 75 miljoner kronor, av anslagsmedlen. För budgetåret 1961/62 har beräknats en ökning med 10 miljoner kronor till 92 miljoner kronor beroende på att under detta budgetår en rad större laboratorier vid Studsviksstationen kommer att tas i drift. Genom bortfall av inkomster har anslagsbehovet beräknats öka med 17 miljoner kronor.

Under följande budgetår har driftkostnaderna beräknats öka med respektive 5 miljoner kronor 1962/63 och 1963/64 samt med 20 miljoner kronor 1964/65. Højningen beror på en fortsatt ökning av forskningsverksamheten, ökade strålskyddsarbeten samt ökande räntekostnader för lån över kapitalbudgeten. Den kraftiga ökningen sista budgetåret orsakas av den då igångsatta produktionen av uran och bränsleelement.

Anläggningskostnaderna, som för budgetåret 1960/61 upptagits till ca 75 miljoner kronor, har för de följande budgetåren beräknats med utgångspunkt från att under perioden två större anläggningar tillkommer, dels ett reaktor-experiment, dels en kemisk anläggning för bearbetning av använt atom-bränsle.

Trots att flera nu pågående byggnadsprojekt kommer att avslutas under perioden, medför de båda nämnda projekten jämte urånverksbygget att de totala anläggningskostnaderna beräknas öka till 98 miljoner kronor budget-året 1961/62, och till 103 miljoner kronor 1962/63 samt därefter nedgå till 98 miljoner kronor budgetåren 1963/64 och 1964/65.

Under anslagsgruppen till *bergsbruk, industri m. m.* har i övrigt under budgetåret 1961/62 inkalkylerats en ökning med omkring 7 miljoner kronor främst för olika forskningsanstalter och teknisk forskning.

Den antagna ökningen av medelsanvisningen till *sjöfartsändamål* domine-ras av kosnaderna för anskaffning av en ny statsisbrytare. Av de nuvarande fyra statsisbrytarna måste en utgå till följd av att fartyget är nedslitet och drar för höga driftkostnader. Den nya isbrytaren avses bli av kraftigare typ och kostnaderna beräknas till 40 miljoner kronor fördelade på de fyra bud-getåren med 10 miljoner kronor per år.

Sjöfartsanslagen präglas i övrigt av att lots- och fyrstatens avlöningsan-slag regelbundet nedgår till följd av ökad fyrautomatisering m. m. En för-utsättning härför är emellertid att anslaget till säkerhetsanstalter uppräknas med i genomsnitt närmare en miljon kronor under ettvar av de två när-maste budgetåren. För skeppsprovningensanstalten, slutligen, beräknas anslag till utrustning med 2 miljoner kronor de två första åren och med 2,5 de två senare åren.

Av anslagen inom gruppen *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap m. m.* beräknas omkostnaderna för statlig lagerhållning m. m. öka med när-mare 3 miljoner kronor 1961/62, väsentligen till följd av räntestegringen. Dessutom har inräknats ett nytt anslag å en miljon kronor för oljedistribu-tionsmateriel.

Kapitalbudgeten. Anslagen på kapitalbudgeten till AB Atomenergi har re-dan berörts. Under handelsdepartementets kapitalbudget beräknas i övrigt oljelagringsanslaget komma att bortfalla med utgången av år 1962. Anslags-behov av mindre omfattning kan dock komma att föreligga även senare.

För utbyggnaden av Aktiebolaget Statens skogsindustrier beräknas oför-ändrat årligt anslag, 20 miljoner kronor, under den aktuella tidsperioden.

Vidare kalkyleras med anslag för slutförande av valsverket vid Norrbottens järnverk med 30 miljoner kronor budgetåret 1961/62 och 15 miljoner kro-nor för förtenningsanläggning budgetåret 1962/63.

Slutligen må nämnas att ett anslag beräknats med 15 miljoner kronor un-der ettvar av budgetåren 1963/64 och 1964/65 för Svenska skifferoljeaktie-bolaget. I avvaktan på utredning därom har det dock ansetts svårt att när-mare precisera anslagets storlek.

Inrikesdepartementet

Driftbudgeten. Elfte huvudtiteln domineras väsentligen av anslagen till medicinalstaten samt hälso- och sjukvården, vilka för budgetåret 1960/61 beräknas till 529 miljoner kronor, motsvarande ca 64 procent av huvudtitelns totalsumma å 827 miljoner kronor. De övriga större anslagsgrupperna utgöres av anslagen till landsstaten, polisväsendet och civilförsvaret, vilka inklusive lokalkostnader tillsammans omfattar drygt 30 procent av huvudtitelns belopp för 1960/61. De antagna utgiftsökningarna under den kommande femårsperioden hänför sig ävenledes i huvudsak till medicinalväsendet samt hälso- och sjukvården, fränsett budgetåret 1961/62, då även en betydande ökning av anslagen till civilförsvaret redovisats i utgiftskalkylerna.

För *medicinalstaten samt hälso- och sjukvården* har beräknats en årlig anslagsökning av drygt 20 miljoner kronor under budgetåren 1961/62—1964/65. Anslagssumman för dessa utgiftsändamål skulle härigenom komma att öka från nuvarande 529 till 615 miljoner kronor eller med 86 miljoner kronor. Av denna ökning faller ca 35 miljoner kronor på kostnaderna för statens mentalsjukhus, vilka beräknats öka med mellan 7 och 12 miljoner kronor per år. Ökningen sammanhänger främst med tillkomsten av Falbygdens och Mellringe sjukhus, sjukhusen i Bollnäs och Upplands Väsby samt psykopatsjukhuset i Katrineholm och sjukhuset i Sala för psykiskt efterblivna. Härigenom har beräknats ett nettotillskott av nya vårdplatser av i runt tal 2 600, vilket innebär att det totala platsantalet vid mentalsjukhusen skulle öka från ca 22 800 till ca 25 400. En årlig ökning med drygt 2 miljoner kronor har även beräknats för bidragsanslagen till av städer och landsting anordnad mentalsjukvård. Vidare har förutsetts ökade utgifter för den under utbyggnad varande vården av psykiskt efterblivna.

Beträffande undervisningssjukhusen har kalkylerats med en total anslagsökning från 106 miljoner kronor budgetåret 1960/61 till 113 miljoner kronor 1964/65. Däri ingår bl. a. kostnader för en utvidgning av platsantalet vid karolinska sjukhuset och akademiska sjukhuset i Uppsala med 246 respektive 217 platser.

För medicinalstyrelsen med dithörande stater har inkalkylerats en anslagsökning under femårsperioden av drygt 15 miljoner kronor. Uppgången kan i huvudsak återföras på redovisade anslagsbehov för utrustning till beredskapssjukhus och sjukhärbärgen, genomförande av de förslag SBL-utredningen väntas komma att framlägga beträffande statens bakteriologiska laboratorium samt för en omorganisation och förstärkning av tjänsteläkarväsendet på grundval av den s. k. ÖHS-kommitténs förslag. Takten i denna senare upprustning och statens slutliga utgifter härför blir dock beröende av en rad för närvarande osäkra faktorer såsom personaltillgången och frågan om de ekonomiska villkoren vid ett eventuellt överförande av huvudmannaskapet för provinsialläkarna till landstingen.

För hälso- och sjukvården i övrigt, vari till stor del ingår bidrag till icke statliga huvudmän, räknas också med stigande utgifter i takt med fortgå-

ende utbyggnad av olika verksamhetsgrenar. Bl. a. förutses att antalet tjänster för tandläkare, distriktssköterskor samt befattningar inom mödra- och barnavården skall komma att ökas med 60, 25 resp. 10 per år. Däremot har beräknats en nedgång av anslagen till tuberkulossjukvården m. m. samt till skyddsympning mot polio.

För *landsstaten* har beräknats en anslagsökning av drygt 10 miljoner kronor under hela femårsperioden. Ökningen sammanhänger främst med en förstärkning av taxeringsorganisationen.

Kostnaderna för *polisväsendet* beräknas successivt stiga främst till följd av den ökade trafiken på riksvägarna. En fortsatt utbyggnad av statspolisorganisationen med ca 30 ordningspolismän, fem kriminalpolismän och tio biträden beräknas därför per budgetår. Med ledning av tendensen under 50-talet räknas vidare med en ökning med ca 200 polismannatjänster per år i de statsbidragsberättigade polisdistrikten. Totalt skulle anslagen till polisväsendet öka med ca 10 miljoner kronor under den aktuella tidsperioden.

Utgiftsförändringarna för *civilförsvaret* grundar sig på den av riksdagen beslutade nya civilförvarsorganisationen. Kostnaderna för civilförsvaret har beräknats till ca 68 miljoner kronor per år, därav ca 28 miljoner kronor till materielanskaffning och ca 20 miljoner kronor till skyddsrum.

Bland *övriga utgiftsförändringar* under huvudtiteln må nämnas, att kostnaderna för det skandinaviska undervisningssjukhuset i Korea beräknas bortfalla budgetåren 1963/64 och 1964/65.

Kapitalbudgeten. Under kapitalbudgeten har för inrikesdepartementets del förutsetts en ökning budgetåret 1961/62 med drygt 19 miljoner kronor varigenom anslagen skulle komma att uppgå till ca 90 miljoner kronor. För de därefter följande budgetåren beräknas anslagen successivt kunna minskas till drygt 65 miljoner kronor budgetåret 1964/65. Kapitalbudgetanslagen hänför sig till större del till byggnadsverksamheten för hälso- och sjukvården, främst byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus. Vidare räknas under perioden med byggnadsarbeten för länsstyrelserna, uppförande av en ny civilförvarsskola och en ny statlig polisskola.

Civildepartementet

Tolfte huvudtiteln påverkas främst av kostnadsutvecklingen för två områden nämligen dels för det statliga och statsunderstödda pensionsväsendet, dels för arbetsgivaravgifterna till den allmänna tilläggpensioneringen. Statens pensionskostnader har beräknats stiga med i genomsnitt ca 20 miljoner kronor per år. Denna beräkning har gjorts med utgångspunkt från bl. a. nuvarande finansieringssystem för den genom statens pensionsanstalt (SPA) bedrivna pensioneringen av anställda hos kommuner eller eljest icke-statligt anställda. I detta sammanhang må erinras om att i juni 1959 särskilda utredningsmän tillkallats med uppdrag att verkställa utredning rörande bl. a. nytt finansieringssystem för SPA-pensioneringen. Kostnaderna för de arbetsgivaravgifter till den allmänna tilläggpensioneringen, som staten har att erlagga i sin egenskap av arbetsgivare, har beräknats i enlighet

med 1959 års riksdagsbeslut om avgiftsuttaget innebärande en ökning av pensionsavgiften med en procent om året från 3 procent av den pensionsgrundande inkomsten för år 1960 till 7 procent för år 1964.

Vissa ytterligare utgifter under driftbudgeten

De förut redovisade kalkylerna har gjorts bl. a. under förutsättningen om en årlig ökning med 3 procent av produktion och inkomster inom samhället. I utgiftskalkylerna har emellertid av beräkningstekniska skäl utgått från konstant lönenivå för statsanställda. Som angivits i inledningen bör därför en korrigerings med ett schablonmässigt tillägg för höjda löner m. m. göras. Från och med kalenderåret 1962 har härvid räknats med en genomsnittlig årlig löneökning av 3 procent, vilket medför en ökning av statsutgifterna med omkring 100 miljoner kronor per år. Hänsyn har härvid inte tagits till lönerna inom de statliga affärsverken, då dessa löner inte berör budgetens utgiftssida utan i stället får beaktas vid beräkningarna av inkomsterna från statens kapitalfonder.

I fråga om underskottet å riksgäldsfonden (statsskuldsräntor m. m.) må nämnas, att detta beräknats med utgångspunkt från ett årligt statligt upplåningsbehov av 1 500 miljoner kronor samt från nuvarande ränteläge. Någon justering med hänsyn till ett framräknat totalbudgetunderskott på grundval av de nu framlagda kalkylerna har sålunda inte gjorts.

Vidare må påpekas, att utgiftsförändringarna under driftbudgeten framräknats utan hänsyn till avskrivningar, medan å andra sidan kapitalutgifterna redovisats med bruttobelopp, d. v. s. genom att ange investeringsanslagen. Detta inverkar givetvis inte på beräkningen av de samlade utgiftsbehoven.

De nu gjorda kompletteringarna av driftbudgetens utgiftsförändringar har upptagits i en särskild sammanställning (tabell 9) tillsammans med de egentliga statsutgifterna. I denna sammanställning har även införts de i det föregående redovisade förändringarna av de sammanlagda investeringsanslagen.

3. Sammanfattning av utgiftsutvecklingen

Innan en sammanfattning lämnas av det samlade materialet rörande utgiftsutvecklingen är det anledning att ånyo understryka de inledningsvis berörda svårigheterna att genomföra beräkningar av nu ifrågavarande slag. Det måste även starkt framhållas, att dessa beräkningar inte har karaktären av en samlad prognos över statsutgifternas sannolika utveckling. Vad den nu ifrågavarande sammanställningen över utgiftsutvecklingen primärt syftar till är att ange de anslagsmässiga konsekvenserna av ett genomförande av olika delplaner och nu kända eller förutsedda önskemål som inte systematiskt angelägenhetsgraderats och bedömts med hänsyn till de finansieringsmässiga förutsättningarna.

Enligt de gjorda sammanställningarna skulle de egentliga statsutgifterna vid oförändrad pris- och lönenivå öka med i genomsnitt 570 miljoner

Tabell 9. Statsutgifternas beräknade förändringar under budgetåren 1960/61—1964/65

	1960/61	1961/62		1962/63		1963/64		1964/65		Genomsnittlig årlig förändring 1960/61—1964/65, %
	Totalt mkr	Förändring från föreg. budgetår		Förändring från föreg. budgetår		Förändring från föreg. budgetår		Förändring från föreg. budgetår		
		mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%	
<i>Driftbudgeten (exkl. avskrivningar)</i>										
Egentliga statsutgifter (enl. tabell 6)	13 741	+ 593	+ 4,3	+ 625	+ 4,4	+ 430	+ 2,9	+ 639	+ 4,2	+ 4,0
Schablonmässigt tillägg för höjda löner m. m.	270	+ 135		+ 100		+ 100		+ 100		
Säger för egentliga statsutgifter	14 011	+ 728	+ 5,2	+ 725	+ 4,9	+ 530	+ 3,4	+ 739	+ 4,6	+ 4,5
Statens järnvägars fond	70	—		—		—		—		
Luftfartsfonden	13	+ 2		+ 1		+ 1		+ 1		
Riksgäldsfonden	850	+ 90		+ 90		+ 70		+ 80		
Säger för driftbudgeten	14 944	+ 820	+ 5,5	+ 816	+ 5,2	+ 601	+ 3,6	+ 820	+ 4,8	+ 4,8
<i>Kapitalbudgeten (investeringsanslag)</i>	2 765	+ 205	+ 7,4	— 222	— 7,5	— 78	— 2,8	— 63	— 2,4	— 1,3
Totalt	17 709	+ 1 025	+ 5,8	+ 594	+ 3,2	+ 523	+ 2,7	+ 757	+ 3,8	+ 3,9

kronor per budgetår eller med 4 procent. Detta skulle tyda på en lägre genomsnittlig stegringstakt än under perioden 1954/55—1958/59, då motsvarande tal låg vid 6,5 procent. Det bör dock erinras om de källor till feluppskattningar som erfarenhetsmässigt förekommer vid framtidsbedömningar av budgetutvecklingen. Dessa visar sig främst i en anhopning av utgiftsbehov till de första åren av den aktuella tidsperioden genom att en rad konkreta förslag då ofta föreligger till reformer eller andra utgiftsåtaganden. Å andra sidan medför svårigheterna att på längre sikt förutse alla de utgiftsbehov som framdeles kan visa sig nödvändiga, att utgifterna för längre fram liggande år underskattas.

Om hänsyn tas till den antagna lönestegringen inom den statliga sektorn samt till utvecklingen av statsskuldsräntan, skulle den årliga utgiftsökningen på driftbudgeten (frånsett avskrivningar) ligga vid i genomsnitt 760 miljoner kronor per budgetår eller vid 4,8 procent. Ökningen fördelar sig emellertid väsentligt olika under olika budgetår. Särskilt påtagliga är de kraftiga ökningar som framkommer budgetåren 1962/63 och 1964/65, då höjningar av folkpensionsbeloppen inkalkylerats. I övrigt kan inom de flesta huvudtitlar konstateras en koncentration av utgiftsökningar till budgetåret 1961/62. Att ökningen nämnda budgetår begränsar sig till 820 miljoner kronor sammanhänger med bortfallet av det för budgetåret 1960/61 upptagna särskilda anslaget å 120 miljoner kronor till sparpremier. Utan denna motverkande faktor skulle utgiftsökningen 1961/62 ha uppgått till i runt tal 950 miljoner kronor och alltså uppvisa den starkaste stegringen under perioden.

Bland de utgiftsökningar som inkalkylerats budgetåret 1961/62 märks 93 miljoner kronor i ökade anslag till det allmänbildande och yrkesutbildande skolväsendet, bl. a. beroende på en kraftig uppräknings av bidragsanslagen till skolbyggnader. Vidare kan nämnas 72 miljoner kronor till AB Atomenergi, en ökning som delvis sammanhänger med att tidigare reservationsmedel förbrukats. Nämnas må även en uppräknings av anslagen till civilförsvaret med 41 miljoner kronor. Beträffande sistnämnda anslagsökning må emellertid erinras om att riksdagen i samband med antagandet år 1959 av ny organisation för civilförsvaret uttalade, att en avvägning av kostnaderna för civilförsvaret bör tagas under övervägande i samband med att kostnadsramarna för det militära försvaret omprövas.

Av utgiftsområden som i kalkylerna utvisar mera betydande ökningar under hela den aktuella tidsperioden har redan berörts folkpensionskostnaderna, vilka förutom ökningar med omkring 200 miljoner kronor i samband med höjningar av pensionsbeloppen även uppvisar en till följd av befolkningsstrukturen automatisk ökning av mellan 60 och 70 miljoner kronor under samtliga budgetår. Vägutgifterna har i kalkylerna upptagits med en årlig ökning av drygt 100 miljoner kronor eller genomsnittligt ca 9 procent. Beträffande försvarskostnaderna kan anslagsutvecklingen för närvarande inte närmare förutses, då densamma kommer att påverkas av nu aktuella utredningar. Som förut nämnts har därför i utgiftskalkylerna endast gjorts en kontinuerlig framskrivning av kostnaderna på grundval av nu-

varande organisation. För skolväsendet har antagits en fortlöpande men avtagande anslagsökning, som uppgår till mellan 120 och 60 miljoner kronor per år. Hänsyn har härvid inte tagits till eventuella kostnader för en reduktion av elevantalet i klasserna. Anslagen till bostadssubventioner m. m., vars storlek till betydande del är beroende av ränteutvecklingen, har med utgångspunkt från nuvarande ränteläge antagits komma att öka med i genomsnitt omkring 60 miljoner kronor årligen. Beroendet av ränteutvecklingen gäller givetvis i än högre grad utvecklingen av underskottet å riksgäldsfonden. I kalkylerna har ökningen av detta underskott upptagits med 70 å 90 miljoner kronor årligen.

Det enda anslagsändamål som uppvisar en mera avsevärd kontinuerlig minskning gäller skatteersättningen till kommunerna, som planenligt beräknats minska med omkring 70 miljoner kronor årligen under förutsättning av oförändrad kommunal utdebitering.

Under kapitalbudgeten utvisar beräkningarna en kraftig ökning budgetåret 1961/62. Det är här fråga om en strävan till allmän snabb standardhöjning och kapacitetsökning. För de följande åren framträder emellertid minskningar i utgiftskalkylerna. Minskningen är särskilt påtaglig budgetåret 1962/63, då den uppgår till över 220 miljoner kronor, främst genom bortfallet av anslaget till inlösen av aktier i LKAB. För de båda sista åren utvisar kalkylerna minskningar med 60 å 80 miljoner kronor. Det må dock erinras om det tidigare gjorda påpekandet att utgiftsutvecklingen ofta underskattas för längre bort liggande budgetår. Någon fortgående väsentlig minskning torde därför knappast kunna förutses.

Det sist sagda bör särskilt hållas i minnet när det gäller att bedöma den redovisade sammanlagda utgiftsförändringen inom driftbudgeten och kapitalbudgeten, vilken uppvisar en genomsnittlig årlig ökning av 4 procent mot närmare 5 procent för enbart driftbudgeten.

I samband med kalkyler rörande den långsiktiga budgetutvecklingen har ofta fästs stort avseende vid de s. k. automatiska utgiftsförändringarna. Avsikten med automatikberäkningar har i regel varit att ge en bild av de ekonomiska konsekvenserna på längre sikt av redan gjorda utgiftsåtaganden. Även 1958 års besparingsutredning har i sitt förslag till långsiktig budgetplanering utgått från att de automatiska utgiftsstegringarna bör belysas. Dylika beräkningar måste emellertid bli synnerligen vanskliga. De automatiska ökningarna uppfattas ofta felaktigt som liktydiga med i sin helhet ofrånkomliga utgifter. Även bortsett härifrån uppstår svårigheter genom att något entydigt automatikbegrepp knappast kan uppställas för samtliga utgiftsområden.

Trots de reservationer som måste göras, när det gäller bedömningar av nu ifrågavarande slag, har även i samband med de nu gjorda utgiftskalkylerna vissa uppskattningar gjorts av vad som skulle kunna betecknas som »automatik». Syftet har härvid varit att särskilja å ena sidan sådana utgiftsförändringar som är en följd av redan fattade beslut och som alltså

skulle uppkomma oavsett att inga utvidgningar göres i statens åtaganden och å andra sidan sådana som föranledes av nya beslut av statsmakterna.

Till »automatik» i denna bemärkelse kan i första hand hänföras sådana förändringar som uppkommer inom ramen för oförändrad lagstiftning, oförändrade förmåner och bidragsregler, oförändrad personell och materiell standard vid antagen utveckling av arbetsvolymen i statens egen verksamhet etc. Det kan således sägas vara fråga om att belysa utgiftsutvecklingen under förutsättning av »oförändrad standard» i statens åtaganden på olika områden. Det bör dock påpekas, att utgiftsförändringar för staten enligt denna definition kan återspegla höjd standard på vissa områden, t. ex. hos kommuner och enskilda som erhåller statsbidrag enligt givna normer.

Det bör vidare understrykas, att förändringarna mellan olika budgetår representerar *nettobelopp*, d. v. s. att utgiftsökningar kvittats mot utgiftsminskningar. Basen för beräkningen av de årliga förändringarna har vidare varit utgifterna närmast föregående budgetår. Dessa utgifter har alltså, i och för sig godtyckligt, fått betraktas som givna. Det bör även understrykas, att för stora delar av de samlade statsutgifterna — uppskattningsvis en tredjedel — någon beräkning av »automatiska» förändringar över huvud taget inte kan göras. Detta gäller i första hand utgifter av investeringskaraktär såväl på driftbudgeten som på kapitalbudgeten.

Med utgångspunkt från denna allmänna definition har till nu ifrågavarande utgiftsförändringar främst hänförts sådana som är en följd av befolkningsstrukturens förskjutningar samt utvecklingen inom samhällsekonomin. Vad som hänförts till »automatik» i denna bemärkelse framgår av följande exempel. Inom justitiedepartementets område har medtagits den övervägande delen av utgiftsökningen, då den är en följd av ökad måltillströmning vid domstolarna samt den antagna utvecklingen av fångantalet. För socialdepartementets del har av den årliga ökningen inräknats netto 100—130 miljoner kronor. De avgörande posterna har härvid varit de av befolkningsmässiga orsaker ökande respektive minskande utgifterna för folkpensioner och allmänna barnbidrag ävensom statens bidrag till sjukförsäkringen samt de till följd av nytillskottet av bostäder ökande bostadssubventionerna. Inom kommunikationsdepartementets område har såsom »automatiska» betraktats kostnaderna för det egentliga vägunderhållet men däremot inte kostnaderna för ökningen av vägbyggandet. Under finansdepartementets huvudtitel utgör den successiva reduceringen av skatteersättningarna till kommunerna liksom bortfallet budgetåret 1961/62 av anslaget till sparpremier minskningsposter. Utgiftsökningen inom ecklesiastikhuvudtiteln är — till den del den kan anses »automatisk» i den nu angivna betydelsen — beroende av flera motverkande faktorer. Å ena sidan kan man räkna med en ökning av utgifterna till följd av redan genomförd nybörjarintagning i gymnasier och högre utbildningsanstalter liksom ökade utgifter för bidrag till det kommunala yrkesskolväsendet. Å andra sidan medför de minskande åldersgrupperna i skolpliktig ålder en avtagande belastning på det obligatoriska skolväsendet under den hypotetiska förutsättningen av

oförändrad skolorganisation. Verkningarna av dessa faktorer tillsammans tagna är svårbedömbara men torde innebära en viss nettoökning. Inom inrikesdepartementets område medför färdigställandet av ett antal redan påbörjade sjukhusbyggnadsföretag en ökning av platsantalet och en därav betingad kostnadsökning. Utgiftsökningen inom civildepartementets område avser pensionskostnader för statsanställda m. fl. och har i sin helhet betraktats som »automatisk». Detsamma gäller ökningen av statsskuldräntorna.

Sammanlagt skulle vid oförändrad lönenivå inemot 150 miljoner kronor av ökningen 1961/62 samt 200—250 miljoner kronor av ökningarna under ettvarvt av de därpå följande budgetåren vara av »automatisk» karaktär med den nyss tillämpade definitionen. Beträffande budgetåret 1961/62 bör emellertid erinras om att bortfallet av anslaget till sparpremierna ingår som en minskningspost med 120 miljoner kronor. Eljest skulle ökningen även för detta budgetår ligga i storleksordningen 250 miljoner kronor. Härutöver bör framhållas, att för samtliga berörda budgetår i utgiftsberäkningen ingår den med drygt 70 miljoner kronor årligen minskande skatteersättningen till kommunerna. Om det bortses från denna speciella post i beräkningen, skulle alltså den »normala» automatiska ökningen på driftbudgeten uppgå till omkring 300 miljoner kronor under ettvarvt av de nu aktuella budgetåren. Om hänsyn även tas till de i det föregående antagna utgiftsökningarna till följd av höjda löner, skulle den »normala» automatiska utgiftsökningen på driftbudgeten totalt ligga i storleksordningen 400 miljoner kronor årligen. Omkring hälften av den totala utgiftsökningen skulle följaktligen i den nu angivna meningen vara av icke automatisk karaktär och således uttryck för en »standardhöjning» i de statliga insatserna.

Vid nyssnämnda uppskattning har bortsetts från att automatikbegreppet även kan tas i en vidare mening än vad nu gjorts. Dit kan sålunda även hänföras utgifter för ändamål, varom föreligger mer eller mindre bindande beslut om utbyggnadstakten eller beslut som innebär fastställande av en principiell målsättning, eventuellt till en viss tidpunkt, men där takten i realiserandet av denna målsättning inte direkt fastslagits. Såsom exempel på utgifter av nu nämnd karaktär må nämnas större delen av utgifterna för skolväsendet, vilka är en följd av den nioåriga enhetsskolans fortsatta genomförande och utbyggnaden av gymnasieorganisationen och den högre utbildningen. Dit kan även hänföras utgifterna för den förutsatta successiva höjningen av folkpensionsförmånerna. Om de nu nämnda utgifterna liksom även den i utgiftskalkylen gjorda framskrivningen av försvarskostnaderna med omkring 75 miljoner kronor per år betraktas som »automatiska», skulle den totala automatiska nettoökningen, inklusive lönehöjningar, kunna uppskattas till 400—450 miljoner kronor budgetåren 1961/62 och 1963/64 samt omkring 650 miljoner kronor budgetåren 1962/63 och 1964/65, d. v. s. de år då folkpensionshöjningar inräknats. Det bör erinras om att i dessa belopp inte ingår några förändringar av utgifter på kapitalbudgeten liksom ej heller driftbudgetens anslag till vägbyggande.

C. Statsinkomsternas utveckling på längre sikt

I det föregående har lämnats en redogörelse för statsinkomsternas utveckling under 1950-talet. Beträffande den framtida inkomstutvecklingen har riksräkenskapsverket gjort vissa beräkningar avseende budgetåren 1960/61—1964/65, som redovisas i bihang B. Ämbetsverket har därvid i sina kalkyler utgått från att vid beräkningstillfället gällande författningar och andra bestämmelser, som har inflytande på statsinkomsterna, kommer att förbli oförändrade under den period beräkningarna omfattar. I fråga om den allmänekonomiska ramen och skatteunderlagets utveckling har i första hand tagits som utgångspunkt de förutsättningar beträffande utvecklingen under åren 1960 och 1961, som legat till grund för verkets beräkning av statsinkomsterna under budgetåren 1959/60 och 1960/61. Sålunda har den totala lönesumman antagits stiga med 7 procent både 1960 och 1961, medan bolagens till statlig inkomstskatt taxerade inkomst beräknats minska med 5 procent mellan 1959 och 1960 års taxeringar och därefter stiga kraftigt vid 1961 års taxering. För perioden 1962—65 har beräkningarna däremot måst bli av rent hypotetisk karaktär och baserats på schablonantaganden om att såväl fysiska personers som bolags inkomster skall stiga med 3 procent årligen.

Dessa antagna förändringar av de för statsinkomsterna bestämmande faktorerna återspeglas självfallet i motsvarande variationer i den årliga stegringstakten för de kassamässiga inkomsterna från inkomstskattetiteln och därmed även för de samlade statsinkomsterna. Dessa sistnämnda variationer accentueras emellertid till följd av gällande uppbördsregler och sättet för utbetalning av kommunalskatt. Resultatet av riksräkenskapsverkets kalkyler framgår av följande sammanfattning av de beräknade årliga förändringarna av de kassamässiga statsinkomsterna under perioden 1961/62—1964/65 (milj. kronor):

	Budgetår 1961/62	1962/63	1963/64	1964/65
Samtliga statsinkomster	+ 870	+ 280	+ 400	+ 775
därav: inkomstskattetiteln	+ 600	—	+ 100	+ 500
övriga inkomster	+ 270	+ 280	+ 300	+ 275

Vid den kraftiga ökning av källskatteinkomsterna som förutses budgetåret 1961/62 och som innefattar även uppbörden av kommunalskatterna ökas automatiskt eftersläpningen i utbetalningen av kommunalskattemedlen. Denna eftersläpning återhämtas när inkomsternas stegringstakt dämpas. Vid de här gjorda förutsättningarna om skatteunderlagets utveckling inträffar »rekyl» budgetåren 1962/63 och 1963/64. Sådana tvära kastningar har förekommit även tidigare — den tekniska bakgrunden härtill har bl. a. belysts i proposition nr 162 (s. 48 o. f.) till 1959 års riksdag — och de har sitt intresse främst för bedömningen av budgetutvecklingen och den-

nas samhällsekonomiska verkningar på kort sikt. För ett mera långsiktigt resonemang och som bakgrund till en diskussion av statsutgifternas framtida stegringstakt, vilket det här är fråga om, bör däremot i viss utsträckning bortses från de av uppbördstekniska förhållanden påverkade kassamässiga inkomsterna. Det finns desto större anledning härtill som kalkylerna över den kassamässiga utvecklingen i detta fall i hög grad påverkas av att beräkningarna är sammansatta dels av ett försök till realistisk bedömning av det nominella skatteunderlagets utveckling under de första åren av perioden och dels ett schablonmässigt antagande för de senare åren. Större vikt bör läggas vid utvecklingen av de slutligt påförda inkomst- och förmögenhetsskatterna vid de gjorda antagandena om nationalinkomstens utveckling på längre sikt. Riksräkenskapsverket har också lämnat uppgifter härom. Av dessa framgår, att ökningen av de slutligt påförda beloppen av statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt folkpensionsavgifter blir 250—300 miljoner kronor per år om nationalinkomsten stiger med 3 procent per år och inkomstfördelningen i samhället inte förändras. Tillsammans med en normal ökning av övriga inkomstitlar på ca 300 miljoner kronor per år ger detta en årlig ökning av de statliga inkomsterna på 550—600 miljoner kronor eller 3 1/2—4 procent.

Innehåll

<i>Inledning</i>	1
<i>A. Vissa uppgifter om den statsfinansiella utvecklingen under 1950-talet</i>	
1. Den statliga sektorns realekonomiska utveckling under 1950-talet	1
2. Driftbudgetutgifternas fördelning efter ändamål och art under budgetåren 1949/50—1958/59	3
3. De egentliga statsutgifternas »volymmässiga» utveckling under budgetåren 1949/50—1960/61	6
4. Investeringarna i statens kapitalfonder under budgetåren 1949/50—1958/59	12
5. Driftbudgetens inkomster under budgetåren 1949/50—1958/59	16
<i>B. Statsutgifternas utveckling under budgetåren 1960/61—1964/65</i>	
1. Allmänna förutsättningar för beräkningarna	16
2. Utgiftsutvecklingen inom de olika departementens områden	22
3. Sammanfattning av utgiftsutvecklingen	49
<i>C. Statsinkomsternas utveckling på längre sikt</i>	55